

GG Jaunā Gaita

326

RUDENS 2026

L. J. 2026

Jaunā Gaita

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

ISSUE 326
AUTUMN 2026

Jaunā Gaita, published since 1955,
is a Latvian quarterly devoted
to literature, the arts, and the
discussion of ideas.

Editor-in-Chief –

Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803; 413-519-8266
<juris.zagarins@gmail.com>

Art Editor –

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literature Editor –

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Contributing Editors and Consultants –

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zalkalne

Business Manager –

Tija Kārkle
1515 Richmond Hwy, Apt. 805
Arlington, VA 22202, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG home page and archive

<jaunagaita.net>

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Donations to support *Jaun Gaita* are
tax deductible in the USA.

ISSN 0448-9179

71. GADAGĀJUMS

326. NUMURS – RUDENS

S A T U R S

D Z E J A

2 Elīna Līce	8 Patrīcija Kuzmina
4 Silvestrs Solovjevs	9 Elīna Timma
6 Paula Bička	12 Dace Vansoviča
	14 Laima Martinskis

P R O Z A

- 17 Egils Venters. Melnā piektdiena
21 Ēriks Kūlis. Ave, Maria
26 Gvido Drage & Tatjana Zaharova. Tālās gaismas
28 Inga Raipala. Mežsarga meita Barba
32 Dace Upe. Ceļojums
36 Sandra Dieziņa. Rīt paliks labāk
41 Lauris Bērziņš. Šis prasīs tikai divas minūtes
46 Anda Ogriņa. Dodo nav miris
49 Maija Migla-Streiča. Kā Auguste glāba bankas kontu

T U L K O J U M I

- 53 Ilze Lāce: Natālija Kavera-Bezjuka
56 Dagnija Dreika: Dominika Zālītis

V Ē S T U R E

- 60 Jānis Zālītis. Par „dzīšanos uz Ameriku” un Aspaziju

T Ē Ā T R I S

- 67 Atis Rozentāls. Un atkal – Rūdolfs Blaumanis!

M Ā K S L A

- 71 Linda Treija. Sebastienne Mundheima
74 Dace Micāne-Zālīte. Iveta Vecenāne

V I E D O K L I S

- 78 Kārlis Streips. Bet vienu varu pateikt gan

G R Ā M A T A S

- 82 Marika Aņisko: Andris Zeibots. *Kundziņsalas teikas*
un Imants Liepiņš. *Pasakas par lopiņiem*
85 Viesturs Vecgrāvis: *Imermanis, Aizpuriete, Melgalvs*
87 Gundega Zēhauza: *Ilzes Indrānes vēstules*
90 Ingus Barovskis: Anna Auziņa. *Kāpostu zupa*
92 Laimdota Ločmele: Dace Rukšāne. *Sarkanais un melnais,*
un baltais
93 Lāsma Gaitniece: Sultanova N. *Latvija un Azerbaidžāna*
95 Eva Mārtuža: Džena Andersone. *Pilsētas putni*
97 Lita Silova: Māris Gūtenmorgens Bērziņš. *Klēpja dievs*
99 Kristīne Ilziņa: Biruta Jonuškaite. *Maranta*

Uz vāka: Linda Treija. *Gājputni*. Papīrs, jaukta tehnika. 2026

JG pateicas par labvēļu atbalstu!

Izrāde *Kia un šķirsts (Kea and the Ark)*. Filadelfijas teātris „White Box Theatre”

Skat. Lindas Treijas rakstu 71. lpp.

Foto: John Michael Kohler Arts Center

Elīna Līce ir dzejniece un dziesminiece. Devusi divus dzejas krājumus *Tik tuvu pie...*, 2008. (kopā ar māti Andu Līci) un *Redzu*, 2018. (nominēts Dzejas dienu balvai). Publicējusies dažādos izdevumos *satori*, *punctum*, *Domuzīmē*, *Jaunajā Gaitā* u.c. Koncertdarbībā īpašu vietu ieņem autormūzika un dažādu tautu etniskās noskaņas. Etnogrupas Ogas dalībniece. Dzejas un mūzikas kompozīcijas *Māsai sievietei* autore un izpildītāja. Darbojas autoru grupā Tekstūra.

Elīna Līce

Vasaras izplūdums

*

augusta rugāji
ābolā duras
pāršķel plūmes
sarmoto mizu
cauršauj ogas
ar adatu tievu
kuras galā

vasaras izplūdums

*

zeltslotiņas ir
kā esi saaugusi viņa dzīvē
dzirdi? kāds izkapti striķē

*

sāku vērsties
tāienes vēstnesī –
kāds zināja?
cik tālums divatnē blīvs
līdz nevari vien sagaidīt
savas vienatnes labvēlību

tuvums bieži
auglis sīvs

*

Atbildēm ir savs noilgums –
dažreiz vienkārši
pārstāj pulsēt sulas.

Dažreiz jau esi ieaudzis atbildē –
tādā kā klusums,
vai jauna
sevis brīvlaišana.

*

bērnu mīlestībai nav filtra –
tā nešķiro:
suns vai cilvēks
kaķis vai rotaļu lapsiņa

taču tā
ir tikai veldzējošs mākonis –
caurspīdīgs kupols
gājējam pār dzelkšņu tiltu

un vēl –
bērnu mīlestība
ir bezizmēra

Pie prokurora

Kas ir mamma?

– Nemirstīgais Kaščejs.

Kas viņai jāsaprot?

– Viss.

Par ko viņa drīkst neatbildēt?

– Par neko. Jūs taču saprotat, ka „nekas” arī netiek cilāts.

Kas viņai jādara?

– Viss, un nedaudz vairāk.

(Tā, lai izskatās, ka viņa nedara, jo pastāv arī tāds pienākums – pienākumus deleģēt citiem, pat ja šo citu nav. Un nebūs.)

Kas ir pārstāt būt par mammu?

– Nomirt.

Bet pēc tam jūs būsiet sargeņģelis.

gandrīz vienīgais, ko atceros no sapņa

vecumā cilvēki

ieņem 90 grādu leņķi,
tas ir tikai citādi skaisti –

nonākt aizvien kailākā
nevainojamākā esībā

Tūrisma sezona

Cena vēl nenožīmē kvalitāti,
cena nepatur kvalitāti.

Un es domāju par gabaliņu kūkas –
palmu elļa un citi sū sastāvā.

Sieviete darba stunda,
izrādās, tā vērtībā.

Pludmalē

I

Ir labi būt iezemietim:

tā tu redzi nejēdzības –
silikona krūtis, filleru lūpas,
saspringto izteiksmi
kaifīgas atbrīvotības vietā.

Šogad daudz lietuviešu.

Nez kāpēc man tie izskatās pēc krieviem.

II

Testosterona pārpilnie vīrieši
tetovētiem augumiem,
uzblīdušiem vēderiem
atiežas smaidā.

– Baltsmilšu ierastais kārtojums
vasaras pīrāgā sālā.

III

Stringi sievieti padara līdzīgu kautķermenim

–
vīrietis paplikšķina mīkstumus.

Piepeši esmu pateicīga savai apģērbtībai.
Un vienumam.

Tusiņš

Es neesmu bāru cilvēks –
nemāku spēlēt līksmi,
vai piederību.

Te sanākušie – putekļi vai skaidas
no reiz iecerētajiem
lietaskokiem.

*

manam puisim ir nogurusi seja
manam puisim indes zobs
drusku apdilis
un viņš cītīgi uzmana –
neiekost

viņa meitenei saguris ķermenis
meitenei caurumota sirds –
piebriest kā sūklis
izmetas okeāna krastā

ar smilšainu sirdi eju
čirkst

Bet svētdiena

ir balts kaķēns uz sliekšņa,
kam noliec tīri izmazgātu bļodiņu.

Bet svētdiena
ir balts kaķēns uz palodzes, kam spalvā
sudraba krustiņa atviza.

*

Diena mani sirsnīgi
nes uz pleca –
salmu kūlīti, redzu pūlīti,
rudzupuķu zilās acis
mirkšķinādama.

*

Kaut mēs izgaršotu savus vārdus,
pirms laižam pasaulē!

Pirms izlaižam sevi apskatei,
novilkuši
aizsargdrānas.

*

Manam vīrietim

Tu pasaki dažus vārdus,
un viss iekrāsojas
mīlestībā.

□

Silvestrs Solovjevs ir jauns autors, kura tekstos būtisku vietu ieņem eksistenciāli un autobiogrāfiski motīvi, kas vēsta par savas dziļākās tumsas iepazīšanu un iekšējās gaismas meklējumiem pēc mistiskas izdzīvošanas smagā nelaimes gadījumā, kas 19 gadu vecumā pilnībā izmainīja autora dzīves kursu.

Silvestrs Solovjevs

* * *

Dziļas pārliecības zibšņa uzplaiksnījumā,
Savu patiesās sūtības balsi sadzirdējis,
Par Meteņa zīmi kļūstu.
Pie pavasara krūtīm sevi piespraužot,
Jauna sākuma svētību gūstu.
Ļauju mazajam zibsnim pāraugt
Par diženu zibens bultu.
Ar dzirksteļojošu dzīvotgribu

Kauterizēta pušu rautā
Ciešanu nabassaite,
Kas pirmo elpu ar pēdējo savieno.

No pretīgas deguma smakas
Laimīgu beigu garšā izkristalizēta-
Gara mūžības dzīslās zīmogota,
Pat nāvē nešķirama.

* * *

Tukšgaitas čuksti
Pa vienu ausi ienākuši
Par skaļu troksni izaugot,
Ārā vairs netiek.

Kā apdullis kukainis pret logu sitas
Un sitas...
Samaņas zudumā
Uz apziņas palodzes nokrīt.
Noklusināti, bet neatrisināti.

* * *

Stindzinoši modinātāja pirksti,
Aiz matiem ķerdami,
Medus podam pielipušās lūpas nost rauj.
Seju nežēlīgi izsmērē,
Pret zemē nomestu paša bērū ielūgumu.

Labprātīgi zārkā guļos,
Pa Tartaka līkločiem mani palaidiet,
Drošības spilvenus izplēšu,
Ar uguņojošām bultām ceļā pavadiet.

Upe kā milzīgs ūdens pūķis ieseglots,
No krastiem ceļoties, mākoņus malā stumj.
Tam mugurā sēžot, laimes konstantē
vibrēju,
Bezgalības portālam cauri traucoties.

* * *

Salnas giljotinētas oša lapas,
Kā samurajs nāvē uz priekšu krītot,
Oktobra dūmakas piesūkušos parka celiņus
Sačokurotu atmiņu paklājos pārvērš.

No vēl neuzausušiem uzpleciem,
Spodrinātu zvaigžņu lietus,
Pie ķēdes piesietas ambīcijas spīdžina,
Tām lēni uz pieres pa lāsei virsū pilot.

* * *

Arī ar izņemtu bateriju,
Joprojām turpināšu tikšķēt.
Tik un tā darbošos, Pat ja no strāvas ārā
izrausi.

Uz Tevi piktošos, sevi nicināšu,
Un melnās naida liesmās,
Pret visu pasauli karā ejot,
Atkal iztēles krāsu paleti satumšošu.

Vircas izpurgātām ķiveres spalvām vējā
neplīvojot,
Seju ar krīta kamuflāžu nomālējis,
Ar melnbaltu lecošās saules karogu rokās,
Cīņā par mūžīgu atvasaru dodos.

* * *

Zem nokaltušas rožābeles ezerkrastā,
Vienā guļammaisā ieritinājušies,
Kumelišu tēju termosā līdzī paņemto
Ar rūgtu sekrēcijas šķidrumu šķaidām.

Pasaulē, kur emocionālais kanibālisms
valda,
Aizsvīdušas gāzmaskas zemē nometuši,
Viens otra cilvēcīgumā iegrābušies trīcam.
Attāli dzērvju saucieni,
Iekšējā miera ilūziju saduļķo.

* * *

Kosmiskā Partenona lāpām pieskārušies,
Zvaigznāji iededzas, mūžībā mirdz.
Gadsimtiem ilgajā ceļā svētība dāvināta,
Starpplanētu ceļinieka laternu rokās
iegaismojot.

Daudz reižu līdz Zemes centram un atpakaļ,
Kamēr nokalibrētas sirdsbalss atspulgā,
Vienu degli aizkustinot pēc otra,
Sveču jūra kā krastmala Lāčplēša dienā
staro.

□

Paula Bička (2007) mācās Rīgas Doma kora skolā, vokālajā nodaļā, bet, paralēli dziedāšanai un komponēšanai, dalībai koncertos un konkursos, arī raksta dzeju un literāri izpaužas.

Paula Bička

par sievietēm, kuras raudzijušās uz mēnesi

naktīs pie manis nāk vecvecmāmiņa
parausta mani aiz kājas
un ar aukstu roku notrauc gar vaigu
tad viņa palīdz rast atbildi uz teksta
uzdevumu
kas šūniņās iesprūdis nebeidzami tirdī
un pasaka priekšā kuru bulciņu man rītdien
iegādāties labāk
viņa šonakt nāk arī pie mammas un tēta
bet viņi ir paslēpušies betona teltīs
savu dvēseli ievīstījuši siltumizturīgos
guļammaisos
un nejūt viņas pelēki dzīslaino roku
no rīta mani pārņem nepārvarama vēlme
ielūkoties bēniņos
pie ļodzīgā grāmatu plaukta
uz zemes izkritusi guļ
vecvecmāmiņas puteklainā dienasgrāmata

manas ačteles šaudās
ar skatienu laiza
glīto rokrakstu
balssaites sakļaujas
un cenšas izlasīt knapi salasāmo

*Zāles pret pārestības sajūtu ir ūdens pelde.
Bez domāšanas ieskriet slapjumā
Un izvēlēt savu miesu pa Daugavas
brūnajiem pēļiem.*

*Izmest no rīkles smago akmeni,
Tā vietā nedaudz norīt duļķaino ūdeni,
Veldzēt rumpi dzestrumā
Un atdzīvināt pēdas pret grubuļaino
segumu.*

*Dvēselei ir vajadzīga šī mazgāšana
Citādi pārāk ilgi tā valkā sašutušo ietērpu.
Kas to lai zin, cik veco miesu
Daugavas māte sev azotē glabā?
Tai līdzī skalojas arvien nākamā un nākamā
Pagātnes sūrā drāna.*

Klusums.

*Daugava caur vilnišiem tik čukst un čukst:
"Kamēr sirds Tev bangos,
Tikmēr nāksi pie manis vēlreiz un vēlreiz,
Un veldzēsi savu pelēko kreklu,
Līdz atkal balts tas tapīs būs."*

burtnīcu iebāžu atpakaļ plauktā
noklimberēju lejā

vecāki sēž virtuvē
mammas rīklē
atkal līst smalkais vīns
un tēta pirksti virpina cilindrisku glāzi
kamēr deguns osta smeķīgo viskiju

jā vecvecmāmiņ
arī tā var veldzēties
izsutināt miesu
un pazust dūņās

* * *

ar delnu notraucu muti
lai pārbaudītu sarkanās lūpenes
esamību manam pašapliecinošajam
tēlam
es arī matus nogriežu
un sāku valkāt saskanīgu bižutēriju
manām feministiskajām frekvencēm
ar augšupvērstu kaktiņu
iesoļoju vecrīgas barčikā
jo mans nevilus piedurtais pieskāriens
ir letāls dzīves baudītāja naudas makam

kāds dzēriens pa labi
dzirkstošie smieki pa kreisi
un esmu ieguvusi īslaicīgo indulgenci
bezmaksas džentlmenismam
ar pagarinājuma garantiju
ja ikreiz mani gurni līdīs ārā
no punktainajiem svārciņiem
un pār lūpām kusis medaini glaimi
bankomāta dzīvnieciskajam torsam
ar delnu notraucu sarkano lūpeni
un izsmērēju to pa visu sejām
kuri jebkad centušies noliegt
cik liekulīgi peld viņu lielā
un krāšņā vēlme pēc mīlas
pusidzertā kokteiļa glāzē

* * *

es esmu auglis
savas mātes svētnīcā es ievīstījos
ar sarūsējušu akmens nastu
savās glumajās roķelēs
to trinu un beržu
līdz gluži sāta kļūst mana dzidrā āda

esmu zīdāinis
mana uztvere ir saķepusi starp
realitātes dzelžainajiem zobiem
un laika izjūta ielien vienā ausī
kā posmkājis
pa otru izrāpo ārā

esmu sīks skuķis
brūni nošmulētu muti
skrienu pa omes palagu dārziem
un man vienalga augšiņa plika
ribas no miesas spiežas ārā
un kaimiņu Peķka ar savu nenoskūto
smīniņu
jau pusstundu vēro
kā es barikādes no podiem un lejkannām
ceļu

esmu meitene
tētis mani aizsūtīja uz centrāltirgu
zemeņu pārdevējai es esmu *ģevuška*
tad ogainiem pirkstiem izvelku no maka
naudas papīrīti
un papildīnu resnās tantes kapeiku lādi

esmu jaunkundze
(nu vismaz tā mani uzrunā
drēbju puisis teātra garderobē)
saņemot pakaramā numuriņu
es nevilus pieskaros viņa rokai

un pēc izrādes vismaz četras stundas
jūtu viņa plaukstas nospiedumu uz savas
jaciņas

esmu sieviete
to nupat atzīmēju fizioterapeitiskās
vingrošanas
pieteikuma veidlapā
cik labi ka šeit pietiek tikai ar faktiem
un nevienam nav jāzina
ka manas muguras sāpes ir pastiprinājušās
un ka murgos redzu no mātes pārmantotu
melno akmeni uz sava skausta
kas jau no piedzimšanas nav ļāvis man
izslieties

esmu māte
pašas krūti ziž sārts zīdāinis
ik pa laikam ar pirkstiem nobraucu
gar mazās mugurkaulu
kurai konstatēta skolioze

piedod

* * *

kā viktoriāņu laika sieviete
kas gaidīja vēstuli
es tavu īsziņu kā bākuguni
gaidu parādāmies ekrānā
kā Aglonas bazilikas zvanu
es mobilā signālu gaidu
lai uzsāktu svētceļnieka
un visatklāšanas gaitas pie tevis
kā ietonēta vitrāža
kas krāsas lej pār garu
tava ģimēne mūžam perfekta
manī raugoties tur izlikta stāv
un es raudu
kā Džeina Eira
un vērtos starp vērtībām un kaisli

* * *

epilogs
iemērķts aprautās kadences gaidās
par sievietēm
kuras raudzījušās uz mēnesi
un viņu mīlotajiem
kurus nenasniegusi
šī smeldzīgā ilgu
parabola

□

Patrīcija Kuzmina

SAULESZAĶIS

es gribu
aiz līpas
noķert
sauleszaķi

es gribu
to ieslodzīt
nokaut
izdzert tā
sauli

es gribu
tevi iekosties
sauleszaķi

urbinātāji

igaunis
urbina nabu

latvietis
urbina nabu

bet leitis
urbina bambu

Ikdienā daru lietas un pastaigājos. Pēc Literārās Akadēmijas prozas meistardarbnīcu absolvēšanas esmu publicējusi vairāk īsstāstus un esejas. Pašlaik mācos igauņu valodu, kas mani iedvesmojis pievērsties dzejai. Esmu pabeigusi arī filosofijas studijas Latvijas Universitātē.

* * *

pastaigājos
pa rīgas skārda
jumiem un korēm

noliecos pār malu
lai spiegotu vecus draugus
bet tā vietā ieraugu tikai putnus

uz zemes aplī
smēķējot smejamies
nejūtam apkārtni

skatos cik labi
tie tik jauki pavada laiku
domāju dīvaini

par laimi attopos
ka šodien taču
starptautiskā

ačgārnās
pasaules
diena
pa draugam

varam kaut kad atkal iztēloties
ka esam neprātīgi iemīlējušies
kaut vai lai varētu pārliecināties
ka šo sajūtu mākam vēl atpazīt

ieliec manu sirdi mikroviļņu krāsnī
uz divām ar pusminūtēm
es pa to laiku sākšu
smērēt mums sviestmaizes

man visērtāk būtu ceturtdien
bet varu arī mēģināt pielāgoties
tavam noskaņojumam

laid mani ārā

man nav laika runāt pa telefonu
sauc pārdaugava ārā
gluži kā pagalma puisis
metot akmentiņus pret meitenes
logu

zied ievas, ķirši, krokusi
starp mašīnu izplūdes gāzēm
un trošu pilsētas arhitekts
sastādījis smilgu
sklandu

mājās var nosēdēt
tikai pie atvērtā loga
jo ķermenis vīst bez
pavasara

* * *

lūdzu atlaist mani
no dzejnieka darba
lūdzu atlaist mani
no rakstnieka darba
lūdzu atlaist mani
no mākslinieka darba
lūdzu atlaist mani
no radošas personas darba

pamatojums
man pietiks laimes visam mūžam

* * *

kad divi igauņi čukst
viens otram ausī
viņu čuksti skan latviski
tie saka laiks braukt atpakaļ uz rīju

□

Elīna Timma (1984) pirmos dzejoļus sarakstīja vairāk kā pirms 20 gadiem, kam sekoja ilgs nerakstīšanas laiks, atsāka rakstīt 2022. gadā. Publikācijas: dzeja mēnešrakstā *Avīzes nosaukums* (2024) februāra numurā „Reģioni, reģioni, reģioni.”; dzejas kopa „viss pasaulē ir par stiklu” <satori.lv> (2024); dzeja Dzejas dienu krājumā *Dzeja svin 1965-2025* (2025). Absolvējusi 2025. gada Literārās akadēmijas dzejas meistardarbnīcu.

Elīna Timma

*„meteoru lietus nomazgās atstātos asins
traipus”*

*Suleimana teltī mēmie bendes
aplika šehzadem virvi ap kaklu
Suleimans (tēvs) kļiedza:
„ātrāk bendes, ātrāk!”,
līdz drošsirdis šehzade saļima cilpā*

o, Suleiman!

Suleiman! Osmaņu impērijas sultān
visilgāk valdošais diženākais sultān
sava dēla šehzades Mustafas bende
tu izlēji nevainīgākā asinis
o, Suleiman! diženais dzejnieks, zeltkalis
o, pasaules valdnieks! o, nāves eņģelis!

no tavas mutes krita uguns bumbas
cilvēki atmezdami galvas
atvēra rīkles un rija
un Zemeslodes rīkle arī rija
degošas milzu uguns bumbas
dūmi aprija Sauli
tumsa pasauli
Mustafas atlūza ietiecās vulkānā

vulkānam rīklē deg nevainīgā skatiens
nokautā dēla uzticība labajam
un degušās pasaules melnās atlūzas
kas skrāpēja tēva kroplajai sirdij kapu
kas skrāpēja nedzīstošas brūces
dzīvās mirones (mātes) sadragātajās
plaukstās

*

ja vēlies sāc pārrakstīt vēstures kļūdu
pasmel lavu no krātera rīkles
lai deg tev cilvēk acis
lai deg tev cilvēk sirds nožēlas tīrībā
lai deg tev cilvēk rokās jauna pasaule

Suleimans I (06.11.1494.- 05.09.1566.)
Osmaņu impērijas desmitais un visilgāk
valdošais sultāns un kalifs. Valdīja no 1520. līdz
1566. gadam.

Vulkāna (cilvēka) grēksūdze

ši vulkānmeitiņa uguns liesmu krāsas kleitā
ir sāpju agonija degošā sirdī
viņas acīs gruzd sārtas ogles
no kurām līst melnas asinis
ja cilvēkveida bites atstāj dzeloņus viņas
sārtajās ciskās
ja cilvēki dur dakšiņas viņas liesmojošā
vēderā
ja matos ložņā cilvēkutis
un zem viņas nagiem sakrājas cilvēku
melnumi
tad pār cilvēkiem
melni sārtas asins zupa nolīst
bet pasaules matu ērkulī
uzplaukst milzīgas ugunspuķes

*

atzīšos
man ir bail no ļauna ļaunuma
kas varbūt paslēpts
vairumam vulkānu (cilvēku) zem nagiem
es nemāku izprast nedz izskaidrot pasauli
ne to kā to redzu
ne to kā tā reiz zuda
ne to kā zudīs atkal
es dēmons
izpletis lavas vēnas Zemē un cilvēkā
vāru grēkus mutuļojošus milzu ezeru katlos

* * *

cilvēces sirds muskulis
ir pieslēgts vulkānu pulsam:
Tobas ezerā snaudošā vulkāna
Jeloustonas supervulkāna
Kanāriju Palmas salas vulkāna...
... un katrā cilvēkā dusošā vulkāna pulsam

ja Kanāriju Palmas salas vulkāns izvirtīs
iespējams Amerikas austrumu krastu aprīs
cunami
dūmi un pelni aizsegs Sauli
mātes ar bērniem apraks pelni
atstājot nākotnei kaulainas pastkartes
gadu desmitus daļa Zemes klusēs ieskauta
naktī
un nav zināms
kad Saule atkal apmirdzēs šo Zemes daļu
un kad cilvēki kritušie
nogatavosies no jauna

*

ja cilvēkā dusošais vulkāns izvirtīs
iespējams cilvēce izzudīs

1

kauli neizturami vibrē
kāds kliez.. kāds kliez... kāds kliez....

pustumsā pamostos, attopos

„nebaidies tas esmu es – AUGONIS –
nu jau labi nogatavojies”

„izlaid no pieres dzeloni kristāla krāsā
bet laid uz iekšu
pārdur mani pušu
esi attīrījies, notīrījies, iztīrījies
esmu gatavs plīst
dur, dur mani pušu
lai asiņainais strutu tīrības eliksīrs
tek uz āru kristāla glāzēs
bet vēl nepasniedz
vēl tāds nieks –
citrona šķēlīte
un dārzā audzēta
krūmmellene
tagad gatavs
dod lai dzer
tie kuri izelpo ļaunumu
lai varu vairoties un augt”

„mēs būsim daudz
kliegsim tumsā, pustumsā
plīstot mums
plīsis ļaunums”

2

asinīm notriektā lode
vēl griežas ap savu asi

AUGONI– strutainās pumpas
lēni
PĀRĀK LĒNI
plīst no iekšas

nepārrautā laika stīga spēlē
kaut zārka vāks aizvākots
tik daudz pieminēkļi (krusti)
tik bieza kaulu kārtā
salapojušas kārpas
uz Mēness pēdām
glāsta mirušo acis
atplēš kaulainus plakstus:
„skatāties, skatāties!
kā cilvēki
no ass, no ass asiņo”

orākula mēle – laika grabaža – mēdās:

„pienāks laiks kad par cilvēku stāstīs
tikai saldētas asinis Mēness bļodās
it kā nekad ļaunums nebūtu bijis
it kā nekad asins lietus nebūtu lijis”

3

saarhivētu Pasaules karu smakā
asinskārie dzen pēdas asins joslām
(Gaza, Donbass, Donbass, Gaza)

iztālēm skan bass no Kilimandžāro:
„kilī mani Džāro, kilī mani sofli”

asins traipi rada
neremdināmu vēlmi
atriebt

cilvēki no ass, no ass asiņo

bet
Ņūtona gravitācijas likums
savu lomu vēl spēlē
bet
varbūt Zemeslodei labāk atlaist?
atgrūst, atvemt?
izbāzt mēli līdzās Troļļa mēlei
kas sen jau par cilvēkiem mēdās?
kā Munka kliezējam atvērt muti Kliezdienā:
„atdālieties no manis un asiņojiet
Izplatījumā
varbūt savilksieties vienā asins lodē
un jauna Asins planēta piedzims!”

*

dienas zobos iesprūdusi žilete
pārraus laika rikli
atverot Zemeslodes nakts kaunumu
uzziedēs brīvības klitors
un meteoru lietus nomazgās
atstātos asins traipus

□

Dace Vansoviča

Es un Te

Es tiecos uz debesīm un ūdeni,
Notrīsu meža smaržās pēc lietus,
Paklusēju, kad putni dziesmu dāvā,
Es ieritinos būtībā savā.

Es esmu ar un bez citiem,
Splauju uguni un nestiepos pretī visiem,
Bet sevi veldzējot, es plašāk veros
Un uz debesīm un ūdeni tiecos.

Atvērt vārtus
Izlaist sevi laukā
Pārtapt par laumiņu mežā
Ar dzīves skaudrumu matos
Cerības lāsēm acu skatā
Pamanot dzērves uz lauka
Sēdēt rasā un klaigāt
Ievīstīt pēdas ceļmallapās
Un savīt no dadžiem krelles.

Es esmu tukša.
Mana dziesma pieklususi...
Aiz loga vētra
Milzu zābakiem staigā...
Negribas glīti rakstīt.
Gribas švikāt un lapās caurumu taisīt
Un pa caurumu *fakjū* rādīt...
Gribas ekstrēmi matus nodzīt,
Uzvilkēt garu, plandošu kleitu
Un nātres ar stibu dauzīt...
Kā lai pamostas un pasauli sagaršo,
Kad neviens nav iemācījis pasauli mīlēt!

Savas dzīves pirmo pusi esmu pavadījusi Kurzemē,
bet nu jau šo dzīves pusi Rīgā.

Rakstīšanai ļaujos kopš pusaudžu gadiem, lielākoties tapinot dzejoļus un kādus īsākus stāstus. Studijas gados atsevišķus dzejoļus ir publicējis laikraksts *Kurzemnieks*, bet pamatā rakstītais iegūlis pie sevis.

Rakstnieki, kuru darbus visvairāk lasījusi esmu:
Viks un Ērihs Marija Remarks.

Tik, cik dzirdējis
Ausīs čukstus:
„Tev ir tiesības visus IENĪST!”

Novelc zābakus
Un uz pirkstu galiem
Pāri asnam kāp.
Noauj zeķes
Un uz ikšķa gala nostāvi
Pie tikko plaukušā zieda.
Iztīri zobus
Un neelpo,
Stāvēt pirmajā lietū.
Nomazgā rokas
Un nepieskaries
Pirmajiem pļavas sienāžiem.
Izmazgā matus
Un nodzen tos,
Kad ar vēju draiskoties izej.

Zvaigznēs vairs nelūkoties,
Jo tām vairs nespēju uzticēties.
Varbūt, sapnis par nereālu bija?
Varbūt, tas tikai daudzu zvaigžņu cenā bija?
Bet krita tikai viena...

Dzīve prot sniegt
Un ar abām atņemt,
Atstājot sirdī rētu
Atmiņu ziediem sētu.

Aiz loga vējš pieņemas,
Sapurina kokus,
Ar ledaino roku
Norauj ābolus gatavākos,
Nežēlodams triec pret zemi,
Ka tie uz pusēm šķeļas.
Izskrējies, izdauzījies
Renstelēs slāpes veldzē,
Kā aušīgs puika
No sauļas padzeras,
Atglauž matus piesvīdušos
Un, rokas sānos ielicis,
Nākošās blēņas domā...

Uzvelc piemērotas kurpes,
Ja gatavojies dzīvē iet.
Neizvēlies tās:
*ar plānām zolēm -
jau pirmajā pagriezienā
kājas asinīs vien;
*ar augstiem papēžiem -
jau pēc pāris soļiem
degunu dubļos laužīs;
*ar biezām zolēm -
zem kājām liķus atstājot,
draudzību neiepazīs;
*ar vizuļiem, kruzuļiem -
pēc pāris minūtēm
viltu un zādzību gūsi...
Tās nedrīkst Tev spiest,
Lai pusceļā neapstājies.
Tās nedrīkst par lielu būt,
Dzīve kā tukšums
Līdz Tev stiepsies.

Izgāju ielās
Satikties ar rudeni
Izbradāt tā atvadas
Raibu raibās lapas
Taču...
Sētnieka gādīgās rokas
Zeltainos dālderus
Aizliegtās kaudzēs saslaucījušas

Iegāju sevī
Tur neviena nav
Izklauvējos
Izūjinājos
Atskan kā tukšumā
Laikam izgājusi esmu

Zinu - mīli mani!
Kaut rotaļā noliec.
Tad saki - kāpēc
Vannas istabu sasildi
Pirms tajā ieeju,
Simts reizes uzpikstini
Pirms klausuli paceļu.
Kad ievīstos azotē tavā,
Uzreiz iemiegu un drošībā esmu.

-Ar ko tavs prāts tik ļoti aizņemts? Klauvēju,
bet neatver. Saucu, bet neesi sasaucama.
Būtu pie rokas grants gabals... sviestu rūtīs,
lai atmosties!

Es mainījusies
Ne tā kas agrāk
Ar skabargām
Un ērkšķiem
Ar neticību
Un liekulību radariem apjokusies
Es pati par sevi
Un pati pret sevi
Manī gadu sūrums krāijies.

„Aizvējš”
Vieta, kur kāds tevi skauj
Aiz sevis patverties ļauj
Vieta kur vējš jau bija
Un tu esi uzreiz pēc viņa
Tas mazs nostūris vai telpa
Vai sajūtas pakausī – elpa!

Vai sirdi var saņņaut
Bikšu aizmugurējā kabatā ielikt
Par to aizmirst
Uz naglas uzsēžoties?

Saules gaismu matos tavos skatīju
Zvaigžņu mirdzumu acīs iztālēm vēroju
Mēness kautrumu lūpās apjautu
Tu – debess bērns
Es – zemes meita

□

Laima Martinskis (1969). Esmu vijolniece ar MBA grādu un jau astoņpadsmit gadus dzīvoju Kalifornijā. Šobrīd studēju radošo rakstīšanu Stenforda Universitātē. Rakstu dzeju un tulkoju mūsdienu dzeju no angļu valodas latviski. Rakstīšana man ir veids, kā redzēt dziļāk. Tā ir telpa, kurā no klusuma iznirst tas, kas ikdienā paliek nepamanīts, kas rodas uz robežas starp nosaukto un vēl tikai jaušamo.

Laima Martinskis

Šovakar maigums un cinisma tevī vienādās proporcijās
tāpat kā žēlums pret bojāejošu būtni
un vilinājums skatīties bojāejā
(Amanda Aizpuriete)

no rīta līdzsvars vienmēr ir izjaukts
vai nu par daudz ticības
vai nakts par īsu
vienādības zīme = vakara zīme
kad viss saskaitīts
visbiežāk tiek atņemts
es dienā daļu
pacietību ar nepacietību
viens vienmēr ir nezināmais
neapņērināms kā laika prognoze
kā paredzama diagnoze
un vilinājums tai reizē
necītēt un
neticēt

jūras sāļums kā
gaismas glāsts
sevi neatpazīst
dzelme klusē kā
atvērta sauja
pažobelē sarūs siena
un cer uz īssavienojumu
kā uz salūtu gadu mijā
man liekas viss ir
iespējams
nočukst pagātne
sadauzītā spogulī

jaunība gaida
pārceļšanās dienu
jau piecdesmit gadus
kalendārs palicis vienā atvērumā
kā apstājies pulkstenis
pakavi vilņos vairs negriež
baltu smilti
kā madrigāli

čuksti un bezspēka vērpetes
kā uzvilktā bura
smilšu palagā
acis vaļā kā vēdlodziņi
dvēsele kā laiva
mana elpa starp zobu
apmalēm svilpo
kara deju
kapu izvadītājs
aizmirsis tekstu

es baidos no dienas
kad vakars saplūdis ar rītu un
zila gaisma kā
nepārgriezta nabas saite
turēs kopā vientulību

miglains rīts man uzdāvina
sirds nospiedumu asfaltā
es gribētu to pasmelt
plaukstās un padzerties
ir slāpes kas rimst
lēni žūstot
kā nosalušas
skumjas

vakar apvārsnis izplūda
piena ķīselī
pilnmēness sarecēja kalna virsotnē un
sastindzināja nakti neatdzīstot
zvaigžņu izgarojumi uzsūca
sapņus kā tvaika nosūcējs
un pārstrādāja tos otrreizējai
lietošanai par velvetmīkstu
miglu kas apsedz
rītausmas sāļo atklātību

tumsa kā nesamaksāts
elektrības rēķins
pieķeras tikai sev
un luncina asti
gaisma nīrb kad
iemīlamies sevī kā
zoodārza zvēri
haoss jau šeit bija
pirms manis
izplatījums ir tavs
jautājums un
atbilde

vārdi savērti skaistā
virtenē ieķeras
kā saskrāpēta
skaņu plate un
turpina atkārtot vienu
un to pašu
neņemot vērā rūpīgi
ieprogrammētās
smadzeņu pusložu
pārmijas
viss turpinās arī starp pārklupieniem
kā zemeslodes kurss ap sauli

pieņemu lēmumu
nopirkt jaunas kurpes
un deļot
arī es reiz pa reizei
ceru uz caurvēju
kā durvju spraugā
apstājies laiks
caurvējš nav naktszvērs
tumsā pārvietojas tikai gaidas
un cerība ka rīts
visu mainī

pacietība
tāpat kā ceļošanas uz Bali
ir pārvērtēta
laika dimensija nav
piesaistīta
zemes griešanās ātrumam
kāds visu laiku
brauc atpakaļgaitā
pasažieru trūkuma dēļ
vilcieni vairs nepiestāj
visās stacijās
apsveikumu kartiņas
ir tikpat retas
kā autobusu pieturas
saullēkts atver un aizver
durvis vienlaicīgi

bija kaut kāda
asimetriska viendoma
ko gribēju pierakstīt
nu tā izšķīdusi
trejdeviņās pārdomās
pierakstu tukšvārdus
un pārlasu
viendienītes trīsriņdes
man nepatīk pāra skaitļi
pieci nepāri kā
bezjēdzīga saruna
neuzliek nekādu
divpienākumu

vārdu trūkums nav pierādījums
to neesībai
kad visas pierakstītās domu
drumslas izlietotas
iestājas klusums
nepacietība ir kā
svešvaloda
ko gribētos iemācīties
bet nav laika

tev tikai šķiet
ka viss apkārt
notiek tevis dēļ
patiesībā
tu pats vēl tikai notiec
kā gaisma
kas šķērso simtiem
neredzamu galaktiku
un iespējams
maini to trajektoriju
pašam nezinot

kā atlūzas lieku kopā
vārdu drumslas un ceru
uz mozaīku
ir viens brīdis naktī
kad pārstāj skaitīt
minūtes
katru rītu
atkala
bet tie krāsainie stikliņi
tik vilinoši
tik vilinoši

vai mans ķermenis ir
trīs dimensionāls?
dažreiz jūtu tikai
vienu
ilgas
kad tās pazūd
parādās izsalkums
putni nekad nenokavē
saullēktu
manas lūpas vēl nav
izteikušas nevienu vārdu
modē intervālā
gavēšana

4:30
ir tikai cipari
kad nakts pārstāj slēpties
laiks pulkstenī neskatās
piemiedz acis kad
saule aizver apvārsni
katra diena kaut ko
no tevis paņem
kā lielceļš mašīnu troksni
kur virzienam nav nozīmes
nakts iekērusies rītausmā
kā spuldze
kas izballo
dienas pārkūmā

„**Iedoma**....Malduguns, kurai nav cita purva
kā vienīgi - es.”
/I. Ziedonis *Pasāžas*/

purvos
visšaubīgākais dibens
visretākās ogas
iedomu dūksnājs
aizmiglo ceļu
vairs nevar paslēpties
šaurzemēs
kapu vietas rok
iespiestos mērījumos
zemes gabals kas pieder
tikpat man kā nevienam
iedomu dūksnājs
ir mana karaļzeme
kur lasu lācenes

□

Dzimis Rīgā 1964. gadā. Strādājis Literatūras, folkloras un mākslas institūtā, žurnālos *Grāmata*, *Karogs* un laikrakstā *Literatūra un Māksla*. Latvijas Rakstnieku savienības biedrs no 2005. gada.

Publicējis literāras recenzijas, stāstus un esejas žurnālos *Karogs* un *Grāmata*, laikrakstos *Literatūra un Māksla* un *konTEKSTS*.

Tapuši vairāki stāstu krājumi – *Melnā sērija* (1992), *Štābs debesīs* (2020), mikroromāni *Melanholijas skaidrojošā vārdnīca* (2000), *Mainīgā intervence* (2012), *Atlantīda, kāda tā ir* (2015), kā arī eseju krājums *Zemeslēkts* (2010).

2025. gada oktobrī apgāds „Dienas grāmata” laidīs klajā mazo romānu grāmatu *Albatross*.

<Vikipēdija>

Egīls Venters

MELNĀ PIEKTDIENA

Novembra vakaros dienas ir īsas un mākoņi slīd tik tuvu Zemei kā bezcerība.
Kad pienāca vakars un mākoņi izklīda, debesīs parādījās dūmakas ieskauta mēnesnīca.
Helma apgērbās un izveda pastaigā suni.

* * *

Suns miglā rēja uz mēnesi. Dūmaka tagad bija tik bieza kā cilvēces grēki, kad tie pārvēršas bailēs.
Helma pasauca suni un devās mājās.
Pusceļā viņu apturēja kāda miglā skanoša melodija.
Pārņākusi mājās, Helma par melodiju aizmirsā.

* * *

Vakarā pirms gulētiešanas dēlēns Helmai jautāja:
Vai tev ir draugi?
Daži varbūt ir, māte apjukusi atbildēja.
Īstenībā viņai nebija draugu.
Dēlam tādu bija veseli septiņi.
Vai tu zini, kur nekādu draugu nevar būt, viņš jautāja.
Helma nezināja.
Datorspēlēs. Lai iegūtu draugus, tur vajag maksāt. Par katru draugu jāmaksā nauda no īsta konta.
Gluži kā dzīvē, Helma nodomāja.

* * *

Skolas draudzenes viena pēc otra apprecējās un apbērējās, aizbrauca darbā uz ārzemēm vai gluži vienkārši pazuda no horizonta.
Pēdējā sirdsdraudzene izčibēja, kad Helma pieņēma darbu lielā starptautiskā kompānijā.

Tad viņa vakarus pavadīja ar dēlu, spēlējot arkādes spēles.
Iegūstot draugus, spēle ļāva iekļūt jaunā, augstākā līmenī.
Helmu ikreiz meta atpakaļ, un viņa nezināja, kāpēc.
Beidzot viņa saprata: lai tiktu tālāk, jāatsakās no draugiem.
Tikai nododot viņa nokļuva nākamajā līmenī.
Tur viņa iemantoja jaunus, gudrākus, stiprākus un varenākus draugus.
Tos viņa vēlāk nodeva, lai iekļūtu trešajā līmenī.
Uzvarētājam bija jāsasniedz desmitais līmenis.
Viņa stāvēja piramīdas virsotnē, pakāpusies uz savu bijušo draugu un draudzeņu mugurām.
Pilnīgi viena.

* * *

Pēc mēneša jaunajā darbavietā Helma atlaida abas vietnieces un galveno grāmatvedi.
Pēc pusgada korporācijas prezidents ieteica viņu par valdes locekli.

* * *

Vasarā Helma pavadīja neaizmirstamu nakti pie Dailes teātra.
Viņas kārtas numurs rindā pēc Dziesmu svētku biļetēm bija 137.
Pēc tradīcijas Dziesmu un deju svētki bija tas pasākums, kad ikviens gribēja iegūt biļetes – ja ne uz noslēguma koncertu Mežaparkā, tad vismaz uz deju svētku dižkoncertu.
Helma ieņēma rindu sešos vakarā un palika uz ielas visu nakti.
Kases atvēra deviņos no rīta.

* * *

Neko tik foršu Helma nebija piedzīvojusi kopš dullībām, kad pati dziedāja augstskolas korī.
Jaunie puisi rindas sākumā gan uzmanīja kārtību, gan piedāvāja sasildīties no konjaka blašķes un vēlāk atveda siltus belašus.
Viņi stāstīja anekdotes, un Helmai vēders rāvās čokurā no smiekliem.
Kad austrumu pusē jau parādījās rīta blāzma un Helmai šķita, ka noturēt acis vaļā ILGĀK NAV IESPĒJAMS, foršie jaunieši sarīkoja pašiem savus Dziesmu un deju svētkus.
Viņi izdancināja meitenes, dāmas un pat vecākas kundzes, kuras rindā bija nomainījušas savus vīrus.
Viņi zināja visas skaistās latviešu dziesmas – *Div dūjiņas, Tik deļ jums, Pie dzintara jūras, Kā pa miglu* – un tūdaliņtāgadiņ dejas.
Helma saprata:
Latvija būs mūžīga, kamēr tauta dziedās, dejos un nebaidīsies nakti nostāvēt zem zvaigžņotas debess, lai nokļūtu Dziesmu un deju svētkos.

* * *

No rīta viņi šķīrās kā labākie draugi, ar nenorunātu apņemšanos tikties jau pēc diviem mēnešiem, lai vienotos kopdziesmā Dziesmu svētku noslēgumā:
„Gaismu sauca – gaisma ausa! Augšām cēlās Gaismas pils!”

* * *

Vienu no nakts draugiem Helma satika jau nākamajā dienā. Viņš zvanīja un piedāvāja biļeti uz deju svētku Dižkoncertu.
Helma nebija tikusi pie kārotās biļetes par spīti negulētajai naktij (biļetes vēl bija palikušas tikai uz Dziesmu svētku noslēgumu).
Rindas draugs – viņa kārtas numurs bija 17 – Helmai bija apsolīja izlīdzēt, ja radīsies iespēja – un nu tā bija radusies.

Helma zibenīgi sagērbās un jau pēc pusstundas satika vakardienas paziņu.
Viņš piedāvāja biļetes uz jebkuru koncertu jebkurā vietā.
Tikai cena tagad būs cita, viņš piebilda.
Biļete tagad maksāja desmitreiz dārgāk nekā pērkot kasēs.
Lētāk tu nedabūsi, viņš paskaidroja. MĒS izpirkām visas.
Kādi mēs, Helma jautāja.
Biļešu spekulants izteiksmīgi novēcināja rokas.
Vēlāk noskaidrojās, ka uzņēmīgi jauni cilvēki izpirkuši lauvas tiesu Dziesmu svētku biļešu. Tad bija par vēlu ko mainīt.
Helma apsviedās un devās projām.
Savu biļeti – ko viņa bija ieguvusi, stāvēt rindā visu nakti – Helma atdeva krustmeitai; pati viņa tajā gadā uz Dziesmu un deju svētkiem neaizgāja.

* * *

Par spīti aizņemtibai Helma pārliecinājās, ka pasaule ir pilna ar draudzības iespējām.
Par viņas draugiem kļuva santehniķis, kurš ievilkā jaunajā mājā siltās grīdas, elektriķis, kurš mājā ierīkoja elektrības instalāciju, dārzniece, kas pavasarī izveidoja puķu trijstūri, ārsts, kurš nozīmēja daudzus izmeklējumus un neko sliktu neatrada.
Viņa iedraudzējās ar kosmetoloģi, frizieri un jogas treneri.
Visciešāk Helma satuvinājās ar dziednieku, kurš tai iemācīja burtiski visu – sākot no mantrām, kas jāskaita, lai noņemtu vientulības vainagu, un beidzot ar pareizas ēšanas pamatiem.
Helmai nekad nebija tik daudz draugu kā tolaik, un tiem visiem bija kas kopīgs.
Viņi pazuda, kad Helma pazaudēja darbu un viņai vairs nebija iespēju apmeklēt dārgu kosmetoloģi, jogas pulciņu un privātdziednieku.
Helma par attiecībām maksāja; kad nauda izbeidzās, draugi viens pēc otra pazuda; tagad viņai bija gluži fiziska sajūta, ka kaut kur miglā ir neredzama siena – aizkars vai šķidrums – un aiz tā viss beidzas.

* * *

Kamēr dēls bija sporta nometnē, Helma vakarus notrieca pie datora.
Vispirms viņa piedalījās totalizatorā.
Tad spēlēja pokeru ar tikpat anonīmiem un vienlaikus reāliem cilvēkiem kā viņa.
Tam sekoja divas arkādes un viena taktiskā spēle.
No datora ekrāna viņa atrāvās, kad saprata – suns ārā nereg tāpat vien.
Viņš nerēja arī uz Mēnesi, kas atkal lūkojās caur plaisu mākoņos.
Suns rēja ilgi un vienmuļi; tas nozīmēja, ka tumsā viņi nav vieni.

* * *

Suns trīcēja un spiedās Helmai pie kājām. Visticamāk, aiz mājas klīda ruda rudens lapsa vai jēnots; Helma jau gribēja atgriezties pie iesāktās spēles, kad cauri tumsai izdzirda melodiju, kas skanēja ausīs kā uzbāzīga reklāma.
„Mēness apgaismota dūmaka.”
Viņa atgriezās tukšajā mājā un izslēdza datoru.

* * *

Lielveikals – nakts brīnums – nebija slēgts arī vienos naktī.
Melnā piektdiena, vēstīja spocīgi melns uzraksts virs ieejas, IZPĀRDODAM VISU.
Īstenībā atlaide attiecās tikai uz kaķu barību, saldējumu ar banānu garšu un hematogēnu.
Vienīgi tualete lielveikalā bija par velti, un tieši tāpēc tā nesa sev līdzī aizgājušās dienas netīrību.
Iznākusi no lielveikala, Helma pārsteigta pamanīja, ka skatlogs jau izdekorēts Ziemassvētkiem.
ALFA UN OMEGA, viņa izlasīja veikala nosaukumu lieliem, acīs krītošiem burtiem. TAVS
ZIEMASSVĒTKU BRĪNUMS.
MELNAJĀ PIEKTDIENĀ strādājam līdz DIVIEM NAKTĪ.

* * *

Iespējams, neatskatoties viņa nebūtu pamanījusi Vincentu Feldmani. Viņa jau sēdētu mašīnā un šī
vieta, veikals, paliktu tikai netīra tualete ar melniem izpārdošanas burtiem virs ieejas – plakana kā
zeme pirms radišanas.
Aizkavēšanās ir mazs brīnums, un neviens nevar zināt, uz labu vai sliktu. Bet tā vienmēr izmainīs
tavu dzīvi.
Veikala durvīs parādījās Vincents. Viņš bija ģērbies lidotāja formas tērpā.
Laiks – daudzi gadi – pēkšņi saspiedās vienā molekulā.
Pagātne savienojās ar šodienu, kas izspieda visus bezjēdzīgos gadus, stundas un sekundes, kas
aizlidoja kosmosa nebūtībā.
Abi laika nogriežņa gali bija brīvi, tomēr kopā saiet nespēja.
Visu izjauc viena sekunde, kad Helmas un Vincenta skatieni satikās.
Atmiņas laika upi atpakaļ negriež.
Skaistais vīrietis pilota formā, pamanījis Helmu, veltīja tai smaidu. Arī pusmūžā viņš izskatījās pēc
Ričarda Čemberlena. Tad Vincents straujiem soļiem devās uz mašīnu.
Kad mersedess izbrauca no stāvvietas, Helma joprojām sastingusi stāvēja pie veikala.
ALFA UN OMEGA, vēstīja acīs krītoši burti virs ieejas.
Tuvojās Ziemassvētki. Brīnumi ir iespējami!

* * *

Pārbraukusi mājās, Helma atklāja, ka dūmaka dārzā ir izgaissusi.
Pasaule naktī vairs nebija plakana un nebalstījās uz trim vaļiem; izkāpusi no mašīnas, Helma
sajuta, kā elpo novembra aukstā zeme, uzturot pēdējo dienu saglabāto siltumu cerībā uz rīta sauli;
kosmoss vairs nebija melna siena, bet bezgalīga atrakcija, dzīve šķita vilinoša kā spēļu pasaule.
Viss notika viegli kā labā sapnī. Prieģīgus Ziemassvētkus, viņa sev novēlēja.
Debesīs slidēja lidmašīna, cenšoties paslēpties aiz agra rīta miglas.
Arrivederci, Helma iesaucās.
Viņš bija aizlidojis.
Suns rēja, it kā tumsā redzētu ko vairāk nekā pārējie.
Pulkstenis rādīja divi naktī.
Melnā piektdiena bija beigusies.

□

Ēriks Kūlis

AVE, MARIA

No *Rakstu X* sējuma

Jurģis Skrote pēc statistikas datiem bija tīrā viduvējība gan attiecībā uz tikumiem, gan netikumiem, tā sacīt, līdzsvarota rakstura vīriešu dzimtes pārstāvis.

Viņa sieva Vijolīte šobrīd strādāja nakts maiņā degvielas uzpildes stacijā kasieres statusā un bija pārliecināta, ka vīra kungs patlaban guļ dziļā miegā. Protams, tā izrādījās taisnība. Jurģis pēc divpadsmit stundu darba ostā, veicot loča pienākumus uz buksiera izvadot kuģus atklātā jūrā, kā arī ievēkot tos ostas drošībā, bija pietiekami pārslogojis savu centrālo nervu sistēmu un, pārradies mājās, iekrita nemierīgā miera stadijā. Šoreiz sapnis Skrotes kungu aizveda uz dievnamu. Viņš klusi un bijīgi gāja pa septiņi simti gadu vecās baznīcas viduseju, kuras galā ieraudzīja altāru un tā tuvumā zārku. Taču baznīcā nebija pavadītāju, neviena, kas sērotu, visi soli plašajā telpā rindojās skumīgi tukši. Sen dievnāmā nebijušais piecdesmitgadīgais vīrietis nodomāja: „Iespējams, ka izveidojies paradums altāra tuvumā turēt zārku, lai ticīgajiem atgādinātu nāves allažīgo tuvumu.” Lai nu ko, bet par šīs negaidītās viesņas klātbūtni Jurģis ne vienu reizi vien bija pārliecinājies divdesmit gadus strādādams ar kuģiem dramatiskos laika apstākļos un, kad loča pienākums bija godam veikts, neatteicās no lielo kuģu kapteiņu piedāvāta īsta vīru malka, jo šai tradīcijai arī bija simtgadīga pagātne.

... Skrotes kunga sapņa labirintos iemaldījās viņa kādreizējās draudzenes Elīzijas tēls. „Viņa tak bija ļoti sabiedriska būtne, vismaz divdesmit kāzās aicināta par vedēju un neviena sievišķis pie galda nespēja pārdziedāt, jo viņas pūrā allaž bija par vienu dziesmu vairāk kā pārējām; kristībās Elīziju allažīgi aicināja par krustmāti, jo sievietes smaids apklusināja visniķīgāko sīko, kaut arī tas izrādījās pats ņerkstīgākais puīselis vai viscimperlīgākais meituks šaipus Ventas. „Bet kur es rāvu, ka gaišajā zārkā blakus altārim jābūt Elīzijai? Par viņas aiziešanu pilsētas avīzē tak

Ēriks Kūlis (1941) ir vairāku stāstu, stāstu krājumu, romānu un bērnu pasaku grāmatu autors. Strādājis Liepājas laikrakstā *Komunisti*, vēlāk – *Kurzemes Vārds*. [<literatura.lv>]

Skat. arī viņa stāstus
„Mūža loms” JG308 (pavasaris 2022),
„Lai viss būtu, kā pie cilvēkiem”
JG310 (rudens 2022), un
„Vīrs ar trijām dzīvībām” JG325 (vasara 2026).

nebija minēts, arī radu un paziņu loks kļūseja. Žēlīgs Dievs, bet varbūt tomēr mana sirdsdraudzene guldīta mēbelē, ko no laba prāta neviens nepērk?” Šāda iespēja viņam lika satrūkties kā no negaidīta pērkona dārda Ziemassvētku vakarā vai dubulta apkures rēķina karstā vasaras dienā.

„Iespējams, ka tur mūža mājā dus mana pirmā nelaimīgā mīlestība Aktīnija, pilsētas labākās bijušās sieviešu basketbola komandas kapteine. Kas tā par sievieti! Kad viņa ieradās pilsētas pludmalē pasauļoties, veči mežģīja kaklus, apbrīnojot šīs dievietes augumu, pie reizes skaudīgus skatienus veltot man, kas pēc viņu domām, nebūtu pelnījis šādu debesu dāvanu... Kā Aktīnija strādāja pavasara talkas dienā piepilsētas mežā vācot izmestās vecās automašīnu riepas, viņa tās kravas kastē iesvieda jau pa gabalu! Turklāt sportiskā būtne bija arī gadskārtējā uzvarētāja Kurzemes jūrmalas pilsētu pavāru konkursos. Reiz, mīlojoties ar viņas pagatavoto

baraviku zupu, pārēdās slavenais pavārmākslas kritiķis Zenons Zupstaks. Būdīgo vīru ar ātro palīdzību nācās vest uz reanimācijas nodaļu, lai atgrieztu šajā pasaulē, jo iedzimtās izklaidības dēļ viņš nebija samaksājis par piedalīšanos izēšanās sacensībās. Kad dakteru nevainojamā misija vainagojās panākumiem, atskanēja Zupstaka kunga jautājums – kur, lūdzu, mans neizēstais šķivis?”

Un Jurgis pēkšņi sajuta tik smeldzošas skumjas par cilvēka mūža bezcerīgo finālu, ka vēlējās apsēsties un pārdomāt, vai viņš allaž rīkojies pareizi. „Kādēļ esmu baznīcā un domāju par jaunības laiku draudzenīti Elīziju un Aktīniju, ja jāskatās pulkstenī, lai laikā pagatavotu Vijolītei brokastis? Varbūt man vispār nav morālu tiesību atrasties baznīcā?” Tad, pēkšņi saklausījis soļus, nodomāja: „Ja nāk mācītājs, pajautāšu, kas īsti atrodas šajā skaistajā mūža mājā?” Tomēr Jurgim nācās vilties – soļi aizskanēja augšup kāpnēs pie lielajām ērgelēm, kas spēja imitēt gan pastardienas vareno bazūņu dārdošās balsis, gan vēja klusās nopūtas smilgās uz kādas visu aizmirstas kapa kopīņas.

Izdzirdis ērgelnieku lietišķi nošķaudāmie, Skrotes kungs bija pārliecināts, ka meistars tūdaļ atskaņos Franča Šūberta nemirstīgo Ave Maria melodiju. Protams, zem gotiskajām velvēm viss bija ļoti nopietni, tātad patiešām kāds miris un šajā dzīves zudības simbolā pie altāra atrodas neviltots nelaikšis...

Pēc mirkļa Jurgis patiešām izdzirda šo skaņdarbu, kas nācis no gadu dzīlēm, iedvesmojot un stiprinot sirdis ticībā, cerībā un mīlestībā. Un locis, balsij aizkustinājumā ietrisoties, nočukstēja: „Sātan, tava vara beidzas, tiklīdz atskan dievīgās melodijas pirmie nemirstīgie akordi.”

Aizvirzot domu uzplaiksnījumus par nelabā allažīgiem centieniem visu iznīcināt pretstatā svētajam, kas cilvēkus samierināja un deva spēkus mūža beigās atvērt paradīzes vārtus, Jurgis turpināja klausīties melodijā un pielāva, ka varbūt tā veltīta kādreizējās tuvās paziņas Ilvijas mūžam nēgurstošajām rokām, kas noadījušas desmitiem un desmitiem siltas bērnu cepurītes, dāvinot pilsētas bērnu nama bāreņiem un bērnu dārza audzēkņiem ne tikai Ziemassvētkos, bet dienās, kad nepārprotami jaudās rudens tuvošanās. Ilvija neprasiņa nekādu atlīdzību, jo viņas ve-

cākiem laukos piederēja aitu ferma, no turienes nāca augstvērtīgā Latvijas melngalvaino aitu šķirnes vilna, ko izkārsa un dzijā pārvērtā Ilvijas meitas Konstances firma Dzīpārs, saņemot finansējumu no Eiropas fondiem.

Atceroties Ilviju, vīrietis cieņā nolieca galvu jo šai sievietei piemita arī veselīga humora izjūta – reiz, tuvojoties rakstnieka Egonā Līva dzimšanas dienas atcerei, viņa noadīja biezu, krāsainu mīci prozaiķa akmenī izkaltai galvai, kas jau gadiem ilgi Torņa ielā 1 pie Arsenāla joprojām vērās garāmgājējos, it kā izrādot nerimstošu interesi par cilvēka sūtību. Rokdarbu Ilvija aizveda uz galvaspilsētu un rūpīgi uzlika daudzpiedzīvojušā rakstnieka galvai. Taču dāvanas dēļ kādā ledaini aukstā ziemas dienā izraisījās domstarpības divu uzvedības normas ignorējošu pilsoņu starpā. Viens no viņiem, ieraugot otra savtīgās rīcības aktu, proti, piesavināšanos, skaļi un ne visai laipni noprošija: „Bļin, a tu vispārīgi zini, ko Līvs sarakstījis?”

Otrs, pārākumā smīnēdams, atcirta: „Aizveries, klārs, ka zinu! A tu pats viņa romānu par Kapteiņa meitiņu esi lasījis, ko?” Uzdevis oponentam iznīcinošo jautājumu, vilka mīci sev galvā. Protams, tā bija daudz par lielu, un „brīvās sabiedrības” pārstāvis atgādināja maisā noslēpušos skrandainu rūķi.

„Neiet krastā!” No lielās mices atskanēja balss, „čomak, moška zini, kam uzšaut gaisā?”

„Zinu, ja polšu uz pusēm!” Atskanēja ultimāts.

„Žaģina!”¹ Secināja klusējošās galvas apdzējs un abi saulesbrāļi, vienojušies par peļņas sadali, devās ceļā, taču aiz stūra uzskrēja virsū policistam, kas izrādīja neveselīgu interesi par abu legālo pilsoņu nelegālajiem nodomiem.

... Ave, Maria melodija beidzās un Jurgis jau cēlās kājās, lai dotos pie zārka pārliecināties, bet pēc īsa klusuma brīža skaņdarbs sāka plūst otrreiz, likdama Jurgā dveselei lauzties ārā no ķermeņa ikdienišķās miesas, vēlēdamās uzlidot baznīcas augstajās velvēs un lūgt pieticību un pazemību, bet Skrotes kungs bija nepielūdzams pat pret savu dvēseli jo pēkšņi atcerējās bibliotekāri Rozīti, kas allaž uzsmaidīja, tiklīdz Jurgis vēra durvis uz plašo telpu, kur ģēniju rakstītie vārdi dzīvoja gadu simtiem ilgi, kamēr talantīgu un vidēji apdāvinātu literātu gara darbi, ieskaitot arī viendienīšu literatūras devumu, pēc bibliotēkas laika normatīviem tika norakstīti.

Rozīte, tāpat, kā abas viņas meitas Eiprila un Jūlija, bija bezcerīgi iemīļējušās Mopasana un Antuānā de sent Ekziperī grāmatās, kaut gan palika uzticīgas Imantam Ziedonim, taču slepus no mammas aizgūtnēm lasīja arī daktera Jāņa Liepiņa grāmatu Mīlestības vārdā ar mākslinieka M. Liepiņa zīmējumiem, kas viņas kārdināja kā aizliegtais auglis, jo abas vēl mācījās piektajā un sestajā klasē. Reiz Jurgis uzaicināja Rozīti uz kafejnīcu un pēc dažām glāzēm šampanieša Rozītei jautāja, kurai meitenei viņš ir tēvs.

Lāga sieviete nekavējoties atbildēja, ka šo jautājumu viņam vajadzēja uzdot pirms gadiem desmit, tad būtu vietā un laikā, „Tagad izciet savu sodu bez svarīgās informācijas.” Viņa paziņoja. Piedevām sacītajam pievienoja arī indes pilienu, novēlēdama Jurgim laimīgi dzīvot tālāk klusā bezbērnu ģimenē ar savu Vijolīti.

„Paldies par to pašu,” Jurgis atbildēja pēc iespējas vienaldzīgākā balsī, ar smeldzi noprazdams, ka dzīvei nav melnraksta. „Ņem

par labu, bet piestaigā pēc pāris dienām, mēs iepirkām grāmatu par Jāni Peteru, pie-taupīšu tev, bijušais draugs ko sātans šķirsta kā atvērtu grāmatu.” Rozīte atbildēja.

Cildenā Ave, Maria, melodija izskanēja, Vīrietis pacēla plauksta, lai aplaudētu aizrautīgajam ērgelniekam, taču aplausi izdzisa, jo Ave, Maria atkal uzvilnīja jau trešo reizi pēc kārtas, lai atkal satricinātu Jurgā svārstīgo dvēseli un viņam ienāca prāta, ka varbūt zārkā blakus kancelei guldīta Rozīte, „Tikko ērgelnieks beigs, došos nocelt vāku, lai biklās neziņas vietā būtu skaudrā skaidrība. Ja nojauta izrādīsies pareiza, nākošajā dienā pēc bērēm varbūt izdosies pārliecināt Eiprīlu un Jūliju nākt dzīvot mūsu ģimenē, lai nu kā, bet Vijolītei ir laba sirds, bet es. strādādams ostā, nopelnu pietiekoši.” Jurgis nodomāja, pievērsdams skatienu gaišā priedes koka aizgājēju mītnei. „Pie joda, es to darišu mūzikas pavadījuma un tas būs vēl svinīgāk.” Viņš nodomāja un strauji piecēlies, devās uz altāra pusi. Tik galā ar zārka vāku spēcīgajam locim šķita tīrais sīkums, kuģu tauvu rituļi bija daudz smagāki. Bet atlika piecelt vāka galvgalu lai ielūkotos iekšpusē un Jurgis izbrīnā ieplēta acis – mūža māja bija tukša, izņemot peļu mazuļus midzenī, kas bija ierīkots zārka stūrī, netālu no caurumiņa, ko izgrauzušas pieaugušās peles. Mirkli raudzījies zirņa lieluma peļukos, kas, sārti un nevarīgi, cieši piespiedušies viens otram, čučēja zīdaiņu veselīgajā zīdīņu miega. „Dzīvībai ir tik liels spēks, ka pat zārks tai nestāv pretī...” Viņš aizkustināts nodomāja reizē ar skaņdarba pēdējiem akordiem gandarīts atgriezās sava vietā uz vecā koka sola. Vīrieša domas atkal atgriezās pie notikumiem pagātnē – kā viņš ar loča buksieri Hercogs Jēkabs no ostas atklātā jūrā izvadīja lielo zviedru kravas kuģi Skone, kura krava bija Kurzemes prieku baļķi, kas atvadoties, izmisīgi smaržoja pēc sveķiem un svaigi gāzta izcirtuma. Ave, Maria melodija atskanēja no jauna jau ceturto reizi glāstot vīrieša dzirdi un sirdi.

Jurgis iedvesmots, sapņoja tālāk, jā, tas bija pirms divdesmit gadiem, kad uz loča buksiera ieradās ekskursantu grupa no pilsētas jūrniecības muzeja un kāda skaista, tumšmatā sieviete viņam visu laiku uzdeva dažādus jautājumus par kuģiem. Tie nerimās, līdz buksieris Hercogs Jēkabs atgriezās ostā. Pro-tams, viņš tumšmatei palīdzēja nokāpt pa

¹ Skopulis (Žargons krievu val.)

trapu un sieviete atvadoties uzdāvināja savu dzejas grāmatiņu ar nosaukumu Smeldze. Jurgis, aizkustināts no dāsnuma, pajautāja pēc dzejnieces vārda un telefona. Helga maiņi satvēra viņa roku un ar lodīšu pildspalvu platajā plaukstā ierakstīja muzeja jurniecības nodaļas telefona numuru. Līdz divpadsmit stundu garās maiņas beigām Jurgis to iemācījās nosaukt bez aizķeršanās, kā agrīnajā bērnībā par Staļinu, kas bija līdzīgs saulei. Jau nākošajā rītā viņš piezvanīja un nocītēja divas rindiņas no Helgas krājumiņa:

„Kā pa sadauzītiem stikliem
Eju tālāk soļiem bikliem...”

„Paldies, jurniek Jurgi, bet spriežot pēc jūsu izskata un valodas, biju pārliecināta, ka lasāt tikai grāmatas par navigāciju un kuģu būvi,” Helga nodūdoja.

„Neskati vīru pēc cepures, vēsta latviešu sakāmvārds,” Jurgis atbildēja un, saņemis dūšu, turpināja: „Kā jūs uztvertu piedāvājumu izlaist līkumu ar Blaniku?”

„Ai, tādas markas automašīnas nosaukumu dzirdu pirmo reizi. Bet ar lielāko prieku!” – Helga iesaucās.

„Patikami dzirdēt drosmīgas sievietes atbildi,” Skrotes kungs secināja un Helga bilda, ka mazs brauciens uz tikko atvērto vasaras kafejnīcu Liedags nekādu sevišķu drosmi neprasa, ja virtietis ir džentlmenis.

„Piedodu jums šo mazo neprecizitāti, tā sievietei piestāv, to esmu lasījis kādā Egila Lukanska grāmatā,” locis turpināja un paskaidroja, ka Blaniks ir planieris, būtu diezgan pagrūti nosēdināt pie ieejas kafejnīcā.”

„Ak, aitiņa!” muzeja darbiniece paškritiski atzinās un jautāja, kad vēsturiskais notikums realizēsies.

„Sestdien, ja vēja ātrums sekundē nepārsniegs lidojuma drošības normu, brauksim uz mūsu planieristu klubu.”

„Tātad rītdien! Nāksies gurķu skābēšanu atlikt uz svētdienu,” viņa piekrita.

„Okei, kur piebraukt?” Jurgis kļuva lietišķs.

„Blaniku pie manas mājas nosēdināt būtu neiespējami. Pasta iela ir visai šaura.” Iesmielāmās paskaidroja Helga.

„Satriecoša sieviete, deviņos piebraukšu ar fordiņu.”

„Stop, nekādā gadījumā nevēlos jūs satriekt, būtu žēl, ja osta zaudētu profesionālu loci, tādēļ humānisma vārdā atteikšos no tikšanās,” Helga ārkārtīgi nopietni paziņoja.

„Kas varētu būt vēl humānāk, kā aiziet pie tēviem no dzejnieces rokas!” Jurgis bija pārliecināts, „lūdzu, nosauciet savas mītnes numuru.”

„Trīspadsmit, azartiskais vīrieti, gaidīšu,” Helga smaidot paziņoja.

... Mazā, nīprā lidmašīnīte Wilga uzrāva Blanik planieri debesīs vajadzīgajā augstumā un trose atkabinājās. Aizlidojušās Wilgas motora skaņa pamazām noklusa un šaurajā kabīnē, sēžot viens aiz otra, viņi klausījās, kā aizpleksiglasa jumta miermīlīgi šalkoja vējš un kaut kur aizrautīgi skanēja cīruļa dziesma, bet kilometru zemāk vasaras pilnbriedā zaļi jo zaļi rāmi elpoja pļavas un viņņoja labības lauki.

„Tu esi ģeniāls randiņu rīkotājs,” no redzētā un dzirdētā izjusti atzina Helga un lūdza, lai Jurgis arī viņu uzrunā vienskaitlī. Vīrietis, šķiet, saklausīja no debesīm plūstošo Ave Maria melodiju un teica: „Paldies, tas bija saprātīgi. Lūdzu, paskaties pa labi, tur laistās Durbes ezers. Ja planieri uzvedīsies kā rātņa meitene, izvizināšu ar motorlaivu.”

„Tencinu, neatvairāmais vīrieti, bet pēc mēneša no karadienesta atgrieziesies mans līgavainis, kaut gan viņš pārtrauca ar mani sazināties pirms pusgada. Ko iesāksim?” balsij saminstinoties, atzinās Helga, klusībā zūdoties, ka šos vārdus viņai pietrūka spēka pasacīt dienu ātrāk.

Pēc smaga, ieilguša klusuma brīža Jurgis mazliet piesmakušā balsī sacīja: „Frančiem ir paruna – ko vēlas sieviete, vēlas Dievs.”

„Paldies, labais cilvēks,” pasažiere klusi sacīja.

Pēc pāris stundām viņš atveda Helgu uz Pasta ielu. Atomašīnai apstājoties, Helga jautāja: „Varbūt uznāksi? Pagaidām dzīvoju viena.”

„Pēc tam būs vēl grūtāk,” Jurgis teica un ieslēdza aizdedzi.

... Ave Maria ērgelēs apklusā. Minūti nogaidījis, vīrietis piecēlās no sola un devās uz kāpņu pusi, lai meistaram pateiktos par aizkustinošā skaņdarba atkārtošānu.

... Jurgis pamodās, jo jūlija saules gaisma pludoja telpā un arī gultā. Noskanēja atslēga un durvis stāvēja no naktsmaiņas pārbraukusi dzīvesbiedre.

„Kad, pie joda, tu iemācījies spēlēt Ave Maria uz ērgelēm?! Es noklausījos piecas reizes pēc kārtas.” vēl būdams miega un sapņa varā, viņš jautāja.

„Katra sieviete ir kā Ave Maria vīrieša mūža, sapņotāj.” atbildēja Vijolīte. □

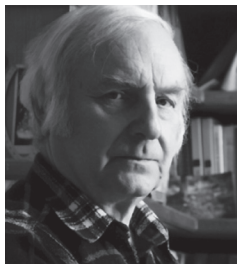

Iveta Vecenāne. *Rotko motifs III*, vilna, kokvilna 150 × 211 cm, 2025

Skat. Daces Micānes-Zālītes rakstu 74. lpp

Tatjana Zaharova,
īstajā vārdā Jolanta
Koha, dzimusi 1972.
gadā. Strādāju par
Pūres bibliotekāri jau
astoņus gadus.

Gvido Drage, īstajā
vārdā Redžinalds
Grikmanis dzimis
1945. gadā.

Skat. arī stāstu „Čigāns” JG325 (2026 vasara)

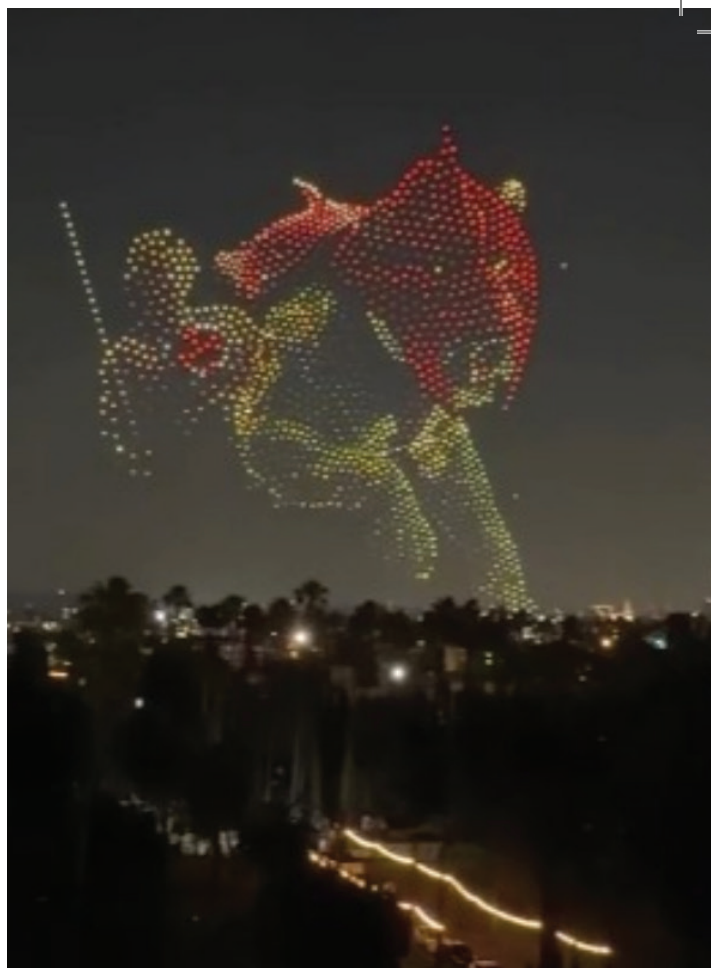
Gvido Drage

Tatjana Zaharova

TĀLĀS GAISMAS

Rudens tumsa bieza un smaga, kaut aci dur. Fu! – kāds vecum vecs teiciens. Neba nu te pavisam bez gaismas stariņa, netālais laukums pie pašvaldības spoži izgaismots ar piecām, sešām... veselām septiņām jaudīgām spuldzēm augstu stabu galos. Nezināju, ka tik daudz, negadījās saskaitīt. Bet par to piķa melnumu iedomājos, rēķinoties ar ceļu uz mājām aiz tās gaismas salas. Vēl gandrīz divi kilometri, un puse pa meža ceļu. Tikko esmu izkāpis savā Pūrē no Tukuma autobusa. Reizi mēnesī tomēr ar kolēģiem literātiem vajag kārtīgi izrunāties. Tagad nu mudīgi – soļos marš!

Lūk, esmu jau zem vidējās lampas, akurāt gaismas centrā. Uz asfalta mētājas saņurcīta cigarešu kārbīņa, nav mums kārtības! – ar slaidu spērienu... Klikšķis – un gaisma dziest. Un nodziest pavisam. Tumsa un klusums uzkrīt no visām pusēm kā lietuvēns mīkstiemi spārniem. Klusums. Itin kā gaismai būtu skaņa. Modernās halogēnās lampas taču nesīc kā vecās krievu laiku dzīvsudrabenes.

Tāds nogaidošs klusums. Gandrīz vai brīdinošs. Vai man tagad vajag uzmanīties? Saspicēju ausis... galīgi nekas nav dzirdams. Savādi gan, pat ne vēja šalkas. Tumsas blīvā vismaz sāk iezīmēties koku zari, kailo liepu rinda ceļa labajā malā. Tālumā, kur sākas jau lielais mežs, vāra gaismiņa uzzibsnī. Un – vai patiesi? – tur ieriešas skaņa kā sīks oda sīciens.

Jā, gaismas plankums aug, tuvojas arī skaņa, pastiprinās un... sadrūp ritmos. Kaut kas pazīstams – dum-dum-dum... Tā gaisma, protams, nāk no automašīnas. Labi, bet skaņa? Kur paliek ierastā dzinēja rūkoņa, riepu švirksti uz grantēta lauku ceļa? Te asfalts tikai gar pagastmāju. Tālās gaismas sašūpojas, asi palecas, nu, protams, tikko šķērsoja dzelzceļa pārbrauktuvi gandrīz pilnā gaitā. Kas tur tā nesas?

Nozib un nodārd, un tas ir klāt. Balta gaisma man acīs. Pāri galvai uzkrīt melns un mēms apžilbuma maiss. Tumsa griežas atvara apļos. Dzeļoši auksta vājpūsma sejā. Sniegpārslu virpulis. Dzin-dzin, dum-dum... No dunošās

tumsas zirga purns, vēl viens, arī trešais – trijjūgs drāžas man garām. Krievu trijjūgs...

Kā tas var būt? Bet „rusiskaja trojka” naturāli! Un rēkoņa, caur kuru izlaužas dzismas vārdi: – „Jehaļi na trojke s bubencami!” – Kas notiek? Tos vārdus no krievu romances sapratu: – brauc trijjūgs ar zvaniņiem. Kā tad, vidējam zirgam pie izrakstītā iejūga loka viens „bubens” un ilkšu galos vēl pa vienam, kopā trīs zvaniņi „bubenci”. Bet visi trīs zirgi mežonīgām krēpēm, ugunīgām acīm. Vadošais zirgs lepni saslējies, piejūgtajiem galvas teju atpakaļ izgrieztas, no purniem putas šķīst. Bet kamanās „jamščik”, važonis, aitādas kažokā, grožus tur augstu. Aiz viņa rēgojas vēl divi, platām mutēm aurojot... Nē, nevar teikt, melodija šūpojas gaisā samtaina, tīra: „Jehaļi na trojke...” – Kas, ellē, notiek? Bet kamanas jau padrāzušās man garām, novirmo vēl pēdējās ledainā ceļa šlakatas, un slieces jau trāpa uz asfalta, dzirksteles pašķīst. Romances melodiju pārklāj ilgs, griezīgs svilpiens, atkal sabrūkot pavisam neiederīgajā umpā zāģa ritmā. Trijjūgs krustojumā nogriežas uz Tukuma pusi un pazūd tālumā.

Tumsa un satraukts, gabalos saraustīts klusums. Kaut kur tam pa vidu es. Kas tas bija? Trijjūgs vai mūru tarāns? Varbūt es sapņoju? Nu, nē taču, zem kājām reāli ciets pamats. Tumsa nemaz nav tik blīva, pa Ventspils šoseju mašīnu gaismas un rukoņa. Ko es te daru?... Ak tā, jāiet mājās. Bet tie spoki? Ar skaņām un krāsaini, pat pēc zirgu sviedriem nosmirdēja. Jā, es atceros zirgu smaku, bērņībā mums bija zirgs, gan jāt mācēju, gan draudzējos ganībās. Pat naktī ne no kā nebaidijos.

Tagad gan vēsums man pakrūtē. Nu paga, es spokiem neticu, te nekad māži nav manīti, ceļš pierasts un pazīstams. Bet tāda sajūta itin kā no tumsas manī kāds skatītos. Varbūt patiesi aiz tā bērza kāds stāv. Tad jau aiz katra ceļmalas koka stāv neredzams vecis. Laikam es pats arī esmu neredzams? Savas kājas vairs nejūtu, roku nevaru pacelt. Bet ja nu slepkavniecisks monstros mani gaida? Pamalē spilgti balts uzliesmojums. Un tūlīt sarkani stari kāpj debesīs. Kāvi jā...

Drīzāk jau pavisam reāli kaujas droni. Tepat aiz mūsu robežām Ukrainā vārās raganu katls. Nu, nē! – kaut kas daudz briesmīgāks

– īstens karš. Vai mēs te protam baidīties? Ēnas, ēnas skrien pāri ceļam – viena, otra... trešā. Buciņi. Jā, trīs stirnu buki. No kurienes tas rēgainais krievu trijjūgs pie pagastmājas?

Bet es eju, tikai eju uz mājām, un nebaidos, nebaidos, ne no krieviem, nedz spokiem. Tādu spoku vispār pasaulē nav. Un krievi? Nē, no krieviem es nebaidos. Ko es, krievus neesmu redzējis! – pilnu dienesta laiku, trīs gadus krievu armijā nolauzu. Pēc tā man iegrieza rezerves virsnieka pakāpi, dabūju vēl vairāk kā divdesmit reizes kulties uz stulbām apmācības nometnēm dažādos Padomju savienības bruņoto spēku garnizonos.

Tur man gadījās armijas draudzene no štāba dāmām. Tāda tumsnēja, it kā ar Pievolgas tatāru asinīm. Viņa krievu romances ļoti mīlēja, dziedāja ar, ģitāru strinkšķinot.

Nu, neskatoties uz romantiku, krievu kāpostus un armijas „bardaku” esmu līdz ūkai sastrēbies. Laikam jau kāds varētu nezināt, kas „bardaks” par zvēru. Ha-ha! – tas nu reiz ir katls bez dibena un bijušās Padomju savienības mīkstā, ievainojamā pavēdere. Haoss, inficēts ar trakumsērgu, varētu būt visai nepilnīgs apzīmējums. Vai tiešām no krievu dvēseles pirmatnējās tumsas tas krievu trijjūgs ar visu juteklisko romanci būs izlauzties?

Pēkšņi zinu, ka aizmirsu mājās ārdurvis aizslēgt, uz autobusu steigdoties. Meža mošķi būs salīduši. Jāsteidzas, jāskrien, vai manas kājas maz kustas? Izrādās, jā, jau pirmie mana meža koki nāk. Bet aiz lielā, zibens trāpītā bērza kāds patiesi stāv. Tas. Neredzamais. Lūk, sakustējās... nē, nav nekādu miglas vālu, nakts skaidra, mēness nupat noritēja, zvaigznes gaismo. Vai patiesi manas kājas jau skrien? Tad kāpēc es netieku no vietas?

Durvis, durvis ir ciet, ir aizslēgtas. Bet atslēga nav nolikta parastajā slēpnī. Kā tad tā? Taustos pa kabatām. Kāds pieskaras manam plecām, vai es arī izkāpšot? – Ko-a? Jūtu pakausī sakustamies matus. Neredzamais aiz manis. Vai izdosies galvu pagriezt? Beidzot atskatos. Nē, pavisam redzams. Kāpēc es viņu pazīstu? Ko viņš tur saka?

– Tu ilgi doma tur stāvēt ka tāt mākos? Pūrs pietur tak ntīlit bus klāt, mums jākapj lauka. Vai tu nau vēl pamodies?

– Vai tas... esi tu?

– Kas ta citc? Tu māt vairs nepazīst? Es tak taus kaimiņš Edžs. Eu, rakstniek, vai tu nav zem šmīgs?

– Edgar, vecais puika, kāds prieks tevi redzēt! Kur mēs esam?

– Rāpies tik āra, es tau iedos uzlāpities, zinam ko tie intelbeņķi vakaros dar.

Zem kājām nošņācas, mani sanes pret margstieni, iedegas apgaismojums, atveras durvis, – uzmanies, pakāpiens, – un atliek tikai izkāpt. Lūk, mēs jau stāvam uz asfalta, autobus uz atvadām norūcas un dodas tālāk. Edžus gādīgi virza mani uz pareizo pusi, kaut ko vēl jautā, taču es laikam atbildu ne par tēmu, viņš atmet ar roku un sapurina mani – ejam tak! Vējš šūpo kailo liepu zarus. Pavisam netālu gaismo pagastmāja. Nē, var jau būt notiek tikai kaut kad jau notikušais. Dubults neplīst, un kaut kam taču vienmēr jānotiek.

Un nupat jau esam zem centrālās lampas, kad atskan klikšis un visas gaismas ar reizi nodziest. Melnajā tumsā uzgrūžos Edgaram, un viņš mani lamā, ka tāpēc gandrīz izlaidis no rokām pēdējo Mežpils alus pudeli. Kamēr es platām acīm veros uz ceļa galā plaiksnājošām tālajām gaismām. Tās ātri tuvojas. Ak dies, tikai ne atkal! Balta gaisma un aklums man acīs. Un dum-dum ritms. Rēkoņa. Kaut kas liels pašaujas mums garām... Ā-ā! – nē, tā ir tikai melna apvidus mašīna, laikam džips. Kaimiņš man blakus ierauj malku no savas alus pudeles un komentē:

– Vai nau viens maita? Pagastvecis. Pac vizinas ar lepn vāg, kamēr mums te pa tums jamīcas. Tagēc gaismš šis jau astoņos izslēdz. Takš ne jau pac. Viņam te laik relejs tais to klikšķ. Tas esot ekonomijs dēļ. Karš tepatas pie durim. Klau, vai teu i bails no krieviem?

– Ko? Nē. Bet... jā.

Pamalē atkal sarkani zibsnī. □

Vēsturniece, skolotāja un bibliotekāre.

Trešo gadu mācās Rakstnieku Savienības Literārās Akadēmijas meistardarbnīcās.

2025.gadā piedalījās Prozas lasījumos.

Stāsti publicēti žurnālos *Jaunā Gaita* un *Punctum*.

P.S. Honorāru par stāstu ziedoju žurnāla attīstībai.

Inga Raipala

MEŽSARGA MEITA BARBA

Autoostas kafejnīcā pie konditorejas letes stāvēja ļoti gara auguma sieviete. Pārējo apmeklētāju uzmanību varēja piesaistīt viņas izskats. Garais, pareizāk sakot, taisnais augums bija ietērpts tumši zaļā sūnu krāsas īsā mētelī, galvā tādas pašas krāsas mednieku stila cepure, tievās kājas garos, pieguļošos brūnādas zābakos. Klāt vēl mugursoma mēteļa krāsā. Koptēls liecināja par stipru saiti ar mežu. Bālā plānā seja daļēji slēpās zem neizteiksmīgām brillēm un cepures. Nopirkusi simts gramus viskija un pīrāgu ar kāpostiem, viņa apsēdās pie loga.

Šogad bija neparasti silts janvāris. Tautā mīlētais meteorologs aizgūtnēm varēs klāstīt par kārtējiem siltuma rekordi. Iedzērusi malku viskija un uzkodusi pīrāgu, Barba vēroja notiekošo aiz nespodrā loga. Kanāla netīrajā ūdenī plūncājās pīles. Pāri kanālam uz tramvaja pieturas nojumes tupēja lielās jūras kaijas un vaktēja barību. Dīvaini. Rīgas jūras līcī viņa nekad nebija redzējusi šos lielos putnus, tikai mazās kaijas. Lielās jūras skais-tules bija kļuvušas par Centrāltirgus apkārtnes reketierēm. Prom no pieturas Daugavas virzienā devās sievietē un vīrietis. Viņi kaut ko meklēja savos maisīšos. Lielās jūras kaijas, apmēram divdesmit, cerēdamas uz kārumiem, sekoja viņiem, aplenca, līdinājās virs galvām. No malas izskatījās draudīgi. Barba atcerējās Hičkoka putnus.

Kopš tās dienas, kad notika lielā nelaime, bija pagājis krietns laiciņš. Tēvs bija godam paglabāts un mantojuma lietas sakārtotas. Zaudējuma sāpe bija it kā pierimusi, bet nu brauciens turp atkal uzplēsa dzīti sākušās dvēseles rētas. Barba bija saņēmusies sakārtot no tēva mantoto īpašumu. No mājas bija palikusi apdegušu drupu kaudze ar skursteni, pirtiņa, medību māja un mežs. Atbrīvojusies no darba važām, Barba varēja justies brīva kā putns. Tikai mantotais īpašums spārnus vilka uz leju. Pamatīgi vilka. Kam viņai tas?! Atbilžu nebija. Pagaidām.

Ceļš līdz īpašumam Ziemeļkurzemē nebija pārāk tāls. Barba negribēja ne lasīt, ne glāstīt telefonu. Viņai labpatika vērot jūrmalcie-mus, kas sekoja viens aiz otra. Pie dažām mājām nebija noņemti Ziemassvētku rotājumi. Dienas gaismā uz netīrā sniega fona tie izskatījās nepievilcīgi. Viņa bija dzirdējusi, ka vienu ceļa posmu sauc par garo jūdzi. Nez kāpēc.

Tikai nesen Barba bija izlasījusi skaidroju-mu savam vārdam: īsts dzīvsudrabs, lec un sprīņo, lēkā un aizdrāžas, ej nu saķer pasaules vējos, ja kādam laimējas, to var dēvēt par veiksmīnieku. Ne nu lēkāja, ne sprīņoja. Bija pilnīgi rāma. Vienīgi aizdrāzās uz Luksemburgu, kur nostrādāja divpadsmit gadus Eiropas Savienības tiesā par tulku. Neviena viņu nesaķēra, nevienam nebija palaimējies. Aizdrāzās, jo kaimiņiene Tīna, vīriešu medniece, atņēma viņai kārtējo pielūdzēju. Sirds nesalūza, tikai ieplaisāja. Dziļi ieplaisā-

ja. Latvijā esot divdesmit Barbas. Maz gan. Būtu jātaisa Barbu salidojums. Pašai vārds likās smags. Drīzāk pietāvētu raganai, kas lēkātu, sprīņotu, drāztos ar pasaules vējiem.

Pagasta pieturā Barbu sagaidīja vietējais mežzinis Ivaars ar baltu džipu dubļu notašķītiem sāniem. Būdams īsts kurzemnieks, viņš aprāva vārdiem galotnes un patskaņus stiepa divtik un trīstik. Līdz Barbas īpašumam bija labs ceļa gabals cauri mežam. Pa ceļam Ivaars stāstīja, ka tā saucamie Eiropas ceļi Latvijas mežos bija sataisīti, taču vislabākās baraviku vietas izpostītas. Mežzinis lielījās, ka viņš dabūjis balvu par to, ka viņam ir lielākie raaag Ziemeļkurzemē. Barba iekšēji smējās. Jā, patiesi. Sieva bija uzlikusi Ivaaram lielus raaagus, un nometījis viņš bija briedi ar vislielākiem raaagiem. Ko lai sieviete dara, kad vīrs vai nu pa mežu daudzās, vai ezerā sēž, vai ar draugiem visīti ņem iekšā.

Pa izdangāto ceļu braucēji nonāca galā. Barba te nebija bijusi vairāk kā divpadsmit gadus, kopš pameta dzimteni. Skats bija baiss un nepatīkams. Ne tikai krāsmatas to veidoja. Puslokā pretim mednieku mājai bija izvietotas pārnakšņošanas vietas: smago mašīnu kabīnes, vagoniņi, dīvainas konstrukcijas būdas. Tieši pretim mednieku mājai stāvēja telefona būdiņa aizkrāsotiem stikliem sarkanā krāsā ar uzrakstu TUALETE.

Ivaars teica, ka nākošā dienā saradīsies mednieki. Pats pukojās, ka tagad mednieki medības pārvēršot lielā dzeršanā un meitu mīlēšanā, parasti kādam esot līdzī mīlākā. Mednieku kolektīvā esot sieviete medniece, izbijusi balerīna, maza un tieviņa, bet gana sīksta, ja jau ar večiem var kopā medīt. Pret viņu vīriešiem esot liels tabu.

Šķiroties, Ivaars pabrīdināja, ka beidzot arī Kurzemē esot redzēts pirmais lācis, tieši šajā medību sektorā. Uz Barbas jautājumu, ko darīt, ja ierodas lācis, Ivaars atsmēja – skaiti tautas dziesmas un atkāpies atmuguriski, tikai lācim acis neskaties. Ja paspēj, var ielīst mednieku mājas vīna pagrabā.

Barba bija plānojusi ievākties mednieku mājā, bet vairs tam nebija nozīmes. Gana laba būs pirtiņa. Tikai nemierīgu viņu darīja gaidāmā mednieku ierašanās. Salējusi katlā no akas atnestos ūdeņos, Barba iekūra pirts krāsni. Pasmēlusi silteno ūdeni, viņa noberza

lāvu, nomazgāja mazo lodziņu. Tad izslaucīja grīdas pirti un priekštelpā. Krēslas stundā viņa aizgāja līdz medību mājai, paņēma matraci un segas, dažus brieža gaļas konservus, sveci un no pagraba pudeli vīna. Pirtiņa bija veca un priekštelpas durvis plānas, bet ar varenu krampi aizbultējamas. Aizsardzībai noderēs cirvis un krāsns kruķis. Pret zvēriem un piedzērušiem medniekiem.

Izkarsējusies uz lāvas un nopērusies ar vecu slotu, Barba atslāba. Atcerējās, kā tēvs bērnībā viņu un māsīcas uz lāvas aplaistīja ar aukstu ūdeni. Kā viņas spiedza! Un vienmēr to gaidīja. Aptinusies ar dvieļi, Barba pavēra pirts priekšnama durvis, ielaida vēsumu. Sviedru lāses bija pārklājušas seju un kaklu, pilēja uz krūtīm un ritēja uz leju. Daži malci auksta vīna dzesēja Barbu. Viņa paskatījās uz konservu bundžu. Nē. Viņa neēdīs. Ne tagad. Viņas ķermenis pamazām atdzisa un sirds pagarināja sitienu intervālu. Sajūtas bija neapprakstāmas.

Barba pamodās lielā rītā. Nogulējusi visu nakti bez pamošanās. Atpakaļejoši ieslēdzās bailes par lāci. Tad viņa sāka domāt par balerīnu mednieci. Kāda mārtruka pēc? Vai tādā veidā meklē kopienas izjūtu un socializēšanos? Kad atbrauks, Barba viņu izjautās.

Vakarā sāka ierasties mednieki. Kurš ar džipu, kurš ar vecu golfu. Barbai noslēpties nebija nozīmes un nebija kur. Viņa iznāca no pirtiņas. No džipa izkāpa trīs vīri Barbas vecumā. Stādījās priekšā kā Vikucis, Garais un Ivo. Tas pirmais esot mednieku kolektīva vadītājs. Tad iztūlājās Vecais, vīrs ļoti cienījamā vecumā. Ar golfu bija atbraucis Kapteinis. Pagalmā ielīgoja volvo. No tā izkāpa sīka auguma sieviete, laikam balerīna, nodomāja Barba, un ... Tina. Tina!!! Jupis viņu rāvis! Viriešu medniece! Vecā kara mauka!

Notikušajam bija divpadsmit gadu noilgums, visam bija jābūt pārsāpētam. Bet nu atkal! Vecās rētas īdēja. Barba saņēma sevi rokās. Pa šiem gadiem desmitiem reižu viņa bija pārdomājusi scenāriju, kā atriebties Tinai. Aiziet ciemos ar viskiju, piedzirdīt viņu un aizejot apgāzt sveci uz galda. Vienkārši. Vecā koka māja nodegtu kā sērkokciņš. Kopā ar Tīnu. Paradīzē man netikt, secināja Barba, domās ļoti grēkojusi.

Barba bija rezervēta, bet Tina metās viņai ap kaklu, kaut bija stipri īsāka. Barba pat nepieliecās. Sasveicinoties Barba iepazinās ar balerīnu, par Ilzīti saucot. Tina kā parasti vienmēr un visur jutās kā galvenā persona. Aicināja uz mednieku māju sagriezt uzkodīņas. Barba nesteidzās.

Lai nebūtu jārūnā ar Tīnu, Barba grieza gaļu un iztaujāja Ilzīti. Viņa esot pilsētas meitene, ar kuru dzīve izspēlējusi lielu joku. Pilnīgi nejauši tikusi uzaicināta uz dzinējmedībām par dzinēju. Tas bijis starts. Vispirms pabeidza kursus *Safari Klubā*. Medības un viss, kas ar to saistās, barības aizvešana uz barotavām dzīvnieku piebarošanai, sāls un minerālvielu kluču nodrošināšana, skatu torņu būvēšana un bebru dambju likvidēšana dodot viņai emocijas, enerģiju un piederības sajūtu. Viņa sajutusi medību kaifu. Medības ir process, dzīvesveids un pasaules uztvere. Gaišes medībās ir laiks pasēdēt klusumā un padomāt par dzīvi, sakārtot domas, baudīt dabas skaistumu, ieklausīties meža skaņās, sajūst smaržas. Latvijā starp divdesmit tūkstošiem vīru esot piecsimt sievietes mednieces. Sabiedrībā esot stulbi stereotipi par dāmām medniecēm. Pirmajās bebru medībās viens mednieks teica, ka kopā ar bisi viņa izskatās pēc Rembo. Nesen medībās dabūjusi zilu aci divas reizes. Pirmoreiz bisei uzlikusi optisko tēmekli un piespiedusi cieši pie acs, ko nevar darīt, un šāvusi, atsitenā acs zila. Otrreiz tas pats, tikai ar karabīni. Vīri pārsmejusies.

Viegli reibuši, sanāca mednieki. Vikucis sāka pārliecināt Barbu, ka viņai jāturpina tēva tradīcijas. Barba atcerējās, kā bērnībā spēlējās ar lūša, caunas un lapsas ādām, tās bija tik mīkstas paijājot. Mammās gatavotās vakariņas no meža dzīvnieku gaļas bija ļoti gardas. Barba bija gājusi līdzī tēvam uz stirnāzi. Cik tā jūnija novakare bija fantastiska! Pļavā pie meža iznāca vairākas stirnu kazas, alņu govs ar diviem teļiem. Tēvs nešāva. Pēdējā laikā tēvs lika slazdus caunām un meklēja briežu nomestos ragus. Par caunādām un ragiem varēja dabūt labu naudu.

Iejaucās Garais, jautādams, vai Barba ir ēdusi meža kuiļa vai brieža bulļa pautus, esot izcils baudījums garšas kārpīnām. Viņa atbildēja noraidoši. Atcerējās reizi, kad brālēns bija nopircis konservētus jēra pautus. No tā skata vien viņai palika slikti.

Vikucis stāstīja, ka delikatese ir aļņa purns, vītīnāta aļņa gaļa, kūpināta bebra aste un zupa no marinētiem kauliem. Ierasta lieta esot brieža, aļņa, bebra un mežacūkas gaļa.

Vecais Barbai paskaidroja, ka kursos iemācīs šaut ar gludstobru un vītņstobru bisēm. Labs esot pusautomāts dzinējmedībām, kloķejamā karabīne gaides medībām, bet putnu medībām viņš varot viņai uzdāvināt 16. kalibra franču bisi, jo līdz medību beigām viņam palikuši vien daži metri.

Kapteinis laužītā latviešu valodā stāstīja, ka caunas uzbrūkot pat stirnas telītēm. Lapu mežos aug maz ozolu, jo mežacūkas apēdot zīles, bet lapu kokiem apgrauž mizu, lai būtu asāka berzēšanās. Lapsas patiešām esot nekaunības un apķērības simbols, jo dzīvo svešās alās, rāpjas kokos, lien uz vēdera un ēd pat kukaiņus. Tikai vilks, kā pasakās, esot lapsas lielākais ienaidnieks.

Vecais turpināja par vilkiem. Pirms vairākiem gadiem kaimiņu pagastā sirojis vilku bars. Barvedis esot bijis vecs vilks uz trim kājām. Bijuši tik nekaunīgi, ka pie mājām piekēdētos suņus izgrauzuši no ķēdēm un aiznesuši uz mežu. Diezgan ilgi sirojuši, kamēr vairāki mednieku kolektīvi saorganizējušies un baru likvidējuši. Galvenais esot barvedi nošaut.

Pie galda Garo visi sauca par āmriju, negausi un rīmu. Viņš bija ne tikai garš, bet arī dūšīgs. Ēda daudz un bez apstājas. Vecais paskaidroja Barbai, ka par āmriju saucot dzīvnieku, ar neglītu ķermeni un spalvainām pēdām. Latvijā pēdējais esot redzēts 1876. gadā. Barba apjuka. Braucot šurp, garajā jūdzē viņa tālumā redzēja pāri ceļam pārejot divainu dzīvnieku, tā kā lāci, tā kā lielu suni. Pēc Vecā teiktā, ka āmrija kustas lokiem kūleņodams un tīdamies, Barba pie sevis nodomāja, ka tas varēja būt āmrija, bet muti valā nevēra.

Barbai griezās galva. Tīnas ierašanās un mednieku stāsti bija viņu nogurdinājuši. Viņai vispār nepatika sveši cilvēki. Barba negāja uz lieliem koncertiem, vairījās no cilvēku burzmas. Braukšana pārpildītā satiksmes līdzeklī uzdzina stresu. Viņa sāka bažīties, ka pamazām kļūst par sociopāti.

Iedzērusi krietnu malku viskija, Barba apreibā. Bija laiks doties prom. Neatskatoties viņa

devās uz pirtiņu, aizkrampēja durvis un nodzēsa gaismu.

Barbu pamodināja dūmu smaka. Samiegojusies atkrampēja pirtiņas durvis. Dega viena no mednieku būdām. Liesmas laizīja durvis no iekšpuses un gar malām laužās uz āru. Barba pakēra cirvi, pieskrēja un izsita logu. Zem loga uz lažas puskaila gulēja Tīna. Tālāk būdas dziļumā krāca Vikucis. Barba pavilka Tīnas galvu uz loga pusi, tad abas rokas aizbāza zem viņas padusēm un vilka, cik vien bija spēka. Tīna pamodās un, neko nesaprazdama, sāka pretoties. Ak tu, vecā kara mauka, dusmojās Barba. Izvilkusi Tīnu, Barba sāka kliegt un aurot, cik vien spēja, jo saprata, ka Vikuci viņai neizvilkt. No vagoniņa izrampējās Garais. Ieraudzīdams Barbu, puspliko Tīnu un liesmas ap būdas durvīm, viņš nokrita netīrajā, slapajā sniegā, izvērtījās, cēlās augšā un taranēja degošās būdas durvis. Situācija bija šausmīga, taču komisku to darīja skats, kad Garais no degošās būdas izvilka pliku augumā mazo, apaļīgo Vikuci, kura rudais apspalvojums un mati bija apsvīluši, un viņš smirdēja pēc apdedzināta surķa. Saradās arī pārējie. Cits aiz cita smēla no mucām ūdeni un lēja virsū būdai. Barba aizvilka Tīnu uz pirtiņu. Nogāza uz lāvas un lēja virsū no katla silteno ūdeni. Atžilbusi, Tīna metās ap kaklu Barbai un sāka skaļi raudāt. Būs labi, mierināja Barba, būs labi. □

Dace Upe

CEĻOJUMS

Apstājāties tuvākajā degvielas uzpildes stacijā Lietuvas pusē. Tā izrādījās ceļotāju tik iecienīta, ka gandrīz nebija brīvu stāvvietu. Latvijā redzētās reklāmas te bija ar lietuviešu tekstiem. Taču pazīstamais logo un attēli radīja sajūtu, ka vienlaikus esam starp savējiem un kaut kur citur. Cilvēki iepirkās, stāvēja rindā uz labierīcībām, pārdevēji skenēja preču kodus un gatavoja pasūtītos ēdienus. Dēls ātri pazuda dziļāk veikala telpās. Mamma pie letes skatījās piedāvāto ēdienu attēlos un cenās uz sienas.

– Es gribētu..., – viņa iesāka – un apjuka.

Pasmaidīju, jo bija neparasti justies mainītās lomās. Viņa izskatījās pazaudējusies kā maza meitene veikala piedāvājumā. Īsiem sirmiem matiem, kas veidoja vieglas cirtas. Augumā mazāka par mani. Pensijas gados viņa sāka izvēlēties košākas un sievišķīgākas krāsas apģērbus. Bet varbūt vienkārši piedāvājums veikalos bija daudz plašāks nekā tad, kad pati biju bērns un no kura atcerējos vien tumši brūnus mēteļus un jakas. Blakus viņai es jutos pārliecināta kā pieaugušais, jo viss šajā veikalā bija tāpat kā Latvijā, tikai valoda cita.

– Tu vari pati visu paprasīt. Dzirdi? Pārdevējas runā krieviski. Mēs taču esam tikai Lietuvā, – teicu, joprojām smaidot, ka man viņai tas ir jāpaskaidro, it kā viņa pati būtu aizmirsusi.

– Nē, es nevarēju, – viņa papurināja galvu. – Lūdzu nopērc man melnu kafiju un kādu bulciņu. Vienalga kādu, es te tāpat neko nesaprotu.

Tas mani pārsteidza. Sen nebiju ar viņu gājusi iepirkties, taču likās, ka te nekā sarežģīta nav. Turklāt viņa vienmēr ir bijusi ar augstām prasībām pret citiem, bet tagad netiek galā tik vienkāršā situācijā? Interesanti, kā viņai iet autobusa grupu ekskursijās, kurās viņa regulāri dodas pēdējos gados? Vai arī tajās viņi, seniori, viens otram izpalīdz? Vai arī starp sev līdzīgiem viņi visi jūtas drošāk?

Dace Upe, īstajā vārdā Dace Voitkeviča, ir studējusi latviešu literatūru Latvijas Universitātē. Viņa ir mācījusies Latvijas Rakstnieku savienības Literārās akadēmijas prozas un dzejas darbnīcās. Veido kultūras projektus, kas saistīti ar dzeju un mūsdienu latviešu rakstniekiem. Literatūrā un mākslā interesē mazāk skartas patiesos notikumus un izaicinājumus balstītas tēmas.

Nopērku mums visiem dzērienus un uzkodas. Kamēr automāts pilda kafiju papīra krūzītēs, dēls paķer blakus stāvošo spīdīgo krūku ar pienu un apgāž to otrādi. Krūkas vāciņš atveras, ļaujot pienam šļākties uz grīdas. Trauks ir tukšs un uz brūnās grīdas liela balta pelķe. Kāpēc viņš tā dara? Nav vērts domāt, tāpat neuzzināšu. Mamma apjukums pie letes mirkli aizmirstas. Ko tagad iesākt? Samaksāt par izlieto pienu? Slaucīt pelķi, kamēr kāds nav iekāpis? Par laimi, garām iet degvielas stacijas darbiniece. Norādu viņai uz pelķi, tukšo piena krūku un atvainojos. Viņa nekā nesaka, bet sejā saskatu, ka pārdevēja ir iemācījusies ātri slēpt savas patiesās domas par neskaitāmajiem veikala apmeklētājiem un viņu īpatnībām, kas katru dienu te parādās.

Tālākās ceļojuma stundas paiet bez starpgadījumiem. Ar prāmi ātri pārceļamies uz Kuršu kāpas pussalu.

– Iedomājies? – es uzjautrināta stāstu mammai, – pirms gada, skatoties kartē, es nebiju sapratusi, ka vienīgais veids, kā nokļūt Kuršu kāpās, ir pārcelties ar prāmi! Nez kāpēc iedomājos, ka te ir tilts! Piebraucot pie prāmjā, biju šokā, jo nekad vēl nebiju ar auto uz tāda braukusi.

Mamma smaida savā nodabā. Saprotu, ka viņai mani vientulās auto vadītājas pārdzīvājumi neko neizsaka, jo viņa pati nevada auto un arī ekskursijās dodas ar tūristu autobusiem, kur kāds cits ir visu saplānojis.

Pussalā stundu braucam līdz Nidai pa vienīgo līkumoto auto ceļu cauri akāciju birzij, vētrā saliektu priežu mežam, garām noslēpumainiem milzu kāpu pauguriem. Brīžiem vienā vai otrā pusē pavīd jūra. Mamma stāsta, ka agrā jaunībā te braukusi ekskursijā ar autobusu, un skaidri atceras, ka šis ceļš nebija asfaltēts. Jutos tik laimīga, ka varu atvest mammu uz vietu, kur viņa ir bijusi jaunībā. Ja mēs te nebrauktu, es to nekad nebūtu uzzinājusi.

*

Vakarā staigājam pa Nidas promenādi. Ir septembris. Tūrisma sezona beigusies, tāpēc satiekam vien dažus cilvēkus. Viss vakara miers un skaistums tikai mums! Gaismas, kas tālumā mirkšķina no sauszemes pāri šaurajam jūras līcim, dzeltenās laternas, vēja šalkoņa priedēs, Nidas bākas stars debesu tumsā.

Īrētājā mājvietā dēls pēc garā ceļa ātri aizmieg, bet man ir miega traucējumi. Arī mamma visu mūžu ir vēlū gājusi gulēt. Piedāvāju viņai paskatīties internetā raidījumus par viņas jaunības filmām un aktieriem. Tādu tur netrūkst, turklāt visdīvainākajos tēmu risinājumos: slaveni aktrīšu un viņu bērnu likteņi; aktieri, kas varēja būt kādā lomā, bet režisori izvēlējušies citus; aktieri, kas meklējuši veiksmi ārzemēs, bet atgriezušies dzimtenē; aktieri, kas pārspīlējuši ar kosmētiskajām operācijām un tamlīdzīgi. Vesels cikls veltīts aktieru kapu pieminekļiem, īpaši meklējot gadījumus, kad kāds nav pienācīgi godināts un kapa vietu iezīmē vien pieticīgs koka krusts. Tad tiek iztīrīts viņa ieguldījums kino un skaidroti iemesli, kāpēc pieminekļa uzstādīšana kavējas. Jāsāk tikai skatīties vienu raidījumu un tā noslēgumā internets pats piedāvā turpināt ar kaut ko līdzīgu. Esmu sev nopirkusi vīnu un pēc šaubu brīža ieleju arī mammai pusglāzi. Nezinu, vai vajag, jo viņa dzer alkoholu ar tādu pašu attieksmi kā sulu. Skatāmies raidījumus vienu pēc otra. Dažus aktierus mēs zinām abas, dažus pazīst tikai viņa, jo tie kādreiz bijuši slaveni, bet vēlāk sabiedrībai aizmirsušie gan viņi paši, gan

filmas, kurās tie spēlējuši. Mamma izdzird kādu dziesmu par melno kaķi un iesaucas:

– Mēs to vienmēr dziedājām, kad ar meitenēm nācām no balles uz kopmītnēm!

Aizdomājos, ka tā varētu būt sešdesmito gadu Rīga. Kopmītne bija Vecrīgā. Nejauši to uzzināju, jo nekad nebūtu iedomājusies, ka ēkā, kurā tagad atrodas liela banka, pirms vairākiem gadu desmitiem meitenes no dažādām Latvijas malām gulēja vienā istabā saspīstās gultās. Tagad turpat pie rakstāmgaldiem sēž biroja darbinieki.

Gandrīz par katru raidījumos redzamo aktieri vai filmu mammai ir ko atcerēties.

– Šai aktrisei bija lapsenes viduklis! Toreiz tā tos sauca, un tas bija modē. Mēs visas meitenes mēģinājām ar jostām tādus savilkt, bet nevienai tik šaurs nesanāca.

Man liekas, ka aktrisei zem kleitas ir korsete, bet nesaku to mammai. Lai paliek atmiņas par neticami šauro vidukli.

*

No rīta saule piepilda īrētā dzīvokļa viesistabu, kas ir apvienota ar virtuvi. Gatavojam brokastis, pirms atstāju mammu ar dēlu dzīvoklī un dodos uz konferenci. Šī ir vienīgā iespēja, kā es varu piedalīties ikgadējā starptautiskā nozares pasākumā. Iepazīstotie risinājumi atstāt dēlu viņa tēvam pēdējā brīdī tika atteikti. Atstāt vairākas dienas mammu Latvijā ar dēlu ar garīgiem traucējumiem arī nebija iespējams. Viņa neuzņēmās palikt ar bērnu, kas mostas vairākas reizes naktī un kuram jāguļ blakus. Taču paņemt abus līdzī un atstāt īrētā dzīvoklī uz dažām stundām bija līdzīgi tam, kā mamma bieži man izpalīdzēja mājās. Tikai dzīvoklis Nidā bija cits, taču plašs un mājīgs. Mammai iemirdzējās acis, kad ierunājos par tādu iespēju. Dēls, kuram trūka vārdu krājuma, lai izteiktos, satraukti lēkāja no prieka. Man tā bija iespēja justies kā cilvēkam, kam nav jāatsakās no iespējām dzīves ierobežojumu dēļ. Būt kopā lielāko dienas daļu ar abiem, dēlu un mammu, iemīļotā vietā Nidā un apmeklēt gadskārtējo nozares konferenci man bija kā sapnis.

Dzeram rīta kafiju, kamēr dēls guļamistabā vēl miegojas gultā.

– Paldies, ka tu ar mani pasēdēji vakarā! Man bija tik interesanti kopā ar tevi skatīties tos raidījumus!

Mamma klusē.

– Tev nebija par ilgu? Varbūt vajadzēja ātrāk iet gulēt? – jautāju.

– Kādus raidījumus? – mamma nesaprot. – Vai mēs vakar kaut ko skatījāmies?

– Nu ja! Tu man tik daudz pastāstīji par savu jaunību!

Viņa brīdi klusē. Tad nosaka:

– Es neko neatceros.

Nodomāju, ka varbūt nevajadzēja viņai liet to pusglāzi vīna. Kāpēc es tā darīju? Bet vakarā likās, ka tā ir pareizi. Varbūt viņai mūsu kopā būšana vienkārši nenozīmē tik daudz kā man? Es neesmu viņai nekāda mīļā meita. Attiecības nedaudz uzlabojās tikai ar manu bērnu piedzimšanu. Kā vecmāmiņa viņa labprāt uzņem pie sevis ciemos mazbērnus.

*

Pēc pirmās konferences daļas steidzos uz irēto dzīvokli, lai izvestu pastaigā dēlu un mammu. Ejam kājām cauri priežu mežam uz Pārnicas kāpu. Mamma apstājas ik pēc desmit soļiem un fotografē visu, ko redz. Baltos ķērpjus, sūnas, rudens lapas, taku, kas aizvijas mežā, celmus un nokritušus kokus. Dēls straujā gaitā iet mums pa priekšu. Viņš ir pieradis, ka var iet, kur vēlas un tik ātri, cik vēlas. Ja kāds kavējas, viņam tas nav saprotams. Kādā taku krustojumā vairs neredzu ne dēlu, ne mammu. Viens ir aizsteidzies uz priekšu, otrs kaut kur apstāties. Nesaprotu, vai skriet uz priekšu, vai atpakaļ. Ne viens, ne otrs neapjauš, kur atrodas. Ne viens, ne otrs nevarēs patstāvīgi nokļūt atpakaļ. Pēc mammas apjukuma degvielas stacijā man ir radušās šaubas, vai viņa pati varētu atrisināt situāciju. Skaisti! Vai tiešām es tagad stāvu svešā mežā starp diviem nesaprātīgiem cilvēkiem? Par dēla diagnozi man nav šaubu, jo vairāku ārstu slēdzienu rezultātā viņam ir invaliditāte. Mamma, aizrāvusies ar fotografēšanu, ir aizmirsusi, ka paļaujos uz viņu arī kā uz bērna atbalsta personu. Paiet mirklis pārdomās, bet es joprojām neesmu izšķīrusies, kura virzienā kustēties – bērna vai mātes? Par laimi, mamma parādās takas galā. Es vi-

ņai pamāju un paskrienu uz priekšu, kur dēls jau sparīgi rāpjas kāpas paugurā. Pēc mirkļa mēs visi kāpjām augšup pa skujām apbīrušo kāpu. Izskatās, ka es vienīgā no mums trim jūtu nogurumu un man zūd elpa. Mammās izturību var tikai apbrīnot. Mežs beidzas un mēs ejam pāri baltām smiltīm.

– Jāizslēdz telefoni, citādkā tie automātiski pārslēgsies uz Krievijas zonu, saku mammai, kad esam kāpas galā. – Tur tālumā jau ir Krievija.

Atpakaļ ejam gar jūru. Viļņos šūpojas vairāki sērtinga dēļi ar burām. Liekas, ka tas ir treniņš. Buras sakārtojas garā rindā un slīd uz ostas pusi. Neviena cilvēka mums apkārt. Te ir pļava un dēls brīvi skraidelē vējā, nepazūd dot skatienam.

– Mēs varētu šo atkārtot katru gadu! Braukt kopā uz konferenci, kamēr tu pieskati dēlu, – es saku mammai.

– Noteikti! Man te ļoti patīk! – viņa atbild.

*

Vakarā abus aizvedu ar mašīnu uz jūru. Ja sauszemes pusē pussala ir rāma un klusa, pie jūras pūš stiprs vējš. Ir apmācies un neskaitāmo zvaigžņu vietā šoreiz var redzēt tikai melnus mākoņus. Kad beidzas izgaismotā taka cauri mežam un pa dēlu celiņu var tuvojies jūrai, dēls šausmās sastingst un paziņo, ka tālāk neies. Es izgaismoju ceļu ar telefona lukturīti un nespēju saprast viņa bailes. Taču esam apstājušies krietnu gabalu līdz jūrai, kuru var dzirdēt tālumā, un tas ir viss. Ir jāiet atpakaļ, jo dēlu pārliecināt nav vērts. Te tev bija jūra! Ciematā ieejam pussalas vienīgajā veikalā. Nopērkam kaut ko vakariņām un brokastīm pirms veikala slēgšanas. Vēlajā stundā visas kases, kurās pircējus apkalpo kasieri, ir slēgtas. Darbojas tika pašapkalpošanās daļa. Esam vienīgie pircēji. Pārslēdzu kases aparātu uz angļu valodu. Kamēr skenēju pirkumus, dēls paķer sieru no mūsu iepirkuma groza un noskenē to pie visiem brīvajiem kases aparātiem. Seši kases aprāti mehāniskā balsī lietuviešu valodā atkārtoti: „Lūdzu, noskenējiet nākamo preci!” Dēls ir sajūsmā. Parādās vienīgā veikala darbiniece vēlajā vakarā. Viņa nopūšas, paceļ skatienu uz griestiem, bet neko nesaka. Iet no viena kases automāta pie otra un anulē darbību. Mamma nav pamanījusi, ka notiek kaut kas

neparasts. Bērns priecīgs, tātad viss ir labi. Man nāk smieklī par sirreālo robotu kori tukšajā veikalā: „Lūdzu, noskenējiet nākamo preci!”

Ejam uz īrēto dzīvokli cauri tumšiem pagalmiem.

– Ja tu mūs nevestu, es nesaprastu, kur mums jāiet, – mamma saka.

– Nerunā niekus! Tu vienkārši paļaujies, jo es pazīstu šo vietu. Ja tu būtu viena, tu vairāk domātu, kur atrodies, un mierīgi visu atrastu. Te taču ir tikai trīs daudzdzīvokļu mājas!

– Nē, es neatrastu!

– Mammu, ja es ietu ar kādu, kas te ir bijis vairākas reizes, es arī neuztrauktos par to, kur atrodos. Es vienkārši ietu viņam līdzi. Ja tu zinātu, kā mēs te kādreiz tumsā meklējām Nidas bāku, kad bijām pirmo reizi! Bet izrādās, ka tepat blakus tā ir!

Mamma vairāk neko nesaka.

*

Ir pēdējā konferences diena. Drīz mēs atkal brauksim pa vienīgo garo līkumoto ceļu cauri pussalai. Tad prāmis, īsa pietura kādā ēstuvē Klaipēdā un vairākas stundas cauri Lietuvai līdz mājām. Konferences pārtraukumā uz īsu brīdi esmu ieskrējusi īrētajā dzīvoklī, lai pārliecinātos, ka mammai ar dēlu viss kārtībā.

– Vai jūs esat paēduši?

Es skatos uz galdu un nesaprotu, vai viņi ir ilgāk gulējuši un brokastis vēl nav bijušas? Vai arī viss jau novākts no galda? Mamma apsēžas uz krēsla un neskatās uz mani. Dēls darbojas otrā istabā, dzirdu viņa skaņas, kas nav vārdi, bet pavada katru kustību.

– Mammu?

– Ai... Es nezinu. Es nezinu, vai mēs esam vai neesam ēduši. Es nezinu! Es vairs neko nesaprotu!

Skatos uz viņu un apjaušu, ka pirmo reizi dzirdu, ka viņa atklāti pasaka, kā jūtas. Iepriekš ir bijis klusums. Izvairīgi smaidi. Vai viss pārvērsts jokā. Lūgums palīdzēt, izliekoties, ka koķetē un pati negrib piepūlēties. Taču šoreiz esmu ielauzusies viņas pasaulē bez brīdinājuma. Ieskrējusi dzīvoklī pārtrau-

kumā un satikusi bez iespējas paslēpties. Viņa tiešām nezina, kas ir bijis pirms mirkļa. Viņa tiešām nesaprot, kur atrodas. Vai brokastis jau paēstas vai tās vēl jāgatavo. Ja manis nebūtu, varbūt viņi abi neko nepaēstu. Varbūt paēstu divas vai vairākas reizes. Bet tagad ir tā, kā ir. Es esmu atklājusi viņas vājumu.

Mirkli man cauri izšaujas domas – es taču uzticu viņai savu bērnu?! Kā var tā slēpties? Kā es varēju to nepamanīt?! Nesaprast? Taču tam uzreiz pārveļas līdzjūtības vilnis, redzot mammas sagumušos plecus un novērsto seju. Cik daudz spēka vajag, lai slēptu atkal un atkal no visiem, arī tuvākajiem, ka viņa vairs nespēj? Kāda ir sajūta, attopoties pilnīgi svešā vietā un nesaprotot, kāpēc viņa tur atrodas?

Ja viņa ļautu nojaukt, kas ar viņu notiek, nebūtu šī brauciena cauri pussalai, kurā iepriekš viņa ir braukusi savā jaunībā pa smilšu ceļu. Tajā laikā, pirms gadu desmitiem, kāpu pauguri bija balti kā tuksneša smiltis. Slēgtajā zonā ieeja atļauta tikai īpašiem viesiem ar caurlaidēm. Tagad kāpas ir pelēkas, pārvilkušās ar augiem, kas spēj izdzīvot smiltīs. Mamma vienmēr ir gribējusi būt stipra nevis aprūpējama. Ja mēs nebūtu atbraukuši, tad nebūtu arī mūsu pastaigu laternu gaismā un melnajā tumsā līdz jūrai. Mēs netrauktos auto bāņā ātrumā caur saules apmirdzētiem Lietuvas plašumiem, viņai apjaušot, ka tas ir pēdējais ceļojums. □

Sandra Dieziņa

RĪT PALIKS LABĀK

– Te būs! Piepildi! Bet nesteidzies. Un lapā atzīmē daudzumu.

Māsiņa baltā uzsvārcī pasniedza stikla pudeli. Vēl siltu. Acīmredzot, sterilizēta, lai drošāk. Čīkstošās durvis, viņai izejot, iegriezta ausīs. Šaurajā telpā bija tikai pārtinamais galds un smaržoja pēc zālēm. Aiz loga baltajiem aizkariņiem liepa jau vēstīja rudeni. Gaiss vēl bija pilns nogurdinošās vasaras tveices. Piešēdu šaurajā telpā uz kušetes un sāku darboties. Nebija viegli. Abas krūtis, smagas un akmens cietas, iesāpējās. Izmēģināju te vienu, te otru, bet piens negribēja nākt laukā. Iezilganais šķidrums man uzdzina drebuli. Vai tiešām bērnelim ar to gana? Izskatās pēc ļoti trūcīgas maltītes. No vienas izdevās izspiest drusku vairāk. Masēju un centos nedomāt par bēdīgo. Visa uzmanība tikai uz darāmo. Šeit un tagad. Vecmamma taču mācīja – domā tikai labo, kad zīdi bērnu. Tikai labo. Mātes piens nedrīkst piesūkties ar slikto. Tad nospiedumi būs uz visu mūžu, arī vēlākajās paaudzēs. To nu nedrīkstu pieļaut. Negribu atkārtot ģimenes sieviešu kļūdas.

– Nu, sanāk?

Sandra Dieziņa ir liepājniece. Strādājusi dažādos medijos, to vidū *Kurzemes Ekspresis*, *Dienas Bizness*, *Latvijas Avīze*. Pabeigusi Rakstniecības studijas Liepājas Universitātē (2021), iegūstot maģistra grādu. Kļuvusi par Prozas lasījumu laureāti (2021). Interesē, kā pateikt nepasakāmo.

Māsa atgriezās. Redzot trūcīgo iznākumu, kas skalojās pudeles apakšā, viņa nāca palīgos. Satvērusi krūti, viņa lieki necimperlējās un rādīja, kas darāms. Un pamazām tā lieta aizgāja. Manas kustības kļuva noteiktākas un maigākas, krūts padēvās un piens sāka šļākties aumaļām. Likās, atbrīvotas slūžas un visas pasaules sākums urdz man rokās. Te arī izlija prieks un pateicība, jo mazulītei taps dots. Pudele jau gandrīz pilna, atliek vien atzīmēt ķeksīti zilajā lapā. Pēc trīs stundām nāksies atkārtot. Un vēlāk vēl.

Vakardienas ierašanās atkal uzjundīja skumjas. Lūdzu, tikai labo – mēģināju sev iestāstīt. Atkal un atkal. Trīs stundu brauciens līdz slimnīcai nebija vienkāršs. Aiz loga rudens iekrāsoja ainavu spilgtākos toņos, bet tas slīdēja garām. Vējš pātagoja debesis. Ātrās palīdzības brigāde gan ceļā bija gatava pat apstāties, lai man izdotos pabarot mazo. Taču viņa neēda, gaidīja tikai pudeli. Nu kādu pienu var dot noraudājusies māte. Pēdējais mēnesis pavadīts tikai tādā noskaņojumā. Piedzimis krietni pirms laika, bērniņš tik daudz raīzu jau sagādājis. Bet nedrīkst nolaist rokas. Viss būs labi, mierināju sevi. Drīz paliks labāk.

Uzreiz pēc ierašanās bērnu slimnīcā mazulīti ātri vien aiznesa uz uzņemšanu. Sarkanbalto cepurīti man atstāja un ieteica doties uz mājām. Stāvēju un asaras bira kā pupas. Atstāt savu bērnu? Tas nav iespējams! Man taču jābāro, jāpārtin, jābūt klāt.

– Vai saprotat, ka šeit nav vietas. Kur gulēsiet? Mums nav tādu apstākļu, lai vēl kāda māte šeit uzturētos.

Vecākās māsas bardzība atkal mani sarauzināja. Vai viņa vispār saprot? Bērna tēvam viss vienalga, es viena cīnos par mazās dzīvību. Un tagad liek pamest viņu vienu svešā pilsētā. Un kas par to, ka mediķi aprūpēs, ka ēdīs piena maisījumu, ka gulēs sausumā.

Kā būs būt ar mammas roku pieskārieniem, ar siltumu? Ne velti mana māte piekodināja – tikai neatstāj bērnu. Šoreiz klausīšu uz vārda. Kategoriski atteicos pamest telpas.

Vecākā māsa saprata, ka nekas mani nepārliecinās un atstāja mani vienu. Apsēdos uz kušetes, no pārdzīvojumiem reiba galva. Arī ēsts nebija kopš rīta. Sāku apšaubīt savu lēmumu. Ar mazo viss būs labi, bet vai ar mani, šaubos. Kur lai rod spēku? Vecmammaņa bieži teica – dievs palīdzēs. Bet kur bija tas dievs, kad ļāva bērniņam piedzimt pirms laika? Un kur viņš bija, kad visvairāk sāpēja drauga nodevība? Vien draudzene spēcīgā, no dieva ne vēsts. Pēc brīža telpā ielūkojās cita māsiņa.

– Nāc! Parādīšu telpu, kur varēsiet palikt. Citas mammas turpat, vietas ļoti maz. Nāksies gulēt uz *raskladuškās*, bet pa dienu tai jābūt salīktai. Te dušas telpa, tālāk tualete. Drīz būs vakariņas.

Istabiņā kur kurā sēdēja vairākas sievas. Dažas aizsnaudušās, jo naktī baroti mazuļi. Nebija ne jausmas, kur šajā šaurībā izplāšu savu gultu. Māsiņa norādīja uz saliekamo gultu, kas rēgojās aiz skapja. Uz radiatoriem žāvējās daži apģērba gabali, telpā bija izvilktas arī vairākas auklas, kur naktī izkārt drēbes.

– Nāc, piesēdi tepat! mani uzrunāja tumšmate. Laikam būsi nesen ieradusies? Esmu jau nedēļu šeit un ceru, ka drīz tiksim mājās. Dēliņam vēl dažas procedūras. Un kas tev?

– Dzelte nepāriet. Jau vairāk nekā mēnesi. Atsūtīja šeit. Teica, lai atstāju bērnu un braucu mājās. Nepiekritu.

– Malacis! Nekad nekādos apstākļos neatstāj savu bērnu, tas taču viņiem jāsaprot. Esmu Ance. Skaties, kā tev labāk. Te viss pakārtots mazuļu barošanai un procedūrām.

Rīts bija pagājis lielā steigā, garais pārbrauciens darīja savu. Tagad satraukums mazliet pierima. Vismaz šonakt varēšu palikt. Vakariņas, lai arī paknapas, deva mazliet spēka. Izpakoju mantas no pašas šūtās somas un devos zvanīt mammai. Telefona automāts aizrijās ar kapeikām, labi, ka kabatā bija rezerves monētas.

– Neuztraucies, esam galā, vismaz šonakt palikšu šeit. Viss būs labi. Pasaki tantei, lai atved zeķes un kādu veļu. Neko citu nevajag.

Centos runāt lietišķi, bez satraukuma. Taču balss nodeva.

– Vai nav labi? Ko saka ārsti?

Atbilde vēl ceļā. Ar ārstiem nekādu sarunu nav bijis.

– Rīt, māt! Rīt zināšu ko vairāk.

Vēl jāsatavos piens vakaram un tad rītam. Pudeles jau pildījās labāk. Māsiņa palūkojās uz manu darbu un apmierināta pakratīja galvu. Padoms lieti noderēja.

– Kur bērniņš? Vai drīkstu paskatīties, kā guļ?

– Pagaidām nē. Ir pabarots, rīt agri dakteres apgaita, tad būs lielāka skaidrība.

Sadugu. Visticamāk, manas raizes bija kā uz delnas.

– Tur, aiz stiklotās sienas pa gabalu var apskatīties. Šeit jāievēro stingra kārtība. Arī mātes jaundzimušajiem var atnest ko sliktu. Jūs taču ejat uz ielas, arī radi apciemo.

Nekavējoties devos norādītajā virzienā. Gulētās gulēja vairāki mazuļi. Aiz satraukuma pat nespēju saskatīt savu bērnu. Viens stāpīja rociņu, kas tikusi laukā no cieši savīlktā autiņa. Otrs nemierīgi svaidījās. Un tur jau mans bērniņš. Pie loga, saldi aizmidzis. Aiz savīļņojuma asaras saskrēja acīs.

– Neskumsti. Viss būs labi. Re, kur manējais. Tāds nemierīgs gan.

Ances uzmundrinājums nāca īsti laikā. Reizēm pat mazs vārds vai sirsnīgs smaids no sirds dziļumiem spēcina.

– Kāds jums vecums? Var redzēt, ka tavējais mazliet vecāks, nekā citi. Redzēju, kā ārste pārbauda. Izskatījās, ka kaut ko jau prot.

Ance atkal uzsmaidīja. Tas iedrošināja.

– Gandrīz divi mēneši. Piedzima ļoti mazs, pirms laika. Laikam tāpēc dzelte nepāriet. Atsūtīja uz lielpilsētu, varbūt te palīdzēs. Mūsu mazpilsētā dakteri netika galā.

– Mēs te divas nedēļas. Mazais dabūja dzemdību traumu, tāpēc šeit. Tagad jau analīzes normālas, vēl jāpaseko, ko rīt teiks ārstu konsilijs. Varbūt beidzot tiksim mājās. Vīrs viens pats, jau noilgojies pēc suņa. Lauku darbi stāv nedarīti. Es jau nekāda lielā palīdzē, vismaz pusdienas užsmorētu, ja ne citādi.

Ances stāstītais iedzēla. Mani mājās gaida tik ģimenes sievietes. Otto nerādījās, kopš pateicu, ka palikšu pie mātes un neatgriezīšos. Klusībā cerēju uz izlīgšanu. Bet cerības pamazām izplēnēja. Arī viņa vecākiem biju melnā avs. Viss sāpēja, bet tagad pirmajā vietā – bērniņš. Klusībā sāku dungot – maza, maza meitenīte, tek pa ceļu dungodama. Un ticēju, ka viss būs labi.

Izvilku savu saliekamo un atlaidos, bet miegs nevienā acī. Mana gulvieta cieši līdzās citai. Pie sienas vēl dažas gultas un visas aizņemtas. Virs tām izvilktas veļas auklas, kur žāvējas mamma drēbes. Ja mazulišus aprūpē personāls, tad skaidrs, ka mammām pašām jātiek galā. Vai esi no Alūksnes, Liepājas vai Skrīveriem. Ance jau piemigusi, bet man jādomā. Par mammu, par mamma mammu. Par mazo jaunkundzīti, kas netālu šņākuļo un nedzird, kā raizējos. Par autiņu kalniem un jocīgo dzīvi. Un ko darīt tālāk. Sapnī redzēju karuseli. Jau atkal. Parasti tas parādījās izšķirošos brīžos. Traucos lejup neprātīgā ātrumā. Kad vajadzēja izņemt likumu, sapratu, ka nespēju. Bet pēdējiem spēkiem noturējos. Pēc tam bija jārāpjas lejā pa stāvu sienu un es nekādi nespēju pārkāpt pāri malai, lai nokļūtu uz ļodzīgajām trepēm. Šī nav pirmā reize. Līdzīgu sapni esmu redzējusi vairākkārt. Zemapziņa. Māte pētītu sakarības – jauns vai vecs mēness, dubļi ir vai nav. Visbiežāk mani tas kaitināja, jo sapņiem neticu. Šoreiz gribējas uzzināt tā nozīmi.

Rītausma pienāca pēc veselas mūžības.

– Māmiņ, ienāciet! Ārste aicināja piesēst.

– Saproties, bērna stāvoklis ir apmierinošs. Dzemdības bija daudz par ātru un tāpēc visas šīs problēmas.

Ievilkau elpu, lai nomierinātos. Zināju, ka viss nav tik labi, kā vēlētos. Bet tagad jādara viss, lai saulains būtu ne tikai aiz loga.

– Plaušu atelektāze, hipotonuss, hiporefleksija, HLD traucējumi, saprotiet? Tik mazi bērni bieži pat neizdzīvo...

Mana sirds apmeta kūleni. Neko nesapratu. Vien to, ka jādara viss iespējamais, lai bērniņam kļūtu labāk.

– Vēl pārbaudīsim aknas un žults ceļus, nieres un tad sapratīsim, kādas zāles lietot. Pagaidām vitamīni un rūpes. Neiroloģisku

problēmu dēļ viņa nespēj zīst. No pudeles ēd labi. Neraudiet, ir izvilkti arī mazāki.

Ārste pamāja, lai dodos. Sirds kāpa pa muti laukā, bet centos savaldīties. Domāt tikai labu. Tas bija velnišķīgs cīniņš ar sevi. Kad atkal tuvojās melnā doma, pieķēros atmiņu driskām. Vecmamma izauga pie audžumātes, skolas gudrība vien trīs klases un darbs, darbs. Vai kādreiz dzirdēju viņu sūdzamies? Nekad. Atcerējos krustmāti, kuras mamma aizgāja no dzīves jauna, atstādama divus bāra bērnus skolas vecumā. Viņas teiktais – nekad neesmu dzīvojusi tik labi kā tagad – joprojām paraugs it visā. Vai tēva māsu, kura viena pati izauklēja piecus bērnus. Nekad nepadoties!

Ance, redzot manas bažas, mierinoši uzlika roku uz pleca.

– Redzi, mīlā, Dievs jau neizvēlas, kādus pārbaudījumus mums uzlikt. Mēs varam tik dzīvot pēc labākās sirdsapziņas. Un bērni noteikti būs mūsu spogulis. Ko viņos ieliksīm, to vēlāk saņemsim atpakaļ. Un tagad jādara viss, lai mūsu mazuliši augtu stipri un veseli.

Kļuva nedaudz vieglāk. Mamma nekad tā neteica. Un kur nu vēl apskāva. Var jau teikt – laiks vainīgs, bet citās ģimenēs tam spītēja.

– Kamēr mazie gul, iziesim līdz veikalam. Parādīšu, kur tas ir, mudināja Ance.

Uzmetušas āra jakas, nokāpām līdz pirmajam stāvam un devāmies pa saules pielieto telpu uz netālo bodīti. Pagalmā pastaigājās dažas māmiņas, stumjot mazuļus ratiņos. Vēl dažas sēdēja uz soliņiem turpat blakus nodaļai. Ilgojos, kaut drīzāk varētu nesteidzīgi stumt ratiņus un domāt tikai par mazuli.

Pārdesmit soļus tālāk, aiz nodaļas logiem stāvēja kaimiņiene Ella un pīpēja. Dūmu mutuļi ieskāva nervozo sievieti. Ance nepatikā sarāvās.

– Es metu kaunu pie malas un brīdināju, lai izbeidz. Barot bērnu un kūpināt – tas taču noziegums. Viņa tik atrauca – kāda man daļa. Ar pirmajiem diviem ar tā darījusi un viss esot kārtība. Tad kāpēc ar trešo tagad šeit? Acīmredzot, ir problēmas. Cik, redzēju, viņas mazais ļoti sīciņš.

Ances acis meta zibeņus. Es ar nespēju saprast, kā to var nodarīt savam nedzimu-

šajam bērnam. Otto ar pīpēja, bet vismaz viņš to darīja ārpus mājas un nekad – blakus man. Ella aizgriezās, lai nebūtu jāstrīdas. Viņa ieradās vakar. Īsie mini svārciņi, slaidas garas kājas, kupli blondi mati. Par skaistu nenosauksi, drīzāk par pievilcīgu gan. Vistica-māk, vīriešu bari viņai skrēja pakaļ. Eh, bet kāda man gar to daļa. Ance jau bīdīja veikalā.

– Paņem pašu nepieciešamāko. Kas zina, kad atkal būs kāds brīvs brīdis. Mēs jau atkarīgas no mazajiem. Un varbūt mans cienītais tik drīz nemaz netiks uz Rīgu.

Lūkojos patukšajos plauktos. Nu vismaz ir šādi tādi cepumi, batons un ķieģelītis. Varētu kādu ābolu, bet kas zina, ko teiks mazulītes vēders. Nedrīkst pārspīlēt, citādi pumpas būs klāt. Nauda ar jāskaita, nemaz nevar pirt visu, ko iegribas. Paņēmu pienu stikla pudelē, jo garajā koridorā biju redzējusi ledusskapi.

– Pienu labāk ne, tas ar mazuļa vēderam var nederēt. Un kur tu viņu glabāsi, tas ledusskapis zālēm, ne mums.

Ance uzmin manu kluso jautājumu. No veikala izejam ar pāris lietām. Ance gaida savu vīrieti, es negaidu neko. Tikai mazulītes atlabšanu.

Pie nodaļas atkal sastopam Ellu un viņas dūmu mutuli. Ance novērš skatienu un ātri dodamies uz ieeju. Mūsu sejās lasāms viss.

– To vairs nevar izturēt, rīt runāšu ar ārstējošo ārsti. Viņa savu bērnu nobendēs. Iedomāties, kas būs mājās, kur neviens ārsts blakus nesēdēs. Stulbā mātīte!

Piekrītoši pamāju. Savu sargāju kā acuraugu. Ka vējš neuzpūš vai kāds retais ciemiņš baciļus neatnes, bet šī tik kurina un kurina.

– Rīt obligāti jārunā!

Vakara darbi un procedūras, kā ierasts. Pie na pudeles pilnas. Klusiņām aizgāju līdz boksiem, kur māsiņa rosījās pirms naktsmieša.

– Ārsti jau prom, nāc palūko savu princesi.

Man divreiz nav jāsaka. Piegāju pie gultiņas, kur snauda mans mazais lielais bērns. Salīdzinot ar pārējiem, viņa visvecākā. Taču ierasties divus mēnešus pirms laika – kā tagad skaitīsim vecumiņu? Kaut ko jau protam, to-

mēr divi mēneši ir divi.....Pabužināju bērna vaidziņu un devos prom, jo uzturēties šajā telpā vecākiem nēļava.

– Ancīt, redzēju savu peciņu. Ir mierīgāk ap sirdi. Kā jums, kad tiksiat mājās?

Kaimiņienes vaigs apmācās.

– Vēl nesola. Jāsagaida analīžu rezultāti, tad redzēs.

Ance adīja zeķītes. Krāsainie kamoliņi aizripoja zem gultas. Veikalos nekā nebija, vismaz pašas adīts, kā nevienam citam. Es savai jau biju uzmeistarojusi baltas ar zaļām strīpiņām. Nezināju, kas piedzims – puika vai peciņa, zaļš noder visos gadījumos. Zaļā bija mana mīļākā krāsa. Draudzenes teica – vecmodīga. Nepiekrītu. Zaļais – auglība, dzīvība. Zaļā pustoņi pavasaros – nenolūkoties.

– Gribi, iemācīšu šo rakstu? Ņem adatas un raugi nu!

Nebija vienkārši adīt piecu krāsu zeķes mazulim. Vai tad nepietiek ar divām? Vai vienu? Bet skaļi neko neteicu.

– Re, to laid pa apakšu, tad uzmet vēl vienu valdziņu pirms, saadi kopā trīs un tad vēl uzmet vienu.

Musturs nebija grūts, bet piņķerīgs. Ances rokās adatas zib un veidojas koša zeķīte. Tikmēr es tūlājos un netieku uz priekšu. Šie rokdarbi vismaz uz brīdi novērsa domas par bērnu veselību.

– Mani mājās gaida nepabeigts džemperis un šalle. Rudens jau klāt, jāsteidzas. Ja varētu, to vien darītu, ka adītu un tamborētu. Iemācījos 1. klasē un nevaru rimties. Vīrs teica, ka tāpēc tik čaklu sievu apņēmis, smejas Ance.

Arī man tik nīrbīnāt adatas. Neko vairāk par cimdu pāri un zeķēm pēdējā gada laikā tā arī neesmu uzadījusi. Skolas laikā tapa gan džemperis, gan veste. Tā vilnas dzija tik asa un kodīga, ka rimos. Ja tiktu pie Ogres gublāna, tas būtu ko vērts. Īpaši mazuļiem. Taču to varēja dabūt tik pa blatu. Nožēlojami, ka veikali tik tukši. Bet gandrīz katrā mājā mātes, meitas un krustmātes ko darina. Tik daudz auseklīšu džemperu nebija redzēti. Dziesmotās revolūcijas rīta zvaigznes. Ances vīrs nākamajā rītā ieradās tieši tādā. Viņa staroja gan par apmeklējumu, gan to, ka dzīves-

biedram mugurā viņas roku siltums. Redzot abus mīļi apskāvušos zem nodaļas loga, es nevilšus pasmaidīju un saskumu. Kā tu tā varēji, Otto?

Atmiņu driska ir putniņš, kurš peldējis augšup desmitiem gadu, rakstīja Andra. Es atgriezos brīdī pirms gada, kad ballīte beidzās pie Otto. Pirmoreiz satikāmies jau dažus gadus atpakaļ, kad viņam nepievērsu nekādu uzmanību. Taču pērn kaut kas notika. Varbūt tās bija ilgas pēc tāda, kurš mazliet sasildītu, paņemtu azotē, sabužinātu manu pašapziņu. To, kas bērnībā bija triekta, šķaidīta un dzīta zemē. Varbūt vienkārši vēlme pēc mīlestības, kas vēlāk izrādījās tikai ilūzija. Otto to prata skaistāk par skaistu. Ne tikai sabužināja, bet sasildīja un iedvesa mieru. Prata apvārdot un iedvest cerību, ka būsime kopā uz mūžu. Pēc tam jau kopīgi kurinājām krāsni Kurzemes mazpilsētas mazajā istabiņā, kur kalu kopīgus nākotnes sapņus. Bet tās bija tikai manas cerības. Kad pieteicās bērniņš, mūsu tikšanās kļuva retākas. Jau tad kļuva skaidrs, ka Otto savu dzīvi nenosaka. Viņa mātei biju nevēlama, tā, kura sagrauj dēla spožo nākotni. Tikāmies tikai reizi veikalā, kur viņa svēra kartupeļus un cieminiekiem krāmēja uz letes maizes ķieģeļus un alu. Kad visi bija prom, uzrunāja mani.

– Ko't atnāci? Palīdzību vajg? Uz mani necer. Es te raujos vaiga sviedros, lai kaut ko nopelnītu. Mēs ar tēv spējam knapi galus savilkt kopā. Otto pelnījs labāk nākotni. Labāk tais cauri!

Tā skanēja kā pavēle, kā verdikts. Uzreiz sapratu, ka nekā te nebūs. Tas bija tik pazemojoši, ka neatskatoties steidzu prom. Aizverot durvis, kas knapi turējās eņģēs, saltais vējš sagrāba seju, pūta aiz apkakles, lika nodrebēt visam ķermenim. Mana pašapziņa bija zemē, iemīta bezdibeņa dziļumā. Līdz tuvākajam autobusam bija vairāk nekā stunda. Ejot pa vientuļo ceļu, pieskāros vēderam. Caur plāno mēteļi jutu savu atbildību.

– Piedod, mazais! Piedod! Nākamreiz uzvilksu bumbierenes, lai nesalst!

Koki salā grabēja, bet man asaras bira kā pupas. Neko netaisīšu cauri, ko viņa iedomājas. Tā runā tikai tie, kas nemīl bērnus. Briesmone. Vecmamma kādreiz teica – katrs bērniņš nāk kā svētība un tam svēti ticēju. Par spīti

visiem blakusapstākļiem. Pie tā arī turēšos. Un bērniņš man būs galvenais dzīvē.

Kad mātei paziņoju jaunumus, viņas skarbaais vaigs atmaiga.

– Nebaidies, izaudzīnāsim!

Tie bija divi mierinošākie vārdi manā mūžā. Māte nelepojās ar laipniem vārdiem. Ja kāds sita, viņa negrieza vaigu pretim otram sitenam, bet cirta plauku pretī. Tēva daba – tā viņa dažreiz pajokoja. Mana daba cita – pagriezt vaigu un piedot. Vai šoreiz piedošu Otto? Diez vai. Bija jā rūpējas par sevi dubultā. Īpaši tagad.

– Kā sokas? Vai gribi iziet pastaigā?

Māsiņas mani pārsteidza nesagatavotu. Kādā pastaigā? Vai tiešām ļaus paņemt mazo?

– Ģērbies! Analīzes uzlabojas un ārstē ļauj doties laukā. Pusstundas pastaigai pietiks. Ja tā turpināsies, drīz tiksiet uz mājām.

Spējš prieks mani pārņēma un gribējās mesties ap kaklu ikvienai māsiņai. Ja bērniņš pirms brīža pabarots un kad labāk doties, ja ne tagad. Satraukuma pilnu sirdi devos pa garo koridoru uz izeju. Tur jau bija, mana mazā varone. Satīta sedziņā, tik sarkanbalto cepurīti vēl jāuzliek. Ak, mans bērniņ! Zinu, ka drīz būs labāk. Un drīz tiksime mājās.

„Teci, saulīt, bet neatstāj mani, pavēnī neatstāj, dod maniem mīļajiem spēku, atņem vājumu. Dod maniem mīļajiem mīlošas acis, dod viņiem dvēseles tīras. Dod maniem mīļajiem lepnumu. Dod viņiem drošu smaidu. Dod viņiem, saulīt, naidu, dod arī naidu. Teci, saulīt, bet neatstāj mani, neatstāj visus mūs. Dod mums ticību, dod mums cerību, mīla mums pašiem būs!” Šī kļuva par manu spēka dziesmu uz daudziem gadiem. Ar sarkaniem burtiem to ierakstu dienasgrāmatā, ko veltu savam bērniņam, dzimušam Atmodas laikā. To arī klusiņām dungoju saules pielietajā slīmnīcas pagalmā, cieši pieklāvisi savu acuraugu. Ticu, ka rīt būs labāk. Daudz labāk. □

Lauris Bērziņš

ŠIS PRASĪS TIKAI DIVAS MINŪTES

Ne visas elektrības kompānijas ir sliktas. Piemēram, kad saņēmu trīs tūkstošu četršimts eiro rēķinu, šai pat kļuva manis žēl. Jautāja, vai placī pārdodu elektroauto, ja pat tādā gadījumā tur vajadzētu būt kādām trīssimts mašīnām ar konstanti uzlādētām baterijām. Viņi piedāvāja nomaksas iespējas, bet es negribu vēl kādas saistības. Turklāt, lai rēķinu nomaksātu, man jāpārdod vien sešas mašīnas, kas ir kā splāviens upē. Bet tās ir sešas mašīnas, kuru dēļ man būs jāsarunājas ar vismaz astoņdesmit purniem. Un es pat nepārdodu elektroauto.

Trīs tūkstoši četršimts eiro. Māte vienmēr teica, ka man patīk ilgi plūncāties, bet placī ir tikai pieclitrs boileris. Vispār jau šai pārdošanas lietai vajadzētu mest mieru. Man reiz interesēja mašīnas, bet nekad ģimenes krosoveri vai saspiesti hečbeki. Nelīdz, ka vienmēr bijis grūti cilvēkiem skatīties acīs. It īpaši, ja viņi jautā par vienpadsmitā gada *Toyota Yaris*. Nav jau viņi slikti – ne cilvēki, ne *Yaris*, bet tāpat. Nezinu, kuram no mums ir

Laura Bērziņa stāsti kopš 2022. gada beigām publicēti žurnālos *Satori*, *Punctum*, *Jaunā Gaita*, *Strāva*, *Domuzīme*, *Avīzes Nosaukums* un Igaunijas jauno autoru žurnālā *Vārskē Rōhk*. 2023. gadā par darbu „Vēsturiskākais prezidents” saņēmis *Avīzes Nosaukuma* gada balvu kategorijā „Gada proza”. Iekļauts vairākos kopkrājumos, kā piem. *Davai* (2024), *24 stāsti Ziemassvētkos* (2024), antoloģijā *Raksti manās sienās* (2025, somu valodā) un *Aptuveni 7 grādi pēc Celsija* (2025, grāmata tulkota arī igauņu valodā), kurā piedalījies arī kā viens no projekta vadītājiem. 2025. gadā iznācis Bērziņa debijas romāns *Līdzdalībnieks* (Dienas Grāmata).

2025. gadā ar stāstu „Šis prasīs tikai divas minūtes” sākotnēji piedalījies festivāla „Prozas lasījumi”, Andrim Kolbergam veltītajā lasījumā „Fotogrāfija ar Kolbergu un mežakuili”.

lielāks kauns – tiem, kuri grib pirkt 1.3 litru kāmīti, vai tam, kurš cenšas to iesmērēt ar vārdiem „cena atbilst izskatam un tehniskajam stāvoklim”. Džeks izliekas kaut ko saprotam no mašīnām, es jau arī jēdzu tikai virspusēji un atbildu autopilotā, tad aizskatos uz tumšajiem mākoņiem. Negribu visu pārmazgāt, ķīmijā jau tā šovasar aizgājis par daudz. Atkal nāksies zvanīties, organizēties, bet mākoņiem par manu noņemšanos vien-alga un lietus sāk gāzt spaiņiem, sākas vētra. Klientiem izkļiedzu, ka viņi var iepazīties ar mašīnas salonu, vai arī nogaidīt manā kioskā tipa birojā, kad tuvojas pērkona dārdi. Bam–bam–bam! Tie nāk arvien tuvāk. Vairs neklausos klientu atbildes, skrienu neatskatīties. Lietus sitas pa mazo biroja logu tik traki, ka stiklu tūlīt saplēsīs. Domas aizrit līdz mājām un seriālu *Severance*, kuru tā arī neesmu pabeidzis skatīties. Ainu izčakarē placis, kas izskatās briesmīgi. Te bedres, kas strauji pildās kā baseini, te riepās, kas smird kā jaunas mašīnas un tad tie vadi... Pag, kādi vadi? Kas tie par vadiem?

Vēlreiz – trīs tūkstoši četršimts eiro. Kādu četru metru augstumā, četri smagnēji vadi sniedz pāri visam laukumam. Viens pat ir apstāts ap citu un viduspunktā lidinās tik zemu, ka garāks klients varētu tajā karāties kā tarzāns. Vienalga, ka vētras kliedzienu cenšas apslāpēt konstanti zvanošais telefons. Vienalga par e-pastu ar internetetēlētērijas reklā-

mu un brāļa ziņu. Prātā ir tikai fakts, ka nu būs vēl viena lieta, ko ierakstīt nebeidzamajā uzdevumu sarakstā. Sarakstā, kur visam ir augstākā prioritāte un tiklīdz beidzot saņemtos piezvanīt vecaimātei, viņa atgādina, ka sen neesmu nočekojis savu astmu vai tā arī neesmu aizbraucis salabot nosēdušās durvis. Taču kursos reiz mācīja – ja vari kaut ko izdarīt divu minūšu laikā, izdari uzreiz. Dīvainākais ir tas, ka tiklīdz vadam esmu pievērsis visu savu uzmanību, lietus pierimst. Debesis joprojām klāj pelēki mākoņi un klienti ir izlīduši no *Yaris*, lai paspiestu roku, otrā jau turrot aploksni. Neieskatījies acīs, es viņiem pajūgu garām un nostājos zem vadu vītenes. Nē, nu ko man tagad darīt? Blakus pagadās vētras nogāzts zars ar ko pa vadu uzsitu, ja nu tas ir nesavienots. Galvā ietriecas lādiņš, kas uzreiz pagaist, kā izšaujot uzkrāto spriedzi. Jau zinu, ka šī būs mana jaunā apsēstība, telefona vibrācijas, šoreiz mani neapturēs.

Vads sniedzas pāri ielai – meža ieskautes slimnīcas virzienā, kur tas aiziet līdz pat tās jumtam. Tas taču nav droši, kaut kāda nokarājusies, droši vien dzīva strāva. Tāpēc man neatliek nekas cits, kā burtiski aizskriet no klientiem bez atsveicināšanās.

Trīs tūkstoši četrsmits eiro... Par spīti nomakšanas iespējām, negribu, lai kāds mani baksta arī par neapmaksātiem rēķiniem. Vai vismaz šo varētu atrisināt atrodot elektrības zagli?

Sekojoš vadam, klūpu uz atjaunotā asfalta vilņveidīgā seguma. Nevienš neaizliedz man būt slimnīcas teritorijā, bet tāpat cenšos izvairīties no vienīgā apsarga. Arī iekštelpās nevienš mani neaiztur, netraucētās sievietes aiz reģistratūras stikliem tikai atviegloti nopūš. Balto, kartonīgo durvju labirintā nožēloju, ka nepaprasīju viņām palīdzību, jo netišām ieeju kabinetā, kurā ārsts guļ uz noplukuša izvelkamā divāna. Es ķeru pie telefona kabatā, uz ar visu spēku spiežu skaņas izslēgšanas pogu, taču tas nemaz nav vajadzīgs. Guļošo nepamodinu, jo telefons pats beidzot ir apklusis. Betonētās sienas izskatās smagas un nospiedošas, bet šajā gadījumā atbrīvojošas – ar pirkstiem pa tām uzsitot, jūtu biezu izolācijas slāni, kura dēļ te visticamāk nav zonas. Šā vai tā, cenšos nepievērst sev lieku uzmanību, tāpēc sešus stāvus kāpu augšā kājām. Manas elsas mazliet aizdomīgi nopēta tehniskie darbinieki kombinezo-

nos un ārsti, un vada dēļ nezinu, kuram no mums ir vairāk kas slēpjams. Kad pretī nāk bariņš knapi pilngadīgu studentu, es džempera piedurknē noslauku pieri un izliekos labojam sienas rozeti. Tad jau patiešām izvelku kabatas skrūvgriezi un panāku, ka tā vairs nekarājas uz āru. Kā reiz garām paskrien sieviete bikškostīmā un atgādina par gaismas sensoru, kura dēļ blakus kāpņutelpā jāstaigā ar telefona lukturīti. Un tad vēl gaitenī iznāk paciente, kurai palātā tekot krāns. Bakstītāji ir kā soģi, kas vai nu zina pārcenoto mašīnu īsto vērtību vai bija klāt visās tajās reizēs, kad vecomāti pārbīdīju uz nākamo nedēļu. Nav vērts censties, sīkie remontdarbi nelīdzēs viņiem pāridarījumus aizmirst.

Vēl divas minūtes pariņķojis, atrodu vertikālas kāpnes, kas acīmredzami ved uz jumtu. Noslauku rokas dūnu vestē, kāpnes līdz ar mani trīc. Knapi pieskaroties jumtu lūkai, tā atšaujas vaļā kā zemūdenei, man sejā iesitas stindzinošs vējš un telefons, ignorēdams nogrieztu skaņu, atsāk pīkstēt ar uzviju. Pāris nogurušas, smēķējošas sejas noblenž, tad atsāk vērot nekurienu un es brīvi izstaigāju raupja bitumena noklāto jumtu. Mežs, kas no vienas puses apskauj slimnīcu ir patiešām pamatīgs. Kā tas var būt, ka tajā virzienā vēl nav izbūvēts neviens spīdīgs lielveikals? Meža īpašniekiem droši vien ir labāka sirdsapziņa nekā man, jo pametot skatienu atpakaļ, cauri retākām priedēm šūpojas plača dekoratīvie karodziņi. No attāluma tie izskatās vēl nožēlojamāk. Placis ir kā audzējs, kurš izliekas par labdabīgu, bet kā jau audzējs, tāpat patērē resursus. No turienes pretī sniedzas kādu trīs simts metru garš vada posms, kurš pārkarājas pāri slimnīcas jumta betona malai, apriņķo skārda skursteņus, kondicionieru blokus, gandrīz aptinas ap smēķētājiem, līdz pārsniedzies pāri otram jumta galam sniedzas dziļāk mežā. Tā galamērķi tāpat neredzu. Vēl mirkli izliekos, ka ievēlu svaiogo, apdullinošo gaisu, tad prātā atkal uzvirzmo maksājumi un jumta lūkā teju ielecu.

It kā atmiņa par vadu varētu izzust, no slimnīcas teritorijas izskrienu. Ar paceltu galvu pētot elektrībā iepītās priedes, pāris reizes pakļūpu, taču neļaujos zaudēt pavedienu. Pat uz pelēko mākoņu fona, gaisā nokarāties vads ir kā anakonda, kas kuru katru mirkli uzlekas jaunam upurim. Pēc astoņām minūtēm skriešanas samazinu ātrumu, kājas

smeldz un sausi klepoju, taču kā reiz sasnie-
dzu tumšu smilšu placi, kuram dzīvā daba
nav centusies pietuvoties. Nē, šajā salīnā vie-
tu atraduši vien četri meža vai saulesbrāļi,
kuri aplī sasēdušies, neapmierināti pēta ie-
slīkušo vada posmu, it kā arī viņiem tas būtu
kaut ko parādā.

– Ar cigareti uzcienāsi? – man kā hiēna uz-
rej viens, kuru viscaur klāj vētras posta ra-
dītie dubļi. Lai gan esmu noelsies, mazliet
atjēdzos un cenšos cilvēcīgi pamāt, ka ne-
smēķēju. Uzkampiens gan atgādina, ka pla-
ci jau pusstundu esmu atstājis novārtā. Ko
es daru? Tik ilgi uz to gāju, tik ilgi placis ir
bijis daļa manis, mana identitāte. Taču visa
tā bakstīšana... Varētu jau noligt asistentu,
protams, bet ikdienas sīkumi tāpat sakrāsies.
Kā reiz iepikstas telefons un man acīs iedu-
ras vada nepārspējamais spēks. Cik tonnas
tāds verķis sver? Cik daudz strāvas ir galā, no
kā tas nācis? Ar jaunu sparū, meža vai sau-
lesbrāļu sapulcei izskrienu cauri, vienaldzīgs
par dubļiem.

Vada nebeidzamais garums ir bezspēcīgs
pret manu nebeidzamo degsmi, kurai pa-
gales met telefona pīkstienu diskotēka. Lai
kā es spiestu skaņas noslēgšanas pogu, tā
vienkārši nestrādā, taču izslēgt to pavisam
negribu, ja nu ar mani kas notiek. Noskrē-
jis vēl piecpadsmit minūtes, lietus atkal liek
par sevi manīt. Sekojot vadam, acīs duras
aukstas ūdens pīles un es zaudēju līdzsvaru
uz mitra grants seguma. Ar nobrāztām ro-
kām, instinktīvi nopētu telefona ekrānu un
secinu, ka līdz šim ir pienākušas četrdesmit
ziņas no potenciālajiem klientiem, vēl pāris
ziņas no brāļa, dažas kazino reklāmas un vis-
beidzot – pirmais no nelūgtajiem divpadsmit
elektrības rēķiniem, divsimt astoņdesmit trīs
eiro vērtībā. Šķiet, ka telefons pret grunti va-
rētu labi izšķīst. Vai labāk pret kādu stum-
bru? Meklējot tam giljotīnu, beidzot atjē-
dzos, ka esmu nokritis priekšā zilgas krā-
sas mājai, kas izskatās gluži kā mazu meite-
ņu leļļu pils. Tai ir divi smaili torni un vads
pazūd vienā no tiem. Grants mājai visapkārt
ir kā brīdinājums meža zvēriem šim audzē-
jam netuvoties. Bet nekā cita neatliek kā vien
uzlekt kājās un cerēt, ka caur logu mani ne-
viens neievēroja. Tikai nesaprotu, vai tiešām
šiem bagātniekiem nepietiek ar teritoriju –
viņiem vēl jāzog no manis elektrība?

Sākumā pieklājīgi, bet tad jau skaļāk situ pa
stikla rūtīs klātajām mājas ārdurvīm. Bam-
bam–bam! Turpinu, lai dzird pāri lietus ša-
lām. Zinu, ka ar šo viss nebeigsies, man būs
jāmeklē jurists vai jāsauc policija, te nu bija
divu minūšu darbs. Bam–bam–bam! Blakus
noparkotais pirmās paaudzes *Porsche* kroso-
veris man glūn virsū it kā jau būtu ielikts āt-
rumā. Vismaz priekšdurvīm ir neliels jumtiņš.
Bam–bam–bam! Cauri rūtij beidzot iedegas
gaisma un pretī uzrodas piktas acis, kas snie-
dzas man aptuveni līdz krūtīm. Jāatzīst, ka
acis izskatās visai pieklājīgas, varētu pat teikt
simpātiskas, tāpēc nokaunos par savu riepu.
Turklāt tas džempera un dūnu vestes kom-
bo, kuru pārsvarā velku kā svinīgi-ikdienišķo
formas tērpu... Visticamāk varētu padomāt,
ka nāku pārdot siltumsūkni. Piedurknē atkal
noslauku pieri, acīm uzsmaidu un bērnišķi-
gi pamāju.

– Man neinteresē siltumsūkņi, – sieviete pa-
verot durvis saka vēsi un man uz rokām sa-
ceļas spalvas.

– Kā jūs...? Es atvainojos, bet man arī neinte-
resē siltumsūkņi. Es te par to... Par to vadu!

– Kādu vadu? – viņa jautā un pākāpj soli pre-
tī, lai palūrētu ārā.

– Nu to, kas jums te tornī.

– Hmm, – sapratusi par ko ir runa, viņa cen-
šas vadam ar skatienu izsekot, līdz tas pazūd
priedēs. – Dīvaini gan. Kaut kā nebiju pama-
nījusi. Bet laikam jau elektrībai no kaut ku-
rienes jāpieplūst. Tam vadam ir kāda vaina?

– Vaina... – atgādināts par trīs tūkstoši četr-
simts eiro rēķinu iekarstu, strauji izgāzu visu
notikušo. – Vai jūs vismaz varētu paskatīties,
kur tas vads iet? Varbūt man jāzvana avārijas
dienestam, vai tiem kas čeko nu, to elektrī-
bu? Ugunsdzēsējiem, varbūt?

– Nē! Nav nevienam jāzvana. Es paskatīšos.
Jūs pagaidiet, ja? – viņa steigšus aizcērt du-
vis un atstāj mani dabas elementiem. Kā pie-
riebusies šī diena. Turklāt telefonā pienācis
aicinājums pievienoties sporta zālei, paziņo-
jums, ka veselības apdrošināšana par analī-
zēm neko neatmaksās un kārtējais tehniskās
apskates termiņš. Kāds no darbiem noteikti
jāmet nost, man vajag laiku normāliem hobi-
jiem. Jātiek formā, jāuzlabo karma. Un es arī
gribētu rūpēties par māju. Pils izskatās patie-

šām labā stāvoklī, to sienas klāj svaigi dēļi, koka parketa logi bez plaisām, pamatos pat nav iesūcies mitrums. Kopā te varētu būt vismaz trīssimts kvadrātmetri. Nē, vairāk – uz mirkli izliecies ārpus jumtiņa aizsega, ievēroju pagraba lūku. Vai tad pagrabus kāds vēl taisa? Diez, cik ilgi māja te stāv? Cik ilgi es te stāvu? Pagājušas kādas desmit minūtes, tāpēc atkal piekļauvēju pie durvīm. Sākumā pieklājīgi, tad jau spēcīgāk. Kur viņa ir? Kāpēc visiem ir vienalga par manu laiku? Nenoturos un jau situ tik traki, ka trīs logi blakus. Caur tiem nevienu gan vairs nemanu.

Priekšdurvis viņa pa kluso ir aizslēgusi, tāpēc ar skrējieni izmetu apli apkārt teritorijai. Izskatās, ka sākumā klauvēju pie nepareizajām durvīm, jo aizmugurējās ir divvīru un izskatās ievērojami masīvākas. Tomēr aizslēgtas ir gan tās, gan visi astoņi pirmā stāva logi. Nekur arī neatrodu rezerves atslēgu. Arvien trakāk izmirstu, noteikti pēc visa būšu slimš, kas par mani rūpēsies? Bet ja nu viņai tiešām noticis kas slikts, kas rūpēsies par viņu? Jau grasos daudzīt laukā logu, kad attopos par pagraba lūku. Atkal tās lūkas, taču koka durtiņas patiešām nav aizslēgtas un caur tām izdodas iekļūt mājā. Izvilcis telefona lukturīti, pie viena pamanu, ka šajā isajā laika posmā esmu saņēmis vēl kādas desmit ziņas un zvānus no nepazīstamiem numuriem. Vismaz arī te strauji nozūd zona, taču šoreiz tas dara mani nemierīgu. Pagraba melnbaltām flīzēm klātā grīda un sienu kvalitatīvais apmetums, nokrāsots grezni zaļā krāsā, ir pieskaņots leļļu mājas estētikai. Telpa gan ir visai maza un visticamāk nosedz vien ceturto daļu mājas platības. Šķiet, kādreiz šī būtu varējusi būt studijas telpa, varbūt keramikas darbnīca, taču tagad tā ir piebāzta ar neskaitāmu daudzumu divriteņu un mašīnas riepu, taču visvairāk uzmanību pievērš elektriska dunoņa.

Trīs tūkstoši četrsmits eiro. Sekojot dunoņai pagraba dziļākajā galā, vispirms aizvācu kastī mašīnas detaļu, tad sešas, smagas akumulatoru kastes un viss iet pa riņķi – gluži kā slimnīcā, atrodu vēl vienas vertikālas kāpnēs, kas šoreiz iegrimst nekurienē. Bunkurs? Vēl viens pagrabs? Neticu, ka ar elektrības zagšanu pietiek, lai nopelnītu tik lielai mājai. Vai arī viņa ir nopelnījusi ar skopumu, jo it nemaz neesmu drošs par kāpņu konstrukciju. Eja ir šaura, mugura beržas pret netīro betona sienu un dunoņa kļūst arvien skaļāka.

Taču kāpnēs nebeidzas – pat kādu trīs stāvu dziļumā, ejas pamatni neredzu. No šīs bedres, varētu arī neizkāpt. Kam man tas bija vajadzīgs, zeķē taču ir nauda. Jākāpj ir tik ilgi, ka sāk sūrstēt rokas, savukārt mitruma un izmirkušā džempera dēļ ir grūti valdīt pār sevi. Laikam jau ilgi nevaldu pār sevi, galvā ir nebeidzams, ķīselainais saraksts un tagad jau pavisam trīcu. Līdz vairs netricu. Nezinu, cik stāvus galu galā nokāpju, kad pakāpienus pamazām izgaismo vāri sarkana gaisma. Mitrums pārtop sutīgumā, jo ejā kļūst silti, tad karsti, tad pavisam kā zemes kodolā. Acīs līst sviedri un cīnoties ar pilēm, nemaz nemanu, kā elektriskā dunoņa pārtop rūkoņā. Pēdējos pakāpienus pievaru ar lēcieniem un man pretī parādas nekas cits, kā vien dziļurbuma sūknis. Tas izskatās pēc nelielas tērauda raķetes, turklāt blakus ir arī tas sasadītais vads. Viens tā gals ir pavirši iebetonēts zemes dziļēs, savukārt otrs karājas no nelielās telpas griestiem, it kā blakus kāpņu ejai būtu noslēpta vēl viena. Droši vien tas gals aiziet līdz pašam mājas tornim. Sūkni un masīvo vadu savieno pavirši izveidota konstrukcija. Viens posms ir iegriezts, lai tam pieslēgtu parastu, baltu pagarinātāju, kurš izskatās uz nodegšanas robežas. Nevajag viņai neko, ja? Pie velna!

Drankīgā konstrukcija burtiski izjūk, kā rezultātā sūknis izslēdzas un rūkoņa beidzas, taču ar lielo vadu nav tik viegli. Aptinis ap to vesti, man neizdodas vadu izraut, tāpēc riskēju to caurdurt ar veco labo kabatas skrūvgriezi. Tam ir plastmasas rokturis, kam nevajadzētu vadīt elektrību, taču metāliskie posmi tāpat ātri vien uzsilst, līdz lādiņš galvā kļūst konstants. Tomēr pāris minūtes mētājot skrūvgriezi no vienas rokas otrā, vads beidzot pārtrūkst. Sarkanā gaisma telpā izzūd un spriedze arī. Ar telefona lukturīti tieku līdz kāpnēm, pa kurām šoreiz teju lidoju. Tiklīdz esmu ārā no ejas, necenšos vairs kaut ko sakārtot, tas nav manā sarakstā un no pagraba izlecu. Nedaudz nostāk stāv sīkā sieviete, kas, par spīti lietum, nesaprot, ko darīt ar elektrības nozušanu. Mani pamanījusi, viņa steidzas nopakaļ, klieodzot ko esmu izdarījis. Ka tas vads tur esot bijis vajadzīgs, visiem vajag kādu nodarbi, vai tad mana sirdsapziņa ir tīra? Pat parauj mani aiz vestes, tad uz grants pati paklūp. Kaut kāda vainas sajūta ir, protams. Skaidrs, ka viņa zaga elektrību,

turklāt tas lielais vads tomēr šķita svarīgs. Lai gan zinu, ka pašam būs problēmas, tāpat jāpiezvana policijai, taču arī ārpus mājas, telefonam zona nav atgriezies un arī neatgriežas pēc tā restartēšanas. Sieviete aizrāpo līdz savam *Porsche* krossoverim un sāk man nesties virsū, tāpēc sāku lidot atpakaļ uz placi.

Meža vai saulesbrāļi izskatās atmaiguši, it kā svars būtu noņemts no pleciem, kauna sajūta izzudusi. Lietus mūs mazgā un ieskatoties viņiem acīs, kaut kādā ziņā jūtos brāļiem līdzvērtīgāks. Arī pie slimnīcas ir rosība. Māsiņas no iekštelpām velk pacientus līdz ātrās palīdzības mašīnām, piebraukuši arī ugunsdzēsēji, no kuriem viena daļa nespēj nevienu sazvanīt, bet otra noraizējusies vien kasa zodus. Ārpus teritorijas, cilvēki lūko telefonos, daži sniedzas ar tiem pret debesīm cenšoties noķert zonu, citi tikai slauka elektroniku kreklos. Luksafori nestrādā un skrienot pāri ielai, mani gandrīz notriec bembis.

Manā teritorijā skaņa nāk vienīgi no tālām čalām. Pieclitrīgais boileris vairs nestrādā, dators arī un man nemaz nav veida kā saprast, kas ar mums visiem – kas ar mani – ir noticis. Muļķīgi, bet iekāpju *Toyota Yaris* kāmītī, lai pārbaudītu radio. Lietus tikpat strauji beidzas un no tā nāk tikai šņākoņa. Man nav, kā nomakstāt tos trīs tūkstoši četrsimts eiro. Nav, kā pārdot sešas mašīnas nez cik purniem. Šis gan jau ir mājiens, ka beidzot no plača jātiek vaļā. Tik ilgi biju ar to apsēsts, bet tagad tas ir nodarīts līdz vismaz kaut kādam galam. Uz mirkli pieskrien sīkā sieviete un dauza pa logu, taču *Yaris* degviela ir uzpildīta līdz pusei, telefons drīz izlādēsies un es beidzot sajūtu kripatiņa miera. Jā, jo neviens mani vairs nevarēs bakstīt. Tas no teikti ir viens no risinājumiem. Es aizbraukšu. Pazušana prasīs tikai divas minūtes. □

Dejotāji uz „Theatre Exile” skatuves *Kia un šķirsts (Kea and the Ark)* izrādes mēģinājuma laikā izveido kuģi / šķirstu.

Skat. Lindas Treijas rakstu 71. lpp.

Foto: Emma Lee / WHYY

Anda Ogrīņa dzimusi 1979. gadā. Kopš agras bērnības grāmatas ir liela un skaista daļa no dzīves. Man ir maģistra grāds humanitārajās zinātnēs, kopš 2004. gada strādāju „Apgādā Zvaigzne ABC” par literāro redaktori, vairākus gadus rakstu prozu. Liela un svarīga daļa no dzīves jau ilgi ir arī sports, tā nu drīzumā pabeigšu savu pirmo grāmatu – fītnesa stāstus par ķermeni, kustību un laiku.

Anda Ogrīņa

DODO NAV MIRIS

Viņai patika peldēt jūras vilņos.

Šovasar daudzi no tiem vairījās; taisnību sakot, pat baidījās. Reti kurš brida nemierīgā jūrā, jo divus cilvēkus tā bija paņēmusi pavīsum. Divus jaunus, spēcīgus vīriešus, kuru mirstīgās atliekas tika meklētas vairākas dienas. Drausmīga nelaime, viena pēc otras. Ziņās varēja lasīt un dzirdēt jūras pazinēju speciālistu, glābēju un vienkārši pieredzējušu cilvēku skaidrojumus, padomus un stāstus. Runa bija par vilņu trijstūriem, kurus varot pamanīt arī no krasta.

Samanta samiedza acis, skatoties jūrā. Trijstūrus nemanīja, bet, kaut arī pludmale bija ļaužu pilna, peldējās retais. Vilņi. Tikai tālumā pa kreisi varēja saskatīt bariņu, kurš ālējās aiz nez kurā sēkļa.

Meita, draugi, vecāki un māsa zināja, kur viņa pašlaik ir – draudzenes vecmammās mājās Majoros, kur Samantai uz atvaļinājuma mēnesi bija piešķirta pašai sava istaba. Te viņa atguvās no ziemas un pavasara, atbrīvojās arī no kaut kādiem vasaras smagumiem un visvairāk – no Rīgas smacīgā gaisa un trokšņiem, drausmīgajiem elles trokšņiem ielās. Viņai tie bija sākuši riebties līdz kaulu smadzenēm.

Samanta, jūrā sacēlušies vilņi, rakstīja gleznošanas kursu draudzene no Daugavgrīvas pludmales. Tas bija aplinkus brīdinājums.

Jā, Majoros arī ir.

Vējš kļūst stiprāks.

Te arī.

Video ar vilņaino Daugavgrīvu.

Es eju peldēt, Samanta uzrakstīja draudzenei un, negaidot atbildi, gāja.

Vilņi nāca tieši pret krastu. Pūta rietumu vai ziemeļrietumu vējš. Saule jūrā rietēja nedaudz pa kreisi, tāvad vajadzētu būt ziemeļrietumu vējam. Jociģi, ka mājās, Rīgā, Samanta vienmēr zināja debespuses, bet pie jūras iekšējais kompass sajuka. Viņa noāva iešļūcenes, kā vienmēr atstājot tās mazliet atstatu no ūdens līnijas, un tālāk gāja basa. Vējš krastā bija sanesis alģes platā un biežā slānī; dažas mammas un omītes ar jūras izskalotām koka šķēpelēm stūma un kasīja tās malā, veidojot bērniem un mazbērniem tiru ieeju seklumā, kur tiem bija ļauts sēdēt siltajā ūdenī un spēlēties ar krāsainiem plastmasas spainīšiem, lāpstīņām un formiņām. Taču smiltis zem alģēm nebija stingras, pēdas ieģrima līdz potītēm, kļūstot putraini gļotainas. Samanta iebrida ūdenī, cenzda-

mās ātrāk noskalot kājas, un gāja tikai tālāk, uz priekšu.

Neviena, izņemot skaļo bariņu – aiz tā nez kurā sēkļa. Viņa jau vairākus gadus neskaitīja sēkļus un bija aizmirsusi, cik to vispār te ir un aiz kura vairs nevajag ne brist, ne peldēt. Vienkārši gāja līdz krūtīm un peldēja, un tad peldēja atpakaļ. Spēlējās, es spēlējās ar vilņiem, Samanta domās skaitīja nez no kurienes iznirušu pantiņu. Vilnis pa labi, lielāks pa kreisi, ar baltu galotni, pa labi, pa labi, pa kreisi, pretī mazi un mierīgi. Viņa gandrīz apvainojās. Jūra, it kā te varētu izdeļot tev līdzī! Man nav tik daudz spēka. Lūdz, sūti man lielu, tik lielu, lai tas sistos pret krūtīm, sagrābtu vidukli, iešūpotu gurnus uz priekšu, atpakaļ, uz priekšu, šļakatas lēktu pār galvu, un es smietos un teiktu tev: es mīlu. Tevi.

Samanta peldēja un tad apstājās, lai papētītu trokšņaino kompāniju. Tie taču bija bērni. Viens, divi... seši. Ne mazi, bet arī vēl ne pusaudži. Viņu vecāki ir galīgi traki? Rokas iespiedusi sānos, viņa stāvēja un skatījās, kā bērni tur spiedz, kliegz un peldot šļakstinās. Varbūt tur jau bija nākamais sēklis un viņu kājas aizsniedza jūras dibenu? Ūdens saulē sudrabaini spīdēja, pati saule bija balta, un tagad tie nāca tieši pretī un cits aiz cita – lielie vilņi, un darīja, kā Samanta gribēja. Viņa smējās un kā pludināš šūpojās augšā un lejā, augšā un lejā.

Tālumā līdz ar stipro vēju un vilņiem lēnām tuvojās kāds objekts. Izskatījās pēc krāsainas gumijas laivas. Tādu viņa vēl nebija redzējusi, bet vai tad pasaulē nevarēja būt krāšņas laivas, kurās doties jūras izpriecu braucienos. Varēja būt. Viņa atkal apstājās un skatījās. Priekšā jūra bija tumši zilpelēka, vilņi ik pa brīdīm krāsaino, kustīgo laivu aizsedza, taču tā parādījās aizvien no jauna.

Arī bērni bija to pamanījuši.

– Palīgā!!! Glābiet mūs!

– Mēs slīkstam!

– Palīgāāā!

Viņi klaigāja, smējās un vicināja rokas uz laivas pusi. Tad jau var nostāties uz smiltīm, Samanta iedomājās un atkal laidās vilņos. Sīkie stulbeņi biedē cilvēkus. Tie laivā jau nezina, kas te patiesībā notiek.

Objekts tuvojās. Tagad tas izskatījās nevis pēc laivas, bet pēc piepūšamas peldēšanas mantas, ļoti lielas mantas. Dīvaini. Ja uz tās sēž viens vai divi cilvēki, kā viņi iedomājās iepeldēt tik tālu jūrā? Tas taču ir tik nedroši, gandrīz vai pašnāvība.

Samanta jau aizmirs par sevi, par bērniem, un, samiegusi acis, pētīja objektu, kas tagad tuvojās ātrāk. Lillā un zils. Gaisā izslieta aste. Kaut kāds delfins? Jautrā haizivs. Valis. Hmm. Tur nebija cilvēku, tikai piepūšamā zivs.

Bērni arī to bija sapratuši, un aktīvākais puika pusskriešus, puspeldus metās pa labi uz Samantas pusi. Viņa dzirdēja viņu elsojam un redzēja izmisīgu vēlmi piepūšamo zvēru noķert. Pārējie kliezda, puiku uzmundrinot. Viņš lauzās un cīnījās ar vilņiem, tika uz priekšu ar lielām grūtībām un izbailēs skatījās, kā objekts tuvojās arvien ātrāk un ātrāk. Vējš to nesa tieši pretī Samantai. Viņš domā, ka es paspēju pirmā un man to baigi vajag? Viņa pasmīnēja un ieraudzīja, ka tā nav nekāda zivs. Tas, ko viņa bija noturējusi par asti ar spuru, bija paīss kakls ar putna galvu. Putns! Tas lēkāja vilņos ar dibenu uz priekšu un skatījās uz Zviedrijas pusi. Pa brīdīm vilnis ar vēju to pasita sāņus, un Samanta ieraudzīja kaut ko pazīstamu. Bet aizmirstu. Pamaza galva, jocīgs knābis, un tas kopā radīja diezgan neglītu iespaidu. Tukāns? Nē, tukānam ir citāds knābis, un tad būtu izmantots melnbalti dzeltens krāsojums. Kazuārs? Arī ne. Skaidrs, ka galvenā sugas atribūtika bija kakls, galva un knābis. Liels, resns rumpis, bet manta jau arī bija milzīga. Un uz dibena prāvs bumbulis.

Putns jau svaidījās šurpu turpu un kļuva arvien žiglāks, lai arī bija skaidrs, ka tik strauji tas bija tuvojies jau tur – tālumā. Tagad viņi to vienkārši redzēja tuvāk. Samanta un puika.

– Turies! Tūlīt tu viņu noķersi! – viņa smieدامās sauca zēnam, lai viņš pārstāj baidīties, ka arī Samanta pretendē uz dodo. Jā! Bet protams, ka dodo, tas bija dodo! Viņa tagad iesmējās vēl skaļāk, un dodo – lielākā peldmanta, kāda jebkad redzēta –, jau griezdamies ap savu asi kā palēns vilciņš, aizšāvēs garām. Diez vai pat viņa tagad to spētu tik vienkārši noķert.

Zēns, pa pusei izmisis un pavisam sarkans, metās peldus un, nokļuvis uz iepriekšējā sēkļa, skrēja. Un tad dodo beidzot bija viņam rokās.

– Jā!!!Jā!!! – tālumā gaviļēja pārējie bērni, bet puika ar savu jūras laupījumu stūmās uz krastu.

Arī viņa lēnām peldēja un tad brida atpakaļ.

Tur nu viņš bija – laimīgais mednieks. Stāvēja aiz alģu joslas, dodo gulēja smiltīs, un zēns vicinoties kaut ko klāstīja sievietei garā tunikā. Tā laikam bija mamma, katrā ziņā par to liecināja nepārprotami autoritārais iespaids. Tagad abi skatījās uz Samantu.

– Vai tas ir jūsu? – puika viņai nepacietīgi kļiedza. Samanta joprojām bija drauds. Viņa varēja atņemt dārgo, pat nenovērtējamo, no jūras gūto putnu.

– Nē! – viņa kļiedza pretī. – Tas atpeldēja no tālienes!

Kā gan tas būtu varējis būt viņas.

Samanta pārlēca pāri alģēm un ieslidināja pēdas iešļūcenēs.

Puika priecīgs aplūkoja putnu, taustīja knābi un plīķēja uz sāniem uzzīmētos spārnus. Manta sazin kā joprojām bija stingra, it kā tikai šorīt būtu piepūsta.

Sievietei uz acīm bija brūnas saulesbrilles, viņa piesardzīgi smaidīja un jautāja, vai Samanta nav manījusi kādu, kuram dodo varētu piederēt.

– Nē, laikam ir bijis iepūsts tālu jūrā un tur dreifējis līdz šim vējam. Tagad atnāca atpakaļ krastā, – Samanta teica. – Tas nevienam vairs nepieder. Pasaules apceļotājs.

– Pasaules apceļotājs! – sieviete atkārtoja un iesmējās.

Zēns Samantai laimīgi uzsmaidīja. Mamma puikam vēlīgi pamāja ar galvu, un viņš lēca gaisā no prieka un sauca: – Urā! Mēs varēsim viņu paturēt! – Un iemetās atpakaļ jūrā, droši vien gribēja ātrāk tikt pie pārējiem un izstāstīt satriecošos jaunumus. Zēna māte palika krastā ar dodo, un Samanta gāja uz soliņa pusi pie savām mantām. Viņa no mājas bija atnākusi ar oranžo Sainsburys plastmasas maisiņu, kurā bija divielis, matu suka,

atslēgas un telefons. Kad bija noģērbusies, uzsedza divieli uz drēbēm un maisiņa, lai vējš šo instalāciju neaizpūstu un tā būtu labi redzama no jūras.

Līdz šim nekad nekas nebija pazudis.

Samanta noslaucījās, apģērbās, un, viņai kāpjot augšā pa laipu, prātā ienāca skumjais, izmirušais dodo no Maurīcijas, no tās bērnības A4 formāta grāmatas par daudziem un dažādiem pasaules putniem. Grāmata sākās ar aizvēsturiskajiem lidoņiem, un kaut kur starp tiem un aktuālajām sugām bija dodo. Viņa tolaik gandrīz zināja šo nodaļu no galvas, atcerējās zīmējumus vissīkākajās niansēs. Dažreiz raudāja un ar rādītājpirkstu glaudīja ilustrācijās attēlotā putna galviņu un muguru, jo viņai bija neizsakāmi žēl, ka dodo nācās izmirt.

Un patiesībā viņa būtu priecājusies noķert to peldmantu. Lai tā būtu viņas, nevis puikas, vismaz uz brīdi. Pēc tam viņa to atdotu Majoru draudzenes bērniem, jo Samantas meita jau bija studente.

Bet dodo nav miris, viņa pie mājas vārtiņiem nodomāja un izņēma no maisiņa atslēgu saišķi. □

Maija Migla-Streiča – televīzijas žurnāliste, rakstniece. Izdotas četras prozas grāmatas un viens liriskas krājums. Romāns *Matildes gadsimts* saņēmis Egonu Līva prēmiju „Krasta ļaudis”.

Maija Migla-Streiča

KĀ AUGUSTE GLĀBA BANKAS KONTU

Auguste uzrausās no gultas, jo mobilais zvanīja ilgi un neciešami. Paskatījās pulkstenī – minūte pāri astoņiem. Nu jau vairāk kā gadu būdama pensijā viņa agrāk par desmitiem rītā necēlās, ja nu vienīgi bija kādas darīšanas kārtojamas. Šķendēdamās par spalgo zvānu un apņemdāmās likt mazdēlam to nomainīt pret ausīm tīkamāku, sirmā kundze uzvilka čības un aizstaigāja līdz virtuvei, kur vakar telefonu bija atstājusi blakus šķīvim ar neapēsto pankūku.

– Kas ir, ko vajag? – uzsaucā zvanītājam, pamānījusi, ka numurs nepazīstams.

– Guļat, ja? Jums te bankas kontu izlaupa, bet jūs guļat? – tikpat braši atbildēja zema vīrieša balss ar tikko jaušamu akcentu. – Par savu naudu jāstāv sardzē! Kaut arī tas būtu tikai viens tūkstotis, vienalga nav patīkami, ja to izkrāpj.

– Kāds viens tūkstotis? Man tur palicis tikai viens tūkstotis? – Auguste likās stipri satraukusi. – Un vispār, kas zvāna?

– Šeit zvāna jūsu bankas darbinieks Anatolijs. Gribēju jautāt, vai pazīstat tādu Grigoriju Jastrubu, dzimušu 1998. gadā? Viņš ar jūsu izdoto pilnvaru vakar īsi pirms bankas slēgšanas mēģināja noņemt no jūsu konta naudu.

Auguste ievilka elpu: – Kāds Jastrubs, kāda pilnvara? Nekādu pilnvaru neesmu devusi! Un nevienu Grigoriju vispār nepazīstu!

– Man jau radās aizdomas, ka tas ir blēdīgs gājienis, tāpēc teicu, ka mēs ar jums tūdaļ sazināsimies. Viņš negribēja gaidīt un aizgāja. Taču nav teikts, ka citā filiālē viņam šodien to naudu neiedos. Banka tur neko īsti nevar darīt, vienīgi jūs varat pati to naudu izņemt un uzreiz pārlikt citur. Jums taču tur ir vairāk par tūkstoti, vai ne?

– Divpadsmit tūkstoši man tur ir, – Auguste izspļāva. – Un ko lai es daru?

– Jums jāpasteidzas. Katra minūte ir no svara. Ātri izņemiet ārā visu skaidro naudu un pārliciet drošā vietā, es jums varētu palīdzēt to izdarīt, – Anatolijs draudzīgi piedāvāja.

– Es taču jūs nelaidīšu dzīvoklī pie datora, es jūs nemaz nepazīstu! – Auguste satraucās.

– Mēs esam pazīstami, tikai jūs neatceraties. Jūsu brālēns reiz izglāba manu māsu no lielām nepatīkšanām, un es tagad varu šo parādu, kā sacīt jāsaka, atdot, un savukārt izglābt jūs. Naudu jau pie datora sēžot nevar noņemt. Jābrauc pašai un jāņem. Un vajag izdomāt iemeslu, kāpēc nauda steidzami vajadzīga. Kāda nelaime notikusi vai jāaizdod kādam, vai mašina jāpērk. Pa ceļam izdomāsim. Es mēģināšu darbā atprasīties, aizbraukt jums pakal un aizvest uz jūsējo bankas filiāli. Varēsiet noņemt naudu un pēc tam uz jebkuru bankomātu. Iedot karti ar drošu kontu, uz kuru varēsiet naudu uzreiz uzskaitīt.

– Tāpat par velti mani vedīsiet? Vai tur nav kāda blēdība? – Auguste sāka šaubīties.

– Nu, ja visu izdosies labi nokārtot, tad par palīdzību varēsiet man iedot naudiņu benzīnam un par vešanu. Kādus 100 eiro, ne vairāk, – vīrietis laipni paskaidroja.

– Tas par daudz! – Auguste likās neapmierināta.

– Es glābju jūsu tūkstošus, tērēju savu laiku, bet jums simtnieka žēl! Kad nē, nē. Vakārā pārbaudiet, un redzēsiet, ka jums kontā pat tas

simtnieks nebūs palicis. Un bankas darbinieki apgalvos, ka jūs pati esat kādu pilnvarojusi...

– Labi, labi. Tad jūs piebrauksiet man pakaļ?

– Jā, būšu deviņos pie jūsu mājas. Diktējiet adresi, – Anatols noteica, un izklausījās, ka viņš vairs nekādas atrunas nepieņems.

Pateikusi adresi, Auguste nolika telefonu, nopūtās un sāka ģērbties. Ārā bija rudenīgs vēsums, izlēma vilkt džinsus un sarkano, pufīgo jaku. Kājās gumijas zābakus, nebūs nekāda pucēšanās...vai kartupeļu rakšanas. Jā, tā būtu laba doma...

Pie mājas jau stāvēja gaiši pelēks Audi, un pie mašīnas neliela auguma vīrietis, vidējos gados. Pelēka jaka, īss tumšs matu ezītis, brilles metāla ietvaros, kas piešķir viņam inteligentu izskatu. Stiepa pretī roku, nosauca savu vārdu un pakalpīgi atvēra mašīnas durvis. Auguste neveikli iestūķējās sēdekļi, paņēmusi klēpī lielo brūno iepirkumu somu, ar kuru viņa mēdza braukt uz tirgu.

– Ko tik liela taša? – uzmetis tai vērīgu skatienam, Anatols painteresējās.

– Kā, un kur tad es ielikšu tos 12 tūkstošus? Diez vai viņi man kādu kuli iedos, – Auguste šaubījās. – Esmu redzējusi, kā noskaita naudas čupu un pastumj tuvāk – ņem un liec kur gribi.

– Pareizi, – Anatols iedarbināja mašīnu. – Uz kuru filiāli brauksim?

Auguste nosauca tuvākās bankas filiāles adresi un sāka prātot, vai viņai visu summu dos.

– Jā, gudrāk būtu nosaukt kādu noteiktu summu. Sakiet, ka radnieks izraisījis autoavāriju, un viņam jāsamaksā cietušajam desmit tūkstošus eiro, citādi būs jāiet cietumā. Tad jau naudu iedos, – ierosināja Anatols.

Pie šādas domas arī palika. Auguste ar visu lielo tirgu somu iesteidzās pa stiklotajām durvīm bankas filiālē un izpalīdzīgais vīrietis palika viņu mašīnā uz ielas gaidot. Necik ilgs laiks nepagāja, varbūt minūtes septiņas, kad atvērās filiāles durvis un Auguste, sasārtušiem vaigiem izsteidzās ārā. Iemetās mašīnā gluži vai bez elpas.

– Kas notika? – satraucās viņas vedējs.

– Es gan esmu zoss! Pasi arī vajadzēja uzrādīt, es nemaz nezināju! Pase palika mazajā somā,

bet mazā soma man aizmirsās Dārziņos, es to tur vakar atstāju, kad braucu ķiplokus noņemt. Atbraucu mājās ar zilo kuli vien... – Auguste izskatījās pavisam nelaimīga.

Anatols rādīja īgnu ģīmi. – Nu tad par savu aizmāršību zaudēsiet arī visu savu kapitālu...

– Bet mēs jau varētu aizbraukt līdz tiem Dārziņiem, nav jau tik traki tālu, tepat aiz Rumbulas, – pensionāre lūdzoši paskatījās. Vīrieša labsirdība bija neizmērojama. Viņš piekrītoši pamāja un, uzlīcis koordinātes, sāka braukt.

Pie norādītajiem vārtniem piebraucis, vedējs uzsauca: – Nu tad tik ātri! Paņemiet pasi un nāciet!

– Jā, jā, – Auguste noteica. – Es pie reizes pusdienām kartupelišus tikai pierakšu. Jums arī varbūt vajag?

– Kādus kartupeļus! Es te līdz rītam nesēdēšu un negaidīšu! – vīrieša ģīmis apklājās sarkanām pleķiem. „Laikam no dūsmām”, Auguste pie sevis nodomāja, bet skaļi noteica: – Nu kad nē, nē. Man jau te autobuss arī nav tālu...

Viņa aizgāja līdz šķūnītim, paņēma lielo kartupeļu grozu, kaplīti, gumijas cimdsus un gāja uz dārza malu rakt kartupeļus. Itin smuki bija padevušies, zemīte bijusi labi samēslota. Vīrietis izkāpa no mašīnas, pastaigāja uz priekšu un atpakaļ, izvilka cigarešu paciņu un aizsmēķēja. Nervozi skatījās uz kartupeļu racēju. Domās pārcilāja pagājušās nakts sapni, un nevarēja saprast, kā tas var būt, ka arī viņš naktī sapnī bija racis kartupeļus...

Auguste nelikās traucēties, raka vien tālāk. Tad pie akas turpat spainī saraktos tupeņus nomazgāja, iegāja dārza būdā un, sameklējusi plastmasas maisu, sabēra tajā. Pēc tam vēl ielika melnā auduma kulē ar gariem rokturiem. Būdā būdama, kaut kur pazvanīja, klusi parunāja, un tad kaunīgi nāca ārā, nesdama melno kuli un lielo somu. Mazās somiņas nebija.

– Piedodiet, es mazo somiņu ar pasi neatradu, laikam tomēr steigā būšu atstājusi mājās... man tik neērti... – Auguste nodūra acis.

Anatols burtiski uzsprāga, Sarkanie pleķi jau bija pa visu seju, arī deguns bija kļuvis sarkans:

– Tu, stulbā govs, nezini, kur savus dokumentus izmētā? Galīgi no vecuma prātu esi izkūkojusi? Tagad atkal jābrauc pusei Rīgas cauri uz mājām pakaļ? Es ar mokām atprasījos, teicu, ka radniece jāglābj...

– Tu uz mani nekliedz! Es tev neesmu nekāda stulbā govs! Iztikšu bez tevis. Varu viena pati izņemt, un noguldīt arī mājās. Gan jau būs kas palīdz. Ko tu man te tā simtnieka dēļ pieņem? Tā radniecība arī tāda šaubīga, krāpšana vien būs...

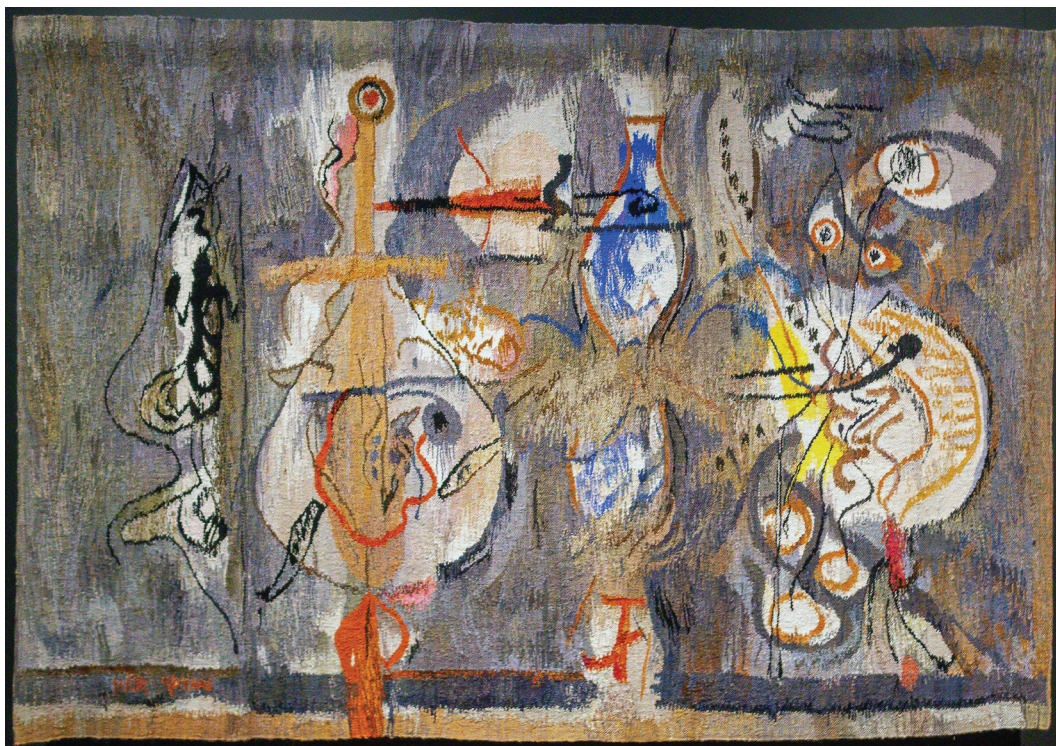
Auguste aizslēdza dārza vārtņus, bet mašīnā nesēdās – straujā gaitā devās pa grantēto taciņu uz šosejas pusi. Skatījās balsis izdzirdējies, pie blakus dārza žoga pienāca kaimiņš, un uzjautāja, kas noticis. Auguste atteica, ka kašķīgs brūtgāns gadījies, gribot braukt uz krogu pusdienās, bet viņai gumijas zābaki kājās, ar tādiem kauns esot smalkā vietā iet.

Tikmēr Anatols lēni pieripināja mašīnu gājējam blakus, atvēra durvis un teica, lai sēžot taču. Aizvedīdāt uz mājām un tad uz banku vēlreiz. Auguste iesēdās, bet visu ceļu neteica ne vārda, tēloja apvainoto. Labvēlis sāka taisnoties, ka esot tikai satraucies par to, vai paspējot atpakaļ uz darbu, viņš taču gribot tikai to labāko, un ja visu izdarīdāt, tad simtnieku arī būdāt nopelnījis, viņam mašīnai viena detaļa esot jānoprēk.

Kad viņi piebrauca pie pensionāres mājas, Anatols laipni palūdza, vai šoreiz nevarot ātrāk? Auguste tikai noskatījās un tūsnīdama izcēla no mašīnas lielo somu un kartupeļu kuli, ko nolika zemē. Pie viņas izejas durvīm stāvēja divi pajauni vīrieši, kas tūdaļ piegāja pie autovadītāja, uzrādīja tam policistu apliecības un palūdza izkāpt...

Pēc skata vientiesīgā tantīte savam laipnajam bankas konta glābējam bija aizmirsusi pateikt, ka viņa ir pensionāte policijas darbiniece, kas zina, kam jāziņo par krāpnieciskām darbībām ar bankas kontiem, un kura poga telefonā jāspiež, lai ierakstītu sarunas.

Kad Anatols jau sēdēja policijas mašīnā, nikni caur logu blenzdams uz viltīgo kartupeļu racēju, viens no policistiem piegāja pie Augustes, lai pajautātu par sarunu ierakstiem, bet viņa pasteidzās pastiept viņam melno kartupeļu kuli, teikdama: – Kolēģīt, esi tik labs un uznes man tos kartupeļus līdz trešajam stāvam...man tāda grūta diena šodien gadījās. Tos ierakstus es tev vēlāk nosūtīšu... □

Iveta Vecenāne. *Rotko motīvs V*, vilna, kokvilna 150 × 222 cm, 2025

Skat. Daces Micānes-Zālītes rakstu 74. lpp

Natālija Kavera-Bezjuka

PIENENES ZAĻAJĀ ZĀLĒ

Tulkojusi Ilze Lāce

Natālija Kavera-Bezjuka ir ukraiņu rakstniece, vēstures pētniece un tulkotāja. Vēsturiskā romāna *Skumji nopūtās eņģelis* (Сумно ангел зимнує, 2024) autore. Pašlaik strādā pie vērienīga daudzstāstu vēsturisko romānu cikla par Ostrogu kņaziem. Savos darbos viņa apvieno arhīvu pētījumus ar literāru iztēli, pētot Ukrainas vietu Eiropas vēsturē, ukraiņu zemju kultūras un politiskās saites ar citām Eiropas valstīm, kā arī atmiņas, laika un cilvēku likteņu tēmas. Viņas stāsti, dzeja un tulkojumi publicēti Ukrainas literārajos žurnālos un almanahos. Dzīvo un strādā Rivnē, Ukrainā.

Šodien es tev sūtu pienenes. Šogad aprīlis pie mums ir auksts, dārzā gandrīz nav ziedu. Es ilgi ķēru šo kadru: saules stari, zeltainu ziedu bīrums zaļajā zālē, bet fonā – mūsu vācu aitu suns. Bezrūpīgs prieks.

Pie mums viss ir labi. Mēs tiksim galā! Mērijai šodien ir labāk. Tabletes beidzot palīdzēja, viņa gandrīz vairs neklibo. Lūk, mūsu trīskrāsainā kaķene Kerija medī lakstīgalas, bet uz mājas jumta savijis ligzdu stārķis. Redzi? Gandrīz paradīze zemes virsū. Tavs tētis veiksmīgi izvēlējās šo māju. Lai arī vega, bet ir dārzs. Un mežs pavisam tuvu.

Pāršķirstu foto albumu telefonā: balti ziedoši plūmes zari un viegli mākoņi zilās debesīs, oranži, gandrīz sarkani cidoniju ziedi tumšā zaļumā, kastaņbrūns zirgs ganās plāviņā pie sagruvuša šķūņa, bet te – bezgalīgs vizbulīšu lauks, baltas zvaigznītes starp bērziem un priedēm. Nudien paradīze zemes virsū. Aprīlis Rietumukrainā. Skaists mēnesis. Lai arī auksts.

Kad mēs izglābāmies no okupācijas un tavs tētis nolēma brīvprātīgi doties uz fronti, viņš teica, ka ārpus pilsētas mums būs labāk. Te mazāk trāpījumu un sirēnas gaudošana daudz klusāka. Bet es nekad nebiju dzīvo-

jusi laukos un biju pret. Domāju, būs grūti. Krāsns ar malku, aka, aizlaists dārzs, pagrabs, vasaras virtuve, šķūņi – ko man ar to visu iesākt? Bet dzīvokli ģimenei ar kontuzētu suni un trim kaķiem izīrēt neviens negribēja. Un es piekritu. Tavs tētis aizbrauca. Mēs ticējām, ka karš beigsies tajā pavasarī. Uzplauks irbenes, ceriņi, peonijas vecajā dārzā – un tētis noteikti atgriezīsies no frontes. Nu, sliktākajā gadījumā līdz Neatkarības dienai. Kurš gan toreiz zināja, ka palikšu šeit četrus garus gadus... Nē, labāk nevajag. Mūsu vecās fotogrāfijas es pārcēlu uz portatīvo datoru un gandrīz vairs neatvēru to aizliegtu mapi. Nevaru.

Labi, parunāsim par kaut ko labu. Pie jums jau ir īsta vasara. Droši vien var arī peldēt. Tu jau biji pie jūras? Nu, vismaz uz bāseinu aizej, kamēr vēl nav sabraukuši tūristi. Kā tava galva? Paldies Dievam, ka nesāp. Man šķiet, tu esi novājējusi. Tajā pēdējā fotogrāfijā ar palmām tu esi pārāk slaida. Labi, varbūt tev taisnība – vienkārši tāda kleita. Tev ļoti piestāv, un frizūra arī tik interesanta.

Nē, šodien es neko nefotografēju, pie mums atkal ir auksts, naktī bija salnas. Droši vien atkal nebūs plūmju, bites vispār nav redza-

mas. Un nesmejies – tava mamma tagad ir gandrīz dārzkopības eksperte. Uz mežu arī negājām: vējš un pelēkas debesis. Vecenīte Mērija salst pat pagalmā. Kāda te var būt pastaiga... Tikai kaķene šaudās starp kokiem un atgriežas vēlu vakarā. Kerijai šeit ir labi, viņa kļuvusi par rūdītu mednieci. Nē, viss kārtībā, šodien tikai droni. Raķetes aizlidoja tālāk, uz Ļvivu. Raksta, ka tur nav trāpījumu, visus notrieca. Pie mums vienīgi elektrību atslēdza uz dažām stundām. Tas nav bīstami.

* * *

Šodien tāda diena... Biju sev apsolījusi arhīvu neatvērt. Vecās fotogrāfijas no tās, iepriekšējās dzīves, ir aizliegtas. Kurš gan zināja, ka vecais cietais disks kļūs par lielāko vērtību? Negribu atkal raudāt. Bet šodien drīkst. Jau trīs gadus tavs tētis ir kaut kur starp debesīm un zemi. Pazuda pie Bahmutas. Toreiz uzrakstīja „pazudis bez vēsts”. Visi mani zvani, vēstules, visi pieprasījumi, anketas, garās stundas, gaidot pie kabinetiem, visi meklējumi – Sarkanajā Krustā, policijā, drošības dienestā, pie brīvprātīgajiem, Telegram kanālos – un nekā. Cik viņu tādu ir... pazudušo... Cik mūsu... meklētāju. Tikai es zinu, ka viņš noteikti atgriezīsies. Tas, ka uz viņu pozīciju sūtīja dronu un nevienu dzīvu neatrada, neko nenožīmē. Varbūt viņš zaudēja samaņu... un nonāca gūstā. Viņš noteikti ir gūstā. Cilvēks nevar tā pazust bez pēdām. Vienkārsi vēl neesmu viņu atradusi.

Bet šīs vecās fotogrāfijas – tas ir pēdējais, ko es par viņu zinu droši. Mūsu Jaunais gads, ko sagaidījām kopā. 2022. gada Jaunais gads. Tu ziemas brīvlaikā atbrauci no universitātes. Pirmais kurss, pirmā sesija, un mēs šausmīgi lepojāmies ar savu meitiņu. Atceries – mēs ilgi pūlejāmies piedabūt suņus un kaķus apsēsties blakus, lai tavs tētis varētu uztaisīt skaistu bildi pie eglītes. Kāds visu laiku mēģināja aizbēgt, un mēs uzjautrinājāmies kā negudras. Ģimenes portrets tā arī neizdevās: visu laiku bija kustība, un bilde izplūda. Tētis piktojās, bet mēs smējāmies. Un tomēr... kāda tu man esi skaistule! Nu labi, es jau arī esmu tāda tīri nekas. Sarkana kleita, lūpu krāsa atbilstīgā tonī, zeltainas cirtas. Mēs abas gandrīz kā māsas. Tu toreiz man uztaisīji svētku grimu. Tādu jau-

navīgu, drosmīgu – un mēs pēkšņi kļuvām tik līdzīgas...

Te, lūk, vecmāmiņas dzimšanas diena Hersonā. Februāris. Jubileja. Tu vēl nebiji aizbraukusi mācīties. Un pēc trim dienām sāksies karš, bet mēs vēl nezinām, ka viss sabruks. Mēs smaidām. Tā ir pēdējā 2022. gada fotogrāfija.

To, ko es fotogrāfēju okupētajā teritorijā, viņi atņēma. Krievu blokpostenis pie izbraukšanas no Irpiņas. Visus portatīvos datorus un telefonus. Iemeta savā kravas mašīnā, kas bija līdz malām pilna ar zagtu tehniku: veļas mašīnas, boileri, mikroviļņu krāsnis. Bija pat tualetes podi. Jau atkal runāju par to, ko nevajag... Piedod. Fotogrāfijas. Palicis tikai tas, ko pirms kara biju saglabājusi mākonī. Un vecais cietais disks, ko tev iedeva tētis.

Tu toreiz apvainojies, ka spiežam tevi braukt prom no Ukrainas, bet kurš gan zināja, ka tas būs uz tik ilgu laiku un atgriezties nevarēs? Vienojāmies, ka tētis vispirms izvedīs no okupētās zonas tevi, bet pēc tam atgriezīsies ar mikroautobusu pēc manis un dzīvniekiem. Divus vācu aitu suņus un trīs kaķus nevar ietilpināt mazā krossoverā. Es nebaidījos palikt viena. Man pat vietējie hulīši nekad nav tuvojušies, redzot manus apsargus. Divi vilki izskatās ļoti iespaidīgi. Bet ko gan viņi varētu iespēt pret krievu tankiem?

Baidījos tikai par jums abiem. Visu laiku lūdzu Dievu, lai jūs izklātu. Un toreiz Dievam apsolīju – ja Viņš tevi izglābs, es darīšu visu, lai tu vairs nekad neredzētu karu. Nekad.

Tētis aizveda tevi līdz robežai un gribēja atgriezties pēc mums, bet vairs nevarēja. Ceļus pārāk ātri slēdza. Sākās bombardēšana, ielu kaujas. Padomā tikai – kaujas mazajās ieliņās, Centrālajā parkā, pie upes un pie Rakstnieku nama. Militāro hospitāli viņi ieņēma uzreiz. Bet mēs... mēs slēpāmies. Irpiņa pēkšņi kļuva gandrīz tukša. Visi bija aizbraukuši. Klaiņoja pamestie kaķi un suņi. Meklēja ēdienu. Atcerējos pagrabu pie draudzenes mājas. Mēs ar dzīvniekiem nokāpām tur uzlidojumu laikā. Tur arī visādi konservēti labumi atradās. Kad bombardēšanas laikā drebēja zeme, visu laiku baidījies, ka burkas nokritis un saplīsīs.

Mēs izdzīvojām. Kā? Pat negribas atcerēties... Pirmo reizi piecājos, ka maniem ve-

cākiem tas nav jāpiedzīvo. Cik grūti viņiem būtu bijis izturēt tās dienas. Nedēļas.

Kad tavs tētis beidzot tika līdz mums, visi bijām dzīvi. Bet mūsu dzīvokļa vairs nebija, tā gan. Lādiņš bija iznīcinājis visu kāpņu telpu. Paliku ar dzīvniekiem svešā pagrabā. Jā, auksts, mitrs, bet mēs bijām kopā. Dika un Mērijas siltie sāni blakus, aizmigu, viņus apskāvusi. Tikai konservi ātri beidzās, un visi veikali bija slēgti. Un es pat iedomājos, ka mēs varētu naktī visi kopā aiziet kājām, cauri mežam. Bet kaimiņš teica, ka tas ir mīnēts.

Kad ieraudzīju tavu tēti, pat neticēju savām acīm. Nezinu, pateicoties kādam brīnumam viņam bija izdevies izlauzties pie mums. Visur blokposteni. Mūsējie. Svešie. Atceros, ka suņi negribēja kāpt svešajā mikroautobusā, un mēs ilgi viņus pierunājām. Ievilinājām tikai ar ēdienu.

Uz blokpostena krievi atņēma visu tehniku. Dies' ar to. Dažreiz nākas zaudēt daudz vairāk... Tikai fotogrāfiju žēl. Un tad viņi izdina no mašīnas dzīvniekus. Kāpēc? Es kliezdu, lūdzu, bet tavs tētis ievilka mani mašīnā, aizcirta durvis un aizveda. Bet viņi palika. Vieni paši.

Neatceros, cik stundas es raudāju. Un nespēju piedot tavam tētim. Kā viņš tā varēja? Es taču gribēju palikt kopā ar viņiem, viņi taču bezpalīdzīgi kā bērni, bet viņš izlēma manā vietā... Tālu mēs netikām. Mašīna pēkšņi apstājās – tā sabojājās kaut kāda lauka vidū. Es pat sapriecājos – varēšu kājām atgriezties pie savējiem „bērniem”. Bet Saša, tavs tētis, kartē parādīja, kur atrodamies un sapratu, ka nevarēšu. Tik lielu atālumu kājām noiet nevaru. Atkal raudāju. Kāda sieviete paņēma mūs savā sarkanajā folksvāgenā. Es pat viņas vārdu neatceros. Nezinu, par ko aizlūgt. Gara kolonna. Mašīnas kustējās viena aiz otras kā vilciena vagoni. Saka, ka tā esot drošāk.

Braucām ļoti lēni. Visu nakti. Bet pa šoseju parasti tās ir divas stundas, ne vairāk. Žitomirā mūs sagaidīja brīvprātīgie. Karsta tēja, ēdiens. Saša runāja ar cilvēkiem, bet es tikai raudāju. Un ēst nevarēju, lai gan kuņģis no bada dedzināja. Mēs viņus pametām. Nodēvām. Kā tad tā? Un pat viņu fotogrāfijas gāja zudībā kopā ar mūsu telefoniem.

Tavs tētis vēlāk stāstīja, ka kolonna, ar kuru mēs izbraucām, nāca no Mariupoles. Kā-

dam brīnumam bija jāpateicas, ka mēs gādījāmies tai ceļā?

* * *

Beidzot ir silts, un es tev sūtu ziedošas ābeles bildes. Ar Keriju starp zariem. Viņa nezaudē cerību tikt pie lakstīgalām. Atceries, rakstīju tev par veco koku pie mana loga? Kad noturu angļu valodas stundas tiešsaistē, vienmēr skatos uz tā izliktajiem zariem. Tavs tētis tomēr rīkojās pareizi, nometinot mūs šajā mājā. Un no Irpiņas viņš mani toreiz aizveda, lai glābtu. Briesmīga izvēle. Un ne jau viņš bija vainīgs tajā, kas notika, bet tie... necilvēki. Tikai es nepaspēju viņam to pateikt. Ilgi dusmojos. Un nepaspēju. Domāju – atbrauks, un mēs noteikti izrunāsimies. Par visu. Bet viņu pat atvaļinājumā neatlaida. Un pēc tam viņš pazuda.

Tajā pavasarī mēs atgriezāmies pēc divām nedēļām, tiklīdz Irpiņā ienāca mūsu karavīri. Uz ceļa un pilsētā – cilvēku un dzīvnieku liķi. Bet Mērija un visi trīs kaķi gaidīja pie tā pagraba, kur mēs bijām kopā slēpušies. Sune no sprādzieniem bija kļuvusi gandrīz kurla, bet uzreiz mūs atpazīna. Veterinārārsti vēlāk teica, ka viņai ir smaga kontūzija. Piedāvāja iemidzināt. Un Saša, vienmēr tik kluss un savaldīgs, pēkšņi sāka kliegt. Domāju, ka viņš metīsies veterinārārstam virsū ar dūrēm. Bet es no brīvprātīgo meitenēm zināju, ka šis cilvēks ar bezgalīgi nogurušām acīm bez maksas operēja simtiem dzīvnieku, kurus viņi veda no frontes. Tāpēc atturēju tavu tēti. Ārsts ļaunu nevēlēja, viņam mūsu suņa bija žēl. Vienkārši laiks tagad ir tāds... un žēlums var izskatīties kā nežēlība.

Bet Diku mēs tā arī neatradām. Kaimiņš, kurš bija slēpies veikala pagrabā kopā ar savu māti invalīdi un brīnumainā kārtā pārdzīvojis okupāciju, stāstīja, ka mūsu puika ilgi skrādījis viens. Viņš to redzējis, šad tad palūkodamies ārā pa izsisto logu. Daudz suņu skrādījis apkārt. Un tad Diks pēkšņi pazudis. Un arī citi suņi pazuduši.

– Šeit badu cietām ne tikai mēs, bet arī krievi. Starp viņiem bija daudz burjatu. Un liels suns... nu, jūs saprotat... – teica kaimiņš, nemitīgi kārtodams savu izstaipīto džemperī.

Bet es nesapratu un negribēju saprast. Mans Diks ir dzīvs – un viss. Droši vien viņu paņēmuši citi cilvēki.

* * *

Nē, nebija ļoti tuvu. Tikai sprādzienu dzirdēju. Un elektrības joprojām nav, laikam atkal trāpījis transformatoram. Vai apakšstacijai. Cik labi, ka mājā ir krāsns un šķūnī malķa! Skaties, cik skaists kadrš: uguns iedegas, liesmu mēles starp vecās krāsns apdegušajiem ķieģeļiem. Man viss ir. Portatīvajam datoram un internetam – uzlādes stacija, lielās pudelēs ūdens krājumi, bet mājā joprojām ir auksts. Īpaši naktī. Kerija ielien pie manis zem segas, un mēs sildāmies kopā. Bet Mērija gul blakus, uz paklājiņa. Neuztraucies! Mēs tiksim galā. Ziemā bija sliktāk. Kad mīnus divdesmit pieci un elektrības nav vienu dienu, otru, nedēļu. Bet es pagalmā šķūrēju sniegu milzīgās kaudzēs, un zini – tas ļoti labi sasildīja. Par auksto māju pat priecājos. Ēdiens mums tagad vienmēr krājumā. Pat paveicās, ka bija sals. Es no ledusskapja pārnesu krājumus uz vasaras virtuvi, un nekas nesabojājās. Atceries, toties kādas skaistas fotogrāfijas sanāca – kupenas līdz jostasvietai, pūkaini prieku zari, apsarmojusi egle. Un tas viss tepat mūsu pagalmā. Un Mērija man palīdzēja rakt sniegu.

Pāršķirstu mūsu „zvēru” fotogrāfijas. Joprojām grūti uz tām skatīties. No trim kaķenēm palikusi tikai viena. Divas vecākās pēc pārbraukšanas ilgi nenodzīvoja. Tas pats veterinārārsts brīdināja, ka pēc spēcīgajiem sprādzieniem viņas visas ir ļoti slimas. Un ārstēt to nevar. Kaķenes aizgāja viena pēc otras, noturējās tikai dažus mēnešus. Ja mēs būtu varējuši atgriezties mājās, Irpiņā, varbūt viņas izveseļotos. Bet no mūsu dzīvokļa palikušas tikai apdegušas atlūzas.

Drīz būs četri gadi, kopš nav vairs arī tavu vecvecāku. Viņi negribēja pamest māju tajās pirmajās kara dienās. „Vai tad var sākt jaunu dzīvi, kad tev ir astoņdesmit pieci?” – teica vecmāmiņa. Bet krievi Hersonu ieņēma nedēļas laikā. 2022. gada rudenī daļu pilsētas atbrīvoja, bet telefons neatbildēja, un es braucu turp. Lūk, bilde: no vecmāmiņas mājas palikusi tikai bedre. Es tā arī nenosūtīju to tavam tētim, nespēju. Par tādām lietām jārunā aci pret aci. Bet nav izdevies...

Neuztraucies, neesmu viena, mēs esam trīs – es, Mērija un Kerija. Vecenīte Mērija gandrīz nedzird, slikti redz, bieži klibo, bet mēs joprojām ejam pastaigāties uz mežu. Netālu un ļoti lēni, bet viņa vienmēr priecājas.

Toties Kerija kļuvusi par īstu „ornitoloģi” un nogaršojusi visus putnu veidus.

Piedod, mīļā, bet es nevaru pārcelties uz dzīvi tuvāk tev. Ja nu tētis atgriežas, bet te neviena nav? Nē, nepareizi. Kad viņš atgriezīsies, kā viņš mūs atradīs?

Lūdzu, lasi mazāk mūsu ziņas. Kāda starpība – vai uz mums šonakt palaida tūkstots droņu vai piecsimt? Mūsu pretgaisa aizsardzība tos notriec, tātad nav vērts uztraukties. Mēs esam pieraduši. Tikai naktis tie skaļi dūc un traucē gulēt. Nevar taču tik daudzus gadus baidīties. Pirmajos mēnešos es dzīvoju klusumā... it kā mājā būtu nelaikis. Neieslēdzu mūziku, neskatījos filmas. Un nevienu negribēju redzēt. Tikai dzīvnieki mani saprata. Mēs taču kopā badojāmies un kopā baidījāmies no šāvieniem. Pēc tam kopā mācījāmies dzīvot no jauna.

Un kādu dienu sapratu, ka tā, sevi dzīvu apglabādama, tikai iepriecināšu tos nolādētos nešķīsteņus. Bet es noteikti negribu viņus iepriecināt. Un es sevi piespiedu. Klausīties Tomu Veitu un Eimiju Vainhausu. Skatīties Mūzikas skaņas un Vijolnieku uz jumta. Lasīt Ficdžeraldu un Sagānu. Un nosolījos vairs neraudāt.

Kad nav elektrības, es aizdedzinu sveces un pāršķirstu fotogrāfijas telefonā. Ienīstu sveces... Tur, Irpiņas pagrabā, tās uz visiem laikiem kļuva par nelaimes simbolu. Nekādas romantikas. Kad svece izdega, mēs palikām pilnīgā tumsā. Tad sprādzieni un šāvieni šķīta vēl skaļāki. Tā, pietiek. Nevajag atcerēties. Es taču apsoliu vairs neraudāt.

Sūti man savus portretus biežāk. Reizēm man sāk šķist, ka mana meita ir tikai balss manā galvā. Bet tad es paskatos, kāda tu esi kļuvusi – un gribas ticēt. Gribas atkal dzīvot. Lūk, tu universitātē, ar draugiem. Pikniks pludmalē. Te jūs ar draudzeni Parīzē. Te – Venēcijā. Barselonā. Tava saulainā dzīve tur, tālu prom. Tagad tu atkal smaidi.

Un lai arī es pēc tevis izmisīgi ilgojos, galvenais, ka tur, kur esi tu, ir karsti vēji un silta jūra, cikāžu un kaiju balsis. Kādu dienu tas palīdzēs tev aizmirst to februāri. Un vecā ābele pie mana loga noteikti sagaidīs, kad karš beigsies un tu atgriezīsies. □

Dominika Zālītis. Kanādas latviete, latviešu kanādiete. Viņas grāmatas, kas tapušas franciski, ir negaidīti patriotiskas. Kvebekā dzimusī jaunā frančvalodīgā latviete kaut kādā kārtā ir dziļi tautiska. Pati vēl neizpratusi, kā tas noticis, viņa nav kanādiešu, bet ir latviešu dzejniece. Netverami, bet izgaršojami.

Tēvs, kurš nācis no Liepājas puses, neesot uzstājīgi mācījis meitai savu valodu, bet kāda tikko jaušama nostalģija pēkšņi uzradusies viņas dzejā – pat lībiska un kursiska. Pirmais dzejas krājums, kas iznācis Otavā, saucas gana simboliski – *Baltijas mūros*. Tas jau izdots arī latviski, gribētos latviski laist klajā otro, kas veltīts Baltijas zivīm, tādēļ būtu pelnījis uzmanību arī pie mums.

Meklēdama sevi, viņa vairākkārt pabijusi Latvijā – vai atrada, to mēs vēl redzēsim.

Dagnija Dreika

Dominika Zālītis

SARMOJUMS PĀR JŪRU

*Baltijas zivīm,
kuras man iedvēš šos vārdus*

ZVĪŅAS

Tai stundā
kad apdziest lampa
manu nakšu
puskrēslas
zilganā spīdumā
es klaudzinu
pie tava loga
Latvijas
saltumā

pagriežusies
uz austrumiem
vai ir vēl kāda dzīve

citviet

No franču valodas atdzejojusi
Dagnija Dreika

Redaktore
Astra Skrabane

* * *

tavi spārni
palikuši piekabināti
dubļainajiem ūdeņiem
tur kur jūra
spļauj sāli
uz sarmas kristāliem
aiz nepacietības pārskrit
okeānus
tu raudi
par tūkstošiem kilometru
ko nešķērsosi
tomēr
jūra ir te
jaunkundze vēsa
sviežot pret tavu ādu
sirds asaras

* * *

ziema pienākusi
pārsedz ar baltumu
pasaules aizsākumu

sakopo spēkus
maģiskā zivs
baltiem piemīt
dievu dzīvesspars
lai šķērsotu jūras

tu atminies
vārdu
trīsu iztrūcinātu
vējš to atdzen pie manis
es to notveru
te tas ir
manās sakļautās plaukstās
lūgšana vai likteņlīnija
es izdvešu lūgsnu

* * *

tavām acīm piemīt
ledāju caurspīdīgums
tavas asaras
ir manas miesas upes

kādudien jāpamet būs
ziemas skaistums

* * *

sniegs klājas
pār mīlestības
fosilo baltumu

pat tad ja
vējš man sola
izsausēt tavu
svārstīgo muti
es zinu
būs vajadzīgs
pašums
lai norītu brūču
likločus
gravētus mūsu plaukstās

es pazemīgi izlūdzos debesis piesaucot
vārdā

* * *

tieksme
tapt brīvai

trīs vārdi
jūrā

pulētā pudeles
puncī

* * *

mani vārdi
vai tie taps
norīti
noslīcināti
ielocēs

vai uznirs tie vēl

* * *

ja tie nonāks
Atlantīdas pusē
vai Poseidons* dzirdīgi
pievērsīs ausis
tai dienā

varbūt
viņa kobalta** nimfa
sajutīs
smilšu sniegājus
manu vaigu bedrītēs

* Poseidons – sengrieķu jūras dievs.

** Kobalts – sudrabbalts metāls ar sārtu nokrāsu.

* * *

mākoņu apsegs
noslīd cik zemu vien spēdams
apņēmot apvārsni

nakts dziedājumā
jūras sirdspuksti
pār mūsu sirdīm
tās bezbeigu zilgums

tās auglīgā miesa
briedē dzimšanas
tās klēpis
uzņem atpakaļ visu

* * *

smiltīs
mani soļi
lai izmērītu
iedobes
izjauktu
būrēju viltu

kā balzams
kā sarkanais māls
pār mūsu mirkļiem

tālumā tur
aiz kāpām
eja uz citpasauli

vēja atbalss
pasargā mani

* * *

spuras
apriņķo
pelēkās klintis
tev vajadzēs
šķērsot vēl ūdeņus
kā pāreju dzīvē

mums paliek
dreifējot
debesu maliņa
dzintara asara
atmiņas
uz peldošām koku atlūzām

* * *

piekrastē
es meklēju
talismanu
akmeni
tādā krāsā
kādas nav
nekur citur

kristāliski pavedieni
neizprotams uzraksts
kļuvis
par ģenētisko karti
prieku pārakmeņotajā
atmiņā

* * *

es ierodos
ar nelielu nokavēšanos
dzintara gredzens
aizlidojis
Bulbulim uz kājas
aiznesot līdzī
visas pasakas

man jānoķer bēglis
jāatgūst tās
kā citādi sadzīt pēdas
vēstures sākumiem

* * *

vajadzēs
šķērsot
deviņus pakalpus
deviņas upes

lai atdotu
baltu tautai
tās rakstus
tās atmiņas

lai atrastu
vārdus
ko izrunāt
lai tevi izdziedētu

* * *

iemērcot rokas
salaužot ūdens spoguļi
satverot burvju gredzenus
pazīstam bērniņu
aizvilņojumā

pasaku vilnīši
rindiņā veļas
putns sāk skaitīt
buramos vārdus

man būs
jānoplūc
vasaras saulgriežu vakarā
zvaigžņotas papardes
atveids

* * *

pa strauba straumi
līdz pēdējai pasakai
kas ietek
jūrā

teiku vietu
atradis
Bulbulis
pieķēries priedes plecam
ļauj nokrist
dzintara stīpiņai
upes dibenā

* * *

zibeņu švīkotā
ģērbā
debesu velnes spilvenos
Pērkoņdievs nomodā sargā

laiks mani steidzina
man jāatgriežas
pie tevis
aiznesot solīto dziru

* * *

pūces
ūjināšana
olis izslīd
no pirkstiem

man jāatmin mīkla
atrodot sūnu
pārsējus mežā
pirms ziema
šķērso
mūžīgo nakti

□

Iveta Vecenāne. *Rotko motīvs I*, vilna, kokvilna. 150 × 221 cm, 2025

Skat. Daces Micānes-Zālītes rakstu 74. lpp

Jānis Zālītis

PAR LATVIEŠU „DZĪŠANOS UZ AMERIKU” UN ASPAZIJAS PIRMO VĪRU

Pārpublicēts un tulkots no Rīgas vācu avīzes *Zeitung für Stadt und Land*, latviešu *Dienas Lapā* 1888. gada 23. septembrī – un ne pirmo reizi – parādās ironiski nosodošs raksts par tautiešu „tīri bezprātīgo dzīšanos uz Ameriku”. Šoreiz tam pamatā ziņojums no Kurzemes, Dobeles apriņķa, kur latvieši, „tik no svešiem aģentiem uzskūdi, atstājot savu tēvu zemi un dodoties uz tālo, nezināmo zemi. Turienes apgabalā esot izpaukušās valodas, ka Amerikā esot tīra zelta dzīve. Nedz tur maksājama galvas nauda, nedz esot darīšana ar kādu valdi, jo Amerikā esot visi „vienlīdzīgi”. Strādnieku tur esot trūkums, kādēļ viņu algas esot četrkārtīgi tik lielas kā še, zemi varot dabūt par smiekla naudu, un, beidzot, tur esot atļauts pat zagt, tik jāsargāties, ka nepieķerot”.

„Sliktajam piemēram” kā pirmais izraudzīts netālu no Vircavas mācītājmuižas mītošā atraitņa K. dēls J. – iekoptu māju mantinieks. Bet

„vēl bezprātīgāki kā šis jaunais K. izstrādājis kāds cits kurzemnieks. Šim bija Zaļās muižas pagastā tiešām brangs īpašums, krietna māja. Zeme bija ļoti auglīga, mājas mūra uzceltas, kuras ar dažas labas muižas mājām varēja konkurēt, – tāds bij šā kurzemnieka, V. kunga, piederums. Turklāt V. vēl priekš neilga laika precējies, apņēmdams itin glītu tautu meitu par līgaviņu, kura stipri nodarbojas ar rakstniecību. Te vienu dienu V-am iekrīt prātā doties uz Ameriku. Domāts, darīts. Bet, tā kā lieta ļoti steidzama, tad mājas jāpārdod, – tas arī tiek izdarīts par ļoti lielu maksu, un pats ar tvaikoņa kuģi aizlaižas uz

Ameriku. Tikai pats vien – jo sievu atstāj tepat Kurzemē. Proti, vīrs stipri pārliecināts no tam, ka viņa sievai lielas dāvanas priekš rakstniecības, sevišķi dramatiskiem sacerējumiem, un, tā kā latviešu dramatiskā rakstniecība vēl stipri neizkopta, tad viņš domājas parādot vislielāko mīlestību pret savu dzimteni, tad – gan neticami, tomēr tiesa – savu līgaviņu šimbrīžam apņēmies atstāt tepat Kurzemē, kamēr viens pats dodas uz Ameriku – ar nolīgumu, lai viņa tad priekš latviešu teātra saraksta krietnas lugas...”.

Ja „V. kunga” pilnu vārdu mēs pirmajā acu uzmetienā varbūt arī neatšifrēsim, tad viņa dzīvesbiedri, kurai „lielas dāvanas priekš rakstniecības”, uzminēt nebūs grūti – Aspazija. Nē, pagaidām vēl tikai „Daukšu” Rozenbergu-Rozenvaldu vecākā meita, ar provinces ļaudīm tik grūti pieņemamu brīvdomību un pretenzijām uz skatuves spožumu, vīra uzvārdā – Valtere, uz kuras lugu pirmajiem triumfālajiem panākumiem gan vēl daži gadi jāpagaida.

Bet vispirms, tā teikt, Amerikas tēmas plašākā kontekstā, arī par dažiem citiem latviešiem, kuri – tāpat no Kurzemes un tāpat ap 1888. gadu – „dzinušies uz Ameriku”, atstājot tur ne mazāk dziļas un pamanāmas pēdas kā „V. kungs”. Pazīstamākais no tiem – grāmatizdevējs un sabiedriskais darbinieks Jēkabs Zībergs (1863-1963), ne tikai sava garā mūža (miris 101. dzīves gadā), bet tieši aktīvās darbošanās dēļ ar cieņu un pateicību dēvēts par „Amerikas latviešu tēvu”. Viņš izdevis pirmo Amerikas latviešu laikrakstu *Amerikas Vēstnesis*, sastādījis angļu valodas pašmācības grāmatu ar emigrantiem noderīgu vārdnīcu, 1921. gada martā kopā ar Latvijas delegāciju un citiem tautiešu pārstāvjiem iesniedzis Amerikas prezidentam memorandu Latvijas atzīšanai de iure. Un vēl, un vēl; arī vēl pēc Otrā pasaules kara gādājot galvojumus un citādi rūpējoties par bēgļiem no dzimtenes.

Cits „amerikānis” – Jānis Sirms (1863-1930) no Stendes pagasta, kura grāmata *Pirmais angļu tulks latviešiem jeb Kā visdrīzākā laikā iemācīties angļiski* (1895) – ar īsu gramatikas pamatkursu, tematiski sagrupētu vārdnīcu un dažiem praktiskiem padomiem

Amerikas apstākļos – ilgu gadu Latvijā kļūdains piedēvēta viņa vienaudzim, *Dienas Lapas* publicistam, valodniekam Jānim Sirmam (1863-1895). Jāņa Sirma izceļošanas iemesli un turpmākais dzīves ceļš dokumentēts dienasgrāmatas piezīmēs, kuru materiāls plaši izmantots Filadelfijas Brīvo latvju biedrības vēstures apcerējumā – Roberta Līduma grāmatā *Latvieši – brīvības meklētāji* (1973). Starp Jāņa Sirma nopelniem arī Amerikas Latviešu tautiskās savienības veidošana – Latvijas pirmās brīvvalsts sākumposmā tā aicināja un organizēja ASV latviešus sniegt atbalstu karā izpostītās dzimtenes atjaunošanā.

Nedaudz citādi savu klātbūtni Amerikas krastā apliecinājis *Dienas Lapas* publikācijā aprakstītais „V. kungs”, konkrētāk – Volgundes (vēlāk Valgundes, mūsdienās – Kalnciema) pagasta „Cīsku” māju saimnieks un ķieģeļu cepļa īpašnieks Vilhelms Maksis (dažviet dēvēts arī par Vili vai Mārtiņu) Valters. Savā ziņā paradoksāli, pat traģikomiski – lai ko arī savā mūžā viņš vēlāk būtu vai nebūtu darījis, ļaužu acīs viņš galvenokārt ir un paliek tikai „Aspazijas pirmais vīrs” (oficiāls apstiprinājums tam, domājams, līdz ar viņu uz tālumiem aizceļojusi laulības apliecība). Ar to gan – vismaz publiski – no vēlākās latviešu dzejas un dramaturģijas klasiķes Aspazijas nevienu atzinīgu vārdu viņš nav saņēmis. Gluži otrādi: tiešā un vēl vairāk Ēzopa valodā – autobiogrāfijā *Mana dzīve*, lugās *Neaizsniegts mērķis* un *Zeltīte*, romānā *Rudens lakstīgala*, intervijās un atmiņās – kā garāmejot, bet vienmēr ar naidu un riebumu viņa likusi pamatu joprojām dzīvajam stāstam par dzērāju, kāršu spēlmani, „Daukšu” izsaimniekotāju, slepeni un ļaunprātīgi sievu pametušu vīru. Vēl tad, kad jau pasen skaidri zināms, ka bijušā dzīvesbiedra šīs dzimtenes gaitas beigušās, sarunā ar dzejnieci Martu Grimmu viņa „ar neliekuļotām šausmām” atminas „savu pirmo vīru dzērāju Valteri, pie kura izdota tikai 17 gadus veca”. (*Sievietes Pasaule*, 1935, Nr. 6, 4. lpp.)

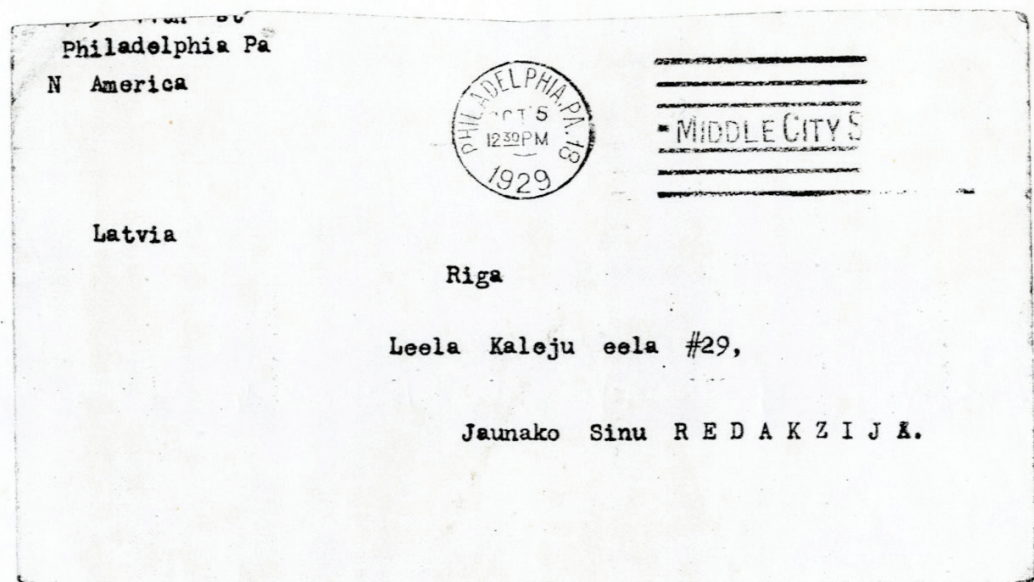
Tikai 17 gadus veca? Ja zinām, ka viņas un Valtera laulība noslēgta 1886. gada jūlijā sākumā, tad (pat pieņemot par patiesu pašas Aspazijas „izdomāto” dzimšanas dienu 1868., nevis faktiskajā 1865. gadā) vienlīdz iznāk „drusku” vairāk. Un stāšanās altāra priekšā zīmīga ar vēl pāris būtiskiem biogrā-

fijas pavērsieniem: trīs dienas pirms kāzām parakstīts līgums, ar kuru viņas dzimtās „Daukšas” par 14 480 sudraba rubļiem nopērk jaunais vīrs, savukārt viņu saderināšanās kartē pirmoreiz ārpus savējo loka parādās Elzas vārds, kas kristītā „Johanna Emīlija Lizete” vietā vēlāk parasti tiks uzskatīts par dzejnieces Aspazijas īsto vārdu.

Neatbilstību netrūkst arī viņu šķiršanās lietā, pie kuras Aspazija nu jau ar sev tuvā jurista un žurnālista, respektīvi, Raiņa, palīdzību ķeras 1896. gada sākumā. Iesniegumā, ar kuru formāli sākas bezvēsts prombūtnē esošas personas meklēšana visās cariskās Krievijas guberņās un kam seko atkārtots laulības šķiršanas pieprasījums, Aspazija cita starpā raksta (tulkots no vācu valodas – J.Z.): „Tā kā esmu uzzinājusi, ka mans vīrs miris jau pirms četriem gadiem, par ko miršanas apliecību drīzumā iegūt tomēr nav cerību...”. Pēc šāda liecinājuma ne bez dīvainībām pieņemts arī 1897. gada 18. februāra Kurzemes konsistorijas spriedums pret Maksu Vilhelmu Valteri „savas sievas ļaunprātīgas pamešanas dēļ”: „...savas laulības šķiršanas lietā sūdzētāja savu laulības šķiršanās prasību pamato uz sekojošo: viņas vīrs ar savu kāršu spēli un izšķērdīgo dzīvi panācis to, ka viņam vajadzējis pārdot viņas pūrā ienesto saimniecību. Pēc tam apsūdzētais esot pazudis ar naudu un, kā viņa esot dzirdējusi, aizbraucis uz Ameriku. Kopš 1888. gada viņa no viņa nekā neesot dzirdējusi...”. Ar šo pašu lēmumu Aspazijai piešķirtas tiesības doties jaunā laulībā, un tā paša gada 21. decembrī (pēc vecā stila) jaunais cietuma mācītājs, vēlāk Satversmes sapulces un vairāku sasaukumu Saeimas deputāts Kārlis Kellers noslēdz Aspazijas un Raiņa savienību, laulību formālo ceremoniju noturot savā dzīvoklī.

Bet Vilhelms Maksis Valters? Vai Jaunajā pasaulē viņš tagad nu būtu dēvējams arī „pa jaunam” – par Viljamu Valteri?

Filadelfijas Brīvo latvju biedrības protokolu grāmatā 1903. gada 3. oktobra ierakstā parādās kāds „M. Valters”, kurš ārkārtas sapulcē ievēlēts par biedrības priekšnieku, tomēr drīz, 21. oktobrī, no amata atteicies, par ko saņēmis sodu trīs dolāru apmērā. Ka šis Valters ir tas pats „mūsu” Valters, jau pieminētajā grāmatā *Latvieši – brīvības meklētāji* apstiprinājumu sniedz Roberts Līdums,

Filadelfijas biedrības ilggadējs (1973-1986) priekšnieks un tās vēstures apkopotājs: 1908. gada 20. jūnija sapulcē biedrība izraudzījusies savus pirmos goda biedrus, trīs no tiem – Frīcis Lešinskis, Frīcis Dzinters un Frīcis Kleins – ir biedrības dibinātāji, ceturtais – V. Valters – „Aspazijas pirmais vīrs”. Lieki piebilst, ka visi viņi Amerikā ieceljojoši no Kurzemes.

1917. gada maijā Filadelfijas Brīvo latvju biedrība atzīmē savu divdesmit piecu gadu jubileju. Jēkaba Zīberga redīgētais *Amerikas Vēstnesis* divos – 1. un 15. jūnija – numuros informē par svinīgā pasākuma norisi, biedrības tapšanu un paplašināšanos laika gaitā. Par biedrības oficiālo dibināšanas datumu tiek uzskatīts 1892. gada 22. februāris, kaut tās darbības pirmsākumi meklējami jau pāris gadu agrāk, un tādējādi iznākot, ka filadelfieši uzskatāmi par senāko (un tobrīd turīgāko) latviešu organizāciju Amerikā. (Redakcijas piezīmē, domājams, paša Zīberga personā, gan norādīts, ka vecākā tomēr esot „Bostonas Latviešu palīdzības biedrība”, kas izveidota 1889. gada 24. decembrī). Notikusi arī Filadelfijas Brīvo latvju biedrības dibinātāju un goda biedru sumināšana, to vidū atzīmēts arī klātesošais V. M. Valters.

Vai kādas konkrētākas ziņas par viņu nonākušas arī līdz Latvijas sabiedrībai? Diezin vai, toties 30. gados, kad literatūrvēsturnieks Pēteris Birkerts vāc materiālus Aspazijas biogrāfijai, kāda sarunas ar dzejnieci pieraksta uzmetumā lasāms: „Par Valteri. Māsa bij sevišķi skaista. Šīs māsas meitu nošāva revolū-

cijā. Valtera māsa vēl atnāca mani apmeklēt, kad dzīvoju Dīķa ielā. Arī Valtera māsa vīrs dzērājs. Nejaucas”. Dīķa ielā 11 (tagad 9) Rainis un Aspazija dzīvoja no 1922. gada līdz 1926. gada rudenim; vēlāk – citā sarunā un par citu tēmu – Birkerts piefiksējis: „Kā gandrīz katru reizi, tā arī šoreiz Aspazija neaizmirst atgādināt par savu bijušo skaistumu. Kaut kādā sakarā viņa piezīmē: 'Nu ja, Rainim jau toreiz visi pārmeta, ka viņš esot apprecējis to skaistāko sievieti Rīgā'.”

Tūlīt pēc Raina nāves Amerikā tapusi vēstule, adresēta *Jaunāko Ziņu* redakcijai Rīgā, Lielā Kalēju ielā 29. Aploksnei diemžēl nogriezta augšmala, kur, visticamāk, bijis nosūtītāja vārds, tomēr zemāk izlasāma vēstules nosūtīšanas vieta „Philadelphia” un „America” un redzams Filadelfijas pasta zīmogs ar datumu – 1929. gada 5. oktobris. Ja pieveram acis uz teksta biezo necenzētas leksikas slāni un nedaudz palabojam arhaisko un svešatnes iespaidoto rakstības veidu, diez vai kādam radīsies šaubas, ka šādi, ne pārāk izmeklēti vārdi varētu nākt tikai no sirdi dziļi ievainota, sāpināta cilvēka viņa dvēseles izvirduma brīdī:

„Cienijama Redakcija! Pazemīgi lūdzu atļaut šīm rindiņām telpas Jūsu laikrakstā. [...] Tagad atkal pie Velna aizgājis Netīrais Rainis, 1905. g. Melnsimtnieks, Aspazijas baudu draugs, Sociāl demokrātu dievs, Strādnieku Rikļu Griezējs, bet žīdu karsts aizstāvis, kaut gan žīdi par Raini

tikai tik daudz deva, cik viņu kabatu intereses to pagērēja...

Šis netīrais Rainis (Pleekshna) bija tik netīrs, ka nevarēja godīgi apsievoties, bet Maukojās ar cita vīra sievu Aspaziju...Šis sievietes pareizais vārds ir Elsa Walter, viņas vīrs dzīvo America, un viņa ir no vīra aizbēgusi, par lietas pareizību katris var pārliecināties sarakstoties ar vīru, Aspazijas vārdu viņa pieņēmusi, kad sākusi Maukoties ar netīro Raini...

Raini negodā vis visa Latviešu Tauta, kā Jūsu Avize to vēsta, bet viņu godā tikai izbijušo Baronu zābak tīrītāji un Sulaiņi, kuri ir tagadējās Latvijas Diplomāti un Pelēkie Baroni un kuri cer iegūt Raiņa sazargtos namus un tad vest atkal Netīru Maucenieku dzīvi ar Aspaziju (Elsa Walter).

Arī Tēlnieks Julijus Miesnieks kungs, Brīvības iela 34 dz. 7, kurš pagatavo Raiņa Ģīmi un netīro roku, laikam cer kādreiz tikt Aspazijai galā. Nabaga Tēlnieks!!! ja Tev nebij godīga darba, tad ar šitāda netīra Maucenieka Masku gan tev nevajadzēja nodarboties, laj jau tas darbs paliek Dr. Kalniņam un G. Zemgalim, kuru apakš spilvens Aspazija ir bijusi un būs nākotnē...

Cars nenosauca ielas savu Mauku vārdos, bet tagadējie Latvijas Valdnieki tā dara. Lūdzu citus laikrakstus nodrukāt tālāk..."

Paraksta vietā – „Amerikas Progresīvie Strādnieki”, kaut „strādnieks” laikam gan te būs tikai viens. Valtera rokās, cik noprotams, nonācis *Jaunāko Ziņu* 1929. gada 13. septembra numurs, kurā daudz publikāciju sakarā ar Raiņa nāvi, arī lakoniska ziņa, ka tēlnieks Jūlijs Miesnieks noņēmis dzejnieka pēcnāves masku. Jautājums tikai, kādēļ tieši Miesnieks izpelnījies tādu nosodījumu, ja jau iepriekš – 12. septembra vakarā – to pašu darījis Gustavs Šķilters, kas arī atzīmēts *Jaunākajās Ziņās*.

Bet Aspazija, kura it kā „aizbēgusi” no sava vīra? Laikam jau tomēr toreiz pastāvējusi kāda noruna vai apsolījums, ka viņa vēlāk pievienosies vīram tālumā; pati taču autobiogrāfijā Mana dzīve raksta, ka, lai arī pie-

runāta, tomēr pavadījusi Valteru līdz Žagarei, bet atceļā viņai uzmācies rentnieks Strazdiņš „ar nepieņemamiem priekšlikumiem”, tā ka nācies bēgt mežā. Ja dikti gribas, var taču notikumu gaitu iztulkot arī no šādas puses.

Publiski Valtera vārds Latvijā visskaļāk tiek daudzmināts, kad 1932. gada pavasarī no Filadelfijas pienākusi vēsts, ka „Viljams Valters pirms apmēram 3 mēnešiem izgājis no mājām, pēc kam tur vairs līdz šim nav atgriezies, un vēl pašreiz neviens filadelfietis nezina un nevar iedomāties, kur Valters būtu palicis”. Laikraksta *Pēdējā Bridī* korespondents Šokoladio (Ernests Blekte) devies pie dzejnieces viņas mājvietā Baznīcas ielā, kur runa gan bijusi arī par viņas nākotnes nodomiem, bet visvairāk, protams, par Valteru, to skaitā par Rīgā izplatītām baumām, ka pirms dažiem gadiem Valters it kā saņēmis no Aspazijas vēstuli ar aicinājumu atgriezties pie viņas.

Atskatoties pagātnē, sarunbiedre žurnālistam atkārtoti detaļās atšķirīgu, tomēr kopumā jau zināmo stāstu par dzērāju vīru: „Valteram toreiz bija prāvi parādi un viņš stipri mīlēja „iemest”, tādu niķi arī vēlāk neatstāja. Sava vīra īsto dabu es, jauns un toreiz nepiedzīvojis meitēns, atšifrēju jau pēc divām nedēļām no mūsu nodibinātās kopdzīves, bet jau pēc pusgada es no viņa šķiros uz visiem laikiem. [...] Drīz pēc tam Valters, parādnieku vajāts, aizbraucis uz Ameriku, kur dzīvojis līdz pašam pēdējam laikam.” Aspazija noliedz, ka būtu rakstījusi vai citādi kā saukusi bijušo vīru atpakaļ. Viņa vēl piezīmē, ka Valters tagad būšot apmēram 70 gadus vecs, strādājis kā vienkāršs melnstrādnieks, pēdējā laikā cietis trūkumu. Turklāt viņš „gan pēdējos gados ir rakstījis maniem Rīgas paziņām dažādas neglītas vēstules, visādi lamādams netaisni Raini, kurš it kā – kas, protams, muļķība – atņēmis viņam, īstam vīram, viņa sievu u. tml.”

Nākamajā, 27. aprīļa, numurā Šokoladio *Pēdējā Bridī* devis vārdu arī Valtera tuviniekiem Rīgā, Gogoļa (tagad Emīlijas Benjamiņas) ielā 8/10, – viņu viedoklis, zināma lieta, atšķiras no Aspazijas paustā: „Veciem Valteriem Volgundes pag[astā] pirms tam, kad Aspazija Vili apprecējusi, bijušas prāvas (ap 250 pūrvietām) lauku mājas „Cīskas” ar ķieģeļu cepļi, kas atrodas uz pašiem Lielupes krastiem. Šīs mājas palika dēlam Vilim, kas, nodibinot

laulības dzīvi ar Aspaziju, savas dzimtsmājas ar cepli pārdevis, jo vajadzējis izmaksāt attiecīgo daļu no savām mājām tās līdzmantiniekiem. Bet galvenokārt Vilis bijis spiests „Ciskas” pārdot tamdēļ, lai ar iegūto kapitālu glābtu savas jaunās sieviņas-dzejnieces vecāku „Daukšu” māju toreiz stipri paputējušo saimniecību. Aspazijas tēvs, bet nevis viņas toreizējais vīrs, kā Aspazija saka, bijis [...] – liels dzērājs, kas naktīs, dzejnieces mātei nezinot, slepus esot „skapējies” prom uz tuvējo Spradžu krogu maisus ar labību, lai vēlāk varētu atkal krietni „iemest”. Tā, kaut arī jaunais znots Vilis ienesis un ieguldījis „Daukšās” daudz naudas, tomēr mājas neesot varēts noturēt, un arī tās vēlāk nācās pārdot. Pēc tam Aspazijas vecāki pārcēlušies Jelgavā, kur tie nebūt neesot dzīvojuši trūcīgi. Dārtai Aupman (jābūt: Aufman – J.Z.), dzim. Valter, Aspazija ir skolas biedre, jo abas esot apmeklējušas vienā laikā Jelgavas ģimnāziju. Dzejnieces nākošais vīrs Vilis gājis Jelgavas reālskolā. Vilis, kā jau volgunietis, bijis lēnas, klusas dabas cilvēks un sapņojis par kārtīgu ģimenes dzīvi. [...] Aspazijai Zaļeniekos bijis daudz pielūdžēju, tādēļ Vilis, kas dzejnieci stipri mīlējis, bieži kļuvis greisirdīgs. Tā kā Aspazijas pielūdžēji nav devuši miera viņas pirmā vīra greisirdībai, tad dzejniece esot ieteikusi savam Vilim aizceļot uz Ameriku, pēc tam viņam sekošot arī viņa – Aspazija. Vilis savai jaunai mīļotai sievai esot paklausījis un pēc 2 g. kopdzīves – bet nevis pusgada, kā Aspazija apgalvoja, – likumīgā laulībā devies viens pats bez sievas pāri okeānam. Aspazija tomēr solījumu neesot turējusi un vīram svešās zemēs nesekojusi. Vēlāk dzejniece uz vīra ilgās prombūtnes pamata no V. Valtera šķīrusies, kaut arī tagad pēdējais vēl Amerikā skaitoties laulībā ar Aspaziju (?). Neesot arī taisnība, ka Valteram aiz okeāna pēdējā laikā slikti gājis. Viņš esot Filadelfijas latviešu biedrības sekretārs un strādājis kādas fabrikas kantorī pie rakstu darbiem, bet ne kā vienkāršs strādnieks. Pašreiz Vilim Valteram esot jau 72 gadi. Tas, ka Valters rakstījis uz Rīgu par Raini diezgan nesmukas lietas, tikai pierādot, ka Vilis vēl tagad, ja vien viņš vēl dzīvs, neesot pret Aspaziju vienaldzīgs.”

Pēdējā Brīdī publikācijai pievienotas arī fotogrāfijas: Maksis Vilhelms jaunības gados un mūža novakarē, viņa māsa Dārta (Doro-

teja), „kurai savs galantēriju un rotaļlietu veikals”, un māsasmeita Alma Puršeliņa (citviet – Puršelis vai Purželis) – tās vīram Jānim Riepiņiem un Turgeņevam (tagad Vilhelma Purvīša) ielas stūrī „nams un fabrika”, precīzāk gan – paliela metālapstrādes un remonta darbnīca ar izaicinošu nosaukumu – „Demons”.

Vēl no citiem avotiem mēģināsim nedaudz ielūkoties arī dažos viņu dzīves notikumos, jo vairāk tādēļ, ka izrādās, arī no turienes kāda biogrāfijas līnija ved uz Ameriku.

„Jānis Puršelis un Jūlija Alma Aufman” 1911. gada vasarā uzsaukti Jelgavas pilsētas draudzes Nikolaja baznīcā, bet „Jānis Toma dēls Purželis un Alma Jura meita Aufman” 1923. gada 18. janvārī pie pazīstamā Rīgas notāra Kreicberga noslēguši savstarpēju laulības līgumu. Almas aktivitātes vienbrīd iesniegušās arī politikas laukā: 1931. gadā no „Latvijas sieviešu apvienības saraksta” viņa kandidējusi Rīgas pilsētas domes vēlēšanās, drīz pēc tam – līdzās ar Elzu Klaustiņu, Annu Rūmani-Ķeniņu, Zentu Mauriņu un citiem pazīstamiem vārdiem – arī ceturtās Saeimas vēlēšanās.

1933. gada rudenī kādas „materiālas klizmas” sakarā Alma Puršele atkal pieminēta kopā ar Aspaziju, neaizmirstot atgādināt, ka „Aspazija, kā zināms, vēl pirms iepazīšanās ar Raini apprecējās ar Valteri, kurš aizbrauca vēlāk uz Ameriku un tagad skaitās tur kā bez vēsts pazudis” (*Pēdējā Brīdī*, 1933, 24. oktobrī.). Tiesu palāta nesen ir caurskatījusi un noraidījusi Anetes Blau prasību pret Aspaziju par zaudējumu piedziņu bankrotējušā apgāda „Daile un Darbs” (kurā Rainis formāli ieņēma direktora vietu un par kuru tiesvedība turpinājās līdz pat 1940. gadam) lietā. Savukārt Valtera māsasmeita pirms trim gadiem „uz savu lepno namu” izrakstījusi 60 tūkstošu latu vērtu obligāciju, kuru nu daļēji izdevies atgūt. Drīz gan seko nepatīkams turpinājums, par ko 1934. gada 26. aprīlī *Pēdējā Brīdī* raksta kā par „tragēdijas pēdējo cēlienu uz apsūdzēto sola”: „Savā laikā Almai Puršelis piederēja nams, kura vērtība bija liela. Iesākušās ģimenes nesaskaņas, viņai vajadzējis šķirties no vīra. Baidīdamās, ka namu neiegūst vīrs, viņa pagatavojusi obligācijas par 60 000 ls un tās gribējusi realizēt.[...] Šinī laikā nams iestidzis parādos. Tas nonācis ūtrupē un pārdots. Pēc nama pār-

došanas nelaimīgā kārtā no trepēm novēlies kāds kareivis, kas nosities. Policija sastādījusi protokolu pret Puršeli, un viņai bij jātājas tiesas priekšā. [...] Šinī lietā kā liecinieks figurēja arī bij[ušais] pilsētas būvju inspektors inž[enieris] Čaule, kas tagad izcieš 12 gadu spaidu darbu sodu par spiegošanu. Viņš noliecinājis, ka Puršelis namu pārbūvējusi bez pilsētas valdes atļaujas. Nu P[uršelei] draudēja augstākais soda mērs: bez pilsētas valdes atļaujas ierīkota dzīvojamā ēka fabrikas telpās, nevērīga trepju ierīkošana utt. [...] Tiesa Puršeli notiesāja uz 6 mēnešiem cietumā”.

Te nepieciešams kaut neliels paskaidrojums par Rīgas pilsētas būvinženeri Jāni Čauli, 1905. gada revolucionāro notikumu dalībnieku, vēlāk trimdinieku, kurš isti pirms Raiņa un Aspazijas atgriešanās no Šveices bija viesojies pie viņiem Kastaņolā. 1933. gada jūnijā Politpārvalde, sadarbojies ar Armijas štāba slepeno nodaļu, atklāja plašu spiegu tīklu, kurš jau kopš 1925. gada bija vācis konfidenciālas ziņas par valsts aizsardzības sistēmu. Uz ielas tika aizturēts arī Čaule, galvaspilsētā plaši pazīstams un ieredzēts cilvēks ar āreji nevainojamu reputāciju; viņš cita starpā bija arī viens no Latvijas (nelegālās) Komunistiskās partijas izdevniecības „Daile un Darbs” (1920-1929) īpašniekiem.

Skatoties no malas, gluži kā šupoļu ritmā veiksmes un neveiksmes mijušās arī Jāņa Puršēja gaitās. 1933. gada 13. februārī Jaunākās Ziņas vēstī, ka „plaši pazīstamais sportists” un uzņēmuma „Demons” vadītājs Jānis Puršelis kopā ar kolēģi „izgudrojuši un pārbaudījuši speciālas kurtuves. Tvaika katli, apgādāti ar augšminētām kurtuvēm, dod kurin[āmā] materiāla ietaupījumu no 20-30 proc[entiem], kas sevišķi var interesēt rūpniekus un kuģu īpašniekus.”

Turpmāk gan Jāņa Puršēja vārds presē biežāk atrodams kriminālo ziņu sadaļā. Viņš kopā ar kādu Izaku Mirasu figurē lietā par obligāciju un vekseļu piesavināšanos vairāku desmitu tūkstošu latu apmērā (vai tā pati Almas Puršeles jau pieminētā tiesāšanās?), par ko sodīts ar desmit mēnešiem cietumā. Nopietnākā apsūdzība – par darbību apvienībā „Pērkonkrusts”; atreferējot Rīgas apgabaltiesas sēdi, *Jaunākās Ziņas* 1938. gada 30. maijā raksta: „Interesanta figūra starp apsūdzētiem ir 54 g[adus] v[ecais] Jā-

nis Puršelis. Viņu apsūdz spridzekļa izgatavošanā. Savā mehāniskā darbnīcā, ko Puršelis nosaucis par „Demons”, viņš izgatavojis arī spiedi „pērkonkrustiešu” nelegālo rakstu iespiešanai. Puršelis kādreiz dzīvojis Amerikā (izcēlums mans – J.Z.) un nodarbojies kādā ķīmijas rūpniecībā, kādēļ viņam arī bijušas zināšanas par sprāgstvielām.” Nākamās dienas numurā *Jaunāko Ziņu* reportieris apsūdzētā raksturojumu vēl nedaudz papildinājis: „Jānis Puršelis liekas ļoti nevainīgs un visus apvainojumus noliedz. Esot beidzis Amerikā augstskolu ar inženiera grādu un Latvijā viņam bijusi mehāniskā darbnīca. 1935. gada rudenī, kad izgatavots spridzeklis, [...] spridzekļa novietošanas un sprādziena laikā neatradies Rīgā”. Tā vai citādi, bet spriedums viņam ir bargs – četri gadi un seši mēneši spaidu darbos. Nav zināms, cik ilgu laiku nācies pavadīt nebrīvē, bet 1939. gadā Jānis Puršelis kopā ar Almu Puršeli un, cik noprotams, ar 1923. un 1929. gadā dzimušajiem dēliem atrodams repatriēto personu sarakstā.

1932. gada vasarā Latvijā viesojas liela Filadelfijas latviešu ekskursantu grupa pazīstamās sabiedriskās darbinieces Annas Minkas (1882-1960) vadībā. Mums jau zināmais Šokoladio vaicājis viņai arī par Aspazijas pirmo vīru, saņemot atbildi, ka „Valters vēl tagad neesot atradies”. (*Pēdējā Bridī*, 1932, 14. jūlijā) Cita starpā Anna Minka vēl dalījiesies ar ziņu, ka 1916. gadā, pašai ar ģimeni ierodoties Jaunajā pasaulē, ieceļošanas anketā „bijušas atzīmētas visas tautības, arī leiši, tikai latvju trūcis.”

Gadu desmitus vēlāk, 1989. gadā, Amerikas puse uzaicina Latvijas rakstnieku Zigmundu Skujiņu piedalīties 3x3 nometņu pasākumos Mičiganā un Katskilos pie Ņujorkas. Trimdas dzejniece Rita Gāle aizved viņu arī uz leģendām apvīto Manhetenas „Elles ķēķi”. Tieši uz turieni arī virzītas cerības atrast kādas senākas un konkrētākas ceļazīmes par tālumos pagaisušajām Aspazijas noniecinātā vīra pēdām. Reālu pieturas punktu nav, toties dzimst ideja par dzejnieces biogrāfijas alternatīvo versiju, kas vēlāk stāstā „Sātana eņģeli” (1996) realizēta tik pārliecinoši, ka vēstījums par „Malstrēma” agrākā īpašnieka – valdgundieša Vilhelma Valtera – „jocīgajos papīros” atšifrētajiem notikumiem arī viena otra nopietna Aspazijas pētnieka prātā

vēl ilgi tiek uztverts kā balta patiesība. Kritiķis Jānis Rudzītis Stokholmā gan paliek bez apstiprinājuma par „apvērsumu literatūrzinātnē”, tomēr šoreiz vismaz pie vārda ticis tas cilvēks, „kuru Aspazija kā savas biogrāfijas līķi ir apglabājusi dziļā alā, priekšā aizveļot vēl smagāku klints bluķi nekā savulaik no krusta noņemtajam Pestītājam.”

Šodien, kad par Makša Vilhelma Valtera ierašanos Amerikā liecības iespējams pasmelties arī tīmekļa pasaulē, nepabeigts (un droši vien arī nepabeidzams) palicis tikai skaidrojums par viņa mīklaino pazušanu Filadelfijā no acīm un aiz cilvēka nāves datuma – 1932 – tomēr liekama jautājuma zīme. Zīme, ar kuru tik pārbagāts arī viņa dzimtenē atstātās dzīvesbiedres mūžs.

Juzdamās aizvainota un pievilta, dzejniece Aspazija tā arī nekad vairs neatrod ceļu uz „Daukšu” pusi. 1889. gadā mājas no Valtera nonāk Teobalda Vāgnera īpašumā, kurš tās iznomā Strazdiņam: vai tam pašam, kurš toreiz salmu atraitnei uzmācies mājupceļā no Žagares? Pēc Teobalda Vāgnera nāves „Daukšas” pārņem Pēteris Pauls, kura dēls Ludvigs, jaunstrāvnīks, 1897. gadā spiests atstāt Latviju un dodas trimdā uz Šveici, gadus piecus vēlāk pie viņa medicīnas studiju nolūkos ceļojusi arī māsa Otilija. Ludviga mazdēls jurists Pēteris Pauls Šveicē ieinteresējies savas dzimtas vēsturē, pamazām nonāk līdz atskārsmei, ka „Daukšas” ir „Elzas Rozenbergas (pseidonīms Aspazija), prominentās latviešu literātes un politiķes, dzimtās mājas, kas kultūras aprīņķī ir pavisam pazīstama vieta”. Seko vairāki braucieni uz senču dzimteni, meklējumi arhīvos un 2014. gadā pabeigts manuskripts, ko tagad varam lasīt grāmatā *Zeitreisen von und nach Daukšas mit Peter Paul*. Viens aplis noslēdzies, bet autors solījis darbu turpināt, un tad jau iespējams, ka starp „Daukšu” iemītnieku paaudzēm atkal tiks pieminēts arī Elzas Valteres vārds.

GALVENIE AVOTI

Latvijas Nacionālais rakstniecības un mūzikas muzejs: RTMM 86636, RTMM 135178, RTMM 135178.

Akmentiņš O. *Lielais kurzemnieks Amerikā*. Īstlinga: apg. Gauja, 1984

Ducmane B. Zelta Elza. *Zudušās Jelgavas meita*. Rīga: Madris, 2025

Feldmanis R. *Latvieši – brīvības meklētāji*. Kanāda, 1973

Grīnuma G. *Viņpus Alpiem. Rainis un Aspazija Kastaņolā. Jaunatklāti tuvplāni*. Rīga: Mansards, 2017

Sērsna A. „Raiņa un Aspazijas laulību priekšvēsture”// *Raiņa gadagrāmata: 1980*. Rīga: Liesma, 1980, 90.-98. lpp.

Sirms J. *Pirmais angļu tulks latviešiem jeb Kā visdrīzākā laikā iemācīties angļiski*. Jelgava: J. Draviņ-Dravnieks, 1895

Skujiņa I. „Žanra pīrutes”// Skujiņš Z. *Buršana un tinte*. Rīga: Atēna, 2003, 310.-312. lpp.

Skujiņš Z. „Sātana eņģelis”// *Buršana un tinte*. Rīga: Atēna, 2003, 257.-294. lpp.

Zālītis J. „Aspazijas biogrāfijas līķis”// *Karogs*, 1997, Nr. 2, 174.-181.lpp.

Zālītis J. „Sirms vai Sirmais? Un vispār – kurš pirmais?” // *Literatūra. Māksla. Mēs*, 1997, 24. jūlijā

Zeitreisen von und nach Daukšas mit Peter Paul. [Bāzele, 2014]

Jānis Zālītis (1951) – literatūrvēsturnieks, filoloģijas doktors, Rakstnieku savienības biedrs. Piedalījies Raiņa Kopotu rakstu akadēmiskā izdevuma un Imanta Ziedoņa Rakstu sagatavošanā. Sastādītājs, priekšvārda vai pēcvārda autors vairāk nekā piecdesmit grāmatām. Kopkrājumos un presē publicējis daudzus rakstus par latviešu un cittautu literatūras un kultūras vēstures jautājumiem. Monogrāfiju *Kam puķe zied...* (2021) un *Pasaule uz spārna jeb Grāmatu draugs Helmārs Rudzītis* (2025) autors.

Atis Rozentāls

UN ATKAL – RŪDOLFS BLAUMANIS!

Trīs Blaumaņa lugu iestudējumi Latvijas profesionālajos teātros

Aizvadītā sezona Latvijas profesionālajos teātros bija neparasta – tik lielu interesi par Rūdolfu Blaumanis, turklāt bez formāla iemesla, teiksim, apaļas jubilejas, sen nebijām piedziļojuši. *JG* jau rakstīja par *Ļauno garu* Valmierā, Liepājā no vairākiem Blaumaņa darbiem kopā saveidota ir izrāde *Trīs bēres un divas kāzas*, bet šajā rakstā sīkāk analizēšu trīs citus iestudējumus – *Ugunī* Latvijas Nacionālajā teātrī, *Indrānus* Jaunajā Rīgas teātrī un *Skroderdienas Silmačos* Valmieras teātrī.

Visi trīs iestudējumi uz Blaumaņa lugu sižetiem lūkojas ar mūsdienu cilvēka acīm. Šai ziņā ir daži veiksmīgi atradumi un arī dažas problēmas, kas rodas, saglabājot varoņu domāšanu un rīcību, bet izņemot ārpus laikmeta konteksta. Un – iemetīsim intrigu – visās trijās izrādēs ir pa vienai sekā aīnai.

Nav vieglo dienu

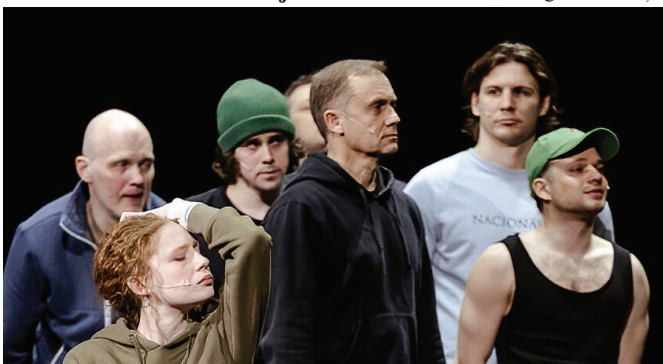
Līdztekus režisorei Inesei Mičulei Latvijas Nacionālā teātra iestudējumā *Ugunī* būtiska ir vizuālā dramaturga Reiņa Dzudzilo loma. Līdzīgi kā Valmieras teātra izrādē *Jāzepe* un

viņa brāļi, kur Mičule arī sadarbojās ar Reini Dzudzilo un Kristu Dzudzilo, šobrīd Vindbergu – Auznieci, arī *Ugunī* atsevišķi formas risinājumi būtiski ietekmē veidu, kādā aktieri funkcionē uz skatuves savos tēlos. Izvēloties ekoteātri kā inscenējuma estētisko atslēgu, radošā komanda liek uzsvaru uz to, necenšoties apgalvot, ka mūsdienās notiek lugas darbība, bet veidojot izrādi drīzāk kā lasījumu, publicējot izrādes programmiņā pilnu lugas tekstu, uz skatuves demonstrējot šķietamus lappušu numurus (kas gan neatbilst realitātei, ja zāles tumsā mēģina sekot līdzi tekstam) un uz ekrāna projicējot arī Blaumaņa remarkas. Tādējādi tiek panākts maksimāls atsvešinājums līdz pat tam, ka aktieri uz skatuves darbojas gan iepriekš atlasītā un saskaņotā, tomēr savā ikdienas apgērbā. Pirms izrādes uz priekšskara lasāms uzraksts *Ugunī*, ko īsos uzzībsnījumos nomaina tikai vērīgam skatītājam saskatāms vārds *Ūdenī*. Otrajā cēlienā proporcija mainās, un ūdens kļūst par nozīmīgāko vārdu. Scenogrāfs organizē vienkāršas un varbūt pat pārāk viegli nolasāmas zīmes, piemēram, sakārtoti krēsli – izgrūstīti krēsli – viens uz otra salikti krēsli – apgāzti krēsli. Vai arī sievietes liktenis ir veļas mazgājamo bļodu rinda. Jau iepriekš izstāstīts noslēpums ir arī efektīgā aina ar līgavas kleitām, jo tās tika vāktas publiskā akcijā, bet nevar noliegt, ka izskatās efektīgi. Šajā raciālajā vidē aktierspēle ir pakļauta scenogrāfijas elementu apkalpošanai, teiksim, pārkrāmejot krēslus, un tas ietekmē Blaumaņa lugas satura atveidi uz skatuves.

Taču būtiskākais režisores Ineses Mičules skatījuma aspekts saistās ar Edgaru kā jau iepriekš salauztu un nodzērušos cilvēku, kurā nav nekā pievilcīga. Kārlis Reijers ne brīdi nav tas brašais stallaļapuisis, kurš stājas pretī muižas „purvam” un tā intrigām, viņš ir vājš cilvēks, kurš cer, ka sieviete – Kristīne – viņu glābs, un sieviete savukārt izjūt savādu pienākumu to tiešām darīt. Elzas Rūtas Jordānes Kristīne ir kā ielenkumā jau no pirmās ainas, viņa jūtas apdraudēta arī tad, kad viens aiz otra dažādi vīrieši izrāda viņai savas simpātijas. Tādēļ izrādes beigās ir svītrotā viņas frāze par vieglo dienu nolikšanu, jo nekādu vieglo dienu viņai vienkārši nav. Matīsa Budovska Akmentiņu šī Kristīne nespēj iedomāties par savu vīru nevienā brīdī, toties to spēj Vešeriene – ļoti veiksmīgs Maijas Doveikas aktierdarbs, kurā māte parādās kā stratēģe

Skats no izrādes *Ugunī* Latvijas Nacionālajā teātrī

Foto - Agnese Zeltiņa

meitas nākotnei, lielā mērā domājot arī par sevi, jo uzskatāmi var redzēt, cik ļoti šai nebūt ne vecajai sievietei gribētos pasaimniekot Akmentiņa labi uzturētajā saimniecībā.

Nacionālā teātra aktieri precīzi iezīmē arī otrā plāna lomu raksturus. Daigas Gaismiņas Horsta madama ir labsirdīga un dzīvesgudra sieviete, kas labi pārzina muižas dzīves peripētijas un prot noturēt savu stāju, lai arī apkārtējā sabiedrība ir raibu raibā. Ulda Anžes baronā Mēvenšternā ir daudz mazāk uzpūtības un augstprātības nekā muižkungā Frišvagarā Mārča Maņjakova atveidojumā. Tomēr viegli ievainojamais Matīsa Kučinska Alders, kas baronam lasa priekšā savus dzejoļus, viņam krīt uz nerviem. Gundara Grasberga Sutka ir enerģisks un nepatīkams tips, kuram blakus Raimonda Celma Vīskrelis izskatās pēc gluži pozitīva puīša, tomēr Sutka ne tuvu nav tik derdzīgi iztapīgs kā īsā epizodē uzzibsnījušais Aināra Ančevska Klenga, kura dzīves filozofija tiešām uzdzen riebumu. Vēl viens spilgts "mazais cilvēks" ir Rūdolfa Sprukuļa pavārs. Režisore liedz muižas sabiedrībai atplaukt puslīdz cerīgākā gaismā arī dziedāšanas svētku ainā, kur visi stāv tumšos lietusmēteļos. Nekāda gaismas stara.

Mūsdienu terminoloģijā Edgara un Kristīnes attiecības nepārprotami ir apzīmējamas kā toksiskas. Un seksa aina, kas iemontēta izrādē, ir drīzāk Kristīnes upurēšanās akts, nevis savstarpēji harmonisks divu cilvēku mīlestības apliecinājums. Izrādes pozitīvais piensums ir tajā, ka tā izraisa diskusiju – līdzīgi kā arī pārējās Blaumaņa interpretācijas.

Pārzāgētais galds

Interesanti, ka scenogrāfe Monika Korpa, veidodama skatuves ietērpu Jaunā Rīgas teātra izrādei *Indrāni*, izmanto līdzīgu paņēmieni kā Dzudzilo – arī viņai uz priekškara ir projicēts izrādes nosaukums, ko otrajā cēlienā uz brīdi nomaina meža apsaimniekotāju formas *Forests* nosaukums. Jaunā režisora Gerda Lapoškas skatījums uz Blaumaņa lugu ir vienlaikus cieņpilns un jauneklīgi brāzmais, viņam gribas salikt izrādē ja ne visas idejas, kas radušās, tad vismaz daļu no tām. Korpas profesionalitāte šo režisora spontanitāti nenomāc, bet strukturē un kaut kādā ziņā stabilizē. Lielformāta attēli, kuru audekli sabīdās nosacītās kolonnās, lai kā Indrā-

nu oši viens aiz otra nokritu zemē, ir viens šāds piemērs. Indrānos sadzīvo savstarpēji izslēdzošas parādības no dažādiem laikmetiem – kā jau rakstiju recenzijā laikrakstā *Dieņa*, drons, kas vajā pārbiedēto Indrānu māti, neatceļ faktu, ka pie daktera viņu joprojām grib vest ar zirgiem. Sintezators un dziedāšana mikrofonā sadzīvo ar to, ka ar jaunāko dēlu saziņa joprojām notiek tikai vēstulēs pa pastu. Skatuvei pāriet astronauts ar Latvijas karodziņu, bet izrādes sākums rāda cieņu pret lugas interpretācijām pagātnē ar kadriem no iesāktās, bet nepabeigtās 1928. gada mēmās filmas. Īsā un neveiklā seksa aina, ko Lapoška iemontē izrādē, apliecina, ka jaunie Indrāni viens otru vēl seksuāli interesē. Vienlaikus darbībā, kas notiek uz skatuves, brīžiem neatstāj sajūtu, ka tai nepiemīt spontanitāte, bet šie cilvēki runā tekstus, kas neglābjami viņus tuvina kaut kur augšā no lemtai katastrofai. Šķietami saimniecībā notiek rosība, bet tās atskaņas īsti skatuvi nesasniedz, šie cilvēki runā, ka ir nostrādājušies, bet pēc tādiem neizskatās, ja nu vienīgi vitālā Sandras Kļaviņas Līze. Spilgta ir koku pārdošanas aina, kas varbūt atkāpjas no Blaumaņa, toties trāpa mūsdienās, kur elegantā uzpircēja Irbe Janas Čivželes veidolā bārsta banalitātes, ko varētu būt sacerējis māksli-

Indrāni Jaunajā Rīgas teātrī. Ieva - Agate Krista, Edvarts - Toms Harjo

Foto - Andrejs Strokins

***Skroderdienas Silmačos* Valmieras teātrī. Laime pirtiņā**

Foto - Matīss Markovskis

gaiss intelekts, taču Edvarts to klausās kā apburts.

Monika Korpa kā vienu no svarīgākajām zīmēm uz skatuves noliek garu galdu. Tā nav pirmā reize Latvijas teātra vēsturē, kad galda pārzāgēšana ir metafora neatrisināmam konfliktam, taču šinī gadījumā risinājums precīzi raksturo situāciju. Baibas Brokas un Kaspars Znotiņa vecie Indrāni ir gana jauni, mātes redzes pasliktināšanās iemeslam obligāti nav jābūt vecumam, un ir skaidrs, ka viņi vēl varētu saimniekot, bet vienkārši cer uz mierīgāku dzīvi, tādējādi par konflikta sakni kļūst fakts, ka vecie nav rēķinājušies, ka nāksies strādāt vairāk nekā līdz šim, nu jau jaunā saimnieka vadībā. Uzsvērti redzams arī tas, ka Viļa Daudziņa Kaukēns visu mūžu ir mīlējis Indrānu māti un mīl joprojām. Agates Kristas levas nespēj pārvarēt aizvainojumu par to, ka ir bijusi vīra vecāku negribēta sieva, un tas būtiski ietekmē viņas rīcību visā lugas gaitā. Levas nostāja uzjundī arī Toma Harjo Edvarta aizvainojumu par tēva attieksmi pagātnē, un galu galā Indrānu konflikta pamatā izrādās ne tikai atšķirīgi dzīves pamatprincipi, bet arī elementāra cīņa par varu, kurā tēvam nav automātiska taisnība.

Vēlme pēc efektīgām metaforām noved arī pie zināmiem pārspilējumiem, piemēram, Edžiņš iemetis pirtiņas logā tik prāvu akmeni, ka tas nav uztverams reālistiski.

Savādā laime

Režisors Elmārs Seņkovs un scenogrāfs Reinis Suhanovs Latvijas teātra vidē ir pietiekami labi zināmi vārdi, lai nebrīnītos, ka viņu skatījums uz Blaumaņa *Skroderdienām Silmačos* neatbilst ierastajam priekšstatam par šo lugu. Seņkovs diezgan daudz ir skaidrojis savu pieeju materiālam, uzsverot, ka vienā lugā autors sakoncentrējis vairākus žanrus, kā arī pievēršot uzmanību Auces un Pičuka bērnam, kas varētu būt nācis pasaulē priekšlaicīgi, ja reiz ar steigu ataicināta Tomuļu māte. Suhanova piedāvātā scenogrāfija reizē iezīmē etnogrāfiskas sētas siluetu, tomēr ir vispārināta un nosacīta, bez sadzīves detaļām, ja vien bez tām nevar iztikt. Pirmizrādē bija jūtams, ka aktieri vēl nebija īsti šajos spēles noteikumos iejutušies, piemēram, Rudzišiem nav šupulīša, tāpēc mazais bērniņš ir jāpadod no rokas rokā. Interesanti, ka, vienlaikus atsakoties no pilna Aleksandra Būmaņa mūzikas materiāla, Edgars Mākens ik pa brīdim kādam citātam tomēr

Skroderdienas Silmačos Valmieras teātrī. Centrā Anna Nele Āboliņa Antonijas lomā.

Foto - Matīss Markovskis

ļauj ieskanēties. Līdzīgi šogad Norvēģijā, Pēra Ginta kultūras festivālā tā rīkotāji stāstīja, ka izrādē nevar pilnībā atteikties no Eduarda Grīga hrestomātiskās mūzikas, jo skatītāji to pieprasa kaut vai nelielās devās. No tradīcijas atšķiras arī Elīnas Gediņas veidotās jutekliskās dejas, ko dejo pa vienam.

Mainot kopējo izrādes noskaņu, galveno tēlu attiecības režisors īpašām izmaiņām nepakļauj. Annas Neles Āboliņas Antonija ir vitāla, ziedoša sieviete, kas noskatījusi sev jaunu vīru, Sanda Runges Alekssis ir tieši tik mazdūšīgs, kā jau to esam pieraduši redzēt, un Riharda Jakovela Dūdars – kaut arī klibs, tomēr elegants un ar labām manierēm. Savrupi tīri spēles veida ziņā ir žīdi – Ievas Esteres Barkānes Zāras solonumurs izskatās kā no kādas kabarē programmas, un arī Ābrams un Joske – Kārlis Freimanis un Rūdis Bīviņš – no citiem atšķiras ne tikai ar runas veidu, bet skatuvisko eksistenci kopumā. Mulsina režisora lēmums Klintas Reinholdes Auci un Arta Jančevska Pičuku attēlot kā cilvēkus ar garīga rakstura traucējumiem, saglabājot tomēr tekstu par laimi pirtiņā, ko vēlāk Alekssis saka Elīnai. Jā, un manis pieminētais sekss skats redzams Alekša un Gerdas Embures atveidotās Elīnas atvadu ainā, kur sāpošo sirdi izmīsums transformējas pēkšņā seksuālā enerģijā. Embures veidotais mazliet pūcīgais Elīnas tēls patīkami atšķiras no klišejas rādīt viņu kā „gaišo” cietēju, kas runā asaru pilnā balsī. No trim vecenēm monumentālu un pār-

liecinošu tēlu rada Elīna Vāne Tomuļu mātes lomā, kamēr Māra Mennika Bebeni vairāk slēdz ar formu, runājot aizsmakušā balsī, bet Ievas Puķes Pindaciša ir vistuvāk tradicionālai izpratnei par šo tēlu toties ārkārtīgi formā izkāpināts un no realitātes attālināts ir monstrozais Aigara Apiņa Pindaks. Mulsinošs ir pusaudžu trio, kurā vismaz pirmizrādē Kristapa Kristera Ozola Kārlēns bija tik izkāpināti infantils, ka jau robežojās ar garīga rakstura traucējumiem, savukārt Kārļa Dzintara Zahovska Kārlēnam ir uzsvērtas pubertātes izraisītas erekcijas problēmas. Diānas Kristas Stafeckas Ieviņa nes aktrisei uzliktu krustu – ja reiz proti spēlēt akordeonu, spēlē. Daļa izrādes metaforu ir vieglāk nolasāmas, daļa paliek minējumu līmenī, piemēram, kāpēc no pauneniķu kulbas, kas rotāta ar spilgti sarkanu drānu, izritinātā Alekša kāzu uzvalka drāna ir teju Latvijas karoga krāsā, un kāpēc šādas krāsas uzvalks tā arī netiek uzšūts.

Esmu apsolījis Valmieras teātra direktorei nākamvasar uz *Skroderdienām* aiziet atkārtoti. Skaidrs ir tas, ka mēģinājums uz pārāk jau daudzu skatītāju apziņā vienā konkrētā formā atpazīstamu lugu raudzīties citāti ir kopumā slavējams, pat ja ne visi meklējumi vainagojas ar neapstrīdamiem panākumiem. □

Atis Rozentāls ir laikraksta *Diena* Latvijas ziņu nodaļas redaktors un *Jaunās Gaitas* redkolēģijas biedrs.

Linda Treija

SEBASTIENNE MUNDHEIMA „KIA UN ŠĶIRSTS”

Vieta, kur sapņiem un cerībām patverties

Ņuarkas pilsētā astoņdesmitajos gados, starp pusnojauktām mājām bedrainu ielu malās, izgāztām sētām un aizaugušiem pagalmiem, starp plīvojošu papīru un plastikas gabaliem, vēja dzītām smilšu vērpētēm, visapkārt esošiem atkritumiem pret debesīm slējās divaina kuģa formas celtnē. **Kia Tavana (Kea Tawana 1935-2016)** savu sapņu šķirstu/kuģi sāka būvēt 1982. gadā. Koka kuģis, kas pilnībā tika būvēts ar rokām, izmantojot nojaukto ēku atlikumus – sijas, grīdas dēļus, sarūsējušu dzelzi un vitrāžas, bija gandrīz 86 pēdas (aptuveni 26 metrus) garš, 20 pēdas (6 metrus) plats un 28 pēdas (8,5 metrus) augsts.

„Es nebūvēju kuģi, lai kuģotu pa ūdeni,” reiz teica Tavana. „Es būvēju kuģi, lai pierādītu, ka viens cilvēks, izmantojot to, ko citi izmetuši, spēj radīt patvērumu sev un citiem.”

Tomēr vietējās amatpersonas šo milzīgo būvi uzlūkoja nevis kā mākslas darbu, bet gan kā drošības noteikumu pārkāpumu. Pēc gadiem ilgušām tiesvedībām, sabiedrības sašutuma un plašas mediju uzmanības Tavana 1988. gadā bija spiesta demontēt savu meistardarbu, lai nepieļautu tā iznīcināšanu ar

pilsētas buldozeriem.

Lai gan pats šķirsts tika izjaukts pa daļām un likvidēts, tā garīgais tēls vēl aizvien ir kā paliekoša Ņuarkas pilsētas sarežģītās, neparastās kultūras vēstures sastāvdaļa un tautas mākslas paraugs.

Izrādes *Kia un šķirsts (Kea and the Ark)* projekts aizsākās 2021. gadā, kad mākslinieci Sebastiennu Mundheimu (Sebastienne Mundheim) uzrunāja Džila Kērnija (Jill Kearney), ArtYard dibinātāja un izpilddirektore, kuru bija dziļi iespaidojis stāsts par Kiu Tavanu. Sebastienne ķērās pie projekta, iedziļinoties Tavano dzīves stāstā un izveidojot radošo komandu. Tika radīta stundas gara performance, kura sajūsmināja publiku ar savu vizuālo tēlu, meditativo noskaņu un aizraujošo naratīvu. Tās pirmizrāde notika 2023. gadā. Tā vietā, lai radītu tradicionālu, faktos balstītu biogrāfiju, Mundheima izveidoja impresionistisku Kias dzīves ceļojumu. Izrādes scenogrāfija nav tikai fons aktieriem, māksliniece radīja fiziskus objektus – lelles, strukturālus karkasus, kustīgas dzīvnieku figūras un arhitektoniskas konstrukcijas, kas kļuva par aktīviem stāstījuma tēliem. Zīmīgi, ka tāpat kā Kias Tavano radītajā šķirstā un citos darbos arī Sebastiennes mākslas objektos liela nozīme ir pieejamiem, dabiskiem vai atkārtoti izmantotiem materiāliem, kas vienkāršus elementus pārvērš spēcīgos simbolos. No viegliem materiāliem kā papīra, dažāda veida šķiedras sastāvdaļām tiek veidotas liela mēroga lelles, arhitektoniskas formas un izteismīgas ainavas. Mehānismi un statīvi radītajiem objektiem un videi apziņāti tiek atstāti redzami. Leļļu vadītāji nekad

netiek slēpti, gluži pretēji – viņu fiziskā klātbūtne un saikne ar objektiem tiek izcelta kā daļa no stāsta. Sebastienne stāstīto ilustrē vizuālā vide un objekti, kuri reālā laikā maina savu veidolu, ļaujot mājām pārtapt šķirstā/kuģī vai putna spārniem kļūt par patvērumu sniedzošu nojumi. Izrādē kā vēsturiskas dokumentācijas darbojas arī ar Tavano roku rakstīto dienasgrāmatu projekcijas, rasējumu, filozofisko piezīmju un citu Kias artefaktu klātbūtne.

Par izrādi Sebastienne Mundheima saka: „Kias stāsts aicina mūs pārdomāt tik daudz lietu: dzimumu, rasi, identitāti, pārvietošanos un mājas. Viņas dzīves ceļojums aizved mūs no japāņu ieslodzījuma noietnēm uz hopi rezervātu, bērnunamu, ceļošanu ar kravas automašīnām un 1967. gada sacelšanos Nuarkas Centrālajā administratīvajā rajonā. Viņas dzīves stāsts redz neredzamo, tas jautā, kas ir mājas, tas svin un sēro par dzīves trauslumu”.¹

Izmantojot smalku leļļu teātra tehniku, ēnu spēles, dzīvu kustību un mūziku, izrāde „Kia un šķirsts” atspoguļo gan sāpes, ko rada mājvietas zaudēšana, gan cilvēka radošuma triumfējošo spēku. Sebastienne Mundheimas darbs „Kea un šķirsts” būtībā ir kas vairāk nekā veltījums izcilai „autsideru” māksliniecei. Tas ir pētījums par to, kā tiek saglabāta atmiņa. Ar pārdomātu horeogrāfiju un leļļu dizainu Mundheima gādā, lai Kias Tavano redzējums nepazustu laika ritumā, bet turpinātu rosināt sarunas par telpu, patvērumu un kopienas noturību.

Pasaulē, kur fiziskās telpas nepārtraukti mainās un pārveidojas, Mundheima mums atgādina – visistākie šķirsti/arkas ir tie, ko radām kopā, veidojot tos no stāstiem, kopīgiem centieniem un iztēles.

Nav pārsteigums, ka „Kia un šķirsts” tiek izrādīta atkal un atkal.

Jau vairāk kā trīsdesmit gadus **Sebastienne Mundheima (Sebastienne Mundheim)** strādā kā profesionāla māksliniece. Viņas darbs galvenokārt ir saistīts ar skatuves mākslām. Laikmetīgās starpdisciplinārās mākslas jomā ir maz tādu radītāju, kuri tik plūstoši sapludina tēlniecību, stāstniecību un kopienas iesaisti kā šī Filadelfijā dzīvojošā māksliniece, pedagoģe un performanču au-

tore. Viņa veido skulptūras, lelles un arī vidi, kurā darbojas aktieri vai dejojāji. Sebastienne Mundheima raksta stāstus savām izrādēm, un parasti viņas pašas balss ir klātesoša mākslas uzvedumos. Tas ir gluži likumsakarīgi, jo māksliniece ir ieguvusi bakalaura grādu vizuālajā mākslā un literatūrā Pensilvānijas universitātē (the University of Pennsylvania) 1990. gadā. Šīs abas disciplīnas Sebastienne apvieno savā daiļradē. 2000. gadā viņa ieguva izglītības maģistra grādu Harvarda Universitātē.

Sebastienne Mundheima ir White Box Theatre dibinātāja un mākslinieciskā vadītāja. Tā ir bezpeļņas organizācija, kas balstās uz mākslinieciskiem projektiem un rada starpdisciplinārus priekšnesumus un publiskus pasākumus visu vecumu skatītājiem. Darbi tiek radīti sadarbībā ar muzejiem, universitātēm, teātra kompānijām, deju trupām, kopienas grupām un skolām.

Viņas darbu klāstā īpaši saistoša ir performance *Putnu jūra (Sea of Birds)*, 2007).² Šī liriskā izrāde apvieno caur mātes stāstiem pārdzīvoto bēgļu pieredzi, dzīvo mūziku un deju ar trauslām papīra un bambusa skulptūrām, stāstot par mātes bēgšanu no Latvijas Otrā pasaules kara laikā. Jāpiezīmē, ka Sebastienne ir brīnišķīgās gleznotājas, bijušās ALMA prezidentes Gunas Mundheimas meita.

2017. gadā Mundheima saņēma valsts mēroga atzinību Kenedija centra Koledžu teātra festivālā par izciliem sasniegumiem leļļu teātra dizainā, režijā un kopējā iestudējumā. 2014. gadā viņa ieguva Barimora (Barrymore) balvu (Filadelfijas teātra izcilības balvu) par labāko dizainu un ansambli Dilana Tomasa darba *Bērna Ziemassvētki Velšā* (Dylan Thomas's *A Child's Christmas in Wales*) adaptācijā. 2013. gadā viņa saņēma Neatkarības fonda stipendiju rakstniecībā, bet 2011. gadā bija Pew stipendijas fināliste mākslā.

Sebastienne Mundheima, kas pazīstama ar savu aizraujošo stāstnieces talantu un liela mēroga vizuālo dizainu, turpina paplašināt robežas starp teātri, tēlniecību, deju un imersīvo mākslu, palīdzot skatītājam pilnībā ienirt radītajā mākslas vīzijā. □

Linda Treija ir JG mākslas redaktore.

¹ <<https://www.whiteboxtheatre.com/kea>>

² <<https://www.whiteboxtheatre.com/seaoofbirds>>

**Māksliniece Sebastienne Mundheima savā izstādē „When the Show Comes Home ...
Performance Artifacts: Delaware Contemporary Art Center”, 2024**

Foto: Jauhien Sasnou

Dace Micāne-Zālīte

INTERVIJA AR IVETU VECENĀNI

2026. gada 30. jūnijā, Ojāra Vācieša muzejā, Rīga

Mūsu saruna norit Ojāra Vācieša muzeja Robinsonzālē. Zīmīgi, šo zāli reiz cēla Henrihs Robinsons, Lielbritānijas pavalstnieks, Rīgas-Dinaburgas dzelzceļa būvniecības organizētājs un ilggadējs direktors, Villa Robinson (tagad muzejs) īpašnieks no 1858. līdz 1878. gadam.

Varam ļauties fantāzijai un ar piemiegtām acīm redzēt mazo ebreju zēnu Marku Rotko, kurš vilcienā ceļojot skata ainas aiz loga, varam redzēt šodien mākslinieci Ivetu Vecenāni, viņu vilciens aizved uz bērnības zemi. Daugavpils pieturā izkāpj viņi abi, tikai katrs savā laikā nogrieznī, bet saruna būs par to, kā viņi satiekas mākslas pasaules bezrobežu laikā.

Pirmā pietura Daugavpils

Dace Micāne-Zālīte: Ivetas Vecenānes un Marka Rotko trajektoriju krustpunkti. Kā mēs viņiem varam pietuvoties? Mākslas pasaules krustcelēs satiekas cilvēki no diviem dažādiem laikiem, bet kas viņus vieno? Ja mēs nerunājam uzreiz par mākslu, kas viņus vieno, tad tā ir Daugavpils, tā ir izcelsme. Ivetā, kā tu jūti šo pirmo pieturu, pirmo vienojošo?

Iveta Vecenāne: Jā, tā ir kaut kādā veidā mūsu laimes sala, mūsu bērnība. Un bērnība tiešām (jo cilvēks vecāks kļūst) ir nozīmīgāka. Lasot Marka Rotko biogrāfiju, es arī saprotu tās ietekmi uz viņa personību visa mūža garumā.

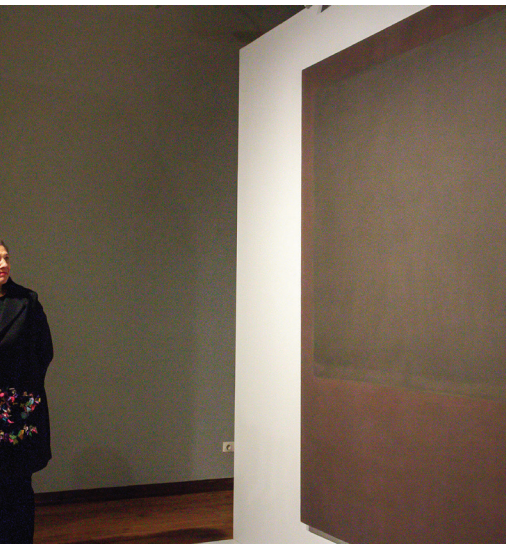
Manas dzimtas saknes nāk no Krāslavas pusēs, un bērnības skaistākais notikums bija kopā ar vecmāmiņu Antoņinu Leonoviču katru vasaru ceļot uz laukiem caur Daugavpili. Šīs dzelzceļa stacijas monumentalitāte man bija kas īpašs, vērti uz manu brīvības vasaru. Tas bija mans sirds darbs pētīt, izprast, aust daugavpilieti Marku Rotko, pietuvoties viņa mākslai, tam, ka viņš nāk no šīs zemes. Dzimtenes.

Dace: Es skatījos – Ņujorkas Metropolitēna muzeja aprakstā pie Marka Rotko darbiem ir rakstīts: „*American, born Russian Empire, now Latvia.*” Tā pie viņa vārda ir „Latvija” šobaltdien pasaules muzejos.

Iveta: Kristofers Rotko arī to lietoja: Daugavpils, tagad Latvija. Tajā laikā tā bija Krievijas impērija, bet mūsu ēras pirmajos gadsimtos tās bija senās baltu latgaļu ciltis, kuras ir piedaudzinājušas Daugavas krastus ar dziesmām, ar saviem arheoloģiskajiem tērpiem, rotām. Tā bija ļoti liela, sena kultūra, kas tur dzīvoja, veidoja vidi. Nav tā, ka tikai Krievijas impērija ir izveidojusi gleznotāju Marku Rotko.

Dace: Tu teici par senajām kultūrām, kas slāņojas kādā šodienas vietā. Janīna Kursīte to sauc par *vietas vērtību* – šīs senās kultūras, kas slāņojas. Tavā mākslā tu esi atradusi kādus tēlus?

Iveta: Jā, gobelēnā *Graudberži* – divi akmeņi, kas maļ graudus, dzīvības pamatu. Arī vīrieša un sievietes duets var būt līdzīgs graudberžiem un malt dzīvības turpinājumam. Rotko agrīnajā posmā bija gleznas ar seno kultūru slāņojumu, viņš meklēja universā-

Iveta Vecenāne pie Rotko gleznas Nr. 5 (bez nosaukuma). Audēkls, eļļa. 226.8 × 175.3 cm. 1964

Kristofera Rotko kolekcija

lo mākslas valodu. Sabiedrība to neuztvēra.

Otrā pietura – pie Rotko akvareļiem

Dace: Iesim pie Marka Rotko. Kādu brīvību tu satiki viņa akvareļos?

Iveta: Absolūto brīvību. Principā viņam ir šie lieli piepildītie laukumi sīkām, mazām detaļām, un tas ir tas spēks, tas līniju izšļāciens. Viņš dara, kā grib, un neieiet kaut kādos rāmjos. Un tā brīvība, kā liek krāsu, brīvība stilizācijā.

Dace: Vai Rotko mākslā tu jūti vairāk austrumu, ebreju motīvu – vai pasaules, civilizācijas motīvus?

Iveta: Gribu domāt, ka civilizācijas motīvus. Viņam ir aplis, viņam ir kvadrāti, viņam ir šī enerģiskā līnija, kurā viņš ieliek savu ekspresiju.

Dace: Kas jums ir kopīgs mākslā?

Iveta: Tas ir horizonts. Horizontālā līnija. Es nezinu, ko tas nozīmē un kā, bet tā ir mana izjūta, kura ir manos pirmajos darbos. Tā arī dominē Rotko gleznās – šī horizontālā līnija. Man tā ir vajadzīga, acīmredzot arī viņam. Gribu minēt, ka tik daudz mākslinieku darbos ir šī horizontālā līnija – vai tas ir miers, vai tā ir harmonija, vai līdzsvara meklējums, es nezinu, kas tas ir – nepieciešamība pēc šīm divām daļām.

Dace: Tev aužot palielinātos akvareļus – kāda bija komunikācija ar Rotko ģimeni? Un vispār kāda tev ir komunikācija ar viņa bērniem?

Iveta: Man ir pastarpināta komunikācija caur Faridu Zaletilo. Viņa ir Rotko muzeja idejas aizsācēja un realizētāja, izstādes kuratore. Dialogi par Rotko mākslu, dzīvi ar Faridu ir zelta vērti, skaisti mani dzīves mirkļi. Bet viss sākās tā, ka manā darbnīcā viesojās Māris Čačka, Rotko muzeja vadītājs. Mēs runājamies, runājamies. Trallalā. Es tur rādu savus noaustos darbus pēc Purviša gleznu motīviem, un viņš man piesardzīgi jautā, vai es negribu pamēģināt noaust Rotko. Nu es jau savos gados nesaku nē, un tikai vēlāk es uzzināju, ka Māris Čačka ļoti baidījās, ko teiks Farida, kas ir tiešā kuratore un komunicē ar Rotko ģimeni. Un kaut kā Farida pēc nedēļas

Attēls ņemts no izstādes kataloga.

**Marks Rotko. *Bez nosaukuma*, 1944/1945
papīrs, akvarelis 40 × 57.2 cm**

Kristofera Rotko kolekcija

**Iveta Vecenāne. *Rotko motīvs VI*
vilna, kokvilna 150 × 120 cm, 2025**

saka – jā! Un pēc mēneša Kristofers Rotko ir Daugavpilī un arī saka – jā!

Dace: Fenomenāli!

Iveta: Principā cilvēks tā nevar saorganizēt. Lielākais fenomens ir arī tas, ka es tikko biju noaudusi pirmo Rotko gobelēnu Latvijā un Daugavpilī viesojās Marka Rotko meita – Keita Rotko Prizele (Kate Rothko Prizel). Viņa nebija cerējusi uz tik labu rezultātu. Pēc dažām dienām viņa ir jau Amerikā, un notiek saruna ar Latvijas vēstnieci, kurai arī Keita Prizele Rotko pasniedz šo informāciju, ka viņa ir apmierināta, ka viņai patīk mans noaustais Rotko darbs. Tā arī palēnām tiek plānota izstāde uz ASV. Viss notiek kaut kā zibenīgi, mani nesaistot, es nekādi šajā procesā nepiedalos, bet viss veidojas.

Dace: Cik ilgs laiks tev pagāja radīt gobelēnu kolekciju, pārnesot sešus Rotko akvareļus?

Iveta: Tieši divarpus gadi, 3-4 mēneši vienam akvarelim stellēs, kas arī ir ļoti ātri.

Dace: Zibenīgi.

Iveta: Tas ir ļoti zibenīgi, bet – šajā laikā es noskatījos tikai vienu labu teātra izrādi, vienu labu filmu. Nebija izlasīta neviena grāmata, neskatījos televizoru. Ikdienas dzīvei un, protams, savai ģimenei pieslēdzos minimāli.

Dace: Tu dzīvoji ar Rotko. Vai tu viņu arī redzēji sapnī?

Iveta: Nē, neredzēju. Bet tiešām dzīvoju ar Rotko šos gadus. Gan sajūsminoties, gan raudot. Jo viņš jau gleznojot nedomāja, kā vieglāk noaust.

Dace: Vai tu aizdomājies pie Rotko akvareļiem, ka tu esi kultūras diplomāte?

Iveta: Ar Rotko nē, bet mana iepriekšējā izstāžu pieredze sadarbībā ar Latvijas Ārlietu ministriju gan varētu par to liecināt.

Trešā pietura – ar Rotko cellē un pasaulē

Dace: Vai ar Marka Rotko darbiem tev būs diplomātijas, mākslas misija ASV?

Iveta: Redzēsim, patlaban notiek plānošana.

Dace: Ja mēs skatāmies Rotko un Daugavpils – ģimene atstāj Daugavpili, pārceļas uz Portlendu, ASV, viņš tur aug, skolojas Portlendā, studē Jeila Universitātē un nepabeidz.

Aiziet tālāk Ņujorkas lielajos mākslas apcirkņos. Atgriežas Latvijā ar Rotko muzeja kultūrtelpu. Un tagad tam aplim pieslēdzas gobelēnu audēja, māksliniece Iveta Vecenāne, kas arī ir daugavpiliete, ar savu bērnību, un viņa paņem Rotko akvareli un pārdzemdina Latvijā ar Latvijas profesionālās tekstilmākslas pārmantotojumu, un tas notiek Rotko dzimtenē.

Iveta: To var saukt par likteni, veiksmi, par cita veida procesiem, kas nav atkarīgi no mums.

Jāuzsver, ka nozīmīga ir tieši visa gobelēnu kolekcija, kuru mēs esam atlasījuši kolektīvi – es, Farida Zaletilo, Rotko ģimene. Tādējādi akcentējot mazāk zināmu Rotko daiļrades žanru – akvareļus.

Dace: Vai tajos grubuļainajos akvareļu tuvplānos, ko tev atsūtīja, tu varēji sajust papīra faktūru?

Iveta: Absolūti. Papīrs un tekstils ir radniecīgi un rada siltuma sajūtu.

Man smadzenes kūpēja aužot – kur tumšāks, kur gaišāks. Sajutu, ka ir jāspilgtina krāsa, ja aužu piecas reizes lielākā formātā. Reizēm man vajadzēja mainīt pat vienu diegu, pavedienu ik pa diviem centimetriem.

Rotko akvareļi ir ļoti bagātīgi – krāsas, formas, faktūras ziņā. Es to bagātību pārcēlu tekstila valodā bagātīgi, grezni noaužot.

Dace: Kā tu veidoji paleti, krāsu buķeti?

Iveta: Māksliniekam tā jau bija, to vajadzēja izjust un saprast. Kādiem darbiem man bija pat līdz 200 krāsu toņu, katru dzijas karmolu vajadzēja atcerēties, kur viņš ir, kad ir nokrāsots, vai izžuvis un kādā tonalitātē. Jāsaka tā, ka man ir manas anilīna krāsas, kuras es pazīstu gadu gadiem un zinu, ko no viņām var izspiest, brāķu nokrāsojienam nebija – kā krāso, tā ir, kā krāso – tā ir. Kad tonis izžūst, viss ir saskaņā. Tieši krāsojot es sevī ieprogrammēju visu gobelēnu kā datorā, nevis aužot. Principā es visas krāsas krāsoju vienlaikus, vienā vai divās dienās un vienā tādā katlā. Tā veidojot toņu pārejas. Būties, lai ūdens paliek balts un tīrs, krāsa iekodinās, un tas ir svarīgākais. Bet reizēm es lietoju arī pirkās krāsas. Piemēram, veikalā es reiz ieraudzīju zilās krāsas dziju, tik skaistu, ka nevarēju nenopirkt. Un Rotko gobelēnā ar mandolīnu tur zilais ir kā kulaks uz acs,

tādu nokrāsot es nevarētu. Tā ka kaut kur jau Dievs spēlējās – pirms šī darba.

Dace: Vai katram akvarelim ir nosaukums?

Iveta: Rotko nelieto nosaukumus, tas ir viņa koncepts – lai cilvēki paši domātu, kas tur ir.

Dace: Vai tu viņiem devi sevī nosaukumus?

Iveta: Mans darbs bija smagi strādāt pie vizualitātes, tā ka par tēliem, kas tie ir, es nedomāju, tas bija sekundāri. Nosaukumus es viņiem devu pēc krāsām – oranžais, baložu pelēkais, tumši brūnais, zilais aplis.

Dace: Kā tev liekas – vai Rotko akvareļi bija eksistenciāli, vai tās bija rotaļas?

Iveta: Tie bija eksistenciāli, viņš meklēja savu mākslinieka ceļu, viņš gribēja izteikties, viņš gribēja saprast dzīvi, un tas ir grūti. Man arī ir grūti saprast dzīvi.

Dace: Ko viņš meklēja? Ir zināms – vai tu nojauti?

Iveta: Viņš meklēja harmoniju, bija pret liekulību, mietpilsonību, tādu cilvēku trulumu, ikdienas trulumu – redzēt tikai to, kas tev ir deguna galā.

Dace: Vēl tēma – vīrietis un sieviete, tu un Rotko.

Iveta: Mākslā sākuma posmā es runāju par ziediem, bet tie bija cilvēki, cilvēku savstarpējā saskare. Pļavas tēmā mani interesē šī saziedēšanās, kā viena zālīte saziedas ar otru. Mēs saziedamies viens ar otru šajā laikmetā, lai arī pastāv dažādi viedokļi.

Es domāju, ka visgrūtāk pasaulē ir radīt šo saskari starp cilvēkiem, saprašanās meklējumu starp cilvēkiem. Markam Rotko tas pats – jā, saprašanās meklējumi.

Dace: Viņa gleznās cilvēku nav.

Iveta: Bet mēs varam redzēt caur mūzikas instrumentiem, torsiem – viņa kompozīcijas ir divdaļīgas, no divām daļām, un centrs tukšs, mēs redzam abstrakto. Te var fantazēt, kas tās divas daļas ir. Arī Vilhelmam Purvītīm, pēc kura gleznām audu gobelēnu ciklu, saskatīju, cik daudz mākslinieks var pateikt ar mākoņiem un kokiem. Tur arī var saskatīt pasaules vīrišķā un sievišķā attiecību spēli.

Dace: Kas tevī izmainījās kopš tavas satikšanās ar Rotko stellēs?

Iveta: Ļoti daudz manī izmainījās. Jā, esmu guvusi pasaules mākslas pieredzi. Es noticēju sev – ļoti spēcīgi, savai varēšanai. Noticēju tam, ka gadiem ir nozīme, pieredzei ir nozīme. Jo kā brīvmāksliniece aužu 40 gadus.

Trīs gadus esmu bijusi citā, Marka Rotko garīgajā pasaulē, tagad gribu atgriezties pie sevis. Tagad es gribu atkal to brīvību, to izgājienu pašai savu. Es zinu, ka es gribu turpināt Pļavas gobelēnus, es zinu, kādā rakursā Pļavas kolekciju gribu aust. Kad es braucu ar vilcienu un skatos pa logu – šogad leknais balto madaru klājiens, kādiem vāliem veidojas baltās madaras... Gribu noaust piecus, sešus balto madaru gobelēnus, katru citādāku.*

Dace: Pēc ārkārtīgi augstas, ģeniālas meistarklases cellē kopā ar Rotko tu atgriezies savā brīvībā, savā Daugavpilī ar savām kailajām kājām vasaras naktī rasā. Bet tu esi izceļojusies ar viņu.

Iveta: Šis ceļojums bija bezgalīgi skaists un grūts. Bet arī saveda mani kopā ar neparastiem cilvēkiem smalkā saprašanās saitē un veidoja neikdienišķas dzīves situācijas. Dzīve rit pilnasinīgi, bet sapņoju par mellenēm manā silā un tikko atrastām meža avenēm izcirtumā. Man patīk lasīt ogas un aust! Reizēm padomāt.

Nākamā pietura gaida Ivetas Vecenānes autodeklus – vai tā būs izstāžu zāle ASV vai citur pasaulē, pēc Rotko muzeja izstādes „Pārcēlums. Rotko motīvs” duets Rotko un Vecenāne nu ir nešķirami, jo satikušies pasaules krustcelēs. Divi no Daugavpils.

Filoloģijas maģistre Dace Micāne-Zālīte ir dejniece, režisore, dramaturģe un folkloriste

Skat. arī rakstu „Aust divēja daba – saulē un stellēs”, JG322 (2025. g. rudens).

* 2025. gadā par personālizstādi „Pļava”, kas notika Dekoratīvās mākslas un dizaina muzejā Rīgā un kurā tika izveidots Latvijas audēju tradicionālo segu „ceļš”, Iveta Vecenāne ieguva Latvijas Sabiedriskā medija balvu „Kilograms kultūras 2025”.

Kārlis Streips

... BET VIENU VARU PATEIKT GAN ...

<LA.LV Viedokļi> 13. jūlijs 2026

Esmu piedalījies vēlēšanās kopš brīža, kad man Amerikā pienāca pareizais vecums. Mans vectētis bija aktīvs Republikāņu partijā, un pirmoreiz, kad balsoju 1980. gadā, nobalsoju par Ronaldu Reiganu.

Laikā kopš tam gan es allaž esmu balsojis par Demokrātu partijas kandidātiem, jo republikāņi pakāpeniski ir kļuvuši radikālāki un naidīgāki pret visiem, kuri viņiem nepatīk.

Latvijā dzīvojot esmu pa pastu saņēmis biļetenus, lai gan to aizpildīšana un atpakaļ sūtīšana ir liela ķēpa. Lielākoties es tā neesmu darījis, jo zinu, ka štats, kurā esmu piereģistrēts (Ilinoisa) Demokrātu partijai dos vairākumu arī bez manas līdzdalības.

Latvijā esmu piedalījies visās Saeimas vēlēšanās, pašvaldību vēlēšanās un tautas nobalsošanās. Nē, samelojos. Dzīvoju Latvijā tad, kad bija 1990. gada pašvaldību vēlēšanas, bet tobrīd biju ASV pilsonis, un man atļauts balsot nebija.

Latvijas pasi ieguvu 90. gadu pašā sākumā, un līdz ar to varēju balsot jau 5. Saeimas vēlēšanās 1993. gadā un visās vēlēšanās kopš tam.

Būdams žurnālists, nekad publiski neesmu atzinis, par ko esmu balsojis,

bet vienu varu pateikt gan – neviena no partijām, kurām esmu atdevis savu balsi, nav mani ar laiku pievilusi reiz izrādījies, ka tā ir tāda paša siles partija kā visas pārējās.

Pēc mazāk nekā trim mēnešiem būs 15. Saeimas vēlēšanas, un tā kā mans TV24 raidījums patlaban vismaz uz kādu laiku ir atcelts, par tām 14 partijām, kuras šoreiz ir iesniegušas biļetenus, varu gan paspriest.

Pirmais, ko gribu pateikt, ir fakts, ka Latvijā ir divi politiķi, kuri cenšas atkal un atkal arī tad, ja viņi politikā ir radījuši lielāku postu nekā labumu.

Absolūtais meistars šajā ziņā ir Ainars Šlesers. Man sajucis, cik daudz partiju tā dēvētais buldozers laika gaitā ir izveidojis, bet ir absolūts fakts, ka viņa piedalīšanās dažādās valdības pāris reizes nozīmēja valdības krišanu.

Turklāt tieši Šlesera izmeklēšana KNAB rokās bija iegansts 10. Saeimas atļaušanai un ārkārtas vēlēšanu rīkošanai. KNAB bija lūdzis tiesības izmeklēt censoņa īpašumus, un vairākums deputātu nobalsoja nē. Sargāsim savējos, tāds tur bija acīmredzamais princips.

Ir arī fakts, ka Ainars Šlesers ir ļoti nemierīgs. Pirmkārt, pēc pēdējām pāris vēlēšanām viņa cilvēki pa tiešo devās uz Centrālo Vēlēšanu komisiju ar pieteikumu par tās pašas Saeimas atļaušanu.

Turklāt pēc pēdējām Rīgas domes vēlēšanām (Šlesers mēdz kā ampelmanis lēkāt no parlamenta un pašvaldību un atpakaļ), kurās tieši partijai Latvija Pirmā vietā bija labākais rezultāts, tieši tā bija tā partija, kura sacēla traci par iespējamu krāpšanos un nebūšanām. Lai arī, protams, tādu nebija.

Covid pandēmijas laikā Šlesers bija pilnībā neadekvāts. Viņš bizoja pa visu Latviju uz „vēlētāju sapulcēm,” un tad, kad policija aizrādīja, ka pulcēšanās tobrīd bija aizliegta, politiķis nevis sabāra savējos, bet gan brauca augumā policistiem.

Šīs negantības ziņā ar viņu aktīvi sacentās vēl viens politiķis, kurš arī šogad ir sacerējies uz mandātiem. Aldim Gobzemam patika stāvēt veikalā pie zīmes, uz kuras rakstīts „maskas obligātas” bez maskas. Vienā sevišķi nepatīkamā gadījumā viņš nostājās ceļa vidū ar piekrūtīm piespraustu dzeltenu zvaigzni.

Nu, ja. Prasības attiecībā uz drošību pandēmijas laikā bija tādas pašas, kā Holokausts, kāds 2. Pasaules kara laikā vērts pret ebrejiem.

Pirms 13. Saeimas vēlēšanām, kurās Gobzems tika pie mandāta partijas KPV.LV sarakstā, viņš vislabāk bija zināms kā jurists, kurš bija pieteicies reprezentēt Zolitūdes tra-

ģēdijas upurus, bet viņus uzmeta un neizdarīja neko.

13. Saeimā toreizējais Valsts prezidents kaut kādā afekta brīdī Gobzemam piedāvāja valdības veidošanas iespēju. Tur nekas nesanāca, un partija KPV.LV jau 13. sasaukuma laikā principā sabruka pišļos

Pēc 14. Saeimas vēlēšanām, kurās Gobzema pārstāvētā partija „Katram un katrai” saņēma vien, 3,67% balsu, cilvēks uzmeta lūpu un pārcēlās uz Spāniju.

Šogad viņš ar mainītu vārdu un uzvārdu ir atpakaļ ar partiju „Gobzema saraksts.” Ja Šlesera pašreizējai partijai aptaujas patlaban un diemžēl rāda labas prognozes, tad diez vai no saraksta, kurš spēja kopā sakasīt vien 73 kandidātus, kaut kas īpašs sanāks.

Blakus „Gobzema sarakstam” šogad uz mandātiem sacerējušās vēl divas jaunas partijas, kurām arīdzan visticamāk nekas nespīd. „Austošā Saule Latvijai”, un partija „Mēs mainām notikumus.” Tai pēdējai vienā no iepriekšējām aptaujām solīts 8,1% atbalsts, bet tai pirmajai – zem diviem procentiem. Mēnesi vēlāk MMN noslīdēja līdz 5,2%. Pieļauju, līdz vēlēšanu dienai tas būs paslīdējis vēl zemāk.

Sarakstā šogad arī ir divas partijas, par kurām var teikt „noiets etaps.” Viena ir partija „Saskaņa,” kura lielajā politikā zem dažādiem nosaukumiem ir bijusi jau kopš atjaunots valsts pirmsākumiem.

Fakts, ka 14. Saeimas vēlēšanās „Saskaņa” palika zem pieciem procentiem, bija viens no vēlēšanu lielajiem pārsteigumiem. Šogad partija nolēmusi startēt atkal, turklāt ar vienu no senākajām parlamenta mēbelēm Jāni Urbanoviču saraksta pirmajā vietā.

Otra ir Jaunā Konservatīvā partija, kura 13. Saeimas vēlēšanās tika pie ļoti labiem rezultātiem (tās līderis Jānis Bordāns bija pirmais, pie kura Valsts prezidents vērsās ar valdības veidošanas piedāvājumu, un arī viņam nekas nesanāca). 14. Saeimas vēlēšanās JKP zaudēja visus mandātus.

Šogad nedz „Saskaņai,” nedz arī JKP neko īpaši diženu aptaujas nesola.

Man absolūti nav un nevar būt nekas pa ceļam ar partijām, kuru galvenais mērķis ir aiz-

stāvēt tā dēvēto krievvalodīgo tiesības mūsu valstī. Tāpēc mana balss nemūžam nenonāks biļetenos, kurus iesniedza partija „Stabilitātei!” kā arī partija „Suverēnā vara/Jaunlatvieši”.

Atliek Nacionālā apvienība, Zaļo un zemnieku savienība, Apvienotais saraksts, Jaunā Vienotība, partija Latvijas Attīstībai un partija Progresīvie.

Saprotu Nacionālās apvienības popularitāti vienas latviešu sabiedrības daļā, bet manās acīs partijas nacionālisms pārāk bieži ieslīd prastā ksenofobijā. Tas man nav un nekad nebūs pa ceļam.

Par zaļajiem zemniekiem, pirmkārt, turpinu brīnīties par to, kā vides aizsargi ir sabīdījušies kopā ar pesticīdus lietojošiem fermeriem, bet ārpus tā ir partijas senā atkarība no politikāņa rietumkrastā. Par viņu vairāk nerakstīšu, jo cilvēks izrādījies visai niķīgs tad, kad kāds uzraksta kaut ko, kas viņam nepatīk, bet pieļauju, visi zina, par kuru ir runa.

Te piebildīšu, ka Zaļā partija no ZZS aizgāja jau pirms kāda laika. Šogad tā ir viena no trim partijām, kuras veido Apvienoto sarakstu kopā ar Latvijas Reģionu Apvienību un Liepājas partiju.

Portāls LSM pirms kāda laika publicēja materiālu par partiju politisko noskaņojumu, un par Apvienoto sarakstu tur bija šādi vārdi:

“Apvienotā saraksta vēlētajī šajā spektrā atrodas arī kārtības un tradīciju virzienā tuvāk LPV un SV nekā JV vai Progresīvo vēlētajiem.” Latvija Pirmajā vietā un Suverēnā Vara? Nu, nē. Grūti spriest, ar ko Apvienotais saraksts gribēs brāļoties pēc oktobrī gaidāmajām vēlēšanām, tāpēc man personīgi atbilde ir nē.

Partija Latvijas attīstībai bija pārstāvēta 13. Saeimā un tāpat kā „Saskaņa” un citas 14. vēlēšanās zaudēja visus mandātus. Šogad tai aptaujas sola atbalstu zem diviem procentiem, līdz ar to tur nekas visticamāk nesanāks. Drusku žēl, jo partija bija visai liberāli noskaņota atbilstoši manai izpratnei par liberālismu vai konservatīvismu.

Paliek Jaunā Vienotība un Progresīvie. Zinu, viena laba daļa Latvijas sabiedrības par JV niknojas, jo tā it kā esot bijusi atbildīga par visu negatīvo, kas mūsu valstī ir noticis.

Nepiekrītu. Pirmkārt, tas bija Vienotības pārstāvis Valdis Dombrovskis, kurš 2009. gadā atteicās no mandāta Eiropas Parlamentā un pieņēma premjerministra posteni Latvijā, lai glābtu to no lielās ekonomiskās krīzes, kura sākās 2008. gadā.

Starptautiskie novērotāji ir vērtējuši, ka Latvija no krīzes tika laukā gludāk un veiksmīgāk, nekā daļa laba cita valsts.

Otrkārt, pēc tam, kad pēc 13. Saeimas vēlēšanām valdības veidošanā izgāzās gan JKP, gan arī KPV LV pārstāvis, tāpat no Eiropas Parlamenta atgriezās Krišjānis Kariņš, un viņš cita starpā kļuva par vienīgo politiķi valsts vēsturē, kurš novadījis valdību no vienām Saeimas vēlēšanām līdz nākamajām.

Savukārt partija Progresīvie ir liberāli noskaņota bez atvainošanās. Tas bija tikai pēc valdības nomaiņas, kuras gaitā Progresīvie iekļauti valdībā, kad kļuva iespējams pieņemt partnerattiecību likumu, kuru Satversmes tiesa bija pagērējusi jau pirms pāris gadiem, bet lēmumu politiķi laikā kopš tam vienkārši un prasti bija ignorējuši.

Mana izvēle 3. oktobrī visticamāk būs starp JV un Progresīvajiem. Abās partijās ir man tākami cilvēki, un šajā ziņā man kreimt, ka vairs nepastāv process, kurš eksistēja pirmās brīvvalsts laikā.

Proti, toreiz tāpat kā tagad balsošana bija uz sarakstu pamatiem, bet vēlētais savā biļetenā drīkstēja ierakstīt divus vai trīs uzvārdus no citiem sarakstiem.

Man tas būtu bijis sevišķi būtiski pēdējās Eiropas Parlamenta vēlēšanās, kur tāpat vairākos sarakstos bija kandidāti, kuri manuprāt Latvijas intereses tur pārstāvēs godam.

Arī šogad man pret tā kaut ko nebūtu nekādu iebildumu.

Laikā kopš neatkarības atjaunošanas Saeimas vēlēšanās ir piedalījušās 134 partijas un kandidātu saraksti.

5. Saeimas vēlēšanās kandidāti iesniedza 23 sarakstus un mandātus pie 4% barjeras ieguva astoņi no tiem. 6. vēlēšanās 19 saraksti un deviņi veiksminieki. 7. vēlēšanās 21 saraksts un mandātus ieguva seši. Vēl pēc četriem gadiem 20 sarakstu un atkal seši, kuriem izdevās. 2006. gadā un 9. Saeimas vē-

lēšanās 19 sarakstu un septiņi. 10. vēlēšanās 13 sarakstu un pieci. Ārkārtas vēlēšanās 2011. gadā 13 sarakstu un pieci. 12. vēlēšanās 13 sarakstu un seši. 13. vēlēšanās 16 un septiņi. 14. vēlēšanās pirms četriem gadiem attiecīgi 19 sarakstu un septiņi saraksti, kuri ieguva mandātus.

Minētajās vēlēšanās pēdējā vietā bija Latvijas Vienības partija, Demokrātu partija, Latvijas Nacionālā Reformu partija, Latvijas Apvienotā Republikāņu partija, partija Tēvzemes savienība, partija Daugava Latvijai, Kristīgi demokrātiskā savienība, partija Suverenitāte, Latvijas Centriskā partija, un Kristīgi Progresīvā partija.

Ja šie nosaukumi lasītājam neko neizsaka, tad tas nav absolūti nekāds pārsteigums.

Pirmās brīvvalsts laikā nekādas barjeras vēlēšanās nebija, un četrās vēlēšanās iesniegti attiecīgi 88, 141, 120 un 103 saraksts. Pirmajās vēlēšanās mandātus ieguva 20 sarakstu pārstāvji, septiņos gadījumos ar tikai vienu mandātu. Sadrumstalotība turpinājās visas brīvvalsts laikā līdz brīdim, kad Kārlim Ulmanim bija piegriezusies kaķu ganīšana un viņš likumdevēju vienkārši likvidēja.

Te piebilde, ka visas brīvvalsts laikā Saeimā bija tikai viena deputāte sievietē. Viņa vārds bija Berta Pīpiņa, un viņa bija gan Satversmes sapulces (sešas sievietes), gan arī 4. Saeimas deputāte. 1941. gada 14. jūnijā Berta Pīpiņa deportēta uz Sibīriju, kur viņa pazuda bez vēsts.

5. Saeimā ievēlētas 14 sievietes, 6. Saeimā tikai astoņas. Salīdzinot, 13. Saeimā bija 31 sieviete un esošajā 14. Saeimā tādu ir 34.

Saeimas priekšsēdētāja amatā no 11 cilvēkiem kopš neatkarības atjaunošanas, piecas ir bijušas sievietes.

Pēdējais, par ko šonedēļ gribu rakstīt, ir vēlēšanu līdzdalība. Satversmes sapulces vēlēšanās 1920. gadā un 1. Saeimas vēlēšanās 1922. gadā attiecīgi piedalījās 84,9% un 82,2% vēlēšanu – kaut kas jauns un nebijis.

2. Saeimas vēlēšanās dalība noslīdēja līdz 74,9%. 3. vēlēšanās 79,3%, bet ceturtajās – apaļi 80% balsstiesīgo.

5. Saeimas vēlēšanās 1993. gadā vēlēšanu līdzdalība bija pie 89,9% — atkal kaut kas

jauns. Pēdējās Latvijas PSR Augstākās padomes vēlēšanās 1990. gadā, kur lielais jautājums bija par to, vai izdosies ievēlēt pietiekami lielu vairākumu, lai pieņemtu neatkarības deklarāciju, uz iecirkņiem aizgāja 81,25% vēlētāju.

Bet pēc tam 6. vēlēšanās 72,65%, 7. vēlēšanās 71,89%, 8. vēlēšanās 71,51%, 9. vēlēšanās 60,98%, 10. vēlēšanās 63,12%, ārkārtas 11. vēlēšanās 59,45%, 12. vēlēšanās 58,85%, 13. vēlēšanās 54,6%, un tad pirms četriem gadiem – 59,41%.

Tas nozīmē, ka četri no katriem 10 Latvijas pilsoņiem neinteresējās par savas valsts nākotni.

Eiropas vēlēšanās bijis vēl trakāk. 2024. gadā lēmumu par tiem, kurus nosūtīt kā pārstāvjus uz Eiropas Parlamentu, nobalsoja knapi trešā daļa vēlētāju – 33,88%.

Savukārt pašvaldību vēlēšanās pērn kopumā Latvijā nobalsoja 46,8% balsstiesīgo.

Latvija, tiesa, šajā ziņā nav izņēmums. Amerikā valsts prezidenta vēlēšanās 1996. gadā, kad prezidents Bils Klintons kandidēja uz otru termiņu amatā, nobalsoja mazliet mazāk par 50% balsstiesīgo.

Pēdējoreiz, kad Lielbritānijā bija parlamenta vēlēšanas, piedalījās 59,7%, kas bija otrs zemākais rezultāts valsts vēsturē.

Pasaulē ir valstis, kurās piedalīšanās vēlēšanās ir obligāta, un tur, protams, līdzdalība ir krietni augstāka. Latvijā tā tas nav.

Kā minēju, es pats esmu piedalījies visās vēlēšanās pēc kārtas un piedalīšos arī šogad. Man vēlēšanu process liekas kā saviesīgs vēlētājiem, un par to ir prieks.

Atceries, lūdzu, manu lasītāj, ja tu 3. oktobrī nosebosi, tad pēc tam tev nebūs nekādu tiesību vaimanāt par to, kas netiek izdarīts. Nāc arī tu, jo galu galā, tas ir un paliek jebkura pilsoņa svēts pienākums!

Kārlis Streips dzimis 1960. gadā Čikāgā ķīmiķa Laimoņa un mākslinieces Līgas Streipu ģimenē, kurā audzis kopā ar trim māsām. Gadu mācījies Minsteres latviešu ģimnāzijā. Studējis žurnālistiku Ziemeļilinoisas un Mērilendas Universitātēs, pēc tam darbojoties televīzijas uzņēmumos Ilinoisā un Kanzasā kā korespondents un diktors. Streips ir darbojies Amerikas Latviešu apvienībā.

Latvijā pirmo reizi ieradies 1989. gadā, kad viņam šeit piedāvāja strādāt par angļu valodas pasniedzēju. Pēc tam strādājis Latvijas Universitātē, pasniedzot televīzijas žurnālistiku. Kopš 1991. gada pastāvīgi dzīvo Latvijā.

< Vikipēdija >

IEPAZĪSTI MŪSDIENU LATVIEŠU TEIKAS UN PASAKAS

2025. gadā izdevējs „Dienas grāmata” uzsāka izdot jaunu grāmatu sēriju „Mūsdienu latviešu teikas un pasakas”.

Sērijas pirmās grāmatas *Kundziņsalas teikas* autors ir rakstnieks, dzejnieks un dramaturgs Andris Zeibots.

Andra Zeibota *Kundziņsalas teikas* ir savdabīgs īsprozas krājums, kurā mūsdienu Rīgas dzīve, cilvēku attiecības, sabiedrības problēmas un latviešu mitoloģija saplūst vienā neparastā pasaulē.

Grāmatas centrā ir Kundziņsala – īsta Rīgas apkaime, kurā autors pats ir dzīvojis un ar kuru viņam ir personiska saikne. Tādēļ Kundziņsala grāmatā kļūst ne tikai par darbības vietu.

Grāmatā ir piecpadsmit īsprozas teksti, kuru nosaukumi jau paši par sevi ir nozīmīgi. Tie

bieži vien nav vienkārši sižeta nosaukumi, bet satur ironiju, simbolu vai mīklainu norādi uz darba galveno ideju, kā arī šiem tekstiem doti arī paskaidrojoši apakšvirsraksti, kas palīdz saprast to tematiku, piemēram, „Lūgšana pret derdzruņiem *teika par aizplūstošu salu*”, „Standarta tautietis *nosaukšanas un pārkopēšanas teika*”, „Jezga un jēga *teika par žurcībā kritušajiem*”, „Auseklis – uguņu savaldītājs *nākamības atblāzmu teika*”, „Krītošo zvaigžņu segene *ideoloģiju vērpšanas teika*”.

Īpaši interesanti ir nosaukumi „Standarta tautietis” un „Bumbieru koks”. Tajos jaušama autora interese par valodu. Vārdi tiek savienoti tā, lai rastos filozofisks jautājums. Piemēram, „Standarta tautietis” ironiski pievēršas cilvēka individualitātei un tam, kā sabiedrība cilvēkus mēģina nosaukt, klasificēt un padarīt līdzīgus, turpretī „Bumbieru koks” pievēršas būtiskam aspektam – kā cilvēks ir saistīts ar vietu, kurā dzīvo, un ar savu pagātņi.

Viena no interesantākajām grāmatas iezīmēm ir latviešu mitoloģijas izmantojums. Autors nevis vienkārši pārstāsta senās teikas, bet ņem mitoloģiskos tēlus un ievieto tos mūsdienu pasaulē.

Man šķiet, ka grāmatas autoram īpaši nozīmīgi ir šie mitoloģiski tēli: Jupis, Auseklis, Pērkons un Ūsiņš.

Jupis latviešu mitoloģijā saistās ar pazemi, mirušo pasauli un elles tēlu. Šis tēls parādās teikā „Jupis vienādotājs *elles kārtības teika*”. Teikā tiek izmantots apzīmējums „vienādotājs”, kas rada gan ironisku nozīmi, gan baidus noskaņu. Vairums, izlasot šo teiku, apzīmējumam „vienādotājs” pievienotu sinonīmu „diktators”. Tiek radīta valsts, kurā visu nosaka viena persona, visi pakļauti vienotām prasībām, rezultātā – visiem cilvēkiem jābūt vienādiem

„Jupis Visvienāda valdība šajā tvana labirintā. Viņš tika uzskatīts par visaugstāko būtni tumsā, viņš bija visietekmīgākais tumšsarkanā plankuma pārzinātājs un spēja uzdzīt zilumus katram, kas nepaklausītu.” (69. lpp)

„Tā bija varas maģija. Jupekliski domājošos vienkāršāk vadīt un virzīt no viena pakalna

uz otru, pa upēm šurpu un atpakaļ, pa stāviem – te augšā, te lejup.” (71. lpp)

Šī teika spilgti attēlo diktatorisma rašanos, pastāvēšanu, kā tas ietekmē sabiedrību un katru personu atsevišķi. Šai autora teikai liktu šādu apakšvirsrakstu: „Tu nedrīksti apstrīdēt varu.”

Auseklis ir rīta zvaigznes simbols latviešu mitoloģijā un folklorā. Šis motīvs tiek saglabāts arī teikā „Auseklis – ugunu savaldītājs *nākamības atblāzmu teika*”, piemēram,

„Celties rīta agrumā, tas ir mans pienākums, tā es norādu uz noteiktu gatavību dienas uzsākšanai!” (119. lpp)

Auseklis teikā kļūst par gaismas un nākotnes tēlu, tas ievieš cerības un nākotnes iespējamības motīvu.

„Ja jau izmaiņas nav nemaz tik jūtamas, tad par ko es uztraucos, galu galā?! Dzīvošu logos. Atspīdēšu, atblāzmošos rāmās novakrēs.” (128. lpp)

Manuprāt, grāmatas lielākais ieguvums ir tas, ka Andris Zeibots latviešu mitoloģiju pārceļ uz mūsdienu pasauli. Jupis, Auseklis, Pērkons un Ūsiņš vairs nav tikai seni folkloras simboli – tie kļūst par veidu, kā runāt par mūsdienu cilvēku un viņa problēmām.

Jāatzīst, ka mūsdienu cilvēkam joprojām nepieciešami mīti un simboli, lai izprastu pasauli. Šīs A. Zeibota teikas ir stāsti par cilvēka mēģinājumu atrast savu vietu pasaulē.

Imanta Liepiņa grāmata Pasakas par lopiem ir 2025. gadā izdotu satīrisku stāstu krājums, kurā autors asprātīgā un ironiskā veidā aplūko mūsdienu Latvijas sabiedrību. Šī ir jau otrā grāmata, kas izdota izdevniecības „Dienas Grāmata” sērijā „Mūsdienu latviešu teikas un pasakas”, un tajā ir seši stāsti.

Atverot I. Liepiņa stāstu krājumu pirmais, kas mūs sagaida ir Latvijas amatpersonas teiktā frāze: „Gaidīsim, ko Vilks tagad atbildēs uz Lapsas iesniegumu par Zaķi”. Šī frāze ir līdzīga 2012. gada latviešu spārnotajam teicienam un politiskajam jokam „Vilks paziņoja, ka Lapsas sūdzība par Zaķi tiks izskatīta”.

Teiciens radās reālu Latvijas politisko un mediju personāžu uzvārdu sakritības dēļ: žurnālists Lato Lapsa iesniedza iesniegumu par Saimes deputātu Dzintaru Zaķi, bet pārbaudi KNAB vadīja Alvis Vilks.

Šādi stāstu autors mums netieši jau norāda, ka literārie teksti skars aktuālas, sabiedrību interesējošas sociālas un politiskas nesaikāšanas/problēmas, ka galvenie varoņi varētu būt sabiedrībā zināmu personu prototipi.

Lasot stāstus pieķēru sevi pie domas, ka attēloti reāli un zināmi notikumi un atpazīstamas situācijas, kas pārveidotas un interpretētas pasaku un dzīvnieku tēlu pasaulē. Nevijus ir vēlme vilkt paralēles ar Dž. Orvela *Dzīvnieku fermu*, jo šādi varam paskatīties uz nopietniem notikumiem no malas, kā novērotāji. I. Liepiņš savos stāstos atklāj, ka arī mūsdienu sabiedrībā netrūkst alkātības, blēdību, varaskāres, birokrātijas un dažādu afēru.

Lai gan grāmatas nosaukumā izmantots vārds „pasakas”, šī nav tradicionāla pasaku grāmata.

Jau pats grāmatas nosaukums „*Pasakas par lopiem*” ir satīriska, ironiska, ciniska, skarbs.

Kā jau pieminēju iepriekš grāmatā apkopotas sešas pasakas, trīs pasakas attēlo, ka dzīvnieki ieņem cilvēku vietu, savukārt trīs pasakās cilvēki tiek parādīti kā dzīvnieki jeb lopi.

Tezaurs.lv rakstīts: lops – Nekrietns, nelietīgs, arī neuzvedīgs cilvēks; netīrs, nevīžīgs cilvēks. Šis pārnestā nozīmē, vienkāršrunas stilistikā nokrāsā lietotais vīriešu dzimtes lietvārds grāmatas nosaukumā jau sagatavo vai brīdina lasītāju, ka stāstos attēlotās personas nebūs pozitīvie tēli, ka tiks atklātas cilvēku negatīvās rakstura īpašības un zemiska rīcība. Šos autora uzrakstītos stāstus var uztvert kā joku, parodiju par mūsdienu sabiedrību, bet aizverot grāmatas pēdējo lapu, saproti, ka aiz satīriskā un humoristiskā situācijas attēlojuma ir paslēpts diezgan skarbs dažādu sabiedrības pārstāvju vērtējums.

Pirmā pasaka, kas ievada pasaku krājumu ir nācījas mīlākās grāmatas, K. Skalbes *Kaķīša dzirnaviņas*, mūsdienīga interpretācija ar nosaukumu „Tās pašas dzirnavas”. Jāatzīst, ka šī ir viena no veiksmīgākajām klasiskā literārā darba modernizācijām. Pagājuši 113 gadi kopš K. Skalbe sarakstīja šo pasaku, bet sabiedrībā nekas nemainās – joprojām ir gandrīz vai pilnīga vienaldzība pret veciem cilvēkiem, diezgan bieži sastopama tuvāko cilvēku vienaldzība, mantkārība un vara, kas posta vai iznīcina vājākos. Tomēr šajā modernizētajā stāstā spilgti parodēti maksātnespējas administratori un ātro kredītu piedāvātāji. Autors vērsies pret cilvēkiem un sistēmām, kurās citu cilvēku grūtības var kļūt par iespēju nopelnīt.

I. Liepiņš savās pasakās pievēršas notikumiem Latgalē un pierobežas tuvumā, pievērš uzmanību vietējam „Piļu Dīķim” un personām, kurām tajā kļūst par šauru, veiksmīgi parodē banku un partiju nosaukumus – „banka Čita Dēle” un „partija Astaino Saraksts”. Šādu nosaukumu un pasaku galveno varoņu personvārdu izveidē atklājas autora valodas sulīgums, dzīvīgums un trāpīgums.

Manuprāt, viens no grāmatas lielākajiem plusiem ir tas, ka autors nebaidās būt ironisks un neērts. Viņš necenšas savus tēlus padarīt pārāk simpātiskus vai lasītājam ērtus. Daudzi personāži ir pārspīlēti, smieklīgi un pat atbaidoši, tomēr viņi veiksmīgi atklāj

pozicionētās mūsdienu sabiedrības problēmas.

Tomēr ja grāmatas lasītājs nepārzina konkrēto situāciju, politisko, ekonomisko vai sociālo notikumu, uz kuru autors atsaucas, stāstu humoru un ironiju būs diezgan grūti uztvert vai izprast, jo atsevišķu stāstu iedarbība, izpratne var būt ļoti atkarīga no tā, cik labi lasītājs pazīst attiecīgās sabiedriskās aktualitātes.

Pozitīvi vērtējams, ka grāmatas beigās ir sadaļa „Dažas piezīmes no tā paša autora”. Grāmatas autors lasītājam sniedz ieskatu par stāstu tapšanas vēsturi, kā arī piemin, ka vairāki grāmatas stāsti jau pirms izdošanas bija guvuši atzinību Prozas lasījumu konkursos, kas apliecina šo stāstu aktualitāti un nepieciešamību sabiedrības „sapurināšanai” vai uzmanības pievēršanai sabiedrībā esošajām norisēm.

Uzskatu, ka šo stāstu tapšanā liela nozīme ir grāmatas autora iepriekšējai dzīves un darba pieredzei. Imants Liepiņš ir žurnālists un rakstnieks, kura darbi lielākoties saistīti ar patiesiem notikumiem. Viņš ilgstoši strādājis dažādos medijos un bijis arī korespondents Ukrainā. Domāju, ka tieši tāpēc viņa satīriskajos stāstos jūtama žurnālista prasme pamanīt sabiedrībā aktuālo un pārvērst to literārā darbā.

Es šo grāmatu ieteiktu lasītājiem, kuriem patīk satīra, ironija, melnais humors un mūsdienu sabiedrības kritisks vērtējums, jo autors savos stāstos ar šķietami vieglu un smieklīgu formu runā par nopietnām lietām, atklāj savdabīgu skatījumu uz mūsdienu Latvijas sabiedrību, spēj likt lasītājam pasmaidīt un vienlaikus likt aizdomāties par ģimenes, sabiedrības un savām personiskajām vērtībām.

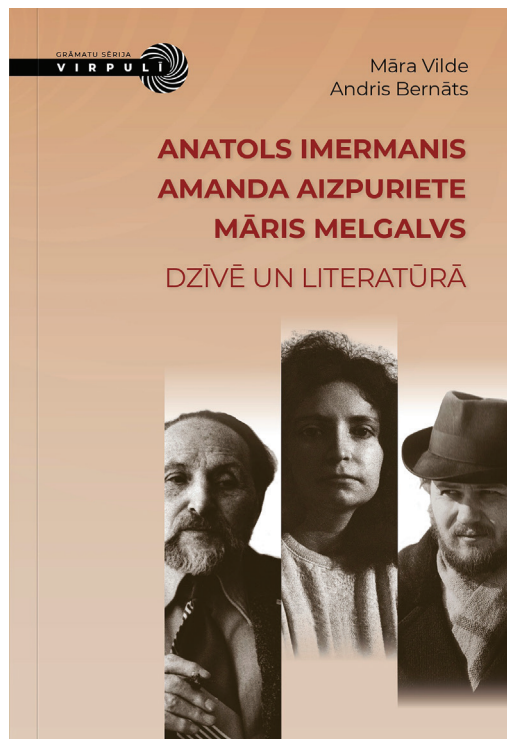
Marika Anisko

PIETUVINĀJUMS TRIJU DZEJNIEKU LIKTEŅIEM

Māra Vilde, Andris Bernāts. *Anatols Imermanis, Amanda Aizpuriete, Māris Melgalvs dzīvē un literatūrā*, Rīga, „Lietusdārzs”, 2026, 272 lpp.

Grāmatas par izciliem mūsu rakstniekiem ir ļoti vajadzīgas. Tās atgādina, cik daudz mūsu literatūrā ir bijis spožu personību, un galvenokārt! tās uztur spēkā mūsu kultūratmiņu, neļauj mums iestīgt vienpusīgā tikai-tagadnes cildināšanā. Tāpēc ir svarīgi publicētie literārie un zinātniskie darbi sērijā „Es esmu...”, tāpēc ir aktuālas šogad izdotās grāmatas par Leonu Briedi un Jāni Peteru.

Būtisku pienesumu kultūratmiņas aktivizēšanā dod arī pieredzējušo žurnālistu Māras Vildes un Andra Bernāta (viņi ilgus gadus periodikā rakstījuši par daudzām mūsu kultūrpersonībām) grāmata par gandrīz vai aizmirsto Anatolu Imermani, 80. gadu leģendu Māri Melgalvu un spožāko šīs paaudzes dzejnieci Amandu Aizpurieti. Autori savu priekšstatu par minētajiem dzejniekiem veidojuši kā dzīvesstāstus, minimonogrāfijas, pārsvarā orientējoties uz t.s. ierindas lasītāju ar mērķi ieinteresēt par aprakstāmo personību. Dzīvesstāstu žanrs pieder pie populāras lasāmvielas. Taču tas ir arī grūts žanrs. Jo prasa raksturojamās personas dzīves un jaunrades rūpīgu izpēti. Turklāt svarīga ir arī rakstītāja izvēlētā stratēģija. Nereti tiek izvēlēta metabiogrāfiskā, izteikti personiskā, tikai dažus aspektus izgaismojoša pieeja. Raksturīgi šādas pieejas paraugi ir G. Repšes *Brālis* (par O. Vācieti), N. Ikstenas *Vīrs zilajā lietusmētelī* (par Dz. Sodumu), A. Pučes *Ar baltiem cimdiem jeb Artura Nagliņa brīnišķīgie piedzīvojumi* (par Raini sociālkritiskā aspektā). Vēl citu izveides pieeju ieskaita izklaides žanrā, te kā raksturīgus piemērus minot I. Baures tendenciozi feministiskos romānus par latviešu kultūras personību dzīvesbiedrēņu „grūtajiem” likteņiem. Vildes un Bernāta grāmata veidota kā tradicionāli dzīvesstāsti, tikai sekundāri tiecoties iedziļināties dzejnieku daiļradē. Kā izcilu līdzīgi orientētu paraugu minu Anitas Rožkalnes monogrāfiju par

dzejnieci Astrīdi Ivasku *Lauva*, kurā emocionāli, gudri un smalkjūtīgi raksturota arī liriķes radošā darbība.

Vilde minimonogrāfijās par Imermani un Melgalvu un Bernāts minimonogrāfijā par Aizpurieti izvēlējušies viņus parādīt visa mūža garumā. Abi autori snieguši psiholoģiski pārliecinošus dzejnieku dzīves kontūrjumus, Melgalva un Aizpurietes gadījumā akcentējot personiskās drāmas un pat traģēdijas, bet Imermaņa teļojumā uzsverot viņa ekscentriskumu, neiederību padomju sterilajā un dažādu aizliegumu pārbagātajā vidē. Grāmatā redzamas abu autoru rakstības īpatnības, kuras cementē biogrāfisko materiālu pārzināšana un raits, tēlains, pat intriģējošs stāstījums. Izmantots plašs atmiņu, recenziju, vērtējumu, Aizpurietes gadījumā arī dienasgrāmatas un vēstulju klāsts. Abu autoru vēstījums šķiet orientēts uz t.s. ikdienišķā lasītāja izpratni un ieinteresēšanu, lai tādējādi pietuvinātu viņus emocionāli. Būtībā tas ir pareizi kā viens no ceļiem, lai tas lasītājs, kas dzeju lasa maz vai lasa tikai mūsdienu dzejnieku dzeju, tiektos dziļāk un plašāk izzināt arī nenasas pagātnes labāko mūsu dzejnieku darbus.

Visvienkāršākais ir bijis uzrakstīt Māra Melgalva dzīvesstāstu (tas nav pārmetums autoriem) – tas skaidri lūst divās daļās. Pirmā –

dzejnieka šarmantas un atraisītas poētikas lidojums, milzīgas popularitātes laiks 80. gados, otrā – pēc tam absolūta morāla lejupslīde, kas izpaudās kā totāls, pašiznīcinošs alkoholisms un principiāla, infantili patoloģiska iekapsulēšanās savā paštaisnībā, naivā kategorismā un bērnišķīgā prasīgumā. Melgalva dzīvesstāstu ir skumji lasīt, jo viņa talants bija gan suģestējoši oriģināls, gan lielā tiesā atklāja viņa paaudzes raksturīgas īpašības – neiecietību pret divkosību un pielāgošanos, pret padomju sistēmas melīgumu un demagoģiju. Melgalvs bija brīva lidojuma putns, valdzinošs kontrkultūras trikstērs, kurš savas paaudzes ideālus un vērtības manifestēja atraisīti un patiesi. Tāds viņš droši vien paliks ne tikai laikabiedru atmiņās, bet arī Jura Kulakova dziesmās. Vai Melgalvu salauza un iznīcināja jaunā pirmatnējā kapitalisma neizbēgamie absurdi, vai viņa paša individualitātes vājums un iekšējie dēmoni – neņemot par to spriest. Arī minimonogrāfijas autore netieši uzdod šādu jautājumu.

Kā Melgalva radikāls pretstats tēlota Aizpuriete. Viņa, ne mazāk psiholoģiski tiranizēta un sista, parādās kā pārsvarā stipra un mērķtiecīga radoša personība, kura ar savu nemītīgo darbu (ap 40 tulkotām grāmatām, 11 dzejas grāmatas, darbs redakcijās, izlašu sastādīšana) spēja uzaudzināt četrus bērnus, lielākoties uzturēt savus vīrus un – vienlaikus! – rakstīt izcilu un patiesu dzeju. Aizpurietes sadzīvīskās peripētijas un to dramatisms tēlots pārāk plaši, it kā mudinot lasītāju tieši tām pievērst galveno uzmanību. Ierindas vai dzeltenās preses lasītājam tas varbūt ir interesanti, man dažviet tas šķita uzmācīgi. Centrā tomēr būtu jāpaliek Aizpurietei kā likteņa un sadzīves pārvarētājai ar savu emocionāli intensīvo, eksistenciāli tendēto dzeju, kas rosina sirdsjustīgu lasītāju uz patiesu un dziļup tiecošos katarsālu pārdzīvojumu.

Kas vēl traucēja, lasot minimonogrāfijas? Visvairāk tas, ka tikai daļēji abi autori īstenojuši to, kas uzsvērts un pieteikts grāmatas virsrakstā, proti, dzejnieki ne tikai dzīvē, bet arī – literatūrā. Dzeja daļēji palikusi kā ilustratīvs materiāls tam vai citam dzejnieku dzīves posmam, emocionālām vai sadzīves situācijām. Šāda ilustratīva pieeja bieži vien ir maldinoša, jo dzejoļu tapšana un inspirācija daudzos gadījumos nav izsecināma no kon-

krētiem sadzīves notikumiem un/vai aktuālām tēmām. To pamatoti intervijās ir uzsvērusi arī pati Aizpuriete, brīdinot viņas dzeju neuztvert tikai no sadzīvīsku, ikdienas notikumu un psiholoģisku kolīziju aspekta. Melgalva dzīves otrais, traģiskais periods, protams, neatbilst minētajai domai – viņu kā dzejnieku salauza tieši dzīve, viņam pietrūka gribasspēka un enerģijas, pietrūka sīkstuma. Par Imermani varbūt plašāk varēja izjaugt Matiasu Knollu, kurš dzejnieku tuvu pazina un izprata gan sadzīvīskā, gan literārā aspektā. Traucēja, ka Imermanis kā dzejnieks raksturots gandrīz kā pirmā lieluma zvaigzne pie mūsu dzejas debesīm. Pietiek palasīt 60.-80. gadu recenzijas par Imermaņa krājumiem, lai saprastu, ka kritiķiem bijuši arī pamatoti iebildumi. Pat Māris Čaklais, kurš Imermaņa originalitāti un suģestiju jūsmīgi tēlojis savās esejās, šīs savdabīgi valdzinošās personības dzeju neuzskatīja par izcilu. Tā bija patiesa un emocionāli jutekliska, nepārprotami valdzinoša, taču ne tuvu Vācieša, Ziedoņa, Petera un paša Čaklā dzejas virsotnēm. Pārlietu augstu novērtēti arī daudzie Imermaņa romāni, kurus, ticamākais, autors rakstīja honorāru, ne mākslinieciski inovatīvu interešu vārdā.

Dažus trūkumus ievēroju arī nekonsekvencē minimonogrāfijā izmantoto avotu marķēšanā. Vienviet minēti konkrētu autoru konkrēti darbi, bet Melgalva raksta noslēgumā tikai publikāciju vieta. Pretstatā atzinīgi vērtējama apjomīgā fotomateriālu kopa. Tomēr uzsveru – abu autoru un izdevēju paveiktais pelna atzinību, tas ir vajadzīgs mūsu kultūrapziņas nepārtrauktības stiprināšanai un rosināšanai, kultūratmiņas saglabāšanai. Un tas ir galvenais. Ceru, ka abi autori uzrakstīs vēl jaunus darbus par citām nozīmīgām mūsu kultūras personībām. Un atzinīgi vārdi jāteic arī par apgādu „Lietusdārzs”, kurš grāmatu veidojis arī vizuāli pievilcīgu.

Viesturs Vecgrāvis

CILVĒCĪBAS CAURSTRĀVOTS MŪŽS

Es savu dzīvošanu ierakstu vēstulēs.
Ilzes Indrānes vēstules laikabiedriem.
Ievada autore un sakārtotāja Dace
Zvirgzdiņa. Madris, 2025

Pērngada nogalē pie lasītājiem nonāca dziļi personiska rakstnieces Ilzes Indrānes (īst. vārdā Undīna Jātniece, (1927.23.IV-2025.12. II) dvēseles atklāsmes grāmata, respektīvi, gara radiniekiem rakstītās vēstules (1947-2018).

Tās paaudzes cilvēkiem, kas vēl dzīvi un, vēstures sniegputeņos neiestrēguši, nesa-bradāti, zemē neiemīdīti, mēģināja noturēties stāvus, nesdami uz saviem pleciem katrs savu dzīves nastu, tā, iespējams, sāpīgi cirtīs pušu atmiņu brūces, bet viņu tehnoloģijas laikmeta mazbērnu un viņu turpinātāju paaudzei nenogurusi atgādinās, cik bagāta var tapt dvēsele pat visbargākajos dzīves negaisos, ja vien tā nepieļaus aizaukt senču noblietētajai takai uz latviešu tautas garīguma dievnamu, kurā nebeigs skanēt rakstnieces novēlējums: lai visiem tiek tā laime – svētā bijībā iet apkārt savai tēvuzemei, celtņem un drupām, tīrumiem, dārziem un cilvēku likteņiem, pierakstīt, saglabāt tikumus: Dievs, Daba, Darbs. (267. lpp.)

Ar šo nozīmīgo iespieddarbu, ko Dace Zvirgzdiņa, Madonas novada kultūrvēstures izcilā lietpratēja, I. Indrānes uzticības persona un viņas pašaieliedzīgā palīdzēte gadu desmitu garumā, ar lielu pietāti un rūpību atlasēs veidā izveidojusi no gandrīz sešsimt lappušu biezā rakstnieces epistolārā mantojuma, lasītājs saņēmis unikālu ieskatu viņas domāšanas anatomijā. Divu pretēju ideoloģiju sadūrā nodzīvotajā mūžā rakstnieces piedzīvotais un pārdzīvotais tālu pārsniedz visa personiskā apjomu un kļuvis par tautas likteņgaitas liecinieku.

Vēstuļu kopums savā poligrāfiskajā noformējumā (dizaina un maketa veidotājs Mārtiņš Plotka) pārtapis skaistā mākslas darbā. Ārējais veidols harmonē ar D. Zvirgzdiņas

pārdomāti un mērķtiecīgi veidoto grāmatas struktūru. Vēstules sakārtotas septiņās nodaļās gadu gredzenu hronoloģiskajā secībā; tās vienu no otras vizuāli atdala atvērums sēpijas tehnikā. Uz tā titullapas zem nodaļas nosaukuma par moto izraudzīts konkrētas vēstules neliels fragments, kas nodaļas robežās kalpo par tādu kā kontekstuālu atslēgvārdu. Zem tā lasāms informatīvs kop-savilkums par attiecīgā laika posma atbilstīgajām rakstnieces mācību un darba gaitām, publikācijām preses izdevumos, sabiedriskajām aktivitātēm, publicētajiem daiļdarbiem – stāstiem, lugām, bērnu grāmatām, romāniem –, kā arī par priekiem un zaudējumu sākumiem un tuvinieku vidū. No prettitula lapas pretī raugās rakstnieces ar roku rakstītās vēstules fragmenta fotoreprodukcija – kā laika mūžības un cilvēka dzīves gājuma īslaicības nostalgiska atgādnē. Grāmata bagātīgi ilustrēta ar fotogrāfijām iz rakstnieces dzīves, sākot ar 1946. vai 1947. gadu.

Nevilcinoties šepat piebildīšu, ka, jo tālāk ar lasīšanu, jo nešaubīgāk nāk atskārta, ka tikai visas vēstules kopā uz lasītāju iedarbojas kā monolīta vienība, un, sākot ar nodaļu

Starp bērniem un mazbērniem (1998-2002), līdz pat grāmatas pēdējai lappusei, savā kulminācijā izverd ar katarses spēku. Ir bezgala smagi dzīvot līdzī šai rakstnieces skumjas rezignācijas apvēršītajai nepielūdzamajai aiziešanas nojautai – TUR un prom... Vēstules jālasa, nesecējot tās šķipsnu pa šķipsnai, bet jāļauj tām iedarboties uz sevi kā kompak-tai mūža guvuma vērtības apziņai – bez aizspriedumiem un ar sirds absolūto dzirdi, lai izprastu rakstnieces dzīves laimi un traģiku.

Visā šajā iespaidīgajā dzīvošanas izstāstā priekšplānā izvirzās galvenā pamatlīnija – I. Indrāne kā rakstniece. To determinē viņas introvertā savrupnieces iedaba jeb iztēles trakums, kas viņu jau kopš bērnības moka un vajā (110. lpp.). Ar pirmo cieši, pat nedalāmi, kopā savijas otrā tēma, proti, ar sir-di un dvēseli būt ģimenes cilvēkam – sievai, mātei, vecmāmiņai, pilnībā uzņemoties atbildību par visām no tā izrietošajām sociāla-jām un komunālajām sekām. Starp abām, dabiski, veidojas berze, kas rada teju neatrisināmu dilemmu. Hroniskais laika trūkums, kas dažkārt kavē daiļdarba noslīpēšanu līdz pašas gribas nosacītajam briedumam, rada vislielāko postu rakstnieces darba mūžā. Bet rūpes un raizes par bērnu un mazbērnu gaitām un likteņiem savukārt ir neatņemama I.Indrānes eksistences daļa. Kur nu vēl visi pārējie rakstnieces dzīves ceļos sastap-tie rūpju bērni – kara bēgļu bāreņi vai likte-ņa varā pamestie, ieskaitot pašas audžumei-tu Viņu Avotiņu, kā arī tie, kas, savā ķermenī slimību iesprostoti, ar ābeļzieda cerību acīs tiecās pretī rakstnieces sirds gaismai! Tas ir tāds sāpju sliekšnis, tāda posta ainava, ka dažbrīd lasot aizmiglojas skatiens, jo nekas taču tā netraumē mentālo līdzsvaru kā bēr-nu ciešanas. Taču bez visa tā viņas sāpju bi-ķeris nebūtu piepildīts, un cauri laikiem ne-mainīga paliek rakstnieces atziņa: Pieredzot sāpes, var uzrakstīt vairāk nekā dzīvojot priekā un labklājībā. Mana rakstīšana balstī-ta dzīves bagātībā (I. Mukānes intervija, Lat-vijas Radio portāls Dzīvesstils, 13.05.2017).

Rakstnieces pašas un viņas kolēģu pedago-giskajā darbā gūtā pieredze, kā arī (ne)pār-ciestie zaudējumi personīgajā dzīvē savu-kārt raisījuši neapklusināmu vēlmi – mate-riāli un morāli sniegt atbalstu dzīves grūt-dieniem un traģēdiju skartajiem. Ar to, var

sacīt, ir formulēts vēstuļu diskursa dominē-jošais princips: rakstnieces sīkstā tiece izdzī-vot sevi dzīvi tās tūkstošveides pilnasinīgu-mā – kā saules apspīdētājā, tā rūpestu, sāp-ju apēnotājā. Kādai ļoti emocionāli rakstītai vēstulei V. Lasmanei (1916-2018) I.Indrāne pievienojusi kartīti, kuras atvērumā lasāmi sekojoši vārdi: Esmu tak bagāta – tā mierinu un priecinu sevi. Ar rūpēm un sāpēm, ne-mieru un darbu apkrauta viena mūža garu-mā (185. lpp.). Tādējādi rakstniece pati sev radījusi neizsīkstošu domu un ideju avo-tu, kurā autobiogrāfiskais cieši sastiegro-jies ar fiktīvo. Bet vēstuļu recipientam ir jā-var to visu izlaist caur savas vienatnības dzi-ļumiem, lai apziņā saglabātos viņas dvēselē iededzinātā sāpju stigma.

Ar Valentīni Lasmani (1916-2018), le-ģendārās Lidijas Doroņinas-Lasmanes (*28.07.1916) brāļa sievu (abas bijušas ak-tīvas nacionālās pretošanās kustības dalīb-nieces), I.Indrāne personīgi bija iepazinusies Stokholmā 1994. gada martā. Izrīkojumos, kuros viņa piedalījās divās ciemu nedēļās, rakstniece spējusi atgūt pašapziņu, ka nav nekāda padomju saslauka, ka viņas grāma-tas lasa, mīl un gudri vērtē (168. lpp.). To-mēr dzīvelīgais negantais aizdomīgums, kas, rakstniecei zīmju valodā (semiotiski) iz-sakoties, disputu kaujās starp trauku maz-gātājiem aiz lielajiem ūdeņiem un tiem, kas caur pad[omju] gaļasmašīnu caurlaisti, no jauna bija uzliesmojis, viņā gruzdējis vissā-pīgāk (187.-191. lpp). Jo savā rakstniecībai veltītajā mūžā viņa aizvien tiekusies atklāt lauku cilvēka ideālu, tādu kas savu zemi mīl, kopj un godbijīgi novāc ražu, lai viņa sētā turpinātos paaudzes un saglabātos tauta. Un – lai tā dzīvotu gara gaismā un turētos pie katra saullēkta.

Apropos, ar V. Lasmani I. Indrāni saistīju-si nopietna sirdslieta – rūpe par Olgas Tau-bes alias trimdas rakstnieces Annas Dagdas (1915-1996) dzejas dvēseli, proti, par viņas literārā mantojuma saglabāšanu un izdoša-nu Latvijā, kam iestrādes Zviedrijā koordinē-jusi V. Lasmane. Viņa ir arī tas labais gars, kas gudri, dziļi iejūtīgi analizē emigrantu traģēdiju, gan atgriešanos dzimtenē, gan tur paliekot (245. lpp.). Tas pieder pie jau augšminētās tēmas, bet šeit ir runa par I. In-

drānes romānu *Putnu stunda* (1996), proti, tā neizpratnes sakarā.

Lindai Šmitei (1970), skolotājai un rakstniecei, savai tiešajai mantiniecei literatūrā, tuvai domāšanas veidā un stilā, I. Indrāne novēlējusi sava mūža ētisko testamentu:

Es atkal esmu tikai rakstniece (..) – mans pienākums un mana sūtība ir rakstīt par cilvēka sāpēm, cerībām, pievilšanos, traģisko apziņu par vienīgā mūža īsumu, kurā tomēr jānodzīvo godīgs mūžs. Tā aizgājusi, tā nopeltā un nolādētā padomju iekārta nespēja visus latviešus padarīt par nodevējiem, mankurtiem, slepkavām. Nespēja, jo Dievs stāvēja nomodā un pasaulē dzīvoja brīnišķīgas mīlestības, uzticības, cerības, cerības, cerības... taisni tāpat kā šodien. (..) Arī intervijā ar V. Jugāni ("Karogā") es spītīgi apgalvoju, ka ne no kā neatsakos un netaisos ne pārrakstīt, ne uzlabot savus darbus, ne taisnoties, ne kādam piedošanu lūgties; par to Radītājs bija man lēmis dzīvot tādā laikmetā, uzturēt dzīvu latviešu valodu un cilvēcības tikumus (194. lpp.).

Kopš apmēram 1998. gada I. Indrānes vēstulēs saklausu krītam pirmās reitās lietūs lāses, kas dabā ir arī brīdinājums par barga laika tuvošanos; rakstnieces (pensionāres!) dzīvē tās liecina par materiālā, arī veselības stāvokļa pasliktināšanos lielo laika griežu priekšvakarā, kam seko drūma izmisuma pilns noskaņojums. Bet ap gadsimta miju, kad mūžības kamols tinas apkārt jau gadiem liels (285. lpp.), I. Indrānes sarakstē aizvien nomācošāks kļūst viņas iekšējais nemiers par dzimtas atvasēm: bērni aug, un aizvien smagāk domāt par viņu nākotni šai tirgus sabiedrībā, kur visās jomās valda šīs attiecības (253. lpp.). Prieks par mazbērnu panākumiem mācībās, studijās, par viņu muzikālajiem talantiem gan neizpaliek, tomēr tas aizvien mijas ar dvēseles rūgtumu par to, cik strauji sabiedrībā pieņemams spēkā gara nabadzība, kas nosaka visas prioritātes,

vajadzības, nepieciešamības (284. lpp.).

Apbrīnojami, ka ikreiz un it visur, kur prieks ar bēdām kopā savīts (V. Grēviņš), rakstniece enerģiju saviem rakstāmajiem darbiem aizvien spējusi atjaunot no pašas rakstura nelokāmības un morālā spēka pārlicības. Vecums šai ziņā arī ir milzīgs atziņu un bagātību kalns, kaut tikai pietiktu garīgā spēka un gaišuma fiziskām sāpēm pāri tikt (321. lpp.) Līdz pēdējai varēšanai viņā radošo dzirksti uztur sirdsapziņas bauslis: Rakstniekam jāraksta pāri laikmetiem nezūdošais, cilvēciskais, dievišķīgais (324. lpp.).

2007. gadā nāca klajā I. Indrānes pēdējais lielprozas darbs – *Dievsunīši*. Tas veltīts lauku ļaudīm, kas uztur šo zemi dzīvu, zaļu ziedošu, kas ir ar mieru tai mīlestībā kalpot. Romāns savdabīgs: fragmentos, miniatūrās, vēstulēs, ietverts mirkļa lielums pretī mūža īslaicīgai niecībai, augstāko cilvēcisko jūtu un tikumu kopums, kas uztur Dievlīdzību pāri laikmetu politiskiem un saimnieciskiem grautiņiem. Sižetiski – divu cilvēku ziedēšana ābelēs, rozēs, ievās: traģiska ģimenē, bērnos, mūžīga zemē, debesīs (316. lpp.).

Aizverot vēstulgrāmatas pēdējo lappusi, godbijībā pateicos Dacei Zvirgzdiņai par šajā izdevumā ieguldīto sirdsdarbu, kas devis mums vienreizēju iespēju iedziļināties I. Indrānes domu pasaules fundamentālās vērtībās, izprotot un uzturot sevī rakstnieces alegorisko novēlējumu: Turamies pie saulesstara! (319. lpp.)

Gundega Zēhauza

JŪTAMI PERSONISKS KRĀJUMS

Anna Auziņa. *Kāpostu zupa*. Rīga: Neputns, 2025

Jādomā, Annas Auziņas vārds latviešu dzejas lasītājiem komentārus neprasa – jau ar pirmo krājumu *Atšķirtie dārzi* (1995) Auziņa ienāk latviešu dzejas telpā ar dzejas tēla krāsainību un sievišķu emocionalitāti. Pēc tam seko krājums *Slēpotāji bučojas sniegā* (2001), *Es izskatījos laimīga* (210) un *Annas pūra govys* (2017).

Pēc ilgāka klusuma Auziņas piektajā dzejoļu krājumā *Kāpostu zupa* (2025) apkopoti dzejas teksti, kas sarakstīti no 2019–2024. gadam. Uzreiz arī jāpaskaidro, ka krājuma iekārtojums ir savdabīgs – klasiskā variantā atšķirts, tas ir dzejoļu krājums ar 55 lapām, nodaļām, gana plašu balto telpu, kas atstāta starp tekstiem, bet krājumam ir arī otra puse, kas atklājas, to vārda visticšākajā nozīmē apgriežot otrādi, tas ir „Pielikums. Poēma par personības traucējumiem”, kur konceptuālisma estētikā ir atrodama poēma ar dažādiem medicīniskiem tekstiem, papildināta ar Auziņas rakstītiem dienasgrāmatas fragmentiem. Krājuma otrā puse veidota konceptuālās dzejas tradīcijās. Būtiski, ka krājumā šīs divas it kā atšķirīgās dzejas tradīcijas ir veiksmīgi saskaņotas, veidojot nevis disharmoniju, bet bināro opozīciju sistēmu. Laikam īsi jāpaskaidro konceptuālās dzejas jēdziens – tas ir virziens ar dzejas galveno akcentu uz ideju vai koncepciju, mazāk ņemot vērā tradicionālo dzejai raksturīgo izteiksmes formu vai autora personīgajām izjūtām. Dzeja tiek veidota nevis no pieredzes vai iedvesmas, bet gan tekstam tiek pārveidotas, sakārtotas, atlasītas jau esošu tekstu daļas, piemēram, no dokumentiem, internetā materiāliem, laikrakstiem u.c.

Šajā krājuma daļā Auziņa atklāj mazu bērnu mātes ikdienu dienasgrāmatas formā, sapludinot to ar mašīnraksta tekstiem par uzmanības deficīta sindromu, psihiskās veselības traucējumiem. Personiskas un intīmais pret

distancēto, formālo klīnisko aprakstu, papildina un turpina krājuma pirmajā daļā esošo.

Tomēr krājuma klasiskajā pusē tiek veidota viengabalaina, bet vienlaikus krāsaina dzejas telpa, kur priekšplānā izvirzīti vairāki būtiski atslēgsimboli, ar kuriem šo krājumu atslēgt. Viens no tiem ir cilvēka dzīve, kur reizēm nebūt nav viegla šīs zemes virsū, kur cilvēciskais vājums un vienlaikus arī cilvēciskais spēks ir tas, kas veido krājuma būtisku kodola daļu.

Kāpostu zupa ir jūtami personisks krājums, kur autore acīmredzami nav baidījusi atklāties lasītājam daudz dziļāk un izvērstāk nekā iepriekšējos dzejas izdevumos, ļaujot iejusties dažādās liriskā tēla niansēs un līdzpārdzīvot. Valodas dažādība un daudzslāņainība, kā arī šajā gadījumā jāsaka mākslinieka Armanda Zelča veidotais grāmatas dizains papildina krājuma kopējo konceptu un organiski saslēdzas ar tā saturisko pusi – sakrālo un profāno, miesisko un garīgo, tagadni un pagātņi.

Šeit arī veidojas otrs krājuma atslēgsimbols, proti, binārās opozīcijas sakrālais/profānais, miesiskais/garīgais, tagadne un pagātne, meita/māte, meita/tēvs. Auziņa tēlo sievietes pasauli – saikni ar bērniem, bērnu likteni; būtisks akcents ir mātes loma, proti, gan

liriskās varones kā mātes, gan arī liriskās varones un viņas mātes attiecības, kur centrāli tiek ieskicēts laika nepielūdzamais ritējums, kas ir ceļojums novecošanā un nāvē. Bet vienlaikus arī Auziņa runā par intīmu un ļoti dziļu mīlestību, kas pat nav pretstats profānajai ikdienai, neatņemamam momentam ikvienā sadzīvē, ik vienās attiecībās, bet gan drīzāk šī profānā sakrālā puse kā dzejoli „Tie ir palagi” (16. lp.), gan arī dzejoli „Mūsu mīlestība ir iemiesojusies” (17. lp.).

Krājums kopumā ir iedalīts nosacītās vienpadsmit daļās, lai gan tik pat īsos dzejas tekstus, kas veido šo nosacīto dalījumu, var uztvert kā starpspēles starp vienu kopēju, plašāku tēmu, par ko jau minēju kā krājumu monumentālāko atslēgu.

Krājums sākas ar dzejoli „Ceļojums”, kur tiek uzskaitītas vietas, kas vēl pastāv vai kas vairs nepastāv, ievēdot pagātnes un tagadnes konceptā un noslēdzas ar teikumu „kur nezināmā dzīlēs jauno iegūsim” (9. lp.). Te laikam jāpiezīmē, ka šis Auziņas krājums ir arī gana daudzdimensionāls visdažādākajiem lasījumiem, visdažādākajiem lasītājiem, katram atrodot kādu citu atslēgu šī krājuma uztverē. Taču jēdziens ceļojums ir gana simbolisks arī šī krājuma kontekstā – ceļojums kur? Ceļojums cauri ļoti intīmām atmiņām, kas pārvērstas dzejas tekstā, tādējādi iezīmējot liriskā varoņa iniciāciju pasaulē, kura, kā jau iepriekš minēju, nebūt vienmēr ir jauka un patīkama, taču svarīgais akcents šeit, iespējams, ir krājuma pēdējās lapas teksts – bērna rokrakstā pateiktais „apskauj mani arī tad ja esmu aizmidzis” (55. lp.). Kamēr vien ir kāds, kas to uzraksta un kamēr vien ir kāds, kas to spēj izdarīt, ar pasauli nav tik slikti.

Krājums turpinās ar nodaļu, kur autore sāk risināt krājumā caurvijošo meitas motīvu „es esmu Imanta meita ar spožu spalvu” (10. lp.) ievēd lasītāju liriskajā „Ir tāda dzeja kā negaiss” un turpinās ar konceptuālo dzejoli „Audzināšana”, atsaucot atmiņā dažādus kultūrvēsturiskus fenomenus, kur ikviens, jādūmā, atradīs arī savu pagātni, līdz noslēdzas ar dzejoli „Man labāk patīk dzejoli par veciem kungiem”, caur alūzijām un atsaucēm uz reālām personām nonākot pie personiskā „un vienlaikus ienīstu šos vecos vīrus par to, ka viņi nav mans papiņš” (14. lp.). Tālāk seko „es esmu Irinas meita no tumšajās

dzelmes”, nodaļa, kurā jo sevišķi tieši tiek risināts mīlestības motīvs, kas veido ceļojuma turpinājumu; tālāk seko nodaļa, kurā ir tikai viens dzejolis „Litānija naudai”, izmantojot sakrālā teksta stilistiku, autore runā par naužu kā profānā, bet vienlaikus arī kā patērētājsabiedrības sakrālā aspektu, kas „visu iešūpini un caurstrāvo” (20. lp.).

Turpinājumā ar nosaukumu „maniem bērniem patīk Kamī” seko krājuma viena no centrālā motīva eskalācija „Elēģija manai mātei”. Auziņa šajā piecu dzejoļu ciklā rāda visdažādākās emocijas – gan dusmas, gan naidu, gan visaptverošu meitas un mātes saikni, ietiecoties mītiski maģiskajā domāšanā un sievietes ambivalentajā tēlā. Māte ir Lielā pirmmāte, no kuras veidojas itin viss. Tēva un mātes pasaule tiek simbolizēta ar jau iepriekš minēto spožu spalvu, t.i. fiziskā spēka motīvu, kamēr mātes pasaule ir tumšajā dzelmē, no kuras nāk cita vērtību sistēma, intuīcija, neapzinātais, bet vienmēr klātesošais. Arī mātes nāves motīva kontekstā dzelme ir būtisks aspekts, meitai jūtot saikni ar māti, kura ir dzelmē, pagātnes dzelmē, nāves dzelmē.

Mātes motīvs turpinās arī turpmākajās nodaļās, sevišķi jāpiemin krājuma tituldzejolis „Kāpostu zupa”, kurā tai ir „mātes enerģija” (45. lp.). Ēdiens kā dzīvības spēks, kā zināšanas, kas nodotas no mātes meitai.

Krājums noslēdzas ar dzejoli „4. maijs”, kur cikliskā aplī ieskanas ceļojuma motīvs „Varētu iegulties mētrās, ja līdzās neietu vēl viens bērns (..)” (54. lp.) rāda turpinājumu – liriskā varone pati ir māte un cikls turpināsies.

Krājuma emocionālā intensitāte ir veidota tieši šajos māti un bērnu vienojošajos elementos, ceļojumā laikā un telpā, attiecībās ar cilvēkiem, ar pasauli, kas ne vienmēr ir labvēlīga, bet, kā jau iepriekš minēju – krājuma noslēdzošais teksts „apskauj mani arī tad ja esmu aizmidzis” veido intimitātes un cilvēciskās (kas jau ir pāri pār konkrētas mātes un konkrēta bērna) tuvības maksimālo reprezentāciju.

Ingus Barovskis

NO TUMSAS GAISMA TOP. KODA, KAS NOMIERINA TEKSTU

Dace Rukšāne. *Sarkanais un melnais, un baltais*. Zvaigzne ABC, 2025., 192 lpp.

Daces Rukšānes *Sarkanais un melnais, un baltais* ir noslēdzošais darbs četru romānu sērijā par vēsturi sievietes acīm. Lai atceramies, ka pirmais romāns *Krieva āda* vēsta par Hruščova periodu, *Džikī* no 70. gadiem līdz 90. gadu sākumam, *Lu-lū un Eņģelis* – par 90. gadiem un jaunās tūkstošgades sākumu. Ceturtais romāns sākas 2019. g. septembrī un aptver no vēstures viedokļa ļoti īsu laikposmu – sešus mēnešus – un noslēdzas 2020. g. 13. martā.

Romāna pasaule lasītājam sākas Māra Salēja dzejas moto, kas vēsta par tumsu un vedina domāt par tās materiālo dabu un klātesamību cilvēka dzīvē neatkarīgi no tā, vai cilvēks to saprot un pieņem. Romāns ir par tumsu, tās atzīšanu un pārvēršanu gaismā. Darba struktūru veido prologs, divas daļas, epilogs un galveno personu saraksts. Lasot šo romānu plašākā vēstures un smaržu tetraloģijas kontekstā, rodas sajūta, ka viss darbs *Sarkanais un melnais, un baltais* ir viens liels epilogs. Tas ir kā soneta noslēdzošā rinda, kurā vēlreiz tiek apstiprināts iepriekš teiktais, kā kopsavilkums, kura uzdevums un pilnvarojums ir atbildēt ilgi neizrunātos jautājumus un atraisīt cieši savilkto sāpju mezglus.

Vēstījuma centrālais notikums ir četru paaudžu sieviešu satikšanās. Mātes, meitas, vecmāmiņa un vecvecmāmiņa tiek sapulcinātas Emīlijas mājā Liepājā kā izolētā mikrokosmā – nosacīti paralēlā pasaulē, kuras neomulīgās izjūtas kāpina Emīlijas un viņas mājas noslēpumainība un aiz logiem trakotā vētra. Šī ir īstā vieta, kur tumsu pārvērst par gaismu, atbildēt jautājumus, kas nav atbildami vienas dzīves laikā. Ikdienā problēmas cilvēkam ir pārāk tuvu, tās atrodas vienā plaknē ar cilvēku, uz horizontālas ass un nav pietiekami laika un telpas saskatīt vērtības un lielo dzīves ainu. Tas rada tumsu. Un

tikai paceļoties pāri četrām paaudzēm, ir iespējams tumsu pārvērst par gaismu.

Romāna vēstījums rit caur Emīliju, kura prologā uzrunā lasītāju ar apņemšanos izdarīt kādu svarīgu darbu un ir norūpējusies, vai spēs to veikt. Darba noslēgumā viņa saka: „Turpmāk būs tikai gaisma.” (180. lpp.) Ar to arī ir beigusies tetraloģija, šis romāns un arī Emīlijas uzdevums, teksta turpinājumā palikusi tikai viena neliela nodaļa un epilogs, kuri atgriež lasītāju romāna tagadnē un reālās dzīves īstenībā.

Šo romānu var lasīt kopā vai atsevišķi no pārējiem smaržu romāniem, jo tēlu sistēma ir vienkārša un saprotama, grāmatas beigās ir galveno personu saraksts, kā arī to, kuri darbojas aizskatuvē. Vēstījums ir spraigs, ko panāk darba strukturējums īsās nodaļās. Pirmais daļas vēstītājas ir Annas meitas Gundega, Madara un Ūna, jo šīs ir jaunākās paaudzes sieviešu laiks. Otrā daļa ir veidota no 11 nelielām nodaļām un stāsta par to, kas notiek Emīlijas mājās, kur visas satikušās, lai runātu par pagātnes traumām, strīdētos, pieņemtu notikušo un piedotu cita citai. Romāna struktūra palīdz arī saturiski apmest loku un atgriezties pie stāsta sākuma – Emīlijas, aizliegtās mīlestības, vainas apziņas un citiem ar to saistītajiem eksistenciālajiem jautājumiem. Tomēr romāns *Sarkanais un mel-*

nais, un baltais viens pats lasītājam varētu šķist pārāk aprauts, īss, savdabīgi koncentrēts jeb nepietiekami izvērsts, ja nezinām iepriekšējos romānos atklātās dzīves un laiku. Nesalīdzināmi bagātāku lasīšanas baudījumu var gūt, ja izlasa visas četras grāmatas, izdzīvojot vēsturiskās peripetijas un visu četru paaudžu sieviešu dzīves, atrodot savu tēlu, ar kuru saplūst. Lasītājam varētu rasties arī iebildums pret bieži atlikto patiesības atklāšanās mirkli, kurš salēnina stāstījumu un varētu atsaukt atmiņā dažādu šovu mākslīgos intrigas uzturēšanas paņēmienus. Romāna teksts ir ievilkošs, tas apsola burvību un liek turpināt lasīt, līdz burvība iestājusies. Taču vairāk lasījušajiem šī burvība pienāk paredzami, viss ir kā solīts un ne kriptiņas vairāk, kas varētu radīt zināmu lasīšanas pagurumu, jo teksta valdzinājums sabremzē un tiek apvaldīts, liekot skatīties uz vēstījuma pasauli it kā caur logu, nevis brīvā dabā. Savukārt skatoties no cita punkta, šī autore rakstības īpašība varētu tikt uztverta kā māksliniecisks paņēmienš „nomierināt” tekstu norādot, ka ar šo tetraloģiju beidzas. Tādēļ jāpieņem, ka romāna nozīme veidosies katra lasītāja interpretācijā un šī recenzija ir tikai viens no iespējamajiem uztveres variantiem.

Sarkanais un melnais, un baltais turpina tetraloģijas smaržu tēmu, Gundegas, Madaras un Ūnas smaržās un personībās tēlojot šodienas Latvijas dzīvi. Spilgti saskatāms jauniešu dzīvesveids, sevis meklējumi profesionālajās nodarbēs dzimtenē un ārzemēs, dzīves uztvere un runas veids. Gundegas aromāts ir melnais pēc hašiņa un dūmiem smaržojošais „*Black Afgano*”, kurš trāpīgi raksturo no vecākiem materiāli atkarīgo meitu, mākslinieci, kura lieto narkotikas, lai paciestu dzīvi un atkārtoti nemēģinātu no tās aiziet pavisam. Madaras smaržas ir baltas – „*Byredo Blanche*”, kas uzvēdī bērnības dienu tīrības un viegluma dvesmu un Madaras ilgas pēc vienkāršības un sava bērna par spīti slimībai. Ūna ir jaunākā māsa, tai pieder sarkanais „*Baccarat Rouge 540*”, kuru Ūna lieto kā vairogu vai cīņas aizsargtērpu, pašai atzīstot, ka tās nav smaržas uz visu mūžu, bet tikai šī brīža aizraušanās gluži tāpat kā citas pārējās lietas viņas dzīvē. Aromātu virtojums šinī romānā nav tik spēcīgs kā trijos iepriekšējos, šķiet toņi pārvēršas un izbālē, lai be-

gās izzustu pavisam. Patiesi, noslēgumā māss zaudē ožu un arī lasītājam ir skaidrs, ka šī romānu sērija ir izgarojusi. Aromāti asociējas ar grāmatas nosaukumā ietvertajām krāsām, kuras ir no smaržām neatkarīgi vizuālie tēli. Sarkanais ir mīlestība, baltais – gaisma, melnais – tumsa. Tas ir galvenais, kas paliek, kad nebūtiskais ir zudis. Un vēl brīvība – atmiņas par sasmaržoto. Par to visu ir šajā romānā.

Laimdota Ločmele

DIVAS VALSTIS, DIVAS KULTŪRAS, DAUDZI LIKTEŅI

Sultanova N. *Latvija un Azerbaidžāna. Vēsture dzīvesstāstos. // Latvia and Azerbaijan. History through life stories* (R.: Zinātne, 2026., 247 lpp.)

Latvija Baltijā un Azerbaidžāna Kaukāzā – vai maz šīm divām ģeogrāfiski tik attālām valstīm var būt kas vienojošs? Pieļaujams, ka vismaz pirmajā brīdī un ne nieka neapdomājot, cilvēks, kuram tas tiek jautāts, atbildēs noliedzoši. Savukārt kāds, kurš vispirms mazliet apdomāsies, teiks, ka ar Kaukāzu bijis saistīts rakstnieks Ernests Birznieks-Upītis, jo viņš sarakstījis stāstu krājumus *Kaukāza kalnos* (1924) un *Kaukāza stāsti* (1-2; 1927).

Izpētei par latviešu un azerbaidžāņu sakariem dažādos laika posmos un dažādās nozarēs, sākot ar kuģniecību (Kaspijas jūra), naftas atradnēm un beidzot ar humanitārajām zinātnēm, vairākus savas dzīves gadus veltījusi azerbaidžāņu izcelsmes politikas

zinātņu doktore un vairāku apjomīgu pētījumu autore Nigara Sultanova. Viņa ir Azerbaidžānas Republikas vēstniecības Latvijas Republikā Ārkārtējā un pilnvarotā vēstnieka Elnura Sultanova dzīvesbiedre, kura vairāku Latvijā pavadīto gadu laikā ne tikai perfekti apguvusi latviešu valodu, bet arī izpētījusi abu tautu kultūras sakarus un centusies Latvijā popularizēt savu dzimto zemi, kā arī Azerbaidžānā Latviju. 2024. gadā viņa azerbaidžāņu valodā iztulkoja Jāņa Jaunsudrabiņa romānu *Nāves deja* [Ölüm rəqsı], kas iznāca Baku izdevniecībā „TEAS Press” 2024. gadā un ir pirmais mūsu daiļliteratūras darba tulkojums tieši no latviešu valodas (nevis caur citu valodu) azerbaidžāņu valodā. Savukārt, lai latviešus ieinteresētu par savas valsts kultūru, Nigara Sultanova sastādīja izdevumu *Azerbaidžānas mūžīgie dārgumi* UNSECO (2024), taču kopā ar Kasparu Kļaviņu un Elčinu Ahmadovu uzrakstīja grāmatu *Šuša – Azerbaidžānas pērle* (2022). Šī gada vasaras sākumā ceļu pie lasītājiem sāka Nigaras Sultanovas apjomīgā monogrāfija latviešu un paralēli angļu valodā *Latvija un Azerbaidžāna. Vēsture dzīvesstāstos* (2026).

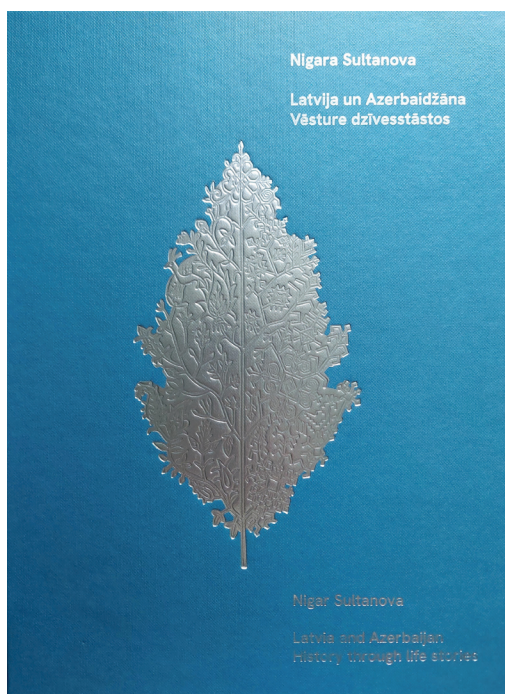
Ļaudīm, kuri kaut nedaudz seko līdzī abu valstu sadarbībai diplomātijas, uzņēmējdarbības, kultūras un citās jomās, ir skaidrs, ka

attiecības starp abām nācijām, to iedzīvotājiem izveidojušās ciešas, noturīgas; tās ir vērstas uz izaugsmi un attīstību. Tā tas ir mūsdienās, proti, sākot ar 1994. gada 11. janvāri, kad pēc PSRS sabrukuma tika nodibinātas divu savu brīvību atguvušu valstu – Latvijas un Azerbaidžānas – diplomātiskās attiecības. Iepriecina daudz norišu un iniciatīvu, kaut vai Latvijas azerbaidžāņu biedrības „AZERI” aktīvā darbība, jo tai bijusi nozīmīga loma starpkultūru dialoga veicināšanā Latvijā, un beidzot ar tādu it kā sākumiņu, ka pazīstamā latviešu dāliju selekcionāre Rita Zaļā 2026. gadā selekcionējusi jaunu dekoratīvo dāliju šķirni ‘Baku’.

Nigara Sultanova savā monogrāfijā gan vairāk pētījusi abu nāciju pārstāvju sakarus visdažādākajās jomās no vēsturiskā skatupunkta. Darba tapšanā plaši izmantoti arhīvu dokumenti, periodiskie izdevumi, arī memuāri.

Maz zināms ir fakts, ka „Latvijas un Azerbaidžānas mūsdienu attiecību patiesā nozīme sākās 19. gadsimta beigās – modernizācijas eksplozijas laikā” (15. lpp.). Tas bija laiks, kad uz valsts galvaspilsētu Baku, bet ne tikai uz turieni vien sāka doties daudzu tautību pārstāvji – galvenokārt tehnisko jomu speciālisti, kas ir loģiski, jo Baku sākās naftas bums, taču ieceļoja arī juristi, ekonomisti, skolotāji, tipogrāfi, ārsti, žurnālisti un citi, līdz ar to metropole kļuva multinacionāla. Emigrējušie latvieši gāja soli tālāk – nodibināja Baku Latviešu biedrību, kurai šīs monogrāfijas atklāšanas svētkos, kas notika Rīgas Latviešu biedrības namā, atzīmējām 120. gadskārtu. Pastāvēšanas sākumposmā Baku latviešu biedrība apvienoja ap simt latviešu. Baku tajā periodā dzīvoja, strādāja un biedrībā aktīvi darbojās vairāki izcili latviešu kultūras darbinieki, piemēram, Ernests Birznieks-Upītis, Jānis Jaunsudrabiņš, Andrejs Upītis, Sudrabu Edžus, Pāvils Rozītis, Jāzeps Mediņš (no 1916. līdz 1921. gadam bija Baku operas galvenais diriģents). Lasot par šo izcilo personību gaitām, viņiem atrodoties tik tālu no dzimtenes, rodas izjūta, ka turi rokās latviešu literatūrvēstures sējumu.

Šādi dēvēt Nigaras Sultanovas pētījumu gan nebūtu korekti, jo autores vēstījums ir daudzkārt plašāks, tas neaprobežojas ar literātu un citu kultūras darbinieku personi-

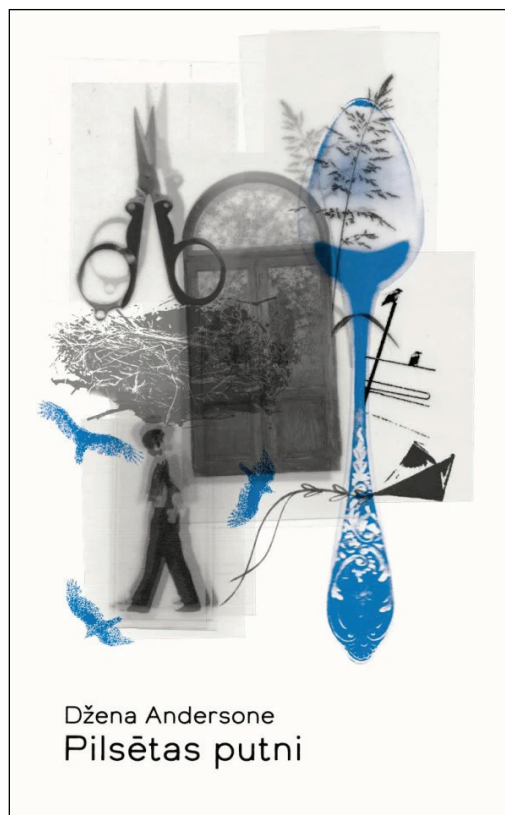
bu dzīvesgājuma izklāstu. Galvenokārt tas ir vēstījums par starpvalstu attiecībām vēsturiskā kontekstā, kam par pamatu izvēlēti konkrēti cilvēki (viņu ir daudz) dzīvesstāsti, akcentējot viņu pieredzi Azerbaidžānā. Tieši caur personīgo šis vēstījums raisa emocijas arī tā lasītājam.

Monogrāfijas autore darba tapšanas gaitā uzmanību pievēršusi ne tikai latviešiem, kas dažādos laika periodos un atšķirīgu iemeslu dēļ bija emigrējuši uz Azerbaidžānu, kur ilgstoši dzīvojuši un strādājuši (īslaicīgas vizītes šajā grāmatā nav aplūkotas, jo tas nebija autoras mērķis), bet arī vācbaltiešiem, kuri bijuši saistīti ar mūsu valsti. Kā vienas, tā otras tautības pārstāvji laikā, kad šajā Kaukāza valstī nodibinājās padomju vara, smagi tika pakļauti represijām. Daudzi no viņiem tika noslepkavoti Lielā terora laikā pagājušā gadsimta 30. gadu otrajā pusē. Šīs lappuses, kurās vēstīts par bezjēdzīgiem, melīgiem apvainojumiem, uz kā pamata cilvēkus varēja vai nu deportēt vai nošaut, darbā ir visbaisākās.

Nigaras Sultanovas monogrāfija ir tikai sākums vienai jomas, proti, starptautiskās sadarbības starp Latviju un Azerbaidžānu, izpētei dažādos laika periodos. Būtu iepriecinoši, ja tam sekotu turpinājums.

Lāsma Gaitniece

Recenzija tapusi, tās autorei uzturoties Latvijas Rakstnieku savienības rezidencē Dubultu Rakstnieku namā.

DZEJAS BALSS AR IRONIJAS ĒNU

Džena Andersone. *Pilsētas putni*. Dzeja. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2026.

Dženas Andersones dzeja ir uzrakstīta bastarda formā, tā šo žanru savulaik nodēvējis Dr.philol. Kārlis Vērdiņš un veltījis tai izsmelošu zinātnisko pētījumu. Dženas dzeja Vērdiņa grāmatā nav analizēta – viņa vēl tikai veidojās un tuvojās dzejai, taču tai noteikti atradīsies nopietna vieta turpmāko dzejprozas pētnieku referātos un zinātniskajos darbos. Dzeja kā proza un proza kā dzeja tā kā brīvais liberālis pieteikusi savas tiesības uz patstāvību un jādāmā – to var katrs interpretēt no savas sapratnes kalniem vai lejām. Ja dzeja un proza saplūst tik organiski, ka robeža starp abām kļūst nosacīta.

Pirmais, izteikti autobiogrāfiskā vizē no dvēseles noplēstais dzejproziskais stāstījums emocionāli satriec – tikai dzejā iespējama tik nāvēgi šķelt miesu ar žiletēm, tik brīvi atkailināt jūtu dzīvi. Atklāsme prasa turpinājumu, paskaidrojumu un pārējie dzejoļi arī ir kā paskaidrojumi, postskriptumi piedzīvotajam un nule dvēselē nobriedušajam. Krājuma

redaktors Ilmārs Šlāpins jau ievēd autorei labirintā:

Šī krājuma asi veido poēmas „biogrāfija” un „pilsētas putni”, bet piepilda seši tematiski bloki: „vilšanās”, „skumjas”, „bailes”, „dusmas”, „kauns” un „vainā”. Materializējot un personalizējot, burtiski ieskatoties acīs nepatīkamajām sajūtām, kļūst iespējams tās saprast un pārvarēt.

Izlasot šo skaidrojumu vēl negribas noticēt klupieniem pār sāpju sliekšņiem. Taču nenobīsties – kas dzīvi zina, tie izturēs, kas mīl piena upes ķiseļa krastos, tie, iespējams, aizrīsies, ieraugot uz ļodzīga krēsla nomestas aizgājušo dienu skrandas. Dženas dzeja necenšas būt „skaista” tradicionālā izpratnē. Tā neveido lirisku harmoniju – drīzāk telpu, kurā sadzīvo par spīti visam piedzīvotajam sapratne par ievainojamību, absurdu, vientulību, sociālo pārgurumu, popkultūras izsmejību un ļoti, ļoti trauslu cilvēcību:

*taču tagad jūs abi pirmo reizi
tu dzīvē viņš nāvē mīlat savus tuvāk sevi
bet darāt to paralēli viens otram
nesaskaroties* (12. lpp.)

Mūsdienu latviešu literatūras vidē Dženas dzeja ir pārsteidzoši savrupa, tā vienlaikus ir pēdčakiski urbāni nervoza, maigi ironiska, eksistenciāli ievainota un izteikti vizuāla. Varbūt vairs tikai dzejā ir vērts diegu pa diegam izvilkt atmiņas. (15. lpp.) Un pieraudāt pilnu vannu. (25. lpp.) Taču pirms tam jānokļūst tajā mājā, kur satikt sevi un savu iekšējo balsi.

Un dzejnieces balsij ir īpašs tembrs. Viņas maigums ir intelektuāli distancēts, it kā auksts sistēmas vērojums un vienlaikus gandrīz katrā dzejolī ar ironijas piešprici, ar kļu-su, saprotošu smieklīgu. Emocijas ir jāsajūt lasītājam, jo tās tiek pasniegtas netieši caur priekšmetiem, telpu, kustībām, mikroainām. Mūsdienīgi un efektīgi lielveikala skūpst ceļo cauri anonīmai tirdzniecības telpai kā pazaudēta cilvēcība gandrīz kā kinokadrā: eskalators, veikals, kasiere, ierēdnis, kafēj-nīca, grāmatvede un visbeidzot runcis. Kad skūpstu paķer putni, jo viņi nezina, cik bieži tas jau dzīves burzmu skāris, tāpēc kaķa purnam un lasītājam tas aizvien būs jauns un šķīsts. (21. lpp.) Dzejas pilsētnieciskā Džena domā, ka

*vajadzētu vēlēties tādu košu, sarkanu
kleitu*

*kā parkā sēdošai sievietei
vajadzētu vēlēties būt tādai sievietei
sēdošai parkā bez steigas
nu vismaz gribēt tādus matuš kā
šampūna reklāmā
mazu somiņu un to mikroskopisko*

sunīti

*nē, sunīti tomēr labāk nevajag
sunītis – tā uzreiz ir atbildība* (81. lpp.)

Caur Vērmanparku ejot sastopam milzum daudz tipāžu, tā viņi sastopas dzejas grāmatā, radot postmodernu efektu. Kā kultūras atlūzas vienā apziņas plūsmā līdzās vai garām aizsteidzas gan Disnejs, fīrers, Edīte Piafa, Stīvens Kings krāmu tirgū, beisbols, cimdi, mūzika, mode, kino. Tomēr šie teksti nešķiet mākslīgi intelektuāli. Kultūras fragmentiem piemīt dzīvs nervs, emocionālas atmiņas bez ambīcijām uz kultūrslāņa demonstrēšanu. Veltījumā Edītei Piafai (30. lpp.) dzejniece skūpstā vietā izmet enkuru.

Bailēm arī veltīta vesela nodaļa. Dzejas sirds baidās būt īsta, taču pilsēta vakarā uzvelk naktskreklu un bailes no sava maiguma un pakļāvības uz mīkli aizmie. Es nevēlējos skraidīt pa Dženas pagātnes muzeja krātuvi (16. lpp.) es tajā tiku laipnu, bet skarbu roku ievesta. Viņa piedāvāja skatīt dvēseles amnestijas anatomiju, sajūst, ka bailēm ir raupji cimdi, auksti un glumi kā mencu lie-meņi. (35. lpp.) Vērot kā spoguļos mirdz breketes, kā uz mīkli pazūd bailes un atkal tās piezogas kā kauna jūtas, un dzejniece pārmeklē grāmatnīcas, tirgus un antikvariātus un izpērk grāmatas ar saviem autogrāfiem (69. lpp.).

Nodaļa „Pilsētas putni” (45.-54. lpp.) ir savdabīga himna urbānajai melanholijai. „Lūgums nomazgāt rokas pirms aptaustīt spārnus” ataino ievainojamību gandrīz tverami. Savukārt: „nebarot putnus manas sirds pagalmos” ir brīnišķīga metafora veltīta emocionālai atkarībai: ja kādu pieradina pie maiguma, viņš vairs neprot izdzīvot bez tā.

Putni ir it visi, kas spēj pacelties spārnos, arī cilvēki, jo sapņos viņi spēj lidot. Putni ir ierauti trauksmainā ritmā, garās dienas emocionāli nogurdina, brīžiem samulsina un spiež maldīties. Vien paceļoties virs pilsētas jumtiem iespējams atslēgties no ikdienības un atrast sevi. Šajā nodaļā jūtama pilsētas vientulība, sociālais nogurums, cilvēku savstarpējā atsvešinātība. Dzejniece zina, ka

putni ir imūni pret cilvēku jūtām, tie nezina, kad pasaulē ienāca ļaunums, kas notika ar Kainu un Ābelu. Un tomēr arī pilsētas putns vēro notiekošo, pat ja nav vērts viņam svinēt savu dzimšanas dienu.

Dzejniece par to nerunā traģiski, drīzāk mazliet nogurušā, smalki ironiskā tonkārtā. Dzejolī par daudz bērnu māti restorānā ir gandrīz nežēlīgs sociāls novērojums: „par laimi vientulās mātes ir tik steidzīgas, ka neatstāj pat drupačas zvirbuliņiem”. Tas ir tumšs, ļoti precīzs sociāls tēls, kur ironija robežojas ar eksistenciālām skumjām.

Dzejas valoda ir citāda nekā klasiski ierastā; tā ir elastīga, antimuzikāla, asociatīva, vizuāli precīza. Tai piemīt liels spēks. Īpaši raksturīgi ir rindās sagriezti jeb sadalīti gari teikumi bez pieturzīmju disciplīnas, plūstoša doma, asociāciju ķēdes, pēkšņi tēlu lēcieni. Ļaušanās apziņas plūsmai, iekšējā ritma kontrole, domas mugurkaula noturēšana. Ļoti spēcīgi darbojas detaļas, neierasti salīdzinājumi un tēlu raksturojumi. Vēl es pievērsu uzmanību dzejnieces prasmei radīt skaņu, stingri uzsvert identificēšanos ar to: „es esmu tā divainā skaņa” (41. lpp.) – gandrīz vai metafiziska atklāsmē. Nevis par cilvēku, seju, raksturu, biogrāfiju, bet gandrīz nemanāmu, taču klātesošu, mazliet spokainu sirreālu sarkasmu.

Laiks atgriezties pie bastarda tēmas. Grāmatā ir viens dzejolis, kas veltīts Jānim Rokpelnim. Šeit saskatu viņas dzejas konsultanta un skolotāja doto uzdevumu – uzrakstīt dzejoli. Ritmisku, atskaņotu un tomēr brīvu. Dženai padodas arī dzejprozas lielākā atšķirība no prozas teksta – satvert aiz Feniksa astes iekšējo ritmu, muzikalitāti, iekšējo sižetu. Dzejas būtību var salīdzināt ar septiņu nošu burvību, no kurām rodas pasakaini daudz melodiju. Arī dzejproza var uzvesties kā notis bastarda rokās, bet šodien tai jau jābūt ar izkoptu eleganci.

Mūsdienu dzejā bieži sastopamas divas galējības: vai nu pārlieku konceptuāls aukstums, vai arī neapstrādāta emociju izliešana. Džena Andersone šobrīd staigā pa vidu. Viņas dzejas cilvēks domā, bet neteoretizē, ir jūtīgs, taču neklūst sentimentāls, ir skarbs, tomēr apzinās maiguma spēku. Viņai ir balss, kuras pavadoņi ir viegla ironijas ēna. Un tas ir dzejas krājuma spēks.

Eva Mārtuža

GANDRĪZ VIENS GADS KĀDA RAKSTNIEKA DZĪVĒ

Intervijā Latvijas Radio 1 raidījumā „Kultūras rondo” (14.04.2026) Māris Bērziņš ļāvis nepastarpināti ielūkoties savā daiļradīšanas pieredzē, norādot, ka vienas grāmatas rakstīšanai pamatā var koncentrēties apmēram gadu. Jaunākais darbs *Klēpja dievs. Taisnais ceļš uz apskaidrību* (lietotu grāmatu tirgošanas vietnē „Luta” tā iekļuvusi lieliskā kategorijā – nenoteikta žanra romāns) ir pārliecinošs pierādījums rakstnieka teiktajam. Viena no viņa radošā rokraksta iezīmēm ir precīzas stāstījuma koordinātu sistēmas izveide.

Lasītājs jūtas drošāk, ja zina un saprot savu situāciju: kur (Torņakalns un apkārtnē, centrāltirgus u.c.), kad (no 2023. gada jūlija līdz nākamā gada maijam), kā (vairāku kaķu dinastiju un apkārtnes suņu krustpunktā) un ar ko (ar Daini Pelnarāju, viņa sievu un māti, dažādajiem kaimiņiem, vetārsti, kaķu labvēli, Daiņa skolas laika neparasto kolēģi un vēl veselu pulku epizodisku otrā plāna aktieru). Tekstā pieņemot ko pazīstamu, lasītājs šādā sistēmā var justies nepiespiesti. Mērķtiecīgi modelētā saprotamība, jo ikdienas dzīve ar

tajā esošajiem priekiem un bažām, nodarbēm un slinkošanu, sarunām un klusēšanu ir tāda, kas vieno un piesaista ar savu mātīgo vienkāršību.

Parastā dzīve Māra Bērziņa vēstījumā ir atjautīgi raksturota un intelektuāli blīva vienlaikus. Aiz teju triviālajām, bet precīzi dokumentētajām ikdienas gaitām, norisēm atklājas slepenās iespējas. Iespējas ir gan asprātības valodiskajās, gan situatīvajās izpausmēs. Bet asprātība (atsaucēs uz Freidu) pagēr stāstīšanas formu, un ar to viss ir kārtībā; tekstu lasot, neatstāj ilgstošas sarunāšanās šķirtums. Vienlaikus sarunas (visbiežāk ar sievu un lasītājiem vienlaikus) ir ekskurss tieši galvenā varoņa pasaulē. Tajā var ieraudzīt, saklausīt un noskaidrot savdabu modeli, kā dažādas kultūras atsauces izpaužas ikdienišķās situācijās.

Netiecoties nošķirt vai statistiski analizēt kultūras atsauču precīzos parametrus (mājieni, reminiscences, alūzijas, tieši vai pavisam citādi pārspēlēti citāti), interesanti likās pavērot, kuras jomas, nozares vai vienkārši asociatīvas grupas saturiski pārstāvētas biežāk. Dažādu aforismu vai sakāmvārdu izmantojums, papildināts ar interesi par, piemēram, ēģiptieši mītiem, tekstā it labi sadzīvo kopā ar mūsdienu sadzīvīskas un nejauši intervijā izskanējušas izteikas folklorizēšanos (par smukumu no iekšām). Ja par kontrastiem, tad atsauce uz kvantu fizikas eksperimentu (Junga dubultsprauga) mierīgi var būt līdzās pārdomām par kino (Deivida Linča filmas) vai ar frāzēm no televīzijas raidījumiem, seriāliem („Bagātie arī raud” un „Midsomeras slepkavības”). Mūzikā dominē latviskais (Vinters, Dzenis, Pauls, Stabulnieks, dziesmu svētku koncerti) skanējums, papildināts ar kaismīgo tirādi par dziesmu pieteikumos nenosaukto dzejnieku tiesību aizstāvību (Peters, Vācietis).

Atsevišķas izpētes cienīgs jautājums būtu par garīgajām praksēm (kā nopietnais kļūst komisks vai otrādi, kā nejaušais kļūst par pastāvīgo skatījumu) – galu galā galvenais varonis daudz laika patērē, cenšoties noskaidrot savu attieksmi par jēgpilnu nekā nedarīšanu. Arī filozofiskā, reliģiskā iespaidu grupa ir vismaz divējāda, jo, no vienas puses, ir pamatā noteiktas garīgās prakses (advaitas) iespaidu salīdzinājumam, no otras — atklāj

iecerētā, bet neuzrakstītā romāna (par nāvi) materiālu un ideju uzkrāšanas gaitu.

Tāču pa literatūras kolēģu, literāro tēlu un konkrētu daiļdarbu darbu pēdām Māra Bērziņa tekstā var staigāt visvairāk. Dubultā situācija veidojas tāpēc, ka Dainis Pelnarājs prasmīgi pārzina latviešu un cittautu literatūru: Ekziperī, Sanda, Ficdžeralds, gan atvasinot no Holivudas kino, u.c. No otras puses, Dainis Pelnarājs ir diezgan pazīstams rakstnieks, tāpēc zina par konkrētas izdevniecības iecerēto leģendu sēriju un sadarbojas ar konkrētu redaktori Niedrīti, arī konkrētā darba nosaukums (Klēpja dievs) tekstā top apspriests, kad sievas rosinātā ideja rakstīt par kaķiņiem, pamazām kļūst par reāli darāmo radošo darbu. Asprātīga ir Māra Bērziņa autobiogrāfisko faktu parādīšanās slēpjot. Tas nozīmē, ka mazgrāmatiņa ar pastāstiem par dziesmu svētkiem, iekļāvusies ar variētu nosaukumu, bet zināmākais romāns iešifrēts kā jaunākais tulkojums somu valodā. Turklāt šim faktam tekstā ir hronoloģiski svarīga nozīme, jo pēc tā iespējams identificēt, kā laiks mērķtiecīgi, no XXVII Vispārējiem dziesmu svētkiem sākot, turpinot ar informāciju par 506. kara dienu Ukrainā, piesaucot Starptautisko kaķu dienu (8.VIII) un rakstnieka dzimšanas dienas tuvošanos, virzās strauji uz priekšu līdz pat pēdējam laikā apjomīgajam lēcienam (pēc ziemas aukstuma top sagaidīts silts maijs) jau nākamajā gadā.

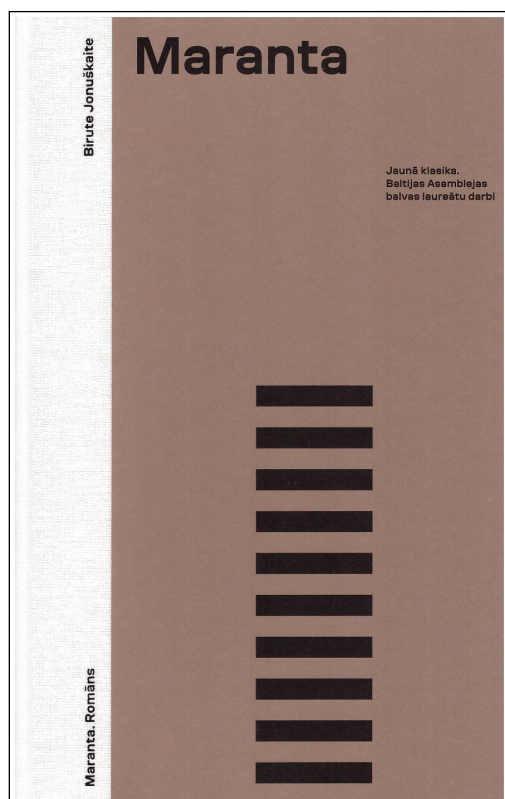
Kaķu (un arī dažu epizodisku suņu) mazā epopeja, kas citā gaismā parāda cilvēkus (attiecsmes, rīcību) un ietekmē ikdienu krietnam pulciņam iesaistīto, nepārprotami ir sižetisko aktivitāti nodrošinošs centrs. Praktiskā rosība tekstā iekļaujas rakstnieka (īstā un iztēlotā) radošajā inspirācijas procesā vienlīdz stipri kā jēlkādas kultūras atsauces vai emocionālas un intelektuālas pārdomas, aktuālo ziņu skatījums. Interesanti, ka pat valodas spēlēs (no sērijas: esi rakstnieks, tad izdomā!) kaķiem ir nozīme. Tā ir vārddošana (izdomāšana un atcerēšanās) jaunrade, kurai iespējams sekot visas grāmatas garumā. Šeit kažene Melānija, kuras apaļīgi omulīgais zīmējums gozējas uz grāmatas pirmā vāka, ir īpašā statusā. Viņa ne tikai acīgi novērota un trāpīgi raksturota, viņa ir vienīgā, kam vārds nav jārada vai jāaizstāj ar pseidonīmu. Ja kino mākslā mēdz lietot tādu starpžanru apzīmējumu kā dokumentālā mākslas filma,

tad tieši Melānija ir tēls (no īstās dzīves), kas izceļ stāstā ar atjautu veidotos noteikumus, kā apkalpošanas dramaturģija sasien kopā dokumentālo un izdomāto.

Pie Māra Bērziņa pārvērtībām prozā ir pierasts, zinot, kāds paštēlu radīšanas un autobiogrāfisku detaļu iespēles meistars viņš izveidojies (jau kopš pirmā fantāzijas romāna *Ērika Trauma sapnis* (2003)). Jaunākajā grāmatā negaidītais tomēr notiek. Te ne tikai dubultā autorība (Gūtenmorgena vārdu liekot uz autora līnijas), bet arī savam īpašajam alter ego piešķirot jaunu pseidonīmu. Bidermeijera vārds nezaudē vācisko izcelsmi, bet iegūst papildu slāni, jo 19. gs. sākumā lietots nievājoši vidusķiras dzīves stila un vērtību apzīmēšanai. Katrā ziņā Māra Bērziņa iecere iekļaut Gūtenmorgena tēlu nevis sižetā, bet autorības līmenī attaisnojas, jo tā ir pārliecinoša zīme, ka rakstnieku interesē, kā tekstu uztvers lasītāji. Un viņš negribētu būt pārāk nosvērtu vai sadrūvējošos lasītāju pulkā.

Māris Gūtenmorgens Bērziņš tikami sagaidāmi arī jaunāko darbu *Klēpja dievs. Taisnais ceļš uz apskaidribu* jau no t.s. ārpusteksta informācijas iesāk kā radošu spēli: šoreiz ar improvizāciju dialoga formā (piedaloties Aspazijai un Rainim). Ja nu Gūtenmorgenam vai Mārim Bērziņam, vai abiem nedalāmā kopībā vēl kādreiz būs vajadzība ielūkoties abu klasiku kaķkopībā, tad Raiņa dienasgrāmatas kā nesavienojamu faktu pārliecinošs savienojums noderēs. Tur ir gan Pika, Mikiņš, Didzis un Melnais (pēdējos divus suņi ir saplosījuši, bet Didzi saimniece izglābusi); tur pa ceļam no valsts darbiem mājup var doties reizē ar suņu dīdītāju (vācieti), tur lieliski atstāstīti sapņi, vienā no tiem satiekas bēgoši runči, jādomā par tuvumā esošo lauvu, ir bažas par klēpī sēdošo bērnu, un, kā jau kārtīgam šausmu sapnim pieder, viss šķiet maksimāli reāli – arī malkas pagale Rainim pa rokai... (1924. gadā, kad joprojām nav izdevies pārdot Dīķa ielas mājiņu).

Lita Silova

BRĪNĪŠKĀ DZŪKU BALĀDĒ

Biruta Jonuškaite *Maranta*, sērija „Jaunā klasika. Baltijas Asamblejas balvas laureātu darbi”, no lietuviešu valodas tulkojusi Emija Grigorjeva, izdeva Latvijas Rakstnieku savienība, 2025., 216. lpp.

Kopš 2020. gada, kad iznāca Enes Mihkelsones *Tornis* Guntara Godiņa atdzejojumā, Latvijas Rakstnieku savienība ļoti nopietni ķērusies pie Baltijas Asamblejas balvas¹ laureātu grāmatu izdošanas. Tās ir ne vien saturiski bagātas, bet arī vizuāli lakoniski skaistas, tapušas Alekseja Muraško mākslinieciskajā noformējumā. Kopumā uz šo brīdi izdotas desmit grāmatas, un, kā grāmatas pēcvārdā saka LRS priekšsēdis Arno Jundze, „sagatavošanā ir vēl divi darbi: Vahura Afanasje-

¹ Baltijas Asamblejas balva dibināta 1994. gadā nolūkā sekmēt literatūras, mākslas un zinātnes izcilāko sasniegumu popularizēšanu Baltijas valstīs. Balvu piešķir ik gadu triju valstu kopīga žūrija par devumu iepriekšējo trīs gadu laikā katram vienas Baltijas valsts literātam, māksliniekam vai zinātniekam. Baltijas Asamblejas balvu literatūrā piešķir romāna, lugas, dzejoļu, stāstu un apcerējumu krājuma autoram.

va romāns *Serafima un Bogdans* un Antana Jonīna dzeju krājums". Pašā pērnā gada nogalē iznāca jaunākais šīs sērijas izdevums – pazīstamās lietuviešu rakstnieces Birutas Jonuškaites romāns *Maranta*.

Šī ir neparasti grūti tulkojama grāmata, jo autore to radījusi dzūku izloksnē, mainot stāstītājas, turklāt valoda ir ļoti poētiska. Tulkotāja Emija Grigorjeva ar šo vareno darbu tikusi galā godam, padarot lasīšanu par īstu baudījumu. Nebīšos sacīt, ka šīs ir īsts tulkošanas meistarstiķis! Un vēl šī ir grāmata, kuru lasot, notiek pilnīga saplūšana ar tekstu, tā, ka pat vēlāk ir grūti abstrahēties un rakstīt recenziju, piemēram.

Maranta, manuprāt, lielā mērā ir himna aizgājušajam laikam – vismaz Latvijā šis laiks nepārprotami ir pagātnē. Es runāju par zemkopja, zemnieka mūžu, kas pavadīts ciešā sasaistē un atkarībā no dabas spēkiem, gadalaika, paša sapratnes par zemkopību, arīdzan veiksmes un tās piesaukšanas rituāliem, dzimtas pārstāvju čakluma un daudzām citām niansēm, par kurām man kā trešās paaudzes pilsētniecei ir tikai aptuvena nojausma.

Šīs ir romāns, kuru vajadzētu lasīt laukos, ar skatu uz sējumiem, ganībām, pļavām. Romāns, kuru lasot tiek atmodinātas zemnieku saknes, lai cik dziļi tās slēptos ikvienā no mums. Jā, protams, arī sieviešu likteņi tajā ir svarīgi, un parasti tiek uzsvērti tieši tie, jo stāstītājas ir sievietes. Taču jau no pirmajām rindām mana sirds nez kāpēc piederēja laukiem kā tādām, mājām – kuras nemaz netiek precīzi aprakstītas, tomēr ik teikumā ir sajūtams, cik ļoti tām ir piesaistīti visi romāna iemītnieki. Un Taduļam, brālim, kurš laukos saimnieko. Uzticamajam, klusajam, lēnajam. Vēl ik rindiņā klātesošs ir Dievs. Varbūt ne gluži pats, bet viņa svētība. Vai nojausma, ka Viņš ir tepat. Pārļaicīga un drošību radoša sajūta.

Kā jau klājas dzimtas romānam, te ir izcelšanās noslēpumi un neiespējamās attiecības, noslēpumainas kaites, došanās ārpusaulē lai mī meklēt, divaini bērni un neizlēmīgi pieaugušie, tomēr tas viss kaut kādā mērā ir tikai fons. Istā dzīve ir tā, ko dzīvo dzimtas nams, vieta, kas satur kopā itin visus. Bet maranta, romānam nosaukumu dāvējušais augs, par kuru tulkotāja ievadā raksta „augš, ko sauc par desmit baušļu augu, citviet – lūgšanu augu. Pienākot naktij, tas pavērš lapas augšup un sakļauj tās kā plaukstu lūgšanai.

Dienā nolaiž atkal lejā, atgādinot ticīgo, kas zemojas Dieva priekšā,” šī te man nezināmā maranta, kura, uzmeklēja tīmeklī, izrādās brīnumskaists istabas augs, atgādina Rasu, romāna galveno varoni. It kā trausla un maiga būtne, kura tomēr spēj doties pasaulē, augt un pieņemt ne vien prātā, bet arī dzan sievišķīgā viedumā, pamazām atklājot dzimtas slepenos failus. Tas nav viegls ceļš.

– Kurš man atbildēs, dzed, kas es esmu? Kura dzīvi līdz šim dzīvoju?

– Savējo, vaikelji, tāpat kā visi, savējo, kādu Dzeivs deva, tādu dzīvoji. Un uz tādu arī Viņam jāpadēko. Ej nu savu ceļu un priecājies.

Un pamazām arī lasītājs ierauga un pieņem, ka itin viss šajā dzīvē ir dāvana. Varbūt negribēta, negaidīta, pat nepatīkama, tomēr dāvana. Laimīgs var būt vien tas, kurš visu pieņem nekurnēdams, vai tas, kurš nezina. Varbūt arī tas, kurš ir mēģinājis atklāt sevi pašu un atklājis – lai cik dziļi lūkotos, vienmēr paliek kāds neizzināts stūrītis. Vai tieši tajā slēpjas tā vienīgā atbilde, bez kuras naktis nenāk miegs? Un kur ir mūsu vieta? Tā istā vieta, kura kopš dzimšanas tieši mums katram novēlēta. Vai esam tur nonākuši vai steigā paskrējuši tai garām? Un kas ar mums notiks, ja tā?

Romāns pārsteidz un aizkustina, biksta un rosina – un pienāk brīdis, kad, pēdējo lapu aizšķirot, lasītājs ir laukā no Rasas dzimtas stāsta un abām kājām iemircis pats savās pārdomās. Izbrīvējiet tam laiku! Gan lasīšanai, gan pēcsajūtām.

Šī ir grāmata, kuru es noteikti paturēšu savā plauktā un ik pa laikam pārļasišu – iespējams, ik reizi tajā atrodot ko citu. Pagaidām tas manī uzjunda sāpi par to, ka visa mana dzimta jau izsenis kļuvuši par pilsētniekiem un zināmā mērā zaudējuši attiecības ar māmuļu Zemi, Meža māti, Vēja māti un Jūras māti. Bet varbūt Laimas māte zina, kāpēc tā jābūt.

Pēdējā B. Jonuškaites romāna rindkopa ir tik skaista, ka man gribētos to citēt visā pilnībā. Aprobežošos ar iesākumu un ceru, ka dāvēsiet sev to prieku visu izlasīt pašiem. „Divi kā ar ogli izzīmēti melnalkšņiem, ievām un kārkliem apauguši krasti. Starp tiem žilbinošs baltums. It kā saulē žūtu Dieva krekls, kāri sasūcies Viņa pilnīgo atspulgu.”

Kristīne Ilziņa

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
<juris.zagarins@gmail.com>
Telefons 413-732-3803; 413-519-8266

Mākslas redaktore:

Linda Treija
<lindatreija6@gmail.com>

Literatūras redaktore:

Sandra Ratniece
<ratniece.epasts@gmail.com>

Redakcijas kolēģija un konsultanti:

Dace Aperāne, Vita Gaiķe,
Lāsma Gaitniece, Anita Liepiņa,
Maija Meirāne, Atis Rozentāls,
Juris Šlesers, Vladis Spāre,
Lilita Zaļkalne

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
2804 NE 172nd St.
Ridgefield, WA 98642, U. S. A.
<tijalaura@comcast.net>

JG mājas lapa:

<jaunagaita.net>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokratiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz *JG* ir obligāta.

E-pasta adreses maiņas lūdzam pieteikt pie Jura Žagariņa (skat. augstāk).

Nota Bene!

Jauno Gaitu kopš 2023. g. pavasara numura (*JG312*) izdodam tikai e-formātā, vairs ne apdrukāta papīra formātā.

KĀ ATBALSTĪT JAUNO GAITU

Lai ziedotu naudu, čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei, uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**ZIEDOJUMUS VARAT ARĪ
NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ:**

<jaunagaita.net>

nospiežot tur atrodamo pogu:

Ja Jūs dzīvojat Eirozonā, un šī poga Jums nedarbojas, tad lūdziet palīdzību no mūsu pārstāves Eirozonā:

Rakstiet

**Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna**

S-170 78 Sweden

e-pasts: <lilita.zalkalns@icloud.com>

Jaunā Gaita is no longer printed and mailed to subscribers. Our magazine is e-mailed in printable PDF format free of charge to anyone who requests it, and it will be available for downloading on our website <jaunagaita.net>. The contents will be available there in HTML format as well.

LITERATURE

Poetry: Elīna Līce, Silvestrs Solovjevs, Paula Bička, Patrīcija Kuzmina, Elīna Timma, Dace Vansoviča and Laima Martinskis;

Prose: Egīls Venters, Ēriks Kūlis, Gvido Drage & Tatjana Zaharova, Inga Raipala, Dace Upe, Sandra Dieziņa, Lauris Bērziņš, Anda Ogrīņa and Maija Migla-Streiča.

TRANSLATIONS

Ilze Lāce translates "Dandelions in the Grass", an essay by Ukrainian writer Natālija Kavera-Bezjuka;

Dagnija Dreika translates from the French "Frost on the Sea", poems by Dominika Zālītis, a Canadian Latvian.

HISTORY

Historian Jānis Zālītis tells the story of Vilhelms Maksis Valters, one of many Latvians who in the late nineteenth century emigrated to seek fortune in America. Valters left behind his young wife, who subsequently became well-known as the writer Aspazija, and remarried under the name Elza Pliekšāne as the wife of Latvia's equally famous poet, Rainis.

THEATER

Theater critic Atis Rozentāls reports that last year's theater season in Latvia focused heavily on the works of Rūdolfs Blaumanis (1863-1908). Rozentāls evaluates three of these productions, *Ugunī* at the National Theater of Latvia, *Indrāni* at the New Theater of Rīga, and *Skroderdienas Silmačos* at Valmiera Theater.

VISUAL ART

Art editor Linda Treija gives an account of a multimedia production titled *Kea and the Ark* by Sebastienne Mundheim, celebrating the life and work of Kea Tawana (1935-2016), a self-taught artist in Newark NJ who built a three-story tall structure, her ark (later removed by city ordinance) just to show what a single person can create from worthless scrap material. Mundheim is founder and director of White Box Theater in Philadelphia. Her hour-long production features puppetry, dance, and storytelling, and has been performed many times since its debut in 2023.

Theater director and playwright Dace Micāne Zālīte interviews Iveta Vecenāne (1962) a textile artist specializing in classical tapestry weaving techniques. Her solo exhibit at the Rothko Museum in Daugavpils, Latvia, from April to August 2026 was titled "Transposition. The Rothko Motif". Mark Rothko produced many abstract watercolor paintings from 1941-1947. Vecenane's tapestries reproduce many of them on a much larger scale.

OPINION

TV Journalist Kārlis Streips, feeling free after his program on TV-24 was recently cancelled, expresses his personal opinions on the upcoming (October 3) parliamentary elections in Latvia. Streips, born in Chicago in 1960, has been settled in Latvia since 1991.

BOOK REVIEWS

- Marika Aņisko invites us to read two books of modern-day legends and fairytales, *Kundziņsalas teikas* by Andris Zeibots, and *Pasakas par lapiem*, by Imants Liepiņš;

- Viesturs Vecgrāvis reviews *Anatols Immermanis, Amanda Aizpuriete, Māris Melgalvs dzīvē un literatūrā* by Māra Vilde and Adris Bernāts;

- Gundega Zēhauza: *Es savu dzīvošanu ierakstu vēstulēs*, the letters of Ilze Indrāne (1927-2025) to her contemporaries,

- Ingus Barovskis: Anna Auziņa. *Kāpostu zupa*, collected poems written 2019-2004;

- Laimdota Ločmele: Dace Rukšāne, *Sarkanais un melnais, un baltais*, the closing work in a tetralogy on history as seen from a woman's perspective;

- Lāsma Gaitniece: Sultanova N. *Latvija un Azerbaidžana. Vēsture dzīvesstāstos. // Latvia and Azerbaijan, History through life stories*;

- Eva Mārtuža: Džena Andersone. *Pilsētas putni*. Poetry;

- Lita Silova: Māris Gutenmorgens Bērziņš. *Klēpja dievs*, a novel, and

- Kristīne Ilziņa: Biruta Jonuškaite. *Maranta*, a novel translated from the Lithuanian by Emija Grigorjeva.